160395

SOSYO-BİLİŞSEL ve POLİTİK İLETİŞİM SÜREÇLERİ AÇISINDAN BİR SÖYLEM EVRENİ OLARAK KÜRESELLEŞME ve KOLLEKTİF BİR AİDİYET BİÇİMİ OLARAK ULUSAL KİMLİKLER ÜZERİNE ELEŞTİREL BİR SÖYLEM ANALİZİ

Şeref Uluocak

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sosyoloji Anabilim Dalı

Doktora Tezi

Ankara, 2005

KABUL VE ONAY

Şeref ULUOCAK, tarafından hazırlanan "Sosyo-Bilişsel Ve Politik İletişim Süreçleri Açısından Bir Söylem Evreni Olarak Küreselleşme Ve Kollektif Bir Aidiyet Biçimi Olarak Ulusal Kimlikler Üzerine Eleştirel Bir Söylem Analizi" başlıklı bu çalışma, 29.06.2005 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından DOKTORA TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Prof.Dr. M. Cihat Özönder (Başkan)

Doç.Dr. Aylin Görgün Baran (Danışman)

Prof.Dr. Nevin Güngör Ergan

Prof. Dr. Çağatay Özdemir

Yrd. Doç. Dr. Serdar Sağlam

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Nuran Özyer
Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kağıt ve elektronik kopyalarının Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

Tezim/Raporum sadece Hacettepe Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.

Tezimin/Raporumun.....yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

30.06.2005

_____

Şeref ULUOCAK

TEŞEKKÜR

Doktora çalışmasının, bir kişinin ürünü olmadığını; onu özel ve bilimsel (!) kılan yönlerin tamamının hem akademik hem de akademik olmayan ama en az akademik olan ilişkiler kadar önem taşıdığını düşündüğüm ilişkilerle bir arada ortaya çıkabileceğini düşünüyorum.

Bu doktora çalışması, hem akademik hem de akademik olmayan destekler açısından çok şanslı olduğu düşünülebilecek bir ortamda yazılmıştır.

Çalışmam ve tez izleme jürilerim boyunca benden hem birikimlerini hem de desteklerini esirgemeyen, saygıdeğer Sayın hocalarım, Prof. Dr. M. Cihat Özönder'e, Prof. Dr. Beylü Dikeçligil'e ve çalışmamın her aşamasında yüksek lisans tezimde olduğu gibi her konuda görüşlerini benimle paylaşan ve titizlikle yol gösteren değerli danışmanım Doç. Dr. Aylin Görgün Baran'a en içten teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca, tezimin en yoğun konsantrasyonu gerektirdiği dönemlerinde, bizlere sağlamış olduğu huzur dolu akademik çalışma ortamından ve akademik katkılarından dolayı saygıdeğer hocam Prof. Dr. Nevin Güngör Ergan'a teşekkürü borç bilirim.

Tezimin oluşmasında her yönden bana destek olan, Yrd. Doç. Dr. Serdar Sağlam Hocamıza, Öğr.Gör. Dr. Erdal Aksoy'a, Öğr. Gör. Dr. Cahit Gelekçi' ye ve "10 numaralı Oda"nın değerli sakinleri Öğr.Gör. Dr. Hayati Beşirli' ye ve Dr. Gökhan Köktürk'e en içten sevgilerimi sunarım.

Son olarak, tezin başarısında en büyük katkıyı sağlamış olan insanlara da minnet duygularımı ifade etmek isterim. Sevgili babam, annem, kardeşim ve hayat arkadaşım sevgili eşim Banu Uluocak olmasalardı, bu tez olmayabilir ya da başka türlü olabilirdi.

ÖZET

ULUOCAK, Şeref, *Sosyo-Bilişsel Ve Politik İletişim Süreçleri Açısından Bir Söylem Evreni Olarak Küreselleşme Ve Kollektif Bir Aidiyet Biçimi Olarak Ulusal Kimlikler Üzerine Eleştirel Bir Söylem Analizi,* Doktora Tezi, Ankara, 2005.

"Sosyo-Bilişsel Ve Politik İletişim Süreçleri Açısından Bir Söylem Evreni Olarak Küreselleşme Ve Kollektif Bir Aidiyet Biçimi Olarak Ulusal Kimlikler Üzerine Eleştirel Bir Söylem Analizi" başlıklı çalışmamız, küresel alan olarak nitelendirilen bir alandaki, kültürel akışlar karşısında, ulusal kimlik kategorilerinin, metodolojik ve sosyo-politik açılardan ne türden bir kavramsal çerçeve içinde değerlendirilebileceğine ilişkin bir "model" oluşturma çabasına dayanmaktadır.

Bu çabamızın gerektirdiği perspektifler, bilgi sosyolojik bir bakış açısından hareketle oluşturulmaya çalışılmış, tarihsel, kültürel biçimlerin insan düşüncesini ne şekilde biçimlendirdiğine yönelik bir çaba olarak bu perspektiften, günümüzde tartışılmaya başlanan epistemolojik ve ontolojik dönüşüm iddialarının değerlendirilmesinde yararlanılmıştır.

Söylem sosyal gerçekliğin özneler-arası "anlamlandırma çerçevelerine karşılık" gelmektedir ve çalışmamızda iki temel metodolojik bakış açısından hareket edilmiştir

1. Eleştirel Söylem Analizi
2. Teorik Model İnşası (Grounded Theory)

Bulanık bir mantığın ve bağlamsal rizom modelin Türkiye'ye uygulanması noktasında, birey, grup, sivil toplum düzeylerinden, toplumsal ve idari kurumlar düzeyine kadar bilgiye hızlı ulaşılmasını sağlayan ve hızlı kararlar alınmasını gerektiren bir enformasyon ve geri besleme modeline ihtiyacın bulunduğu düşünülmektedir.

Toplumun mikro düzeyinden makro düzeylerine kadar, ancak bu türden bir model içerisinde, bilginin temalaştırılarak bütüncül modellerinin oluşturulabileceği ve koordinasyonu sağlayabilecek olan çok yönlü yorumsamacı bir düşünümselliğin ortaya konulabileceği düşünülmektedir. Ve

yine ancak bu türden bir model içinden "öteki"nin düşünümselliği içinden kendini okumaya çalışmanın yaratacağı "yabancılaşmadan" kurtulunabileceği, "öteki" üzerine refleksiyonlarla "öteki"nin eksikliklerini de ortaya koyan bir model geliştirilebileceği ileri sürülmektedir.

Sosyal bilim felsefesi ve metodolojik açıdan da "uygun tutumun" bu olduğu düşünülmektedir.

Anahtar sözcükler: Çok yönlü hermeneutik düşünümsellik, söylem, bağlamsal rizom modeli, bulanık mantık, ulusal kimlik, küreselleşme, kimlikleşme modeli.

ABSTRACT

ULUOCAK, Şeref, *A Critical Discourse Analysis on Globalization as a Discourse Universe in Terms of Socio-Cognitive and Political Communication Processes and on National Identities as a Form of Collective Belonging,* Ph. D. Dissertation, Ankara, 2005.

This study titled "A Critical Discourse Analysis on Globalization as a Discourse Universe in Terms of Socio-Cognitive and Political Communication Processes and on National Identities as a Form of Collective Belonging" is the product of the efforts to create a "model" which identifies what kind of a conceptual framework is required to evaluate national identity categories against cultural transformation from methodological and socio-political perspectives in a field recognized as the global field.

The perspectives required by this effort were formed on the basis of an epistemological-sociological point of view, and these perspectives were used to evaluate the assertions of epistemological and ontological transformation which have currently been discussed in order to find out how historical and cultural styles shaped human thinking.

Discourse corresponds to intersubject "giving meaning to frameworks" of social reality.

The study is based on two main methodological perspectives:

1. Critical Discourse Analysis
2. Grounded Theory

An information and feedback model which ensures rapid accessibility of information for individuals, groups and non-governmental organisations as well as social and administrative institutions and which requires rapid decision-making processes are needed in order to implement the fuzzy logic and contextual rhyzom model in Turkey.

It is believed that only such a model can ensure the introduction of holistic models by theming information and multiway hermeneutic reflexivity which facilitates coordination from the micro level to the macro level of the society.

Only this model can lay the foundations for a model which prevents the "alienation" created by the efforts to read oneself within the reflexivity of the "other" and which reveals the deficiencies of the "other" owing to the reflections on the "other" can be introduced.

It is thought that this is the "appropriate attitude" from both the perspective of philosophy of social sciences and methodology.

Key words: multiway hermeneutic reflexivity, discourse, conceptual rhyzom model, fuzzy logic, national identity, globalization, identification model

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR..... i
ÖZET..... ii
ABSTRACT..... iv
İÇİNDEKİLER..... vi
GİRİŞ..... 1

BÖLÜM I
ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

1.1.Araştırmanın Konusu..... 6
1.2.Amacı ve Önemi..... 6
1.3.Araştırmanın Temel Problemleri..... 12
1.4.Araştırmanın Metodolojisi..... 16

BÖLÜM II
KÜRESELLEŞME ve BİLGİ SOSYOLOJİSİ

2.1. Batı Ve Batı Dışı Toplumlar İçin Bilgi Sosyolojisinin Anlamı..... 22
2.1.1. Söylemin Keşfi..... 32
2.1.2. Simgesel Kültürel Kurgunun Olanakları..... 42
2.1.3."Özne"nin Kültürel Boyutu..... 46
2.1.4. Bilgi Sosyolojisi Açısından Sosyal Teoride Kolektif Aidiyet Biçimleri Açısından Kültür..... 48

2.2. Bir Meta Anlatı Olarak Küreselleşme Söylemi..... 54
2.2.1.Küreselleşme Söyleminin Kurucu Unsuru Olarak Sosyo-Politik İletişim Süreçlerinin Anlamı..... 58
2.2.2.Siyasalın Yeniden İcat Edildiği Bir Çağda Sembolik Elitlerin Rolü..... 62

2.2.3.Sosyo-Politik İletişim Süreçlerinin Bir Söylem Evreni Açısından Kurucu Rolü..... 73

2.3.Uluslararası Bağlamda Kitle İletişiminin Sosyo-Politik İletişim Süreçleri Açısından İşleyişine İlişkin Modeller..... 81

2.4.Çok Yönlü Hermeneutik Düşünümsellik..... 86

BÖLÜM III

KÜRESELLEŞME KAVRAMI ve KÜRESEL ALANA İLİŞKİN YAKLAŞIMLAR

3.1. Küreselleşme Kavramı..... 90

3.2. Küresel Alanda Gündeme Gelen Temel Kavramlar..... 97

3.2.1. Bölgeselleşme..... 98

3.2.2. Bölgeselleşmelerin Getirdiği Yeni Kutuplaşmalar..... 98

3.2.3. Glokalleşme-Küre-yerelleşme(glocalization)..... 99

3.2.4. Yerelleşme..... 100

3.2.5. Küresellikten arındırma (de-globalization)..... 101

3.2.6. Küre-Latinleştirme-(globalatinization)..... 102

3.3. Küreselleşme Süreçlerine İlişkin Yaklaşımlar..... 102

3.3.1. Küresel Durumun Boyutlarına ilişkin Bir İmgelem Olarak Küresel Alan: Roland Robertson..... 106

3.3.2. Küresel Alan-Düşünümsellik-Belirsizlik-Risk İlişkilerine Yönelik Bir Model: Ulrich Beck..... 109

3.3.3. Dönüşümselci Tez - Kozmopolit Ulusçuluk ve Kozmopolit Demokrasi: Anthony Giddens..... 115

3.3.4. İdeoloji Olarak Liberalizmin Sonu ve Bir Dünya Sisteminin Krizi Olarak Küreselleşme: Immanuel Wallerstein..... 121

3.3.5. Medeniyetler Çatışması Samuel P. Huntington..... 129

3.3.6. İdeolojilerin Sonu ve Liberalizmin Zaferi Olarak Küreselleşme: Francis Fukuyama..... 134

3.3.7. "Küresel Etki" ve "Yeni Dünya Düzensizliği" : Zygmunt Bauman..... 138

3.3.8. İnsanlığın Normatif Yönetişimi Açısından Aşağıdan ve Yukarıdan Küreselleşmenin Diyalogu Olarak Post-Modern Sosyal Devlet : Richard Falk..... 143

BÖLÜM IV

KÜRESELLEŞME SÜREÇLERİNE İLİŞKİN TEMEL MODELLER

4.1. Küreselleşme Süreçlerine İlişkin Farklı Eğilimlerin Genel Özellikleri.. 154

4.1.1. Küreselciler (hyper-globalists)..... 157

4.1.2. Gelenekselci-Şüpheciler..... 160

4.1.3. Dönüşümselciler..... 162

4.2. Küresel Karşılıklı Bağımlılığın Temel Dinamikleri ve Küreselleşmenin Tarihsel Formlarının Baskın Özellikleri..... 168

4.3. Küreselleşmenin Boyutlarına İlişkin Görüşler..... 173

4.3.1. Kültürel Küreselleşme..... 173

4.3.1.1. Küreselcilerin (Hyper-Globalist) Küresel Kültür Konusundaki Görüşleri..... 174

4.3.1.1.1. Pozitif Küreselcilerin Küresel Kültür Konusundaki Görüşleri..... 175

4.3.1.1.2. Pesimist Küreselcilerin Küresel Kültür Konusundaki Görüşleri..... 175

4.3.1.2. Gelenekselci-Şüphecilerin Küresel Kültür

Konusundaki Görüşleri..... 177
4.3.1.3. Dönüşümselcilerin Küresel Kültür Konusundaki Görüşleri. 178
4.3.2. Ekonomik Küreselleşme..... 180
4.3.2.1.Küreselcilerin Ekonomik Küreselleşme
Konusundaki Görüşleri..... 180
4.3.2.2.Gelenekselci-Şüphecilerin Ekonomik Küreselleşme
Konusundaki Görüşleri..... 181
4.3.2.2.1.Gelenekselci-Şüpheci Kanata Göre
Üç-Yönlü Bölgeselleşme Olarak Küreselleşme..... 184
4.3.2.2.2.Gelenekselci-Şüpheci Kanata Göre
Kuzey-Güney Ticaretinin Olası Sonuçları..... 185
4.3.2.3. Dönüşümselciler Ekonomik Küreselleşme Konusundaki
Görüşleri..... 185
4.3.3. Siyasal Küreselleşme..... 186
4.3.3.1.Küreselcilerin Siyasal Küreselleşme Konusundaki
Görüşleri..... 186
4.3.3.2.Gelenekselci-Şüphecilerin Siyasal Küreselleşme
Konusundaki Görüşleri 187
4.3.3.3. Dönüşümselcilerin
Siyasal Küreselleşme Konusundaki Görüşleri..... 189
4.3.3.3.1.Dönüşümselcilere Göre Ulusal Hükümetlerin
Durumu: Gücün Ayrışması 190
4.3.3.3.2.Dönüşümselcilere Göre Güç Ayrışmasının
Temel Boyutları..... 191
4.3.3.3.2.1.Ulus Devlet Sınırları Olarak

Ülkesellik (Territoriality)..... 191

4.3.3.3.2.2. Devlet Egemenliği (State Sovereignty)... 192

4.3.3.3.2.3. Devletin Özerkliği (State Autonomy)..... 192

4.3.3.3.2.4. Üstünlük..... 192

4.3.3.3.2.5. Anarşi..... 192

4.3.4. Küresel Siyasal Yönetişime Yönelik Eğilimler Arası Farklılıklar..... 193

4.3.5. Ulusal Devletten- Küresel Yönetişime: Westefalya Sisteminden Çok Katlı Küresel Yönetişime Eğilimler..... 195

V. BÖLÜM

TOPLUMSAL İLETİŞİM DÜZEYİNDE "KİMLİK", "BİREYSEL KİMLİK" ve "KOLEKTİF KİMLİK" İLİŞKİSİ

5.1. Ontolojik Değişim Önerileri ve Yeni Kavramsal Kategori Arayışları... 198

5.2. Toplumsal Kategoriler ve Bilgi Sosyolojisi..... 202

5.2.1. Müphem Kategoriler ve Bağlam..... 205

5.2.2. Bir Söylem Alanında Kategoriler ve Görecelik Sorunu..... 209

5.2.3. Müphem Bir İdeoloji Formu Olarak İdoloji (Kimlik Bilimi).... 213

5.2.4. Küreselleşme Ve Kategoriler..... 216

5.3.Bireysel Kimlik - Kolektif Kimlik - Toplumsallaşma 218

5.3.1. Küresel-Ulusal Geriliminin Söylem Evreni ve Düşünümsel Kimlik Modelinin Ana Hatları..... 218

5.3.2. Sosyal Kimlikleşme Dinamikleri..... 223

5.3.3. Toplumsallaşma Dinamikleri Açısından Bireysel ve Kolektif Kimlik..... 224

5.3.3.1. Kimlik Bireysel Bir Şey Mi?..... 224

5.3.3.1.1. "Özne"..... 230

5.3.3.1.1.1. Aydınlanmanın Öznesi..... 233
5.3.3.1.1.2. Sosyolojik Özne..... 238
5.3.3.1.1.3. Post-modern Özne..... 239
5.3.3.2. Sosyalizasyon Süreçlerinin Dinamikleri ve Kimlik. 241
5.3.3.3. Söylem-İdeoloji ve Kimlik-Rizom Modeli..... 253

VI.BÖLÜM

KOLLEKTİF BİR AİDİYET BİÇİMİ OLARAK ULUSAL KİMLİK

6.1.Ulusal Kimliğin Oluşturucu Unsurları ve Düşünümsellik..... 265
6.2.İletişimsel Cemaat Olarak Ulus..... 268
6.3.Ulus, Ulusçuluk, Ulus Devlet..... 271
6.3.1. Kurgusal ve Olgusal Boyutlara Sahip Kavramsallaştırmalar Olarak Ulus ve Ulus Devlet..... 273
6.3.2.Ulus Kavramının Tarih Dışı Mı? Modern Mi Olduğu Tartışması..... 276
6.3.2.1. Ulusun Tarih Dışılığı Tezi..... 278
6.3.2.2. Ulusun Modernliği Tezi..... 279
6.3.2.2.1. Ekonomik ve Toplumsal Gelişme Tezi... 279
6.3.2.2.1.1. Karl Deutsch..... 279
6.3.2.2.1.2. Ernest Gellner..... 281
6.3.2.2.2. Sınıfsal Ayrışma Tezi..... 283
6.3.2.2.2.1. Eric Hobsbawm..... 283
6.3.2.2.2.2. Benedict Anderson..... 284
6.4.Ulusçuluk-Milliyetçilik Kuramlarına Genel Bir Bakış..... 286
6.4.1. Özcü Kuramlar..... 286
6.4.2. Yapılanmacı Milliyetçi Kuramları..... 287
6.4.3.Genel Değerlendirme..... 288

BÖLÜM VI

ÜST KİMLİK ENTEGRASYONU PROJESİ OLARAK TÜRK ULUSAL KİMLİĞİ HAKKINDA DEĞERLENDİRMELER

..... 292

6.1. Ulusal Kimlik Entegrasyonuna Temel Teşkil Eden Önemli Tİpolojiler 295

6.2. Bir Üst Kimlik Entegrasyonunun Düşünümsellik Taşıyan Boyutları: Ulus İnşası..... 299

6.3. Küreselleşme ve Ulus Devlet Paradigması..... 306

BÖLÜM VII

GENEL DEĞERLENDİRME ve SONUÇ

..... 317

Kaynakça..... 350

Özgeçmiş..... 366

GİRİŞ

"Sosyo-Bilişsel Ve Politik İletişim Süreçleri Açısından Bir Söylem Evreni Olarak Küreselleşme Ve Kollektif Bir Aidiyet Biçimi Olarak Ulusal Kimlikler Üzerine Eleştirel Bir Söylem Analizi" başlıklı çalışmamız, küresel alan olarak nitelendirilen bir alandaki, kültürel akışlar karşısında, ulusal kimlik kategorilerinin, metodolojik ve sosyo-politik açılardan ne türden bir kavramsal çerçeve içinde değerlendirilebileceğine ilişkin bir "model" oluşturma çabasına dayanmaktadır.

Bu çabamızın gerektirdiği perspektifler, bilgi sosyolojik bir bakış açısından hareketle oluşturulmaya çalışılmış, tarihsel, kültürel biçimlerin insan düşüncesini ne şekilde biçimlendirdiğine yönelik bir çaba olarak bu perspektiften, günümüzde tartışılmaya başlanan epistemolojik ve ontolojik dönüşüm iddialarının değerlendirilmesinde yararlanılmıştır.

Küresel alana ve bu alana ilişkin farklı perspektiflerin iddialarını bir arada değerlendirmeye imkan verecek ve bilginin özneler-arası oluşum dinamiklerini göz önünde bulunduracak bir söylem evreni kurgulanmış ve söylem evreni içindeki farklı söylem yüzeyleri arasındaki ilişkilerin ideal tipsel düzeyde "tema"laştırılması yoluna gidilerek, söz konusu çok boyutlu ve karmaşık süreçlerin "daha anlaşılır" bir hale getirilmesi amaçlanmıştır.

Çalışmamız bu türden bir model geliştirilmesi sürecinde; birey-özneye, bireysel kişiliklere, kollektif kimliklere, sosyal ilişkilerin doğasına, topluma, toplumlaşma ve toplumsallaşma süreçlerinin doğasına, ve toplumsal olanın kuramlaştırılmasına yönelik dinamiklere ilişkin belirli sayıtlılardan hareket etmiştir.

Bu sayıltıların her biri de ayrıca bir modelleştirme girişimi olarak yorumlanabileceği için, geliştirilmeye çalışılan modelin, modellerden hareketle oluşturulmuş bir "temsil" olduğu düşünülmektedir.

Sosyal etkileşim süreçleri ve sosyal gerçekliğin yapılandırılması ve yeniden üretilmesi dinamikleri, "özneler arası anlamlandırma çerçeveleri" olarak söylemler arası gerçekleşen yorumlamacı ve düşünümsel bir süreç olarak değerlendirilmiş; söylemsel etkileşimlerin, etkileşime katılan faillerin gerçeklik algısının oluşturulmasındaki önemine dikkat çekilmiştir.

Bu çerçeve içinde, kelimelerin, kavramların ve sosyal gerçekliğin, söylemsel biçimde, kurulduğu, örüntüleştirildiği, ve bağlam içinde, nesneleştirme, dışsallaştırma ve içselleştirme mekanizmaları ile yeniden yorumlanarak, düşünümsel olarak üretildiği bir toplum imajından hareket edilmiştir.

Özneler-arası bir sosyal gerçekliğin, özneler-arası etkileşimlerin ürünü olduğu varsayımından hareketle, grup içi sosyal aidiyet kalıplarından, grup dışı kategorilerle kurulan özdeşlikleri üreten aidiyet biçimlerine doğru bir genişleme gösteren, kollektif kimlik inşası süreçlerinde, kitle iletişim araçlarının rolü üzerinde durulmuş; sosyo-politik bilişsel süreçlere dışsal kodlar eklemleyebilme kapasiteleri sebebiyle bu araçların, dışsal kategorilere dayanan aidiyet biçimlerine ilişkin "rıza üretiminde" oynayabilecekleri rollere dikkat çekilmiştir.

Kitle toplumlarındaki "ortak kamusal alanın" inşa edilmesinde önemli rol oynayan kitle iletişim araçlarının; toplumsal yapı içindeki örüntüleşmiş; "davranış", "sosyo-bilişsellik" ve "kimlikler entegrasyonları" üzerindeki etkileme güçlerine işaret edilmiş; sosyal gerçekliğin tarihsel, kültürel, sosyal, ekonomik ve jeo-stratejik bağlamından kopuk, "anlamlandırma çerçeveleri" geliştirebilme ve gerçeklik algısını dönüştürebilme kapasiteleri üzerinde durulmuştur.

"Zaman-mekan" olgusu, topluma ilişkin kuramlaştırma çabalarında "bağlam"ın önemine dikkat çeken bir boyut olarak değerlendirilmiş; gerek ulusal kimliklerin entegrasyonunda, gerekse "küresel" alandaki yeni ulus-üstü ve ulus-altı düzeylerdeki kimlik entegrasyonlarının bilgi sosyolojik bir perspektiften "anlamlandırılmasında" önemli bir parametre olarak kullanılmıştır.

"Zaman-mekan kenetlenmesi" olgusu, Batı-dışı toplumlara ihraç edilen Batı-içi bir düşünümselliğin konusu olarak gerek gelişme-kalkınma teorileri açısından gerekse küreselleşme modelleri açısından, sosyo-bilişsel bir hegemonya aracı olarak değerlendirilmiş ve sosyal kuramın "bağlamsallığını" ön plana çıkaran stratejiler önerilmiştir.

Modernleşme süreçlerinin, ulus devletlerin, küresel-yerel etkileşiminin, küresel a-simetrik karşılıklı bağımlılıklarda bulunulan tarafın, "özne"nin ve düşünümsellik çerçevelerinin; toplumdan topluma ve aynı toplum içinde farklı kesimler için "görecelik" taşıyan boyutlarına dikkat çekilmiş, çok yönlü antagonistik-yorumsamacı bir düşünümselliğin ve kültürel olanın çok anlamlılığını hesaba katan "bulanık bir mantığın" dayandığı modellerin önemine değinilmiştir.

Söz konusu modelleştirme girişiminde, çalışmamızın **"Küreselleşme Ve Bilgi Sosyolojisi" başlıklı ikinci bölümünde;** günümüz koşulları açısından, batı ve batı-dışı toplumlar açısından bilgi sosyolojik bir perspektifin önemi üzerinde durulmuş, söylem alanlarının bu noktada oynadıkları roller ve sosyal kuramlaştırma süreçleri açısından taşıdıkları öneme dikkat çekilmiştir. Postmodern teorilerde ileri sürülen meta-anlatıların ortadan kalktığı iddialarının aksine bir meta anlatı olarak küreselleşme kavramının içerdiği çağrışımlar üzerinde durulmuş; kültür kavramının ulus-üstü ve ulus-altı düzeylerdeki kimliklere hitap edecek şekilde yeniden sosyal teoriler içerisinde yer bulmaya başlamasının, ne türden stratejilere dayanıyor olabileceğine dikkat çekilmiştir.

Küreselleşme adı verilen süreçlerin gerçekleştiği "alanın" söylemsel olarak inşa edilen bir alan olduğuna ve bu türden bir alanın, "ortak kamu alanları"nın yaratılmasında kullanılan, "görsel-işitsel mekan"ların fonksiyonları üzerinde durulmuştur.

Çalışmamızda, toplumsal söylem alanlarının en önemli aktörleri olarak "sembolik elitlerin" küreselleşme söylemi karşısındaki tutumlarına oldukça önem verilmektedir. Bağlamı göz önünde bulunduran çok yönlü bir düşünümselliğin bu aktörlerin tutumlarını değerlendirmek için olduğu kadar, bu aktörlerin varolan

süreçlere ilişkin görüşlerini geliştirirken içinde bulundukları akıl yürütme stratejilerini değerlendirebilmek için de önem taşıdığı ileri sürülmüştür.

"Küreselleşme Kavramı Ve Küresel Alana İlişkin Yaklaşımlar" başlıklı **üçüncü bölümde,** küreselleşme söyleminin ideal tipsel düzeyde anlaşılır kılınabilmesine yönelik bir çerçeve çizilmiştir. Bu evrendeki farklı yaklaşımların önde gelen düşünürlerinin görüşlerine değinilmiş ve ardından, bu evrene ilişkin farklı görüşleri modelleştiren bir tipoloji çerçevesinde "küreselleşme" süreçlerinin dinamikleri ortaya konmaya çalışılmıştır. Küreselciler (hyper-globalists), Gelenekselci-Şüpheciler ve Dönüşümselciler olmak üzere üç ayrı perspektiften, küreselleşme süreçlerinin, kültürel, siyasal ve ekonomik boyutlarına ilişkin görüşler ortaya konmuştur.

"Toplumsal İletişim Düzeyinde "Kimlik", "Bireysel Kimlik" Ve "Kolektif Kimlik" İlişkisi" başlıklı **dördüncü bölümde,** küreselleşme-ulusal kimlikler sorunsalı çerçevesinde bir model geliştirilmiş ve küresel alanda ileri sürülen görüşlerin toplumların kendi tarihsel-kültürel-ekonomik-sosyal ve politik ortamı içerisinde değerlendirilebilmesine imkan verecek bir "düşünümselliğin" genel çerçeveleri ortaya konulmaya çalışılmıştır.

"Kollektif Bir Aidiyet Biçimi Olarak Ulusal Kimlik" başlıklı **beşinci bölümde,** modernliğin sosyal bilim yapma anlayışı içinde örtük bir biçimde bulunan; ve önceki bölümlerde bu konuya ilişkin olarak, "bağlam"ı göz önünde bulunduran "çok yönlü bir düşünümselliğin" önerildiği; müphemlik ve çok anlamlılıkların, kollektif bir aidiyet biçimi olarak Ulusal kimlikler için de geçerlilikler taşıyan boyutlarına dikkat çekilmiştir.

Territoryal ve sivil olan ile etnik ve jenealojik olanın bir aradalığını içeren, üst kimlik entegrasyonları açısından çok yönlü düşünümselliğin ve "bulanık bir mantığın" sosyal bütünleşme ve demokratik bir şekilde işleyen sosyal etkileşim ağlarının inşasında oynayabileceği "olumlu" rol üzerinde durulmuştur.

Kollektif aidiyet biçimlerini şekillendiren "ortak kamusal alanların" inşası açısından gerekli olan "sosyo-bilişsel ve kitle iletişim alt yapısının" oynadığı rollerin, bu anlamda, hem ulus-devlet içi kimlik entegrasyonlarının oluşturulabilmesinde hem de ulusal-küresel dikotomisinin kodlarının

okunabilmesinde işgal etmeye devam ettiğinin önemine dikkat çekilmiştir.

BÖLÜM I

ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

1.1.Araştırmanın Konusu

"Sosyo-Bilişsel Ve Politik İletişim Süreçleri Açısından Bir Söylem Evreni Olarak Küreselleşme Ve Kollektif Bir Aidiyet Biçimi Olarak Ulusal Kimlikler Üzerine Eleştirel Bir Söylem Analizi" başlıklı çalışmamız, bilgi sosyolojik bir perspektiften, küreselleşme süreçleri ile kollektif bir aidiyet biçimi olarak "ulusal kimlik" entegrasyonu arasındaki ilişkileri konu edinmektedir.

Bu gün bilgi sosyolojisinin ilgilendiği bu söz konusu süreçlerin işleyişinde; toplumsal aktörlerin eylem alanlarından, bilginin üretilmesi, yayılması ve gerekçelendirilmesi mekanizmalarına kadar yayılan, daha önceki dönemlerle karşılaştırıldığında oldukça geniş kapsamlı ve hızlı bir şekilde cereyan eden bir değişim süreci yaşanmaktadır.

Bilgi sosyolojisi tam da bu noktada, değişme ya da dönüşümlerin dinamikleri ve olası sonuçları; değişmeden kalan ancak farklı şekillerde maskelenen ulusal, uluslar arası ya da bölgesel çıkarları; ve bu dönemdeki bilginin üretim ve dağıtım süreçlerinin bir rıza üretim mekanizması olarak üstlendikleri rollerin neler olabileceği konusunda ufuk açıcı perspektifler sağlayabilecek olması bakımından önem taşımaktadır.

En genel anlamda, meydana gelen bu değişiklikler, geleneksel sosyolojinin bakış açıları üzerinden düşünülebilecek boyutlar taşımakla birlikte, bu geleneksel kategorileri aşan, ikiz değerlilikler içeren, "söylemin" keşfedildiği bir sürece karşılık gelmektedir.

1.2. Araştırmanın Amacı Ve Önemi

"Küreselleşme ve kimlik" konusunu; tarihsel, kültürel, sosyal, ekonomik ve siyasal öğelerden ve özellikle de küreselleşme süreçlerini basitçe ifade etmek

için kullanılan "zaman-mekan" kenetlenmesi olgusunun, sosyal teori ve sosyal bilimsel epistemolojiye yansımalarından bağımsız düşünmek mümkün değildir.

Araştırmamızın amacı, söz konusu dinamikleri ve bu dinamiklere ilişkin farklı perspektiflerin önermelerini değerlendirmeye imkan verecek bir "model" oluşturulmasıdır.

Kurguya, olgusal açıdan daha önce ulaşmış olan toplumların bu noktadaki düşünümselliklerinin inşa ettiği bir küresel alan imgesinin sonuçları, olgu ve kuram arasındaki gerilimi yaşayan toplumlar için her şeyden önce eksik bir sosyo-kültürel yapı tasarımı anlamına gelecektir.

Bu anlamda, sosyo-kültürel yapıya bir yabancılaşma değil, "öteki"nin düşünümselliği altında kendine bakma çabasından kaynaklanan bir gerilim söz konusudur.

Benzer bir gerilim, bu düşünümselliği tamamen tehlikeli görüp, içe kapanma tehlikesidir ki bu durum, küreselleşmenin kültürel kodlarına kendi kodlarını eklemleme olasılığını ortadan kaldırabileceği gibi, üst kimlik entegrasyonlarının günün koşullarına göre, toplumsal yapıdaki örüntüleşmiş ya da örüntüleşmekte olan kimlik entegrasyonlarının unsurlarına ilişkin uygun kodlanmaları yapabilmesi için gerekli etkileşim ve iletişim ağlarının oluşturulabilmesinin de önüne geçilmiş olacaktır.

"Küreselleşme-kimlikleşme" dinamikleri arasındaki etkileşimi, bilgi sosyolojik bir bakış açısıyla ele alma iddiasında olan bir modelin: "temsil etme" çabasında olduğu ilişkilerin niceliksel olmaktan çok, söylemsel bir nitelik taşıyor olması nedeniyle, bu türden bir "model inşası"nın kendisi de anlamlandırma çerçevelerine dayanan söylemsel bir inşa olmak zorundadır.

Bununla birlikte, sosyal gerçekliğe ilişkin, herhangi bir teorinin; bireye, sosyal etkileşimin niteliğine, davranış örüntülerine ve yapıya ilişkin olarak, belirli epistemolojik ve ontolojik sayıltıları içeren bir söylem evreninin referanslarıyla yaklaştığı açıktır. Bu referanslara temel olan epistemolojik ve ontolojik kabuller söz konusu gerçeklik düzlemine ilişkin bilim yapmanın "meşru" ilkelerini oluşturmaktadır.

Kimlik ve kültüre ilişkin perspektiflerin meşruluk temellerini yitirdikleri iddiası, doğrudan doğruya sosyo-kültürel yapıya ilişkin perspektiflerin ve kurguların, dolayısıyla da sosyo-bilişsel açıdan inşa edilen bir gerçeklik olarak toplumun, epistemolojik ve ontolojik açıdan kuramsallaştırılması yönündeki eğilimlerin de bizzat değişmesi gerektiği anlamına gelmektedir.

Sosyal bilimler alanında, zaman zaman epistemolojik ve ontolojik temel olarak görülen ilkelerle, söz konusu gerçeklik alanının "bağlamına" (zaman ve mekan koordinatları açısından) ilişkin bulgular birbirine karıştırılabilmektedir.

Kısacası, "bilim mantığının değil", "bilim mantığına dayanan bir araştırma sürecinin bulgularının" ilkelermişçesine, farklı "tarihsel-kültürel zaman-mekan koordinatları" için meşru araştırma pratiğinin bir parçası "imişçesine" görüldüğü durumlara rastlanabilmektedir.

Bireysel kimlik entegrasyonları(bireysel kişilik) düzeyinden, grup içi aidiyet pratiklerine, örüntüleşmiş kimlikler entegrasyonu olarak toplumlaşma düzeyine ve üst kimlik entegrasyonu olarak ulusal devletlerin oluşturdukları söylem düzeyine kadar "kimlikleşme" dinamiklerini, ele alma çabasındaki bir modelin geliştirilmesi, söz konusu süreçlerin boyutlarının değerlendirilebilmesi için bir perspektif geliştiriyor olması bakımından önem taşıyor olmakla birlikte sosyal bilim metodolojisi ve kuramlaştırma pratikleri açısından da önem taşımaktadır.

Ulusal düzeyden, uluslar arası düzeye, uluslar arası düzeyden, küresele kadar, sosyo-politik iletişim süreçleri açısından "aidiyet kalıplarının" oluşum dinamiklerini ve dışsal kategorik aidiyet biçimlerinin "sınırlılıklarını" ele alıyor olması bakımından bu türden bir modelin, küresel bir alanda gerekli olan, tarihsel, kültürel, sosyal, ekonomik ve stratejik "bağlamı" göz önünde bulunduran bir düşünümsellik için önem taşıdığı ileri sürülmektedir.

Bağlamı ön plana çıkaran bir modelin, "zaman-mekan kenetlenmesi" olgusu ile tanımlanan dinamiklerin değerlendirilmesinde önemli açılımlar sağlayacağı düşünülmektedir.

Zaman ve mekan kenetlenmesi olgusu, dünyanın bir yerinde olan bir gelişmenin diğer yerleri de etkilemesi olarak düşünülebileceği gibi, kitle

toplumlarının, kamuoylarını ve üst kimlik entegrasyonlarını, mümkün kılan bir olgu olarak da düşünülebilir.

Grup dışı aidiyet biçimlerine imkan veren dışsal kategorilerin, yaygınlık kazanabilmesinde aşılması gereken yegane sorun, birbirinden farklı zaman-mekan koordinatlarında yer alan bireylerin, "zaman-mekan kenetlenmesi" olgusu çerçevesinde kendilerini "biz" olarak görmelerini sağlayacak bir "iletişim ağının" oluşturulup oluşturulamayacağıdır.

Bu açıdan, "zaman-mekan kenetlenmesi" olgusu; ulusal aidiyet biçimleri için olduğu kadar, ulus-üstü ya da altı aidiyet biçimleri için de önem taşımaktadır.

Bu gün ulus devletlerin artık, sosyal bilimsel bir çalışma için ontolojik olarak önemlerini yitirdiği yolundaki iddialar, çalışmamız açısından önem taşımaktadır.

Çünkü belirli bir "tarihsel-kültürel-ekonomik-sosyal ve jeo-stratejik" bağlama ilişkin düşünümselliğin konusu olarak geliştirilmiş modellerin, batı-dışı toplumlara genel geçer modeller olarak sunulmasının önündeki engellerin neler olabileceğine ilişkin olarak, söz konusu kimlikleşme modelinin sağlayacağı açılımlar olduğu düşünülmektedir.

Küresel ve ulusal olan arasındaki etkileşim süreçlerini, kimlikleşme dinamikleri çerçevesinde sorunlaştıran bir model, eş zamanlı olarak, üst kimlik entegrasyonlarının kodlarının da "sınırlılıklarına" dikkat çekmekte, özelikle batı-dışı toplumların modernleşme deneyimlerinde, bireyler düzeyinden, toplumsal kurumlar ve üst kimlik entegrasyonunu biçimlendiren söylem düzeyine kadar, gerçekliğin sosyal inşası açısından "çok yönlü yorumsamacı" bir düşünümselliğin gerekliliğine işaret etmektedir.

İster ulusal, isterse küresel düzeyde olsun, bağlamdan kopuk, entegrasyonların önündeki "sınırlılıkların" temeli bu anlamda metodolojiktir.

Örüntüleşmiş kimlik entegrasyonları bütünü olarak sosyo-kültürel yapı içersinde, belirli bir durum için "ötekiler" olarak adlandırılan bireyler, bir başka bağlam da, bir başka kimlik örüntüsü açısından "biz" olabilmektedirler.

Bu durum, ulus devletlerin, milli kültür inşa etme çabaları ile eş zamanlı olarak vatandaşlığı geliştirmeleri çabaları için de geçerlilik taşımaktadır.

Dahil etme, dışlama dinamikleri bireyler düzeyinden, kurumlaşmış örüntüler düzeyine kadar, bağlama göre şekillenen ve tekrar tekrar yorumlanan süreçler bütünü içinde gerçekleşmektedir ki bunu ortaya koyan bir modelin geliştirilmesi çabası bu açıdan anlamlıdır.

Birçok düşünürün de işaret etmiş oldukları gibi gerçekte küreselleşme dinamiklerinin "evrensellik" içerdiği ileri sürülen bir çok öğesi, belirli bir "yerel" kültürün kodlarına dayanmaktadır.

Bu noktada, ulusal kimlikler söz konusu olduğunda yerel-küresel etkileşiminin, öncelikli olarak "çok yönlü antagonistik düşünümsellik" le ele alınması gereken bir söylem evrenine içkin olduğunun kabul edilmesi gerekmektedir.

Söz konusu antagonizmanın bir gereklilik olarak görülmesi, eş zamanlılıkla, dışlama ve dahil etme pratiklerinin bir aradalığı göz önünde bulunduracak bir düşünümselliğe işaret etme çabasından kaynaklanmaktadır.

Söylemsel "olan"ın modelini ortaya koyma çabasındaki bir çalışmanın, bu anlamda "bulanık mantık", "kültürel olanın çok anlamlılığı" ve "bağlama ilişkin rizom modeli" gibi, stratejiler öneriyor olmasının gerekçesi, bireysel-ulusal-küresel etkileşiminden doğan ya da doğabilecek olan "aidiyet" biçimlerinin içinde yer aldığı söylem evreninin doğasından kaynaklanmaktadır.

Küresel alandaki a-simetrik güç ilişkilerinin güçlü tarafında bulunan devletlerin, hem ulus devlet politikalarından hem de küreselleşmenin çok-kültürlü, ama daha çok belirli kültürlerin kodlarına dayalı "evrenselci" kodlarından eş zamanlı olarak bahsediyor olmaları, gerçekten de içinde bulunduğumuz dönemin, "risk toplumları" oluşturacağına ve "risklerin de" ancak, çok değerli mantıkla, "Ve" ve "Ya Ya Da"ları eş zamanlı olarak okuyabilme becerisi gerektireceğini göstermektedir.

Görecelik konusu özellikle "zaman-mekan" kenetlenmesi olgusu çerçevesinde, küresel olan karşısındaki "yerel"in konum alışında belirginlik

kazanacaktır. Küresel bir söylem evreni "oluşturulmuş", a-simetrik güç ilişkilerinin her iki tarafındaki devletler de kendi "yerellerine-bağlam"larına göre geliştirdikleri modeller çerçevesinde söz konusu süreçleri okuyacakları bir döneme girilmiştir.

Modernliğin düşünümselliği kavramsallaştırması, batı-dışı yani bugün için kendi kültürel kodlarını küresel "görsel-işitsel ağlar" aracılığıyla evrensel kılma ya da dolaşıma sokabilme becerisinden yoksun olan toplumlar için, bu anlamda farklı boyutların göz önünde bulundurulmasını gerektirmektedir.

Günümüzde, Batı-dışı modernliklerden bahsedilmeye başlanmasının, batı-dışının dinamiklerinin, batıdan farklı olabileceğinin kabulü bu açıdan önem taşımaktadır.

Bu kabulün "küreselleşme" ile birlikte daha fazla "onay" görmesinin sebebini strateji değişikliği olarak görmemize imkan verecek bir çok neden bulunmaktadır.

Toplumsal yapı kavramsallaştırması, ulus devletle birlikte gündeme gelmiş ve uzunca bir süre de ulus devletlerin sınırları, örtük bir şekilde "yapı" kavramsallaştırmasının kendisi olarak düşünülmüştür.

Kalkınma ve gelişme teorileri çerçevesinde batı-dışına ihraç edilen, kültürden ve gelenekten bağımsız "yapı" kavramsallaştırmasına dayanan modellerin yerini bugün, kültürü medeniyet ya da küre gibi ulus üstü, ve ulus-altı düzeylerde sosyal teoriye dahil eden modellerin yaygınlık kazandığı görülmektedir.

Batı içi "düşünümselliğin" ürünü olan kavramsal kategorilerin, "zaman-mekan kenetlenmesi" olgusu çerçevesinde, batı-dışı toplumlara "evrensellik" adı altında yansıtılmasının ve bu türden "bağlamdan kopuk" çerçevelere "gönüllü rıza gösterimi"nin önüne geçilebilmesi için, benzer tarihsel-kültürel-sosyal-ekonomik ve jeo-stratejik ilgilere sahip olmayan toplumlar için farklı bir düşünümselliğin konu edinilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Küresel-ulusal ya da yerel etkileşiminin, kendi kültürel kodlarını "küresel kültür" akışlarına eklemleyebilme becerisi ile olan ilişkisi bu açıdan önem

taşımaktadır. Sosyo-politik bilişsel süreçler, kendi kodlarını küresel olana eklemleme becerisinden yoksun ülkeler için, yeni kavramlar, kategoriler ve aidiyet biçimleri gündeme getirerek, yerelin küresel kılınmış özelliklerinin, başka yerlere ikame edilmesinin ve "gerçeklik" algısını değiştirecek bağlamdan kopuk perspektifler geliştirilmesinin önünü açabilmektedir.

Bu anlamda, en azından şimdilik Batı-dışı olan bir toplumun Batıyla entegre olup-olmayacağı tartışmalarının yapıldığı bir dönemde, "düşünümsellik" stratejilerinin en az Batı kadar, "çok anlamlılıkları ve riskleri" göz önünde bulunduracak bir nitelik taşıması gerektiği düşünülmekte; düşünümselliğin salt kurgusal değil, tarihsel-kültürel ve "bağlama" ilişkin bir eylem olduğunun kabul edilmesi önem taşımakta; ve çok yönlü, antagonistik ve yorumsamacı bir düşünümselliğin olanaklarının ortaya çıkarılması amaçlanmaktadır.

Bu söz konusu ilişkilerin ele alınması süreci, hem küreselleşme olarak adlandırılan süreçlerin ve bu süreçlere ilişkin farklı görüşlerin hem de "kimlik-kollektif kimlik" kavramsallaştırmalarına yönelik görüşlerin bir arada değerlendirilmesine imkan verecek bir "modelin" geliştirilmesini gerekli kılmaktadır.

Bu noktada temelde teorik ve sosyal bilim felsefesine dayanan bir metodolojik perspektiften hareketle, bilgi sosyolojik bir tavır benimsemiştir.

1.3.Araştırmanın Temel Problemleri

Birey, ulus, medeniyet, küresel alan düzeylerini göz önünde bulunduran bir kimlikleşme modelinin oluşturulabilmesi çabası, araştırmanın temel problematiğini oluşturmaktadır.

Bu çerçeve içinde küresel-ulusal etkileşimini, "kimlikleşme" dinamikleri çerçevesinde sorunsallaştıran soru cümlelerinden hareket edilmiştir:

1. Ulusal kimlik konusunda ileri sürülen yaklaşımlar, global bir kültürün sosyo-ekonomik ve kültürel çağrışımlarına nasıl bakmaktadırlar?
2. Ulusal kimlik kategorisi, globalleşme süreçlerinde etkisini kaybetmekte midir?

3. Ulusal kimliğin algılanışındaki farklı stratejiler nelerdir?
4. Ulusal kimliğin, korunmasının gerekliliği konusunda gösterilen gerekçeler nelerdir?
5. Ulusal kimlik kategorisinin inşa ettiği/etmeye çalıştığı bilinçlilik düzeyinin yerine ikame edilmesi önerilen kategoriler hangileridir? Bunların gerekçelendirilme stratejileri nelerdir?
6. "Ulusal kimlik" konusundaki farklı yaklaşımların:

    i.) "Birey"e

    ii.) Toplumsal gerçekliğe

    iii.) Kültürel gerçekliğe

    .....ilişkin perspektiflerini bir arada değerlendirmemize imkan verecek ideal tipsel düzeyde bir söylem evreninin sınırlarının belirlenmesi ve kimlik modelinin oluşturulması mümkün müdür?

7. Küresel alanın ve küresel alana ilişkin yaklaşımların oluşturduğu söylem evreninin sınırlarının çizilebilmesi problematiği nasıl ele alınabilir?

Küresel olan - ulusal olan etkileşimini "kimlik"ler çerçevesinde sorunsallaştıran bir yaklaşımın, küresel alana, ulusal alana, topluma ve bireye yönelik bazı temel ön kabulleri bulunmaktadır. Söz konusu modelleştirme girişiminin kavramsal çerçevesi bu ön kabullere dayanmaktadır.

TOPLUMA İLİŞKİN VARSAYIMLAR

1. Yapı birey ilişkisini, dikotomik olmaktan çıkaracak bir toplum modeli (Berger ve Luckman'ın, Giddens'ın, Melucci'nin, Laclau ve Mouffe'un yaklaşımları)
2. Toplumsal yapıya ilişkin düzen ve kaos (çok anlamlılık) içeren süreçlerin kaçınılmazlığı (Bauman 2003)
3. Kültürel olanın bağlamsal olarak farklılaşan çok (Bayart) anlamlılığı ve ikiz değerliliği

4. Söylemsel olanın, sosyal gerçekliğin oluşturucu unsuru olarak, özneler-arası "anlamlandırma çerçevelerine" karşılık geldiği görüşü (Laclau ve Mouffe)
5. İletişim-söylem sistemlerinin, kültürel anlam sistemlerinin kurucusu olarak aynı zamanda egemenlik ilişkilerinin üretildiği ve yeniden üretildiği bağlamların da içkin bir parçası oldukları görüşü. Egemenlik ilişkilerinin, söylem sistemleri ve bu söylem sistemleri içinde temsil edilen kültürel anlam sistemleri yoluyla yeniden üretildiği görüşü (Mumby)
6. Gerçekliğin sosyal yoldan inşasına temel olan; bireylerin, eş zamanlı olarak "dışsallaştırma, içselleştirme ve nesneleştirme" mekanizmaları çerçevesinde inşa ettikleri ve yeniden ürettikleri toplum imajı (Berger ve Luckman)
7. Örüntüleşmiş kimlik entegrasyonları sistemi olarak sosyo-kültürel yapının, aynı unsurları dahil etme-dışlama dinamiklerine tabi tutan, çok merkezli söylem alanlarından oluştuğu görüşü
8. Luhman'ın aksine, üst kimlik entegrasyonlarının; toplumsal yapıdaki örüntüleşmiş kimlik entegrasyonlarının örüntü olmaları sebebiyle taşıdıkları "0 ya da 1" mantığını, "bulanık bir mantık" ve çok yönlü düşünümsel bir hermeneutiğe bağlı olarak bağlamsal bir rizom modeli içinde, "öncelik sonralık sıralaması açısından, dönüşüme uğratacak bir modele sahip olduğu.
9. Hem bireylerin hem de üst kimlik entegrasyonlarının bağlamsal düzenleyicisi olarak siyasanın, düşünümsel olabilme ihtimaline karşın, örüntüleşmiş kimlik entegrasyonlarının örüntü olmaları sebebiyle bağlamsal bir "düşünümsellik" içermeleri mümkün olmadığı iddiası
10. Toplumun çok merkezli örüntüleşmiş kimlikler entegrasyonu olarak görülmesinin gerekliliği

11. Üst kimlik entegrasyonlarının, tarihsel, kültürel, ekonomik, sosyal ve jeopolitik unsurlardan bağımsız olarak sağlanamayacağının kabulü.

BİREYLİK ve "ÖZNE"ye İLİŞKİN VARSAYIMLAR

1. Öznenin tarihsel ve kültürel açıdan toplumdan topluma farklılık taşıyabileceği (Öznenin bağlamsallığı)
2. Öznenin eş zamanlı olarak, tarih, kültür, bellek, özgürlük, akıl ve tasarım olduğu, salt rasyonalist bir özne tasarımının olamayacağı
3. Bireysel olanla, kollektif olanın ayrılamayacağı
4. Bireysel kimlikler entegrasyonu olarak bireysel kişiliklerin, düşünümselliğinin, kimlikleşme dinamikleri açısından önemi
5. Tamamlanmamış bir proje olarak "ben"lik imajında, "ben" ve "bana"nın birbirinden ayrılamayacağı görüşü
6. Kimliğin grup içi özdeşim dinamikleri kadar grup dışı tanımsal kategorilere de açık aidiyet kalıbı momentleriyle oluştuğunun kabulü
7. Modern ve karşı modern topluluk aidiyetleri açısından "özne"leşme problematiği
8. Özneleşme türüne bağlı olarak, çok kültürlülük politikalarının yol açabileceği, bireysel özgürlük istenciyle, karşı-modern totaliter toplumsal yapıların bir birimi haline gelme problematiği
9. Küresel bir alanda, ulus ötesi ve ulus altı düzeylerdeki aidiyet biçimlerinde öznenin kendini gerçekleştirme olasılığı
10. Salt "rasyonal"; tarih, kültür ve bellekten yoksun; bir "özne" tasarımının yaratacağı problemler
11. Özellikle, gelişmekte olan ülkeler açısından beliren bir sorun olarak, ulusal bağlılıklarından arınmış, gelenek, bellek ve tarih anlayışından yoksun evrensel bir bireysel özgürlük istenciyle şekillenen "özne" anlayışının beraberinde getirebileceği sosyal problemler
12. Salt rasyonel ve küresel alanın meta tüketicisi konumuna indirgenmiş "özne"lerin küresel bir sivil toplum oluşturup

oluşturamayacaklarını belirleyecek, siyasal, kültürel, ekonomik ve sembolik bir güce ulaşıp ulaşamayacakları sorunu

1.4. Araştırmanın Metodolojisi

Araştırmanın metodolojisi, yapısalcı ve post yapısalcı bir yaklaşımın bir aradalığını içeren yorumsamacı bir perspektife dayanmaktadır. Söz konusu perspektif için, sosyal gerçekliğin inşasında göz önünde bulundurulması gereken en önemli kavramsallaştırma söylem kavramıdır.

Söylem sosyal gerçekliğin özneler-arası "anlamlandırma çerçevelerine karşılık" gelmektedir.

Çalışmamızda "sosyal temsiller"** kavramsallaştırması, bireylerin zihnindeki kognitif birimler olmaktan ziyade, "sosyal bir nesnenin toplum tarafından davranma ve iletişim kurma amacıyla" kollektif işlenişi olarak ele alınmış (Wagner 2004: 95), bu anlamda bir sosyal temsilin gündelik konuşma ve eylemlerinde bireyler tarafından birlikte inşa edilen, bir topluluğa ait kollektif bir fenomen olduğu imajından hareket edilmiştir.

Sosyal temsillerin inşası süreciyle, söylem kalıplarının inşası süreçleri birbiriyle çok yakından ilişkilidir. Söylemin iletişimsel işlevi ve/veya sonuçları vasıtasıyla bir ortamı paylaşan insanlar, belirli bir zaman ve mekanda failleri için doğru kabul edilen belli bir gerçeklik inşa etmektedirler (Wagner 2004:96).

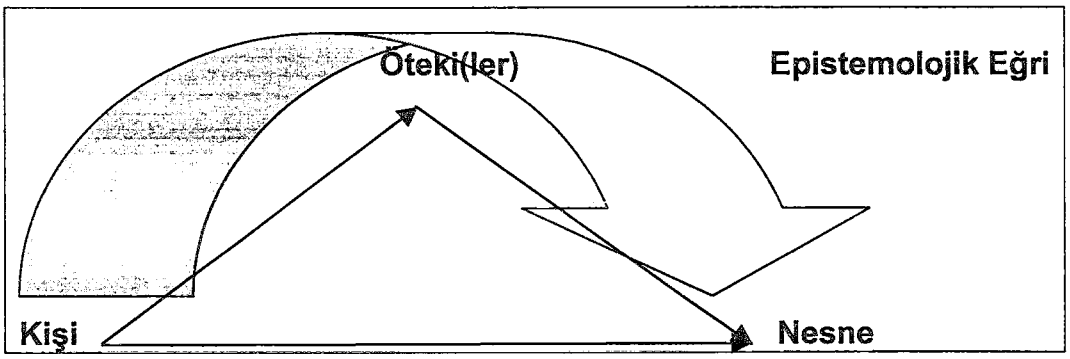

Kültürel olanın çok anlamlılığı ve farklı kültürlerin birbirine göre izafiliği (göreceliği)* bugün onaylanmakla birlikte modernleşme teorileri çerçevesinde

---

* Özönder 1984
** Moscovici, S. (1963), "Attitudes and Opinions", Anual Review of Psychology,14, s.231-260,'dan aktaran Wagner 2004: 95
* Wagner 2004:95

yok sayılan "kültürel bağlam" bu defa söylemler üzerinden yürütülen bir iktidar mücadelesinin, incelikli bir stratejisi olarak "zaman-mekan" kenetlenmesi olgusunun tehdidi altındadır.

Küresel düzeye kadar genişleyen bu türden bir söylem evrenin sınırlarının belirlenebilmesi ve küresel-yerel etkileşimi bağlamında bir kimlik modelinin oluşturulabilmesi çabası da yine söylem içinde kalınarak yapılabilecek ve meşru gerekçeleri yine söylemsel olarak üretilebilecek bir metodolojiyi gerekli kılmaktadır.

Çalışmamızda iki temel metodolojik bakış açısından hareket edilmiştir

1. Eleştirel Söylem Analizi
2. Teorik Model İnşası (Grounded Theory)

Söylem analizi çalışmasının kendisi hem bir kuram hem de teknik olarak düşünülmektedir. Söylemin çalışılması demek, söylemin ve sosyal olanın doğasına ilişkin belirli varsayımları gerektirmektedir.

Söz konusu söylem evreninin oluşturucusu olduğu düşünülen ya da söylem evreninin anlamlandırılmasında katkısı olduğu düşünülen görüşler bu çerçeve içinde temalaştırılmış ve söylem alanlarına ilişkin bir "grounded teori" perspektifiyle söz konusu süreçleri değerlendirmeye imkan verecek modeller geliştirilmesine çalışılmıştır.

Söylem analizi temelinde, bireysel düzeyden, küresel düzeye kadar genişleyen bir söylem evrenini temalaştırarak düşünümsel bir model oluşturma çabası, doğrudan söylemlerin kendilerinin "temalaştırılmasını" ve belirli bir modele eklemlenmesini içermektedir.

Dijk (1998)`e göre, eleştirel söylem çözümlemecileri için can alıcı nokta toplumdaki rollerinin açık farkındalığıdır. 'Değer-bağımsız' bilimin olanaklılığını reddeden bir geleneği devam ettirerek, onlar bilimin ve özellikle de akademik söylemin, doğası gereği, sosyal yapının bir parçası olduğunu ve onun tarafından etkilendiğini ve sosyal etkileşimin içinde üretildiğini ileri sürer. Akademiklik ve toplum arasındaki bu tip bir ilişkiyi reddetmek ya da görmezden gelmek yerine onlar, bu tür ilişkilerin kendi başlarına incelenmesi ve

değerlendirilmesi gerektiğini ve akademik pratiklerin bu tür iç görüler üzerine temellendirilmesini savunurlar. Hoşlanalım ya da hoşlanmayalım, kuram oluşturulması, betimleme, açıklama ve söylem çözümlemesi; sosyo-politik olarak konumlanmıştır.

Fairclough ve Wodak (1997, 271-280) eleştirel söylem çözümlemesinin (ESÇ) temel eğilimlerini şöyle özetlemektedirler:

1. ESÇ sosyal sorunları işaret eder.
2. İktidar ilişkileri söylemseldir.
3. Söylem toplum ve kültürü oluşturur.
4. Söylem ideolojik bir iş görür.
5. Söylem tarihseldir.
6. Metin ve toplum arasındaki bağlantı dolayımlanır.
7. Söylem çözümlemesi yorumsal ve açıklayıcıdır.
8. Söylem toplumsal eylemin bir biçimidir.

Söylemin bu niteliklerini de göz önünde bulunduran bir kimlik modelinin ana hatları şu şekilde özetlenebilir:

1. **Davranış** ve **söylem örüntüleri sistemi** olarak **toplum imajı,**
2. Bireylerin, sosyal gerçekliğin inşasına imkan veren "**nesnelleştirme, dışsallaştırma** ve **içselleştirme**" pratiklerini eş-zamanlı olarak sergileyen becerikli aktörler olarak **toplumsallaşma süreçleri** içinde yer alıyor oldukları,
3. Toplumsal yaşamın öznelerarası kurallarını oluşturan **anlam çerçeveleri olarak söylem** kavramsallaştırması (Laclau ve Mouffe)*,
4. Simgesel üretimler olarak **kültürel olanın çok anlamlılığı** (ikiz değerliliği) ve tam da bu çok anlamlılık nedeniyle toplumsal olanı bir arada tutulabildiği (Bayart 1999:204),
5. Dışlama ve dahil etme süreçlerinin **antagonistik** birlikteliğine dayanan,

* Howart 2000

kimlik edinme süreci (post yapısalcı ve yapısalcı sentez) (Laclau ve Mouffe),

6. Kimliğin grup içi özdeşim dinamikleri kadar grup dışı tanımsal kategorilere de açık aidiyet kalıbı momentleriyle oluştuğunun kabulü (Jenkins 2000),
7. Kimlikler entegrasyonu olarak "bireysel kişilik"ler ile kimlik örüntüleri entegrasyonu olarak kollektif aidiyet biçimleri arasındaki ilişkisellik ve bir aradalığın kabulü,
8. Gerçekliğin sosyal yoldan inşa edildiği ve bu inşanın söylemsel, sembolik karakteri üzerinde bir güç ve hegemonya mücadelesinin bulunduğu,
9. Bir ve yalnızca bir iktidarın olduğu birleşik bir gövde olarak değil, kendi özgüllüklerini koruyan farklı iktidarların yan yana gelmesi, bağlanması, eşgüdümü ve aynı zamanda hiyerarşisi olarak toplum imajı (Foucault)*
10. Bireysel kimlik-kollektif kimlik etkileşimi:
    a.) **Toplumsal kimlikler örüntüsü entegrasyonu** olarak, gerçekliğin **(toplumun)** inşa edici özneleri olarak **bireylerin kimlik entegrasyonu (bireysel kişilik)** süreçlerinin; üçüncü halin mümkün olduğu; "dışsallaştırma, nesnelleştirme ve içselleştirme mekanizmalarına dayandıkları; yorumlamacı ve söylemsel olarak inşa edildikleri; "fuzzy bir mantığa ve bağlama ilişkin rizom bir modele"** dayanan toplumsallaşma ("grup içi" ve "grup dışı-kategorilendirmeler") süreçlerine karşılık geldikleri; "bağlamsal" hiyerarşilere tabi olarak,

---

* Bayart 1997

** Bulanık mantık (fuzzy logic) ve bağlamsal rizomatik etkileşim, belirli bir kimliğin diğer kimliklerle çelişkili olup olmadığını değil, virtüel birardalık ve yanyanalıkları temel alan, kollektif kimlikler örüntüsü olarak toplumun bağlamsal olarak sahip olduğu tarihsel, kültürel, sosyal, ekonomik ve politik mekanizmaları tarafından o kimlik bileşeninin "var-olabilme", ve hegemonik bir söylem yüzeyi oluşturma ihtimalini içermektedir. Hem " ya, ya da" hem de "Ve"yi içermekte, "1 ya da 0"ı değil, virtüel olarak varolanın, bağlamsal olarak, söylem düzeyi haline gelmesiyle belirginlik kazanmaktadır. Fuzzy logic (bulanık mantık) günlük yaşantımızda karşılaştığımız belirsizlik içeren olaylara mantıksal değerler atamak için kullanılmaktadır, yani düşüncelerimizdeki kesin doğru ya da yanlışlar arasındaki ihtimalleri değerlendirebilmeye yarar. Rizomatik model ise "bağlama" göre ihtimallerin hiyerarşisindeki değişimi ifade etmektedir.

becerikli bir performans olarak ortaya çıktıkları.

b.) Sembolik-kültürel olanın çok anlamlılığının söylemsel doğası sebebiyle ve ideolojik olanın da her zaman belirli bir güç ve iktidar konumunun ayrıcalıklarını meşrulaştıran "anlam kalıplarını" söyleme eklemlenerek üretebilecek olduğu.

11. Öznenin bağlamsallığı

12. Söylem kalıpları ile sosyal temsiller arasındaki ilişkiler[***]:

a.) Bir sosyal temsilin, gündelik yaşamlarında bireyler tarafından birlikte inşa edilen, topluluğa ait bir fenomen olduğu

b.) Bu anlamda bir sosyal temsilin belirli bir zihnin ürünü olarak değil, gündelik hayatta gözler önüne serilen "söylem"de, zihinler arasında (özneler-arası) kavramlaştırmanın gerekliliği

c.) Sosyal bir ortamı paylaşan insanlar tarafından bu türden bir "söylemin" iletişimsel işlevi ve/veya sonuçları vasıtasıyla, belirli bir zaman ve mekanda failleri için doğru kabul edilen bir sosyal gerçekliğin inşa ediliyor olduğu

d.) Söz konusu söylemsel etkileşimlerden hareketle faillerin "kelimelerin", "kavramların" anlamlarını kurdukları ve yeniden kurdukları

Farklı söylemlerin ve bu söylemler içinde temellenen ön kabullerin, bir düşünsel araç içinde (model), "grounded teori" ile temalaştırılması çabasında, önce geniş bir literatür çalışması yapılmış ardından, batı dışı literatürün bakış açısının, Türkiye'deki söylem evrenine ne şekilde yansıdığını, küreselleşme-ulus devlet dinamiklerine ilişkin farklı görüşlerin ne türden söylem alanları oluşturduklarını belirleyebilmek için, geliştirilmiş olan temalar çerçevesinde önce bir yansıtma (reflexion) stratejisi ile evrenin sınırları belirlenmiş ardından düşünümsellikle (reflexive-self referent) geliştirilmiş modeller çerçevesinde değerlendirmeler yapılmıştır.

[***] Wagner, Wolfgang, "Söylem, Temsil ve Kurumlar", Der.Sibel Arkonaç, *Doğunun ve Batının Yerelliği*, Alfa Yayınları, İstanbul, 2004, s.93-120

Temalaştırmalar ve temalar çerçevesinde inşa edilen söylemsel iddialar, daha büyük bir söylem alanının parçaları olarak değerlendirilmiş ve bu söylemlere eklemlenmeleri çerçevesinde çalışmanın ana metninde yer almışlar, tezin geneline önemli oldukları düşünülen noktalarda yansıtılmışlardır.

Bu anlamda, temel model geliştirme stratejisi (grounded) içinde temel kaynak kitaplar, elektronik makaleler ve Doğu-Batı, Türkiye Günlüğü, Toplum ve Bilim, Türk Yurdu dergilerindeki makaleler çerçevesinde ileri sürülen görüşler; "küreselleşme", "küreselleşmenin dinamikleri", "Milliyetçilik", "Vatandaşlık", "İslam", "Kimlik", "ulus devlet", "kültür", "çok kültürlülük", "etnisite" ve "Türk Modernleşmesi" temaları çerçevesinde, 350 makale belirlenmiş, 60'ı söylem analiz metnine dönüştürülerek metinler-arasındalık temelinde analiz edilmiş ve bütüncül bir söylemin parçaları olarak birbirine eklemlenmiştir.

Türkiye'nin, küresel-ulusal gerilimini, özellikle Avrupa Birliği entegrasyonu sürecinde deneyimlediğini ileri sürmek sanırız yanıltıcı olmayacaktır.

"Çok yönlü hermeneutik düşünümsellik" kavramsallaştırmasının ve kimlikleşme modelinin geliştirilmesinde, bu söz konusu makalelerin, özellikle, "Türk Modernleşmesi" ve "Avrupa Birliği-Türkiye" ilişkileri çerçevesinde sunmuş oldukları perspektifler bu açıdan çok aydınlatıcı olmuştur.

BÖLÜM II

KÜRESELLEŞME ve BİLGİ SOSYOLOJİSİ

2.1. Batı Ve Batı Dışı Toplumlar İçin Bilgi Sosyolojisinin Anlamı

Tarihsel ve kültürel unsurların insan düşüncesini nasıl biçimlendirdiği konusuna yönelik bir ilgi alanı olarak bilgi sosyolojisinin temelleri Aydınlanma dönemi felsefesine kadar dayanmaktadır ve geleneksel bilgi sosyolojisinin konusunu; uygarlık, kültür, toplum, sınıf ve grup tiplerine göre, öncelikli bilgi türlerinin ve biçimlerinin araştırılması oluşturmaktadır.

Bu geleneksel anlamıyla bilgi sosyolojisi, değişik toplum yapılarına göre bilginin ve bilgiyi oluşturan ve yayan kişilerin rolleri, bilginin yayılması ve biçimlerinin toplumsal anlamı, ve bilgi türleri gibi konularla ilgilenmektedir (Özkalp 1993: 19-24).

Bu gün bilgi sosyolojisinin ilgilendiği bu söz konusu süreçlerin işleyişinde; toplumsal aktörlerin eylem alanlarından, bilginin üretilmesi, yayılması ve gerekçelendirilmesi mekanizmalarına kadar yayılan, daha önceki dönemlerle karşılaştırıldığında oldukça geniş kapsamlı ve hızlı bir şekilde cereyan eden bir değişim süreci yaşanmaktadır.

Söz konusu süreçlerdeki, oluşumlardaki ve mekanizmalardaki değişme, bu değişimlerin nedenleri, dinamikleri ve olası sonuçları konusunda özellikle sosyal bilimler alanında oldukça düşük bir uzlaşmanın varlığından söz edilebilmektedir.

En genel anlamda meydana gelen bu değişiklikler, geleneksel sosyolojinin bakış açıları üzerinden düşünülebilecek boyutlar taşımakla birlikte, bu geleneksel kategorileri aşan, ikiz değerlilikler içeren, "söylemin" keşfedildiği bir sürece karşılık gelmektedir.

Ulrick Beck (1999)`e göre düşünümsel modernlik olarak adlandırılan bu söz konusu süreçler, daha önceki dönemlerden farklı düşünme kategorileri ve sosyal etkileşimin gerçekleştiği mekanların tasarımlanmasını gerektirmektedir.

Bilgi sosyolojisi tam da bu noktada, değişme ya da dönüşümlerin dinamikleri ve olası sonuçları; değişmeden kalan ancak farklı şekillerde maskelenen ulusal, uluslar arası ya da bölgesel çıkarları; ve bu dönemdeki bilginin üretim ve dağıtım süreçlerinin bir rıza üretim mekanizması olarak üstlendikleri rollerin neler olabileceği konusunda ufuk açıcı perspektifler sağlayabilecek olması bakımından önem taşımaktadır.

Albrow (Robertson 1999:34), küreselleşmeye yönelik güncel ilgiliyi de hesaba katarak sosyoloji tarihinde beş evre belirleyebileceğimizi ileri sürmektedir:

a. **Evrenselcilik,**
b. **Ulusal sosyolojiler** (19.yüzyıl sonlarından-1945)
c. **Uluslararasıcılık** (II. Dünya Savaşı Sonrası-Soğuk Savaş)
d. **Yerelleşme** (Üçüncü Dünyanın billurlaşması, ulusal sosyolojinin uygulayıcılarının büyük çoğunlukla kendi geleneksel sosyoloji anlayışlarını dünya çapında bir sosyoloji içine yerleştirmeye çabaladıkları ve bunu halen sürdürmeye çalıştıkları bir dönem)
e. **Küreselleşme** (ulusalcılık ve uluslararasıcılığın ve diğer tüm evrelerin bir sonucu)

Albrow`a göre küreselleşme evresi, farklı bölge ve kültürlerden gelen bir dolu farklı konuşmacı aracılığıyla evrensel bir söylemin doğduğu bir evreye karşılık gelmektedir ve O`na göre bu evreyi en iyi şekilde betimleyebilecek terim "küresel toplum" dur (Robertson 1999:41).

Albrow`un küreselleşmeyle bağlantılı sosyoloji tarihi taslağı küresel durumun çözümlenmesi meselesinden çok, sosyologlar arası dünya çapındaki ilişkiler meselesi üzerine daha fazla eğilmiş görünmektedir.

Bilgi sosyolojik bir bakış açısından, sosyolojinin küreselleşmesi ile, küreselleşmenin sosyolojisi arasındaki farklılığın bilincinde olunmasını gerektirmektedir.

Bu gün küreselleşme adı verilen süreçler ise Bauman (1999:8)`nın ifadesiyle "zaman-mekan" kenetlenmesi olgusu çerçevesinde, bütün bir insanlık durumunun parametrelerinde meydana gelen çok yönlü bir dönüşümü ifade etmektedir.

İnsanlık durumunun parametrelerinde varolan ya da olduğu ileri sürülen bu çok yönlü değişim, yeni anlam kodlarının ve sosyal eylem biçimlerinin ve mekanlarının inşa edildiği/edilmekte olduğu bir "küresel alan" içerisinde, sosyolojik imgelem açısından da göz önünde bulundurulması gereken bir "düşünümselliği" gerekli kılmaktadır.

İnsanlık durumuna ilişkin parametrelerde meydana gelen bu çok yönlü değişim, tarihsel ve kültürel biçimlerin insan düşüncesini nasıl biçimlendirdiği konusunda geliştirilecek perspektifler açısından, daha önceki dönemlere göre çok daha karmaşık ve tartışmaya açık bir tabloyla karşı karşıya olduğumuz anlamına gelmektedir.

İçinde bulunduğumuz çağdaş küreselleşme olgusu çerçevesinde gündeme gelen bazı temel iddialar, bilgi sosyolojisi açısından da yeni açılımların yapılmasını gerekli kılmaktadır. Bilgi sosyolojisi ile doğrudan ilişkili olduğu ileri sürülebilecek olan temel iddialar en genel anlamda şu şekilde sıralanabilir:

1. "Zaman-mekan" kenetlenmesi sebebiyle, insanlığın mevcut parametrelerinde çok yönlü bir değişim meydana gelmektedir. Bu parametrelerdeki değişim, yeni kavramsallaştırmaları ve modelleri gerekli kılmaktadır.
2. "Küresel anlamda bir tür olarak insanlık" ve "küresel bilinç" konuları üzerindeki vurgularda önemli bir artış meydana gelmektedir.
3. Karşılıklı bağımlılık artışlarının mı yoksa asimetrik bağımlılıkların mı gelişmeye başladığı konusunda önemli görüş ayrılıkları bulunmaktadır ve sınıf kimliklerinin önemini kaybettiği buna karşın, kültürel kimliklerin özellikle de kapitalist sisteme entegre olmuş olanlarının, gerçekten çoğulcu olup olmadıkları, tartışılmaya başlanmıştır.

4. Küresel bir sosyoloji imkanı ve küreselleşme adı verilen süreçlerin içinde yer aldığı mekana ilişkin olarak "bir bütün olarak dünyayı" anlamaya yönelen kuramlar tartışılmaya başlamıştır.

5. Kültür kavramı sosyal bilimler içerisinde, yeniden temel kavramlardan biri olarak tartışmaya açılmıştır. Aynı nesneye ilişkin farklı tarihsel, kültürel ve toplumsal perspektiflerin söz konusu edilebilirliği, inşa edilmekte olan "küresel" bir bilinç kavramına yönelik tasarımların, nicelleştirilebilir değişkenlerin istatistiki inandırıcılıklarından çok "söylemler düzeyinde" yürütülmekte olan bir tartışma zemininde şekilleneceğini göstermektedir.

6. Küreselleşme süreçlerine ilişkin dinamikler "kimlik" konusu göz önüne alındığında batı içi bir düşünümselliğin ürünü olarak yeni kültürel görsel-işitsel ağların inşasına (Avrupa Kültürü gibi) karşılık gelirken, Batı dışı alanlar için, Avrupa gözüyle bu yeni dönemin içeriğini, farklılıklara yatırım yapmak ve kimliklerle ilgilenmek egemen konumlanma haline gelmiştir. Idoloji ya da kimliklerin bilimi (ID:identity:kimlik veya alt ben- ology:bilim) olarak adlandırılabilecek yeni entelektüel eğilimler (kavram için bkz Kaya 2001:167-173) öncelikli olarak ideoloji sözcüğünü çağrıştırıyor olmasından da anlaşılabileceği gibi, bilgi sosyolojik bir açıdan sosyal bilimsel faaliyet alanında, sosyal gerçekliği algı olanaklarına taşıma çabası içinde geliştirilen sosyal kategorilerin, "kimlik" algısını, bir önceki döneme göre kökten değiştirme yolunda olduğu izlenimi uyandırmaktadır.

7. "Kimlik" kavramının temellerine ilişkin sosyolojik imgelemde dönüşümler yaşanmakta, realistlerin (Spencer, Parsons gibi) kimliklerini toplumsal bütünlüklerden alan bireyleri kadar, nominalistlerin yalnızca bireylerin reel olarak varolduklarını ileri süren yaklaşımları da tartışma konusu edilmeye başlanmıştır (bkz Murphy 1995:102). Modernizmin toplum için birey (Prometheus) anlayışının yerini küresel kültür akışlarının yaygınlık kazanması ve belirleyiciliklerinin artmasıyla, bireyin bireyselleşmesini içeren yeni bir "bireyciliğin" ortaya çıkışına,

tanık olunmaktadır. Söz konusu dinamiklerin ön plana çıkardığı birey imajı, onun "modüler"liliğini talep etmektedir. Bu dönemin yaşam stratejisinin özü artık "kimliklerin kararlı hale getirilmesini değil, sabitliklerden kaçınılmasını gerektirmektedir; bir kimliğin nasıl keşfedileceği, icat ve inşa edileceği, toplanacağı (ya da satın alınacağı) değil, artık sorun bu kimliğin çok sıkı olmasının – bünyeye çok çabuk yapışmasının nasıl engelleneceğidir. İyi örülmüş ve dayanıklı kimlik artık bir avantaj-kazanç değil her geçen gün biraz daha fazla dezavantaj-borç haline gelmektedir" (Bauman 2000a:125)

8. Evreselcilik-tikelcilik dikotomisi "hem o hem bu" mantığı içerisinde dönüşüm geçirmektedir.

Evrenselciliğin tikelleştirilmesi (küresel gerçekler konusu)	**Tikelin Evrenselleşmesi** (tikel kimliklere küresel değerler atfedilmesi konusu)

9. Rasyonel ya da bilimsel olan ile siyasal ya da ideolojik olan arasında önemli bir gerilim gündeme gelmektedir.

10. Siyasal olan yeniden icat edilmiş", varolan küresel süreçlerin anlamlandırılmasında, gerekçelik tasarımları üzerinde en etkili parametrelerden biri haline gelmiştir. Bazı açılardan "siyasetin icadı" varolan perspektiflerin sorunsallaştırılmasının ve düşünümselliğin önünü açarken (Beck 1999), bazılarına göre durum doğrudan doğruya, "perspektiflerin kolonileştirilmesi (Koçdemir 2002) ile ilgilidir.

11. Görecelik ve düşünümsellik çağdaş sosyal bilim literatürü içinde önem taşıyan iki kavram haline gelmiştir ve Beck (1999:61)`in de belirtmiş olduğu gibi modernliğin düşünümselliği, sosyal uzamda meydan gelen değişiklikler karşısında, bunları anlamlandıracak yeni perspektiflerin oluşturulması çabalarına karşılık gelmektedir.

12. Söz konusu süreçler açısından Varolan toplumsal değişimin motoru artık bu dönemde ereksel rasyonalite değil, yan etki: riskler, tehlikeler, bireyselleşme ve küreselleşmedir (Beck 1999:72).

13. Çağdaş sosyal bilimlerin bir kriz yaşadığını ileri süren düşünürler bulunmaktadır (Hekman 1999) ve bu krizin doğasına ilişkin sorunlara çözüm bulma çabası, çağdaş toplum ve siyaset teorisine ilişkin bir çok çalışmanın temel kalkış noktası haline gelmiştir.

Bu temel iddiaların bilgi sosyolojisi açısından, çok boyutlu "düşünümsellik" içeren hermeneutik bir yorumlama ve eleştiri süreci içermesi gerektiği düşünülmektedir.

Günümüzde sosyal bilimlerin temel eğilimleri, toplumsallığın küresel biçimlerinin anlamlandırılabilmesi çabalarına yöneliktir. Söz konusu küresel alan içindeki kültürler arası etkileşimleri, farklılıkları ve öteki kavrayışlarını, yetkin bir şekilde sosyal teori içine taşıyabilecek bir epistemoloji henüz söz konusu edilememektedir. Bu anlamda Aslanoğlu (1998:125)'nun da belirttiği gibi bu dünya içindeki değişimleri anlamlandırma çabası hermeneutik-yorumlayıcı bir çabayı gerekli kılmaktadır.

Söz konusu anlamlandırma çabasında "kerteriz" olarak alınacak yaklaşımlar, varolanı, birbirinden farklı ve zaman zaman çatışan şekillerde, algı olanaklarına taşınmasına sebep olabilmektedir.

Gerçeklik algısı, söz konusu süreçlere ilişkin belirli perspektiflerin benimsenmesi suretiyle farklılaşabilmektedir. Bilgi sosyolojisi açısından, bu gerçeklik algısının "rıza üretim mekanizmaları" yoluyla üretilme biçimleri önem taşımakta hem küresel hem de tek tek devletler düzeyinde "sembolik elitlerin" ve "görsel işitsel iletişim mekanlarının" bu süreçteki etkileri ön plana çıkmaktadır.

Tek tek ulus devletler yerine, bugün küresel bir insanlık durumu ve küresel alan kurgusunun sosyal teori içinde daha yoğun bir şekilde bir referans noktası oluşturmaya başladığı görülmektedir.

Bu söz konusu gerçeklik ya da kurgu alanına ilişkin, "gerçeklik algısı", her zamankinden çok daha yoğun bir biçimde; "farkında olunsun ya da olunmasın; "siyasal olanın" sosyal teori içine sokulmasına sebep olabilecek mekanizmalardan etkilenmektedir.

Bu anlamda, bir yandan, ileri sürülen savların, bir bütün olarak kurgusal düzeyde dahi olsa karşıtlarına göre konumlarını da göz önünde bulundurulacak bir biçimde, zihinsel bir harita içine yerleştirilmesi gerekliliği gündeme gelirken, öte yandan, söz konusu alanın tarihsel-kültürel-sosyal belirlenimler açısından taşıdığı görelilik ve a-simetriler konusunda da uyanık olunması gereken çok-boyutlu bir bakış açısı gerekmektedir.

Bu gün sosyal teori içinde söz konusu olan durum, küresel duruma ve yeni sosyal etkileşim biçimlerine yönelik olarak, birileri tarafından keşfedilmeyi bekleyen doğal olgularmışçasına bakmanın mümkün olmadığı; hermeneutik bir yorumsama sürecini gerektiren; aynı duruma ilişkin farklı parametrelerle birbirinden farklı yorumların yapılabileceğini kabul eden; ve en önemlisi de her yapılan yorumun arkasında yatan sosyal-kültürel-ekonomik ve siyasal stratejilerin de hesaba katılmasının gerekli olduğu bir perspektifin geliştirilmesi zorunluluğu ile belirginlik kazanmaktadır.

BİLGİ SOSYOLOJİSİ (Tarihsel ve kültürel biçimlerin insan düşüncesini nasıl biçimlendirdiği) ----------→		
AYDINLANMA DÖNEMİ POZİTİVİSTİK YAKLAŞIM	**ANTİ-POZİTİVİST / FENOMENOLOJİK / ELEŞTİREL YAKLAŞIMLAR** **(Hümanist ve Yorumcu Sosyal Bilimler)**	**TEMEL ARAYICI DÜŞÜNCELERİN REDDİ YAKLAŞIMI** **(Anti-foundationist)**
-Hakikat ve doğruyu bulmanın yöntemi olarak doğa bilimsel yöntem -Tarihsel ve kültürel bağlarından ve bu bağların yarattığı zihin bulanıklıklarından ve çarpıtmalardan arınmayı sağlayacak bir görev -Dinin, metafiziğin etkilerinden arınmış, "ortak bir insanlık" tasarımından hareket eden pozitivist yaklaşım -Hakikat ve doğru arayışı hem doğa hem de sosyal bilimlerde mümkündür ve nesnel bilgi ihtiyacı temeldir.	- Pozitivist yöntemin sosyal bilimler için öngördüğü yöntem, varsayım ve uygulamaları sorgular - Doğa bilimlerinden bağımsız bir sosyal bilimlere özgü bir metodolojinin gerekliliğine yönelik vurgu - Doğa bilimleri modelinde bir sosyal bilim metodolojisinin imkansızlığı -"Öznel/subjektif yani kültürel ve sosyal olarak belirlenmiş saf olmayan bilgi	- Aydınlanmacı temel arayışı çabaları kadar, yorumlamacı ve anti-pozitivist temeldeki sosyal bilimsel temel arama çabaları da benzer şekilde reddedilmelidir. - Tarih ve kültürden kopuk bir "hakikat/doğru" arayışı olanaksızdır. "Bağlam" ın önceliği ve bağlama ilişkin "söylemin" yorumlanması -Temel Amaç: İnsani düşünce ile insani varoluş arasındaki ilişkinin sorgulanması.

(Hekman 1999:19)

Hekman (1999: 22)`ye göre sosyal bilimler alanında anti-temelci yaklaşım; bilgi sosyolojisinin çok ihtiyaç duyduğu düşünümselliği sağlayacak olan ve çok daha önemlisi, pozitivist-hümanist tartışmaları çerçevesinde gelişen saf dogmatizmi aşabilecek bir sosyal bilim projesi kavrayışı sunmaktadır.

Özellikle, Gadamer`in eserlerinde bulunabilecek bu türden bir "bilgi sosyolojisi" anlayışı, Aydınlanmacı bilgi anlayışının kesin kategorilerini reddeden bir sosyal bilim kavrayışı sunmaktadır ve anti-temel arayıcı bilgi

sosyolojisinin temel olarak üzerinde durduğu konu; insani düşünce ile insani sosyal hayat arasındaki ilişkidir.

Önceki dönemin bilgi sosyolojisi anlayışı sımsıkı bir şekilde pozitivist varsayımlar üzerine oturuyor olduğundan, anti-temelci bilgi sosyoloji anlayışı, subjektif/öznel (sosyal olarak belirlenmiş) bilgiyi, objektif/nesnel bilgi idealine göre daha alt düzeyde gören bu yaklaşımlardan keskin çizgilerle ayrılmaktadır.

Bu iki bilgi sosyolojisi birbirlerinden farklı analiz düzeylerinde etkinlik göstermektedirler. Anti temelci felsefeciler; insani düşünce ve varoluşu yapılandıran ön kabulleri sorguladıkları halde, geleneksel bilgi sosyologları mevcut inanç sistemleri ile belirli sosyal gruplar arasındaki bağlantı üzerinde odaklanmaktadırlar.

Modernliğin düşünümselliği tartışmalarının gündeme getirdiği önemli konulardan biri, toplumsal eşitsizlik ve refah açısından toplumsal yapıya dinamiğini veren toplumsal kümeler, sınıflar ve aktörler arasındaki ilişkilerin doğasında meydana gelen bir değişim üzerinde odaklanmaktadır. Uluslar ve ulus-içi yapılar içindeki toplumsal sınıflar arasındaki bölünmeler, sağ ve sol dikotomisi içinde düşünülen siyasal kutuplaşmaların bulanıklaşmasıyla birlikte, tamamen olmasa da önemli ölçüde anti-temel arayıcı sosyal bilim felsefelerinin öneminin ön plana çıktığı görülmektedir.

Küreselleşme süreçleri tamamlanmış bitmiş bir proje olarak düşünülemeyeceği ve gündeme gelen bir çok "yeni" toplumsal varoluş biçimleri ve kurumlar olmasına rağmen, bilgi sosyolojik bir perspektifin göz önünde bulundurması gereken önemli noktalardan biri, modernliğin ve düşünümsel modernliğin kurumlarının içiçeliği ve bu içiçeliği göz önünde bulundurabilecek bir perspektifin geliştirilmesidir.

Bu anlamda, Mannheim`ın ondokuzuncu yüzyıl Almanya`sında belirli bir toplumsal sınıf temelinde yapmış olduğu (muhafazakarlar) analizle, Gadamer`in "önyargı" lar (Hekman 1999:23), üzerine yaptığı analizlerdeki temel farklılığın gerçekte birbirini tamamlayıcı olabilecek bilgi sosyolojik araştırma ilgileri olarak yorumlanmaları gerekmektedir ve "küresel bir insanlık" durumuna ilişkin çalışmalar için bu türden bir çabada oldukça anlamlı görünmektedir.

Bir "meta-analiz" ile bu analizin mikro çevirisi olarak "bağlamın" bir söylem evreninin yorumlanması çabasındaki birlikteliğine işaret eden bu yaklaşım, bir söylem analizi çabası olduğu kadar, bilgi sosyolojik bir çabaya karşılık gelmektedir.

Hekman (1999:23)`ın da ifade etmiş olduğu gibi, bu iki araştırma geleneğinin sentezi; sosyal bilimlere hem sağlam bir felsefi temel hem de uygulanabilir bir araştırma programı sağlayabilecek boyutlar içermektedir.

Ancak, insani düşünce ve insani varoluş arasındaki ilişkilerin analizini temel alan ve Aydınlanmanın objektif/nesnel – subjektif/nesnel bilgi ayrımını ortadan kaldıran bir disiplin olarak anlaşılan bir disiplin olarak bilgi sosyolojisi, sosyal bilimlere, gerekli "düşünümsel çerçeveleri" oluşturmada katkıda bulunabilecek ve hakikatin/doğrunun bilimsel yöntemle özdeşleştirilmesine eşlik eden hatalara düşmeyecek bir temel sağlayabilecek gibi görünmektedir.

Batı geleneğinin modernizm çerçevesi içinde geliştirdiği bir "düşünümsellik" ile Batı`yı model alarak ya da Batı tarafından ortaya konduğu şekliyle ilerlemeci ve evrenselci modelleri uygulamaya çalışan ülkelerin sosyal bilim anlayışlarının, "düşünümselliğinin" analizi iki farklı bakış açısının bir aradalığını gerektirmektedir.

Batı eksenli bir sosyal bilim anlayışı, Batı açısından dünyanın ve uluslar arası sistemin nasıl tanımlandığı, küresel düzeydeki temel aktörlerin, araştırma yönelimlerinin temel unsurlarının neler olduğu çerçevesinde bu gün tekrar, özellikle de Batı için bir "düşünümselliğin" konusu olarak tartışılmaktadır.

Bu gün özellikle geçtiğimiz dönemin sosyal bilim paradigması içinde kurgulandığı şekliyle "sosyal bilim"in nasıl yapılacağı ya da temel birimlerinin nelerden oluştuğu/oluşabileceği konusunda çok daha fazla tarihsel, kültürel ve sosyal dinamiklerin göz önünde bulundurulması gereken bir süreç yaşanmaktadır ve söz konusu süreçler içinden en başarılı şekilde çıkabilecek olan ülkeler; kendi özgün dinamiklerini, özgün koşulları çerçevesinde yorumlamayı başarabilecek, "kültürel nesnelerine ithal kavramsal inşalar" temelinde yabancılaşmayacak olanlar olacaktır.

Perspektiflerin göreceli hale geldiği ve hatta kimi yaklaşımlara göre kolonileştirildiği bir alan olarak "küresel alan"ının dinamiklerine yönelik sosyolojik bir imgelemin geliştirilmesi, indirgemeci bir "objektivizmden" kaçınmayı gerekli kıldığı kadar, nihilist bir tavır alışa karşı da mesafeli olmayı gerektirmektedir.

2.1.1. Söylemin Keşfi

Yüzyılımız bir "söylem" yüzyılıdır. Anti-temel arayıcı felsefelerde değinmiş olduğumuz gibi, artık doğrudan doğruya dayanabileceğimiz, bel bağlayabileceğimiz, üzerine düşüncelerimizi ve eylemlerimizi inşa edebileceğimiz, diğer bütün "söylemlere" baskın olan temel bir söylemin hegemonyasına karşı mesafeli olunan bir dönem içine girilmiş bulunmaktadır. Bu süreçte modernliğin kendi içerisinde taşıdığı "müphemliklerin" artık belirgin bir şekilde ortaya çıkıyor olması önemli rol oynamış, kimilerine göre, artık Newton`un mutlak uzam ve mutlak uzayı içinde değil, belirsiz, kaotik bir söylemler evreninde yaşanmaya başlanmıştır.

Ondokuzuncu ve yirminci yüzyılın ilk yarısının akademik entelektüellerinin ilgi odağında olgusal temelli bir "gerçeklik" anlayışı bulunmaktaydı. Bu gün ise "söylem" kavramı bir çok disiplin tarafından üzerinde durulan, bir toplumun kültür, değer, inanç ve sosyo-kültürel değişim dinamiklerine ilişkin bilgi sistemlerinin analizine konu olan bir boyutta ele alınmaya başlanmıştır.

Söylem, üzerinde tamamen hem fikir olunabilecek bir "temel" üzerinde inşa edilebilecek bir şey değildir. "Temel" metaforu söylemi betimleyemez ya da söylemlerin kaderini belirleyemez çünkü o nihai bir gerçekliğe, nihai bir kesinliğe imada bulunmamaktadır.

Etimolojik olarak söylem terimi, Latince *"discurrere"* (oraya buraya koşuşturma, gidiş gelişler) kelimesinden, ve/veya "uzaklaşma", "eritme", "yayılma" ile *discursus* kelimesinin muhtelif versiyonlarına karşılık gelmektedir. Mecazi anlamda da "özne hakkında uzun uzadıya konuşma", "bir şey hakkında iletişim" anlamına gelir. Ortaçağ Latincesinde *discursus,* "hararetli tartışma" ve

"görüşme" anlamında kullanılır (Barthes 1993; Wodak, 1996:36`dan aktaran Sözen 1999:19).

Söylem terimini felsefede ilk kullanan düşünür Aquinalı Thomas`dır. Ona göre doğruluk her şeyden önce zihindedir... Bu nedenle esas olarak düşüncededir; fakat düşünceyle ilişkili olduğu kadar aynı zamanda şeylerde, nesnelerdedir. Bu nedenle, doğruluk; zihin (düşünce) ile şeyin (nesnelerin) uygunluğu olarak belirlenmiştir. Bu uygunluğu bilmek doğruluğu bilmek anlamına gelmektedir. Ancak bu uygunluğu duyular değil zihin bilebilir. Bilgi, kavramlarla düşünülmesinden dolayı ve kavramlar vasıtasıyla söylemseldir (Sözen 1999:20).

Dil kullanımı sadece dilbilimin geleneksel öğeleri ile (cümle, paragraf, metin, vs) ile sınırlı değildir. Söylem, sosyal, siyasi, kültürel, ekonomik alanlar gibi sosyal hayatın diğer yönleriyle de ilişkilidir. Söylem bir meta-eylemdir. Dille edilen sözlü (konuşma), yazılı (kitap, makale, risale, vs) ve sözsüz (mimari yapıları) metinlere karşılık gelebilecek şekilde kullanılabilmektedir. Foucault`nun söylem tanımı çerçevesinde konuşan ve dinleyen bir dünyanın verisi olarak söylem; bir dil pratiğidir; ideoloji, bilgi, diyalog, anlatım tarzı, müzakere, güç ve gücün mübadelesiyle eyleme dönüşen dil pratiklerine ilişkin süreçleridir (Sözen 1999:20).

Bu nedenle söylem sözcüğünün bugünkü yüklemeleri genelde postmodern düşünürlerin özellikle de Michell Foucault' un bu sözcüğü tanımlayış biçimi ve kullanımıyla yeni bir boyut kazanmıştır (Doltaş 2003:48).

Foucault'dan önce söylem sözcüğünü modernist anlamda kullanan belli başlı yazın eleştirmeleri arasında Mikhail Bakhtin ile Roman Jakopson"un çalışmaları dikkat çekicidir.

Bakhtin(2001:13)'e göre söylem, dilin somut, yaşayan bir bütün olarak anlaşılması demektir. Dilbilimin nesnesi olan dil kavramı somut kullanımları düzenleyen ilkelerden, bunların toplumsal, ideolojik işlevlerinden soyutlanarak oluşturulmasına karşın; söylemin birimleri ise tek tek sözceler, yani dilin sunduğu öğelerin zaman ve mekan içinde, dilbilgisi kurallarına indirgenemeyecek toplumsal sınırlamalar altında, hem bireysel hem de

toplumsal amaçlar, bakış açıları, niyetler ve çıkarlar doğrultusunda biçimlendirilmesiyle gerçekleşen eylemlerdir. Sözceler, benzersiz tekildirler; asla oldukları gibi yinelenemezler, yeni anlamlar kazanmadan, değişime uğramadan yeniden kullanıma sokulamazlar.

Ayrıca Bakhtin(2001:57), klasik dilbilim ve dil felsefesinin, söylemi yalnızca; genel dil düzeyinde ve pasif bir şekilde ele almakta olduklarına işaret etmektedir. Ona göre bu türden bir yaklaşım, söylemin "yan anlamlarının" göz ardı edilmesi anlamına gelmektedir. Söylem alanı söz konusu olduğunda, belirli bir sözcenin anlamının dilin sunduğu art alana göre değil, onun ardında yatan edimsel anlamı ortaya çıkaracak, aynı temaya dair dile getirilmiş olan öbür somut sözcelerin sunduğu; çelişkili görüş, bakış açıları ve değer yargılarından oluşan: bir art alana göre ele almak gerekmektedir.

Bakhtin'in bu yaklaşımı dil kullanımının toplumsal bağlamının söylem açısından önemine işaret etmektedir.

Roman Jakopson, söylem sözcüğünü, iletişim olgusunun içine dahil edilebilecek tüm anlatım ve aktarım dizgelerini kapsayıcı bir genişlikte kullanmaktadır (Doltaş 2003:48).

Jakopson'a göre bir iletişim aracı olarak "dil"in kullanılış amacı, anlam aktarımında belirleyici bir rol oynamaktadır. Bununla beraber, Jakopson' nın yaklaşımı, dil kullanımını; dil içi kullanım amaçlarına bağlı olarak şekillenen "heterojen" bir "dil" çerçevesinde ele aldığı için, tarihsel ve sosyo-kültürel sorunlardan bağımsız bir değerlendirmeye tabi tutmuş olmaktadır.

Doltaş (2003:49)'a göre bugün söylem sözcüğünü Foucault'nun getirdiği yüklemelerden bağımsız olarak ele almak mümkün değildir. Foucault söyleme ve söylemin kökünde yatan bilgi ve düşünceye; tarihsel, kültürel ve ideolojik bir bakış açısından yaklaşmaktadır.

Bununla birlikte Foucault ideoloji kavramını 1) madalyonun öteki yüzü olarak kabul edilemez hakikat iddialarıyla ilgili olduğu 2) Hümanist bir bireysel özne anlayışına dayandığı ve 3) Marksizmdeki yetersiz ve determinist temel üst-yapı modeline yakalandığı için reddetmektedir (Barret 1996: 138).

Foucault'nun yaklaşımlarının bir örneğini oluşturan post-yapısalcı ideoloji eleştirisi, alternatif bir teorik model odağı olarak "söylem" kavramını geliştirmiştir.

Foucault (1999:19)'ya göre günümüzde tarih disiplini dönüşüm geçirmektedir. Geleneksel biçimiyle tarih kendine, tarihi belirli olgulara ya da olaylar arasındaki ilişkileri tanımlama misyonu yüklemişti. Bu anlamda tarih, geçmişin dökümünü ve kaydını tutmak suretiyle bizzat geçmişin verileri çerçevesinde bir dizge oluşturuyor gibi görünüyordu. Günümüzde ise artık tarih, farkında olsun ya da olmasın tarihçinin, tarihsel verileri gruplandırmasının, anlamlı kılmaya çalışmasının ve ilişkiye sokma çabasının bir ürünü olarak, kendi dizgesi içine, geçmişi yerleştirdiği bir kurma eylemi olarak görülmektedir. Benzer süreçler "bilginin tarihi" için de geçerlilik taşımaktadır.

Bu noktada, biri bütünselleşmeye yönelen diğeri tarihselleşen iki ayrı tarih anlayışından bahsetmek mümkün olmaktadır. Tarihin tarihselleşmesi ile birlikte artık sorun, hangi olay ve görüngülerin tarihi belirlemek amacıyla seçileceği, bunların ne tür dizilere yerleştirileceği, bu iş için hangi kuralların nasıl oluşturulacağı, dizilerin ve olguların inceleme biçimi ve düzeyinin ne olacağı gibi konular ön plana çıkmaktadır (Doltaş 2003:51)

Tarihe bu yeni bakış açısı, yeni özne ve öznel bilinç kavramlarının da temelini oluşturmaktadır. Özne tıpkı onu tanımlayan tarih ve bilgi gibi değişik diziler içinde yer alan dolayısıyla dağılmış bir olgudur. Foucault' ya göre özneyi, tarihi ve bilgiyi birleştiren kavram söylemdir. Yeni "özne" yorumu söylemle özne ilişkisine dikkat çekerken, özneyi hem söylem yoluyla oluşan hem de söylemi oluşturan olarak ele alır.

> Söylemlerin uyarlanış, yayılış, değer kazanış ve atıfta bulunuş tarzları hem kültürden kültüre hem de aynı kültürün içinde çok farklıdır....Sorulması gereken temel soru, söylemin türüne göre nasıl, hangi şartlarda ve ne biçimlerde özneye benzer bir şey çıkabileceğidir?

(Foucault 1988:208'den aktaran Doltaş 2003:55)

Rorty (2002:381)'e göre, sosyal bilimler; disipline bağlı bir toplum imajından hareketle görevlerini gerçekleştirmektedirler. Bu durum bilgi ile insani dayanışma arasındaki ilişkileri vurgulamaktan çok, bilgi ile güç arasındaki ilişkileri vurgulamaktadır. Sosyal bilimlerin rolleri ve statüleri ile ilgili bugünkü bilgilerin büyük bölümü, sosyal bilimler eğitimi görmüş sınıfların aynı zamanda diğer sınıfları nasıl manüpüle ediyor olduklarının da farkına varılmasından kaynaklanmaktadır. Foucault'nun yorumları, bu anlamda sosyal bilimlerin bu karanlık yönünün en iyi yorumunu teşkil etmektedir.

Sosyal yapının, bilincin ve söylemin doğası, büyük ölçüde tartışmalı kavramlar olarak teori ve yöntem gibi temel kavramlara bağlı olması sebebiyle; tüm bunların bir aradalığını içeren toplumsal "söylem evreni" oldukça kompleks bir nitelik taşımaktadır (Antaki, Billig ve diğerleri URL).

Laclau ve Mouffe'ye göre söylem "toplumsal yaşamın öznelerarası kurallarını oluşturan anlam çerçeveleridir" ve toplumsal nesnelerin söylem dışında kendilerini anlamlı olarak kurabilecekleri başka bir yer bulunmamaktadır (Çelik 1999: 30).

Küreselleşme süreçlerinin temel görünümlerinden biri olarak ileri sürülen "zaman-mekan" kenetlenmesi olgusu, sosyal bilim teorisi açısından, aslında, tarihsel, kültürel biçimlerin farklı mekanlar üzerindeki karşılıklı etkilerine işaret eden ve simgelerin zaman ve mekandan bağımsız olarak farklı mekanlara aktarılabildiği; köklü değişimler meydana getirdiği iddiasına dayanmaktadır.

Bu iddia aynı zamanda, varolan sembolik akışların oluşturduğu bir "söylem evreninin" zamandan ve mekandan dolayısıyla da "bağlam"dan bağımsız olarak dolaşıma girebildiği bir küresel durumun varlığına işaret etmektedir. Gerçekte ise söylemlerde kullanılan sözcüklerin anlamları "neyi" açıkladıklarına ve "nerede" açıkladıklarına göre değişebilmektedirler. Bir diyalog süreci olarak söylemin değişebilirliği bu anlamda aynı kelimenin farklı bağlamlarda birbiriyle çelişen ya da zıtlaşan içerikleri olabileceğine işaret etmektedir.

Sözen (1999)`in ileri sürdüğü gibi, çağımızın "söylemler" çağı olduğunu ve Beck(1999)`in belirttiği üzere "siyasalın icat edildiği" risklerle dolu bir döneme karşılık geldiğini söylemek bir çok açıdan anlamlıdır.

Söylemler önemlidirler çünkü, söylemin yaratacağı toplumsal, ekonomik, kültürel ve siyasal sonuçlar bulunmaktadır. Söylemselliğe yapılan vurgu, farklı "bağlamlarda", bulunulan konuma göre, teorilerin doğrudan kendilerini koruyan, söylemin kontrolü yoluyla "eksikliklerini" gizleyen bir rol de oynayabilmektedir. Modası geçmiş (!) "izm"ler, belirli bir güç konumuna ulaşılmasında kullanıldıktan sonra, belirginlik kazanan kendi iç çelişkilerini ve tutarsızlıklarını, "güç konumunu terk etmeksizin", söylem çağının kaotik evrenine dikkat çekerek, kendi meşrulukları için bir araç haline getirebilmektedirler.

Bu nedenle bu türden bir söylemselliğe yapılabilecek eleştirilerin hareket noktası yine söylemsel olmak zorundadır.

Söylemin keşfinden sonra artık "evrensel gerçeklik" yoktur; "çoklu gerçeklikler" bulunmaktadır ve "bağlamlar" ön plana çıkmaktadır. Gerçeklik söylem içerisinde inşa edilen/edilmekte olan bir şeydir ve gerçekliğin algı olanaklarına taşınmasında, "söylem"in gerçekliğe yönelik "tasarımları" rol oynamaktadır.

Eylem ve etkileşimlerimizi belirleyen, içinde bulunduğumuz dünyevi hayatı anlamlı ya da anlaşılır kılan, dille ve dilde inşa edilen sosyal gerçekliklerdir. Her gerçeklik bu anlamda "bir söyleme dayanmaktadır". Toplum bu çerçeve içinde bakılacak olursa, bir "söylem cemaatleri şebekesi"dir (Sözen 1999:12)

Söylem kavramı iletişim olgusu kapsamında sadece düşüncelerin, inançların, değerlerin vs. bir kültür içinde yayıldığı araç değil; daha çok bir toplumsal aktörün kültür ve anlam sisteminin kurucusudur (Mumby 2004/5:125).

Toplum, bir bakıma bir söylemler hiyerarşisidir ve eğer varolan bir hiyerarşi söz konusu ise bu durum doğrudan söylemlerin inşa etmiş olduğu bir hiyerarşiden kaynaklanmaktadır. Söylem ile söylemin ilintili olduğu sosyo-ekonomik, kültürel, siyasal koşulların bir neden sonuç ilişkisi içinde olduklarından söz edilmesi mümkün değildir. Söylemin analizi için bağlam ya da diğer bir deyişle bu sosyo-ekonomik, kültürel ve siyasal koşullar önem taşımaktadır. Ancak bu koşullar varolan "çarpıtma" ya da "anlamlandırma" kalıplarına ilişkin bir referans noktası teşkil edecek bir hermeneutik

düşünümsellik teşkil etmelerinin ötesinde mutlaklık taşımayan, yorumsal çerçeveler elde edilmesine yöneliktir.

Daha tarafsız, daha objektif ya da evrensel söylemler yoktur; ancak daha güçlü söylemler vardır. Objektivite ya da evrensellik talebi bir güç ve aynı zamanda iktidar talebi içermektedir. Mutlak bir iktidar, ancak mutlaklaştırılmış bir söylemin inşası ve denetimi ile mümkün olabilir.

Bir söylemler hiyerarşisi olarak toplumdaki egemenlik ilişkileri, söylem sistemleri içinde temsil edilen kültürel anlam sistemleri yoluyla yeniden üretilmektedir (Mumby 2004/5:125)

Söylem, iktidar yapılarını kuran önemli bir sosyo-bilişsel etkileşim biçimidir ve söylemin, iktidarı bir toplumsal etkileşim biçimi olarak harekete geçirme yolları üzerine Van Dijk (1994:283) şu tipolojiyi ortaya geliştirmiştir

1.Eylemin dolaysız denetimi , yönlendirici pragmatik işleve sahip emirler, tehditler, yasalar, düzenlemeler, talimatlar ve daha dolaylı olarak da tavsiyeler ve öğütler gibi söylemler yoluyla başarılır. Konuşmacılar sıklıkla kurumsal bir role sahiptirler ve söylemleri kurumsal iktidar tarafından desteklenir. Bu durumda itaat, hukuki ya da diğer kurumsal yaptırımlarla sağlanır.

2.Reklamlar ve propaganda gibi iknaya yönelik söylem biçimleri de alımlayıcıların gelecekteki eylemlerine tesir etmeyi amaçlarlar. İktidarları genellikle ekonomik, finansal ya da genel olarak anonim ya da kurumsal kaynaklara dayanır. Kitle medyasına ve yaygın kamusal dikkati üzerlerine çekme olanağına sahip olmaları sayesinde uygulanırlar. Bu durumda itaat retorik araçlar tarafından sözgelimi, yineleme ve argümantasyon tarafından üretilir.

3.Kural koyucu söylem biçimlerinin ötesine geçerek gelecekteki eylemlere, gelecekteki ya da muhtemel olayların, eylemlerin ya da durumların önceden betimlenmesi yoluyla da tesir edilebilir. Öndeyiler, planlar, senaryolar, planlar, programlar ya da uyarılar yoluyla işleyen bu söylem biçimlerinin iktidarları, sıklıkla profesyonellerdir (uzmanlar) ve bilgi ve teknolojinin denetimi, bu iktidarlarının temelini oluşturur. Toplumsal ya da ekonomik gelişmeler hakkındaki bilgince raporlar gelecekteki eylemlere etki edebilir.

4.Bazen romanlar ya da sinema gibi oldukça yaygın ve o nedenle muhtemelen tesirli olabilen çeşitli anlatı (narrative) tipleri, gelecekteki eylemlerin istenirliği ya da istenilmezliği üzerinde etkili olabilirler. Burada içerilen iktidar grupları sembolik seçkinler adı verilen grubu oluşturur. Bu söylemler sınıfının özel bir örneği, yalnız

> revaçtaki olayları ve bunların mümkün doğurgularını betimlemekle kalmayıp, özünde eylemleri tasvir eden ve siyasal, ekonomik, askeri ve toplumsal iktidar seçkinlerinin kanaatlerini temsil eden medya haberleridir. İktidarın uzlaşıma dayalı temeli ve genel kamunun kimin iktidar sahibi olduğunu ve güçlü olanın ne istediğini öğrenmesi temelde bu şekilde gerçekleştirilir.

İnsanların ne söyledikleri önemlidir ancak nasıl ve hangi "bağlamda" söyledikleri daha da önemlidir.

Tarihsel kültürel biçimlerin insan düşüncesini nasıl biçimlendirdiklerini kendisine konu edinen bir bilgi sosyolojisi açıdan da bu anlamda söylemsellik önem taşımaktadır. Bu çerçeve içinde bir meta-analiz olarak söylem analizi, eylemlerin-eylemine, durumların-durumuna ilişkin bağlamsal açıklamaları içermektedir. Eleştirel söylem analizi, dil bilimcilerin çabalarıyla, Foucault`nun eylem teorisinin yeniden yorumlanmasına yönelmektedir. Yorum boyutu Foucault`nun yaklaşımının pek de üzerinde durmadığı bir boyutuna karşılık gelmektedir (Sözen 1999:16).

Bağlam içinde anlamlı hale gelen pratikler, Foucaultcu yaklaşımda olduğu gibi makro-tarihsel özellikler taşır ve kurumsal söylemi izah etmeye çalışır. Mikro-sosyal özellikler taşıyan konuşma eylemi ise bireysel ya da kişiler-arasıdır. Her ikisi de kültürel standartlardan, gündelik hayat faaliyetlerine kadar uzanan çok boyutlu sosyal gerçekliklere vurgu yapmaktadır.

Hangi kültür ya da toplumda olursa olsun, söylem; bir dilin ya da dillerin nüfuz edebildiği her alanda ortaya çıkmaktadır. Nüfuz alanını incelenebilir kılan; bağlamlar, söyleme ilişkin olaylar, oluşumlar, kurallar, dilin fonksiyonları, yapılar, beyanlar, ifadeler ve anlamlar/anlamlandırmalardır (Sözen 1999:27).

Söylemler, yorumlayıcı anlamadan dolayı değişip dönüşmektedirler ve söylemin temeli "bağlam" da inşa edilmektedir. Yorum, bağlam ve söylem ilişkisi; düşünümsellik gerektiren bir bakış açısını ve perspektifi gerekli kılmaktadır.

Söylem analizi, bilgi sosyolojik bir analizin bakış açısına uygun olarak, bir analizin-analizi, bir meta-analiz projesine dayanmaktadır. Eleştirel söylem

analizi bu analiz türünün bu gün en çok üzerinde durulan türlerinden birini oluşturmaktadır.

Eleştirel söylem analizi (ESÇ) Norman Fairclough ile çok yakından ilişkilendirilmiştir ve Fairclogh bu analizin üç temel boyutta ele alınabileceğini ileri sürmektedir:

Faircolugh (Graham URL)`a göre, söylem, eş zamanlı olarak:

-Konuşma, yazı ya da görsel bir mesaj içerebilen, dilsel bir metin

-Söylemsel pratik

-Sosyo-kültürel koşulları içermektedir.

Sosyo-kültürel pratikler; bir metin içinde farklı düzeydeki bağlamlar gömülü olarak bulunmaktadır.

- Mevcut durumu içeren belirli bir zaman ve mekandaki katılımcılar

- Daha geniş kurum ve organizasyonlar

- Toplumsal düzey

Bu bağlamların her biri kendi kişisel tarihine sahiptir, ve bu nedenle söylem analizi, tarihselliğe gömülüdür.

Söylemin üç boyutu ile ilişkili olarak, söylem analizinin üç düzeyi bulunmaktadır.

1.Metnin tanımlanması/betimlenmesi

2.Metnin üretim ve yorumsama süreçleri arasındaki ilişkilerin yorumlanması

3.Söylemsel süreçler ile sosyal süreçler arasındaki ilişkilerin açıklanması

(Graham: URL)

Fairclough (Graham URL)`a göre söylem analizi yapılması bu düzeyler arasındaki gidip gelme süreci içinde gerçekleşmektedir. Sonuç olarak, eleştirel söylem çözümlemesi (ESÇ), diğer yaklaşımlardan daha fazla bir şekilde gücün açıklanmasının mümkün olduğuna vurguda bulunmaktadır.

Lemke (URL)`ye göre dili konuşan ya da yazan insanlar ancak, biz onları analiz birimi haline gelmelerini sağlayacak bir işlemden geçirerek, dönüştürdüğümüzde araştırma verisi haline gelmektedirler. Bu dönüştürme, verilerin araştırmacı tarafından şekillendirildiği; materyalin inşası, görüşmeler çerçevesinde gözlenmesi, çevirisi ve seçilmesi gibi süreçlerle meydana gelir. Söylem analizi, dilsel ve kültürel anlamlarla ilgilidir, neyi analiz etmeye çalıştığımız büyük oranda bağlama, araştırmacı tarafından yapılan seçimlere, gösterimlere bağlıdır ve sözel verilerin yeniden metinselleştirilmesi, verilerin bilgi içerikleri için ciddi bir belirleyicidir. Bir veri sadece, kendi-anlam dünyamızın bir parçası haline getirebildiğimiz ve bu sayede onu bizim için veri kılabildiğimiz ölçüde, analiz edilebilir hale gelmektedir. Söylemsel bir örneğin seçimi, tesadüfi örnekleme yoluyla sağlanamaz. Söylemsel olaylar, istatistiksel anlamda örneklem teşkil edebilecek, izole edilmiş homojen bir popülasyonu temsil etmeyip, tekillik/biriciklik taşımaktadır. Söylemsel olaylar, araştırmacılar tarafından belirli bir amaç ve kriterler çerçevesinde bir araya getirilirler. Çalışılan söylem türü için anlamlı bir ayrım, kültürel açıdan da anlam taşıdığı düşünülen çerçevelere bağlı olacağından, söylemsel olayların bir araya getirilmelerinin olası bir çok ilkesi olabileceği düşünülebilir. Bir araya getirmenin temeli, öyle ya da böyle, birlikte değişmeler/kovaryasyondur: metin ya da koşullarda meydana gelen bazı değişmeler, çalışmanın araştırma ilgisine giren söylemsel özelliklerdeki sistematik değişimlerle bağlantılıdır. Normal olarak bu çalışma sonuçlanıncaya kadar bilinemeyebilir. Söylem analizinin temeli karşılaştırma/mukayese etmeye dayanır. Eğer, metinsel özelliklerle, bağlamsal özellikler arasındaki, birlikte değişmelerle ilgileniliyorsa, sadece, ilgili durumlara ilişkin değil, bu durumlarla zıtlık içinde bulunduğuna inanılan-kurgulanan durumlara ilişkin de veri toplanması gerekmektedir.

Bilginin dildeki kullanımı, gücün dildeki kullanımı, ideolojilerin dildeki kullanımları, birer dil eylemidir ve bunların fonksiyonelliği, ancak bir söylem içinde anlamlı hale gelmektedir (Sözen 1999:13).

Diyalog, söylemi açığa çıkarandır; saklanan doğru ya da değiştirilen "hakikat" aslında söylemin içindedir ve (çarpıtma) ile sarılıp sarmalanmış durumdadır. Söyleme ilişkin yapı bozumcu yaklaşımların ya da eleştirel

teorisyenlerin, içkin-aşkın eleştiri diyalektiği çerçevesinde, varolan çarpıtmayı ortaya çıkarma stratejileri bu açıdan önem taşımaktadır.

Bununla birlikte "çarpıtma" kavramı, söylem alanı söz konusu olduğunda oldukça problematik çağrışımlara sahip bulunmaktadır. Çünkü, bulunulan tarihsel-kültürel bağlama göre "gerçeklik ya da hakikat" konusundaki görüşler farklılaşabilmektedir.

Bununa ek olarak, sosyal gerçekliği inşa eden anlam kodlarının taşıyıcısı olan söylemler arasındaki mücadeleler "çok boyutludur".

Bayart (1997:205)'ın da ifadesiyle bir toplum; gerçekte, içerisinde yalnızca "tek" bir iktidarın olduğu birleşik bir gövde değil, kendi özgüllüklerini koruyan farklı iktidarların yan yana gelmesi, bağlanması, eşgüdümü ve aynı zamanda hiyerarşisinin söz konusu olduğu bir oluşumdur.

Bu yüzden, öylem analizi, söylemler arasındaki hiyerarşik yapılanmaları ve bu yapılanmaları ortaya çıkaran, sosyo-kültürel kodların ortaya koyulmasına yönelik bir çaba olarak yorumlanmalıdır.

2.1.2. Simgesel Kültürel Kurgunun Olanakları

Toplum bilimcilerin ve kültürel çalışmalar alanında çalışanların son yıllarda birçok kültür tanımı üretmiş oldukları gerçeği kültürün kendisinden çok "kültür sorununun" tartışılması gerektiğini ortaya çıkarmaktadır. Robertson (1999:61)`ın da belirtmiş olduğu gibi kültür alanı; Nietzscheci "bir tarihi olan şey işe yarar bir biçimde tanımlanamaz" özdeyişinin geçerli olduğu alanlardan biridir. Bu bağlamda kültür kavramı uzun zamandan beri hem analitik hem de eleştirel kullanımları gözlemlenmektedir. Bu yaklaşımlar, analitik çözümlemeci ve eleştirel yorumlamacı eğilimleri bir arada barındırabilmekte ve en açık şekilleriyle iki ayrı uç olarak eleştirel kuram ve post-modern kuramda görülen eğilimlere karşılık gelmektedirler.

Kültürün klasik sosyolojik teoride sosyal yapı ve/veya bireyler karşısında görece özerk bir alan olduğu yolundaki ön kabuller, bu gün daha fazla tartışmalı bir hal almıştır. Diğer önemli bir tartışma konusu, toplumsal yapı ile kültür ve aktörler arasındaki ilişkilerin deneysel olarak almış oldukları biçimlerin ortaya

analitik olarak koyulabilmesi sorunudur. Üst kültür kavramsallaştırması bu anlamda; en makro seviyede klasik teorilerin ortaya atmış oldukları bir anahtar kavram olarak, bireylerin ve toplulukların toplumsal yapıya ve eyleme bağlanmaya ikna edilmesi ya da ayrı kalmalarına yol açabilmesi bakımından önem taşımaktadır.

Sosyal yapı ve kültürün yeniden kavramsallaştırılması konusundaki gelişmeler, tarihsel sosyoloji ve politik kültür olmak üzere iki temel dayanak noktası üzerinde temellenmektedir. Bu iki alan birbirleriyle örtüşmektedirler çünkü her ikisi de siyasal ön kabuller ve ulus devletlerin oluşumu ve çözülmeleri ile ilgilidirler. Yapı ve kültür arasındaki ilişkiler sorunu, sosyoloji içinde bir arada düşünülerek yanıtlanmaya çalışılmaktadır. 1980`li yıllara kadar sosyoloji teorilerinde "yapı" tartışmasız en belirleyici faktör olarak kabul edilmiştir. 1990`lı yıllarla birlikte ise bazı tarihselci sosyologlar artık, kültürün; yapıdan daha önemli olduğu konusunda görüşler ortaya atmışlardır. Günümüzde, bu dikotomik ayrımın gerçekte yapay olduğu, kültür ve yapı kavramlarının birbirlerinden ayrı düşünülemeyecek kadar iç içe düşünülmesi gereken sosyolojik unsurlar olduğu inancını paylaşan daha çok sosyolog bulunmaktadır (Crane 1994:7).

Mekanik dayanışmalı toplum tipinden organik dayanışmaya geçilmesi süreci içinde betimlenen, topluluk ve toplum ayrımlaştırması, bu gün içinde bulunulan, sosyo-ekonomik-politik iletişimsel etkileşim biçimlerinin "yarattığı küresel alan" içinde toplumsal yapı kavramlaştırmalarına yönelik bazı ön kabullerin bir kez daha "tipsel" bir ayrım ortaya koymakta olduklarının hatırlanmasını gündeme getirmiştir.

Kültür ve yapı ilişkisine bakış açıları arasındaki farklılıklar, sosyologların toplumsal gerçekliğe ilişkin tasarımları kadar bu tasarıma ilişkin bilimi önceleyen projelerine de bağlı görünmektedir ve sosyolojik kuram oluşturma mantığı bu anlamda, devletlerin "uluslaşma" stratejileri içinde sahip oldukları ontolojik ve epistemolojik sayıtlıları da etkilemektedir.

Sosyal antropologlar ve sosyologlar dikkatlerini büyük ölçüde topluluk örgütlenmesi ve topluluk hayatının yapı ve biçimleri üzerinde

yoğunlaştırmışlardır. Bu türden bir yaklaşım Cohen (1999:78)`e göre, yapısal öğelerin topluluk üyeleri açısından taşıdıkları anlamlar konusunda "gerekçelendirilmemiş varsayımlara" dayandığı için eleştirilmesi gerekmektedir. Çünkü bu gerekçelendirilmemiş varsayımlar, salt yapıdan hareket ediyor olmaları sebebiyle, aktörlerin yapıya yönelik "anlamlandırma süreçlerinin" hatalı bir şekilde kavramlaştırılması tehlikesini barındırmaktadırlar.

Bu açıdan "biçimden" ziyade "anlamlar" üzerinde yoğunlaşılması ve bunun yapılabilmesi için de "kültür"ün hareket noktası olarak alınması, uygun bir yaklaşım olarak görünmektedir.

Bireylerin kendi kültürlerine yükledikleri anlamların ortaya çıkarılabilmesi için sosyal bilimsel açıdan üzerinde yoğunlaşılması gereken en uygun noktalardan biri, bireylerin ait oldukları kültürün diğer kültürlerle olan ilişkisinin şekillendiği "kültürel sınır"lardır. Bu kültürel sınırların toplumsal değişme olgusunun etkisi altında, yapısal temelleri aşındıkça ya da zayıfladıkça, bireylerin bu sınırları kurmak için giderek daha simgesel davranışlara başvurdukları görülmektedir (Cohen 1999:79).

İç içe geçen sanayileşme ve kentleşme süreçleri, para ekonomisinin ve kitlesel üretimin egemenliği, pazarların merkezileşmesi, kitle iletişim araçlarının ve merkezi ve hatta küresel ölçekte dağıtılan enformasyonun yaygınlaşması ve ulaşım alt yapısının gelişerek toplumsal hareketliliğin artması, bunların hepsi topluluk sınırlarının temellerini zayıflatan süreçlere karşılık gelmektedir (Cohen 1999:47).

Kültürel sınırların aşınmasına ve topluluk sınırlarının, üyelerini içinde tutma kapasitesinde zayıflıkların baş göstermesinde etkili olan bu süreçler, aynı zamanda topluluk bilincinin topluluk üyeleri için taşıdığı "anlamların" sorgulandığı bir sürecin de ortaya çıkmasında etkili olmaktadır.

Cohen (1999:48)`e göre gerçekte, kültürel toplulukların, yapısal biçimlerini başka yerlerdeki biçimlerle uzlaştırmak üzere değişikliğe uğratmaları için üzerlerine uygulanan basınç ne kadar artarsa, topluluğun kültürel sınırlarının, topluluk üyelerince yeni bir anlam ve önemle tekrar ortaya konması eğilimi o denli yüksek olmaktadır. Bir başka deyişle sınırların yapısal temelleri

bulanıklaştıkça, "gösterişli tavırlar" ve dekorasyonlar, estetik gösterişler vb. yoluyla simgesel temeller daha da güçlenmektedir.

Kültürel sınırlar eş zamanlı olarak toplulukların sınırlarını barındırmaktadırlar ve tıpkı bir bireyin kimliği gibi toplumsal etkileşimin gerekliliklerinden doğmaktadırlar. Sınırların çizilmesi tamamen söz konusu özgün topluluğa bağlıdır: ulusal ya da yönetimsel sınırlar gibi yasaya bağlı ve yasa tarafından desteklenmiş olabilecekleri gibi, fiziksel anlamda, bir dağ silsilesi ya da deniz tarafından doğal olarak çizilmiş bir sınırla veya ırksal, dilsel ya da dinsel unsurlarla belirlenmiş olabilmektedir.

Bununla birlikte, farklı tarihsel koşullar altında ve farklı durumlarda, farklı kültür bileşenleri ya da anlam kodları, topluluğun sınırlarının oluşumunda oransal olarak daha belirleyici bir nitelik kazanabilmektedir.

Burada söz konusu olan şey "sınırın" insanlara ne anlam ifade ettiği bir başka deyişle; insanların sınıra verdikleri anlamın ne olduğudur. Bu konu topluluk sınırının "simgesel" boyutuna karşılık gelmektedir ve insanların yaşantılarında topluluğun taşıdığı önemin anlaşılmasında en hayati olan noktalardan biri bu simgesel boyuttur (Cohen 1999:9).

Bu anlamda özellikle "küreselleşme" olarak adlandırılan süreçler içinde önemli bir rol oynayan, kitle endüstrilerinin; anlam, sembol ve imaj üretimine dayanan "rıza üretimi mekanizmaları"nın, doğrudan doğruya toplulukların ya da toplumların "simgesel" boyuttaki kültürel sınırları ile yakından ilgili oldukları görülmektedir.

Larrain (1995:197)`e göre, kültürler arası karşılaşmalarda araya daima iktidar girmektedir. Özellikle bir kültür daha gelişkin ekonomik ve askeri temele sahip olduğunda bu durum kaçınılmaz olmaktadır. Kültürler arasında, ne zaman çelişkili ve eşitsiz bir karşı karşıya geliş yer alsa, işgal, sömürgecilik veya iletişimin gelişkin biçimleriyle de olsa, kültürel kimlik konusu ortaya çıkmaktadır.

Bu gün toplulukların simgesel olarak kendi sınırlarını, zaman zaman daha geniş ölçekli topluma karşıtlık içinde, ortaya koyuyor görünmeleri daha az patolojik kabul edilen bir durum haline gelmiştir. Toplulukların coğrafi zeminlerinin azalması, simgesel terimlerle yenilenmiş şekillerde gündeme

gelmelerine sebep olabilmektedir ve simgesel olarak sınırlar oluşturmanın getirdiği "karşıtlık"larla (ya, ya da) düşünme mantığının, düşünümsel bir modernliğe dinamiklerini veren yeni bileşimler ortaya koyup koymayacağı (ve), önemli bir merak sorunu haline gelmiştir.

Simgesel olarak gerek ulus devletler içinde, gerekse toplumsal yapı olarak kurguladığımız makro düzeydeki toplumsal bütünleşme ve düzenlilik alanları içinde gündeme gelen kültürel sınırların ve aidiyetlerin spekülatif hale gelen doğaları, "simge"ler ve imajlar üzerinden geliştirilecek yeni kavramlaştırmaların, modern, karşı modern ya da düşünümsel modernlik olarak kurgulanabilecek (bkz. Beck 1999) tasarımlardan hangilerine doğru evrileceği önem taşımaktadır.

Kültürel sınırların kurulması bu bağlamda hem topluma rağmen topluluğun hem de her iki etkileşim düzeyine karşın bireylerin "ayrıksı anlamlar" çerçevesinde kendiliklerini bir fark içerisinde düşünebilecekleri anlamına gelmektedir. Bu durum, bir yönüyle topluluğun toplumsal söylem içinde ayrıksı anlamlar icat etmelerine karşılık gelirken, diğer yönüyle bireysel kimlikler düzeyinde yeni bireşim ve anlam kodlarının da üretilebileceği anlamına gelmektedir.

Bu türden bir toplum tasarımı yapısal sınırların bozulup bozulmaması ile değil, mensuplarının bu topluluğun kültürünün canlılığını algılamalarında yatmaktadır. İnsanlar topluluğu simgesel olarak kurmakta, böylelikle onu bir anlam kaynağı ve ambarı haline getirerek kimliklerinin bir göndergesi haline dönüştürmektedirler (Cohen 1999:134).

2.1.3. Öznenin Kültürel Boyutu

Toplum için birey tasarımından, küreselleşme söyleminin de önemli bir boyutunu oluşturan, post-modernist anlamda "birey için birey" olan kollektif aidiyet kalıplarından kurtulmuş birey tasarımı, problematik bir "özne" kurgusuna dayanmaktadır.

Sosyo-kültürel yapı-birey dikotomisini aşabilecek yetkinlikte bir "özne" tasarımı; her şeyden önce salt araçsal akılla belirlenebilecek bir özgürlük istenciyle sınırlandırılmış olmamalıdır.

Touraine (1995:329)`nin de belirtmiş olduğu gibi eğer özne salt, kendisine toplumsal olarak dayatılan rollerden bağlarını koparma, onlarla arasına mesafe koyma, tercih etme ve girişimde bulunma istenci olarak algılandığında, bu akılsallıkla neredeyse aynı anlama gelecek ve kuramsal açıdan yetkin bir "özne" tasarımı için de eksik bir girişim olarak kalacaktır.

Sadece kuramsal açıdan kuşatıcı bir "özne" inşası için değil, varolan içindeki dinamiklerin anlaşılması açısından da bu türden bir bakış açısı gerekmektedir. Özneye ve öznenin merkezi bir konumda bulunduğu küreselleşme-ulus devlet kavramları çerçevesinde yürütülen tartışmalarda bu durum anahtar bir hareket noktası sağlayacak açılımları da beraberinde getirmektedir.

Bu anlamda bir "özne" : hem özgürlük, hem tarih, hem tasarı hem de bellektir (Touraine 1995:330).

Sözü edilen özneye ilişkin bileşenler, toplumsal yapı içinde **"topluluk ile toplum arasındaki çelişki ve bütünleşme dinamikleri"** ile **"bireysel özgürlük istenciyle, kültürel-tarihsel ortak geçmiş bilincine dayanan kollektif bağlılıklar"** ve **"rasyonellik ile gelenek"** arasındaki gerilimlerin analitik olarak ortaya koyulması açısından da önem taşımaktadırlar.

Özneye ilişkin olarak modernizmin ikincil bir okuması yapıldığında, modernizmin en ileri toplumsal yapılarını ortaya çıkarabilmiş olan toplumların, **özgür bir kollektif istençle, tarihsel bir belleğin** şekillendirdiği bir "özne" tasarımını birleştirebilmiş toplumlar olduğu görülmektedir. Bu anlamda bu iki öğeyi en iyi şekilde bağdaştıran "uluslar", sivil toplumun ve bireysel akılcı öznenin gelişimine de en uygun toplumsal sistemleri geliştirebilmiş olanlar olmuşlardır.

Ulus devlet, bu türden bir "özne"nin inşası için gerekli olan, toplumsal, kültürel ve tarihsel bileşenlerin çerçevelerini özgür bir kollektif istençle bir araya getirecek toplumsal sermayeyi geliştiren ve bireysel özgürlük istençleriyle bu türden bir tarihsellik ve sosyo-bilişsel bireysel özgürlük istencini dengeleyen bir konuma sahip bulunmaktadır.

Ulusal bir bilinç, sivil toplumun devletten bağımsızlaşabilmesi ve bireylerin bu toplum içinde kişisel özgürlüklerini elde edebilecek güçte olması için bir gerekliliktir (bkz. Touraine 1995:331).

2.1.4. Bilgi Sosyolojisi Açısından Sosyal Teoride Kollektif Aidiyet Biçimleri Açısından Kültür

Ulusal kimliklerin ve kültürlerin ortaya çıkışında etkili olan önemli faktörlerinden biri olarak, sosyal iletişim ve etkileşimdeki, ulus devlet sınırlarıyla örtüşen bir mekandaki artış, sosyal teori içinde uzunca bir süre, sosyal yapı kurgusu temelinde bütünleşme ve farklılaşma dinamikleri üzerinden sosyal bilimsel teorilerde ele alınmış, bir ulusal kültüre aidiyet bilincinin gelişiminde yoğunluklu olarak rol-statü ilişkileri çerçevesinde sosyal yapıya dahil edilmiş bir "birey" tasarımından hareket edilmiştir.

Kültürün, kollektif kimlikler ve kollektif aidiyet biçimlerinin inşasında ve yeniden inşasında oynadığı rol, bugün sosyal teori içinde eskisinden çok daha fazla üzerinde durulan bir konu haline gelmiştir.

Kültür kavramı, geçtiğimiz dönemde, küresel işbölümü içinde yer alan "modernleşmekte" olan ulus devletlerin toplumsal yapıları için, değişimi engelleyici, ilerlemenin önünde engel görülen geleneksel, kimi zamanda gerici kollektif aidiyet biçimlerinin temeli olarak görülürken, bu gün demokratik ve çeşitli görüşlere göre ise post-modern bir toplumsal teori inşasının temelinde yer almaktadır.

Batı dışı toplumsal yapıları ulus devletler düzeyinde ele alan modernleşme teorileri içinde üzerinde fazla durulmayan kültürel farklılık ve tarihsel özgünlük biçimleri bu gün ulus-üstü ve ulus-altı düzeylerde oldukça önemli bir sosyo-politik aidiyet biçimi olarak gündeme getirilmeye başlamıştır.

Geçtiğimiz dönemle karşılaştırıldığında ulus devletler ve dolayısıyla ulusal kimliklerin önemli bir bileşeni olarak "ulusal kültürün" inşası için gösterilen çabalar, bugün yerini uluslaşmasını tamamlamış, sosyal-ekonomik ve kültürel

olarak belirli bir medeniyetin parçası olarak kendilerini değerlendiren avantajlı toplumsal yapıların bölgesel bütünleşme çabalarına bırakmış görünmektedir.

Ulus altı ve ulus üstü yeni aidiyet biçimlerinin ya da ulus devlet temelinde göz ardı edilen aidiyet biçimlerinin, bir kimlik ve kültürel homojenlik düzeyi olarak sosyal teori içinde nasıl ele alınabileceği bu anlamda oldukça problematik bir görünüm ortaya koymaktadır.

Kültürel aidiyet biçimlerinin kollektif kimlikler temelinde inşa edilebilir olduğu ancak bunun ulus devlet formu içinde gerçekleşmesinin artık geçerlilik taşıyamayacağı iddiası, kendi içinde Batılı ülkelerin sosyo-kültürel-tarihsel ve ekonomik konumları ve içinde bulundukları ittifakların niteliği göz önünde bulundurulduğunda, Batının kendi dışında gördüğü ülkelerin toplumsal yapıları için a-simetrik sonuçlar doğuracak türden toplumsal gerçeklik algıları yaratabilecek bir kurguyu barındırmaktadır.

Bu a-simetri öncelikli olarak, küresel ya da bölgesel ittifaklar karşısında tekil devletlerin, sosyal, ekonomik ve siyasal açıdan güce ulaşabilirlik kapasiteleri ve yaptırım güçleri ile ilintilidir.

Kollektif aidiyet biçimlerinin kurgulanışı üç düzeydedir:

Sosyal Teoride Kollektif Aidiyet Biçimleri Açısından Öncelikli Kültür Modelleri		
Ulus-üstü	**Ulusal**	**Ulus-altı**
Çok Uluslu Medeniyet Kültürü Kurgusuna Dayanan Bölgesel Bütünleşme	Ulusal Kültür	Çok kültürlülük
Küresel Kitle Kültürü	Ulusal Kitle Kültürü	Ulusal ve Küresel Kitle Kültürü
Aidiyetlerin İnşasında Rol Oynayan Alt Yapıların Varlığı, Görsel İşitsel Mekanları Yönlendirme Yeteneği, Toplumsal İletişim Ağlarının Gelişmişliği, Sosyo-ekonomik ve siyasal açıdan GÜCE erişebilirlik		

Baran (1997:134)'e göre, kitle olgusu, kitle iletişim araçlarının gelişmesiyle birlikte; kitle toplumu, kitle iletişimi ve kitle kültürü gibi kavramları gündeme getirmiştir. Böylece klasik demokrasi anlayışından kaynaklanan kamuoyu kavramı, kitle kavramına dönüşmüş olmaktadır. Bu noktada demokrasinin

ürünü olan kitlenin, demokrasiyi tehdit eder hale gelebileceğine de işaret eden Baran, küreselleşme süreçleri ile kitle toplumu arasındaki kitle iletişim araçları tarafından dolayımlanan bağlantıların hem olumlu hem de olumsuz yanlarının olabileceğine dikkat çekmektedir

Küresel bir alanda "kitle toplumları" bir yandan daha büyük bir kitle kavramsallaştırması olarak "küresel köy"ün inşası açısından önemli görülürken, bir başka açıdan, küresel bir kitle kültürünün ulus devletleri tehdit eden boyutu ön plana çıkmış olmaktadır (Baran 1997:134).

Modernliğin "birey" anlayışı, uluslar arası işbölümü içerisinde küresel sermaye akışlarının güvenliği sağlayacak "ulusal kültür" temelli devletleri asıl aktörler olarak değerlendiren bir temele sahipken; post-modern bireyin ortaya çıkışını imleyen süreçler gerçekte, küreselleşmenin "kültür emperyalizmi" üzerinden yapılan eleştiriler çerçevesinde yeni bir bireycilik anlayışı üzerinde temellenmektedir.

Bu yeni birey, modernizmin toplum için birey anlayışına dayanan (Prometheus), toplum adına bireyi rol-statü ilişkileri içinde toplumsal yapıya ve dolayısıyla da büyük ölçüde "ulus devletlerle" bağlantılandıran anlayışına karşıt olarak, kendi için birey olan (Narkissos) bir bireye karşılık gelmektedir.

Küreselleşme koşullarında gelişen yeni bireycilik çerçevesinde kişiler; kendi bağımsız kimliklerini oluşturmaktadırlar (Yaraman 2003:75) ve bu süreç; bireylerin kimlik tasniflerinin toplumsal referanslarının kamusallığının geri planda kaldığı (Sennet 2002:364), toplumsal aidiyetlerdeki zayıflamayla (Robertson 1999) belirginlik kazanmaktadır.

Yaraman (2003:75)'e göre, modernliğin "toplum yararına" , "ilerleme" uğruna belirlediği hayat tarzlarıyla ilgili değerler ve normlar, globalleşmenin dayattığı esnekliğe doğru değişim göstermektedir. Coğrafi çevre hızla değişiklik gösterebileceğinden önemli olan kişinin değişen çevreye hızla uyum sağlayabilmesidir.

Geçmiş ve dolayısıyla da tarih ve kollektif kültürel belleğin (Assmann 2001) değil, "an"ın ön plana çıktığı ve daha çok "yerel" kalanların değil, "küresel hareketlilik imkanına" sahip olanların (Baumann 1999), aidiyet referanslarındaki

dönüşüme işaret eden bu türden bir bireyciliğin, kültürel kodlarının her iki kesime de hitap ediyor olması, sosyo-bilişsel iletişim süreçlerindeki, hegemonik "rıza üretim mekanizmalarının" (Chomsky 1999:31) doğası açısından önem taşımaktadır.

Sennet (2002:364), elektronik medyanın kamusal, kollektif aidiyet biçimlerine referans teşkil edebilecek sosyal etkileşime dayanan sonuçlar doğurabilmesi ile bireysel deneyimleri ön plana çıkararak kamusallığı ortadan kaldıracak potansiyeller içermesi olgusu arasında büyük bir gerilim bulunduğunu ileri sürmektedir.

Kültür giderek önem taşımaya başlamıştır ancak, kavramın kendisine gösterilen hassasiyet, özellikle ultra (üst) ve supra (alt) ulusal düzeylere yönelik bir vurguyla yapılmaktadır.

Bir mekan olarak dünya tasarımı ve küresel bilinç artışına bağlı olarak, küresel karşılıklı etkileşim biçimlerinde birey düzeyinden, gruplar ve devletler düzeyine kadar ortaya çıkan yeni "alanlar" bu anlamda, güce ulaşabilirlik ve toplumsal-kültürel ağların gelişmişlik derecesine bağlı olarak farklı sonuçları ve "riskleri" içeren kurguların varlığını gündeme getirmektedir.

Ulusal olan ile küresel olanın kesişmesi ve ayrışması durumlarına ilişkin olarak; kendi kültürel kodlarını küresel olana taşıyabilen; ya da küresel bir kültür olarak başka ulus ya da ulusların (medeniyet de dahil) kültürel etkilerine maruz kalan ulusların durumlarının sosyal teoriye nasıl taşınabileceği sorunu bu anlamda küresel düzeydeki kollektif aidiyet biçimlerine yönelik tavır alışların içeriğinin nasıl değerlendirilebileceği konusu ile de yakından ilişkili görünmektedir.

Küresel bir kültür, ulusal bir kültür gibi sosyal, ekonomik ve kültürel bakımdan birbirinden farklı kategorileri yatay olarak kesen bir strateji olmanın ötesinde, yeterli sosyal, ekonomik ve siyasal güçten yoksun olan toplumsal yapıları, mikro düzeydeki aidiyet biçimlerine ayrışmalarına da neden olabilecek kurgular barındırmaktadır.

Kollektif kimlik problemi geleneksel olarak iki ayrı tarihsel düşünce akımı içinde kristalleşen iki ana eğilim üzerinden kurgulanmaktadır: evrenselcilik ve

farkçılık **Evrenselcilik:** evrensel olana özlem, evrenin uniformizasyonu, tek biçimli bir toplum organizasyonu, benzer öğelerden oluşan sistemler ve standart bir dünya yaratma yönünde gelişen evrenselci akımdır.Serbest piyasa ekonomisi ve Batı tipi demokrasi, bu akımın temel hedefi olarak belirmekte ve bu süreç bir bakıma Batılılaşma anlamını taşımaktadır. **Farkçılık:** Global insanlıktan daha küçük gruplar oluşturma yönünde gelişen bir akımdır. Bu akım kosmopolitizme karşı milliyetçilik, merkeziyetçiliğe karşı (ulus-üstü ya da ulus-altı düzeyde bölgecilik), kitle kültürüne karşı özgül kültür, kolonizasyona karşı dekolonizasyon/bağımsızlık talepleri olarak ortaya çıkabilmektedir. Etnosantrizm, dinsel köktencilik, komünotarizm gibi olgular bu çerçevede ele alınabilir nitelik göstermektedirler. (Bilgin 1994:11).

Bu her iki yaklaşım arasındaki gerilim "güce ulaşabilme" konusundaki farklı stratejilerden kaynaklanmaktadır. Evrenselciliğin modernizm boyunca referansı Batı iken, farkçılığın referansı, güce ulaşabilirlik açısından bulunulan tarihsel, kültürel ve ekonomik konuma bağlı olarak içine girilen "korumacılık"tır. Tarihte her iki yaklaşımın da uç boyutlarında kollektif ve siyasal şiddetin farklı uygulamalarının örnekleri bulunmaktadır.

Kısacası; gerçeklik algısı içinde bulunulan duruma göre farklılaşabilmekte ve daha da önemlisi geniş ölçekte uygulamaya konulmuş olan bir farkçı eğilim bile uygun "rıza üretim mekanizmaları" yoluyla evrenselci stratejilermişçesine sunulabilmektedir.

Sosyal bilimler, bu stratejilerin varlığını olağan bilim (Kuhn 1991:54-62) mantığı içinde zaman zaman göz ardı edilebilmesine yol açabilecek, küresel ölçekteki bir sosyalizasyon aracı haline gelebilmektedirler.

Özellikle Batı-dışı; kendisini batının dışında gören ya da batının onu kendi dışında gördüğü toplumların sembolik elitleri açısından literatüre giren sosyal teorilerin "görecelik" problemi; üzerinde daha fazla durulması gereken; içinde bulunduğumuz topluma ilişkin gerçeklik algımızı doğrudan etkileyen; önemli paradigmatik yanılgılar oluşturabilmektedir.

Bilgi sosyolojik bir perspektif, bu anlamda sosyal gerçekliğe ilişkin "gerçeklik algısının" temellerine bilgi kuramsal bir sorun olarak, tarihsel-kültürel-

ekonomik-toplumsal-siyasal ve erksel görecelik sorununu; küresel alanda ve küreselleşme kuramlarında zaman-mekan kenetlenmesi sayıltısı ile çözümlenmeye çalışan sorunu; tekrar getirerek sorunsallaştırmakta ve bağlamsallığı ön plana çıkarmaktadır.

Modernizmin evrenselcilik anlayışı uzunca bir süre, Batı tipi toplumsal yapıları ulaşılması gereken bir toplumsal gelişmişlik aşaması olarak Batı-dışına sunulması olmuştur. Modernleşme teorileri açısından bakılacak olursa, geleneksel kültürden arınma ve tarihsizleştirme stratejileri üzerinden şekillenen ve mimarideki "yapı" kavramını, soyutlama derecesi yüksek bir analoji olarak sosyal teori içine sokan bir eğilimin varolduğu görülmektedir. Bu gün aynı soyutlama derecesine bu defa kültür temelli bir yaklaşım çerçevesinde "küresel kültür" kavramı girmiş görünmektedir.

Sosyal Yapı Anolojisi	Küresel Kültür Anolojisi
Batı dışı toplumlar için gelenekten kurtulma ve ilerleme için kullanışlı bir anoloji	Küresel akışlar karşısında gerekli alt yapı ve "güce" sahip olmayan çevre ülkelerin küresel işbölümüne dahil edilmeleri (küresel kitle kültürü parçası olarak ve pazarda belirlenen konumda, belirlendiği ölçüde) için kullanışlı bir anoloji

Ulusal kültürler için toplumsal işbölümü ve bütünleşmeye yönelik bir tek biçimlilik sağlayacak fonksiyon görmüş olan "yapı anolojisi", bu gün küresel bir işbölümünün sağlanması ve ulusal düzeydeki engellerin aşılması için fonksiyon görmesi beklenen "küresel kültür" anolojisi ile yer değiştirmiş görünmektedir.

Sosyal görecelik çerçeveleri açısından halen sosyal teori içinde üç temel boyutun varlığından söz edilmesi mümkün görünmektedir (Fichter 2002:27):

1. Bireysel Olan; tek bir kişi tarafından deneyimlenmiş olanlar

2.Kültürel Olan; içinde oluşa geldiği toplum ve kültür tarafından özelleştirilen deneyimler. Kültürel olana ilişkin kimlik biçimleri:

a.Sınıf

b.Irk

c. Ulus

d.Din (Mackenzie 1978`den aktaran Schlesinger 1994:266)

3.Evrensel Olan; tüm insanlar için ortak olan, her yerde bulunabilen

Küresel bir alana ilişkin geliştirilecek perspektiflerin bu anlamda iki temel noktayı göz önünde bulunduruyor olması önem taşımaktadır.

Birincisi; evrensellik taşıdığı öne sürülecek olana yönelik, küresel ölçekte yürütülmekte olan bir hegemonya mücadelesinin bulunduğu gerçeğidir:

a. Mücadele öncelikli olarak kültürel semboller üzerinden, sembolik düzeyde işleyen "söylemsel" bir boyuta işlerlik göstermektedir.

b.Sembolik düzeydeki kültürel kodlara yönelik bu mücadele, kollektif aidiyet kimlikleri ve bunların organizasyonuna dayanan kültürel-toplumsal kişilikler açısından dönüştürücü etkiler içermektedir.

c. Bu dönüştürücü dinamiklerin analizi tarihsel-kültürel biçimlerin insan düşüncesini nasıl dönüştürdüğünü kendisine konu edinen bilgi sosyolojik bir perspektif gerekli kılmaktadır.

İkincisi, evrenselliğin, salt küreselleşmenin aktörlerinin inşa etmeye çalıştıkları görülen a-simetrik ilişkilere dayanan stratejik bir araç olarak görülmesi eğilimine karşı da belirli bir mesafede durulması gerekmektedir. İnsanlığın etik temelli normatif yönetişimi için gerekli dönüşümün gerçekleşmesi için, Batılı "sembolik elitler" kadar Batı dışı toplumların "sembolik elitlerinin" de "çok boyutlu bir düşünümselliğe" ihtiyaçları olduğu gerçeği gözden kaçırılmamalıdır. Küreselleşmenin getirebileceği olumlu etkiler ancak bu çerçeve içinde "hegemonya stratejilerinden" olduğu kadar, "gönüllü kulluk ve rıza üretimi dinamikleri"nden kendisini kurtarabilecektir.

2.2. Bir Meta Anlatı Olarak Küreselleşme Söylemi

Modernizmin "düşünümselliğinin" tartışılmaya başlandığı bir süreçle bir arada anılmaya başlayan küreselleşme kavramsallaştırması, bir yönüyle; çeşitli açılardan tercih edilebilirlik taşıyan, normatif bir "küresel insanlık" adına

geliştirilen yönetişim tercihleri olarak, küresel düzeydeki "insan hakları", eşitlik ve adil gelir dağılımı boyutuyla ortaya çıkarken; diğer yandan "liberal demokrasi" ve "piyasa ekonomisini" garanti altına almaya yönelen, geri döndürülemez ve karşı koyulamaz bir gerçeklik olarak kurgulanmaktadır.

Bu anlamda küreselleşme süreçleri, kavramsal düzeyde dahi olsa "evrensellik" taşıyan kaçınılmaz süreç olma iddiaları sebebiyle, her "evrensellik" taşıdığı iddia edilen düşünce sisteminde benzer bir şekilde izleri okunabilecek olan; hem normatif anlamda genel insanlık yararına olacak içerimleri sebebiyle olumlanabilecek hem de içkin bir şekilde jeopolitik ve kültürel stratejileri maskeleyebilecek boyutlar taşımaktadır.

Uluslar arası iki sistem türünden bahsedilebilir:

1.)Klasik ulus-devlet egemenliğine dayanan bir uluslararası sistem

2.)Klasik ulus-devlet otoritesinin dışına taşma eğiliminin hakim olduğu uluslararası sistem: Bu sistem türünde devletin pek çok temel ve klasik , ulus-devlet otoritesinin dışında, ulus-ötesi yönetişim ağı çerçevesinde (transnational web of governance) yerine getirilir. Söz konusu ağ, farklı alanları düzenleme iddiasından olan ve farklı kurumsal nitelikler taşıyan "uluslararası rejimler" ve bu rejimler arasında kurulmuş örgütsel bağlar şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bu uluslar arası rejimlere örnek olarak "çevre", "insan hakları", "insani müdahale", "deniz alanlarının paylaşımı" vb. pek çok konuyu kapsayan uluslar arası düzenlemeleri ve bu bağlamda ortaya çıkan uluslararası örgütlerden bahsedilebilir (Özen 2003: 276).

Küreselleşme, Kalb (2000:3)'in de ifade emiş olduğu gibi, zamanımıza ilişkin büyük anlatılardan birine işaret etmektedir ve bu kavram salt bilimsel bir konu ya da sosyal fenomene ilişkin sistematik bir gözlem alanı olmaktan daha fazlasını içeren bir nitelik taşımaktadır.

Post-modernizmin, büyük (grand) anlatıların sona erdiği yolunda ileri sürdüğü iddialarına karşın bu gün, meta bir anlatı olarak küreselleşme söylemi baskın bir politik ve ekonomik söylemi bünyesinde barındıran, bir ideoloji olarak gündemi işgal etmeye devam etmektedir.

Modernliğin büyük anlatıları olarak karşımıza çıkan, liberalizm, sosyalizm ve ulusçuluk, on dokuzuncu ve yirminci yüzyıllar boyunca gelişme gösteren, ulus devletlerin oluşumu ile yakından ilişkili olmuştur (Kalb 2000:3).

Bu gün ise bir başka meta anlatı olan, küreselleşme; ulus devletlerin coğrafi sınırlarını ve kimliklerini tehdit eden problematik bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır.

Küreselleşmecilik ideolojisinin, gündelik yaşam pratikleri içinde üretilmesi ve sürdürülmesi yolundaki etkilenimlerin, sadece serbest pazarın küreselleşmesi yönündeki küresel etkiler çerçevesinde değil, meta bir anlatı olarak küreselleşmeci söylemin bütünlüğü içinde değerlendirilmesi gerekmektedir.

Bu meta bir anlatı olarak küreselleşmeci söylem, bugün, gelişmiş ülkelerin kamuoyunda olduğu kadar, gelişmekte olan ülkelerin de önemli bir bölümü için hakim bir anlatı olma özelliğini devam ettirmektedir (Kalb 2000:5).

Ancak bu durum, Anthony Smith, Clifford Geertz ve Zygmunt Bauman gibi düşünürlerin yaklaşımlarında da görülebileceği gibi meydan okumaların yaşanmadığı bir gündem oluşturmamakta, küreselleşme süreçlerinin önemli bir boyutunu teşkil eden "bölgeselleşmeler" içinde yeni karşı ideolojiler de gündeme gelmeye başlamaktadır (Kalb 2000:5).

Bu yeni ortaya çıkan bölgeselleşmeler, ulusçuluğun, bölgeselciliğin ve yerelciliklerin en erken biçimleri üzerinde inşa edilmişlerdir ve çoğunlukla din, dil ve etnisiteden esinlenmektedirler (Kalb 2000:5).

Bu gün sosyal teori içerisinde, temel kollektif kültürel kimliklerden biri olan sınıf kimliğinin uygun bir aidiyet formu olarak analiz aracı olma niteliğini kaybetmiş olduğu yolunda geniş bir konsensus oluşmuş durumdadır. Sınıfsal kimliklerin geçerliliklerini yitirmesi sol stratejiler açısından küresel tarihsel bloklar tarafından uygulanan stratejik bir hegemonya biçimi olarak toplumsal kimliklerin sabitsizleşmesini beraberinde getirmektedir (Bknz Laclau ve Mouffe 1992:111).

Modernizmin liberal, serbest piyasa ekonomisine ve küresel kapitalist işbölümüne dayanan stratejisi, sınıfsal aidiyetlerin sabitliklerinin göreceli hale

getirilmesi üzerinde inşa edilmişti. Kapitalizmin bir dünya sistemi olarak varlığını devam ettirmesinde bu anlamda ulus devlet formunda örgütlenmiş birimler, tüm sınıfsal farklılıkları yatay bir biçimde kesen ulusal kimlikler üzerinden önemli bir fonksiyon yerine getirmiştir.

Bu gün küresel duruma ilişkin yapılan değerlendirmelerde bir meta anlatı olarak küreselleşme söylemi içerisinde, bir başka kollektif kimlik sabitliği olarak "ulusal kimliklerin" sosyal teori içerisindeki yerleri göreceli hale getirilerek, ilişkisel, sürekli yeniden yapılanan, dönüşüme giren bir kimlik politikasının gündeme getirilmeye başlandığı gözlemlenmektedir.

Sabitlikler artık sadece "özne"lerin doğrudan kendilerine mal edilen, kollektif bir irade temelinde, bir araya gelemeyecek kadar çok boyutlu bileşenlere sahip oldukları düşünülen aktörlere ilişkindir. Güç konuma ulaşma bakımından küreselleşme söylemi içerisinde "özne" birey bir kolektiviteden bir başkasına geçebilecek kadar "özgür" ancak küresel bir irade ortaya koyabilecek bağlılıklarından arınmış vaziyettedir.

Beck (1999)`in bahsetmiş olduğu "ve" nin ve "ya ya da" nın bir arada işlerlik gösterdiği söz konusu süreçler, bu özgürlük etiğinin arkasında yatan stratejiler açısından önemli ipuçları sağlamaktadır.

Küreselleşmenin bir meta söylem, özellikle de Batılı bir meta söylem olarak, hegemonik bir araç haline gelmesi, Batı`nın salt kendi iç dinamiklerini sorguladığı ve yeniden yapılandırdığı boyutlarıyla ele alındığında geçerlilik taşımaktadır. Küresel düzeyde, ekonomik, siyasal ve sosyal bilimin temel aktörlerinin yeniden tanımlandığı bu süreçler içinde, hem batının düşünümselliğinin, hem de bu düşünümselliğin yansımalarının neler olabileceğinin kestirilmesi bu gün artık yeterli görünmemektedir.

Sosyal bilimler alanında "kavramlar" üretilmeye ve farklı içeriklerle gündeme gelmeye devam etmektedirler ve Batı dışı ya da bu güne değin modernleşme dinamikleri içinde yönünü Batıya çevirmiş olan toplumlar için, özgün; kültürel, sosyal, ekonomik, siyasal ve tarihi dinamikleri göz önünde bulunduran "daha temel bir düşünümselliğin" üretilmesi gerekli görünmektedir.

Van Dijk (1994:286' in toplumsal durumlara ilişkin söylemsel türlerin ve iletişimsel olayların analizini birleştirebilecek bir nitelikte; söylem analizi ile toplumsal analizin bütünleştirilmesinin gerekliliğine işaret eden yaklaşımı, bu açıdan önem taşımaktadır.

Sosyal eylem, etkileşim ve dinamiklerin doğasında meydana geldiği ileri sürülen değişmelerin, aynı toplumdaki "küresel" ve "yerel" kalanlar için olduğu kadar, oluşmakta olan yeni bölgesel ittifaklara dahil olan, olmayan ya da kapıda bekleyen ülkeler açısından da aynı ölçüde geçerlilik taşıdığının ileri sürülmesi hiç de mümkün görünmemektedir.

2.2.1. Küreselleşme Söyleminin Kurucu Unsuru Olarak Sosyo-Politik İletişim Süreçlerinin Anlamı

Sosyo-politik iletişim süreçleri kavramsallaştırması, sosyo-bilişsel kültür kodlarının, şekillenmesinde, yeniden inşasında ve sürdürülmesinde rol oynayan, ve özellikle de sosyo-kültürel yapıda, sembolik sermayeyi geliştiren, yayılmasını sağlayan ve çeşitli açılardan kültür ve düşün alanının kodlarını tartışmaya açan sembolik elitlerin (Dijk 1994:276) etkileşim düzeyinin kurgulanmasına yöneliktir.

Kültürün siyasal bir proje haline geldiği küresel alan içerisinde; iletişim ve kültür üzerine yapılan tartışmalar açısından üzerinde durulması gereken önemli kavşak noktalarından birini "iktidar" konusu oluşturmaktadır (Morley ve Robins 1997:104).

Sosyo-politik iletişim süreçleri, sosyo-bilişsel kültür kodlarının, doğanın, toplumun ve bugün küresel anlamda içinde bulunulan süreçlerin ve "öteki" kavramsallaştırmalarının şekillenmesinde rol oynayan kavramsal şemaların şekillendiği bir söylem evrenine, söylemler arasındalıklara ve iktidar mücadelelerine karşılık gelmektedir.

Ulus devletlerin fonksiyonlarının, uluslar arası ilişkilerin alacağı yeni biçimlerin ve kimlik politikalarının tartışmaya açıldığı bir düzey olarak, sosyo-politik iletişim düzeyinin seçilmesi; bilime, özellikle de sosyal bilimlere ilişkin kavramsallaştırmaların, kültür kodlarındaki yeni anlamlandırma şemalarının,

sosyo-bilişsel kollektif bilinç üzerindeki politik sonuçlarının önemli görülmesinden kaynaklanmaktadır.

Kitle iletişiminin örgütlenmesi ekonomik faaliyetlere yönelik boyutlar taşımakla birlikte, siyasal ve bilinç içeriklerine yönelik (ideolojik) faaliyetleri de gerçekleştirmek için elverişli bir zemin oluşturmaktadır (Erdoğan ve Alemdar 2002: 377).

Bu anlamda kitle iletişiminin örgütlenme tarzı o toplumun, ekonomik, siyasal, kültürel ve sosyal gerçeklik düzeylerinin etkisi altında bulunmaktadır. Doğrudan doğruya iletişim araçları aracılığıyla aktarılan iletilerin bir etkide bulunmadıkları, alıcılar tarafından yorumlandıkları göz önünde bulundurulduğunda, hem sunulan ürünün hazırlanmasında, hem de alıcılar tarafından yorumlanmasında, çok boyutlu bir analizin gerekliliği gündeme gelmektedir.

Küreselleşme süreçleri ile birlikte, toplumlar arasındaki mesafe ortadan kalkmış, zaman kavramının mekan kavramı ile küresel bir ölçekte kenetlenmesinin söz konusu olduğu bir süreç içine girildiği gündeme getirilmeye başlanmıştır.

İnsanların gündelik yaşam pratikleri ile varolan toplumsal yapılar arasında uyumsuzlukların ortaya çıkabileceğine işaret eden, özellikle kitle iletim araçlarının yönlendirdiği "yeni bir küresel işbölümünün" ve bunun ekonomik, siyasal, kültürel ve akademik anlanlara yansımalarını içeren, "küresel sosyalizasyon" süreçlerinin etkileri, temel olarak doğrudan doğruya bireysel ve zamanla da kollektif bilinç içeriklerine yönelik etkilerde bulunabilecek bir yaygınlığa ulaşmış görünmektedir.

Fukuyama (2002), küreselleşme süreçleri içerisinde, geçmiş dönemlerle karşılaştırıldığında, Batı dışı toplumlarındaki elitlerin Batıya bakışında "bir bilinç" artışının gündeme geldiği ve kendi kültürel sermayelerine bir yönelimin ortaya çıktığını, buna karşın, bu toplumların halk kesimlerinin küresel düzeyde işleyen bir "popüler kültürün" etkisi altına girmiş olduklarını ileri sürmektedir.

Sosyo-politik iletişim biçimlerinin aidiyet biçimleri üzerindeki etkisinin ortaya konulması çabalarında genellikle, iletişim, kültür ve kimlik arasında doğrudan bir

ilişkinin bulunduğu varsayımından hareket edilmektedir. Bu varsayımın belirleyici etkeninin ise bir tür teknolojik belirlenimcilik iddiası barındırdığı görülmektedir.

Carey (akt. Morey ve Robins 1997) bu belirlenimciliği, "iletişimde aktarım görüşü" olarak adlandırmaktadır. Buna göre söz konusu edilen modelde, iletişim teknolojileri aktif ve belirleyici güçler olarak ele alınmakta buna karşın, kültür ve kimlik edilgen ve tepkisel oluşumlar olarak değerlendirilmektedir. İletişim teknolojileri nedensel güçler, kimlikler ise teknolojilerin etkisi altında değişen ve şekillendirilen sonuçlardır.

Tek yönlü değil, çok yönlü kültürel akışların mevcut olduğu ve melez kimliklerin iletişim süreçlerinin her iki yönünde de ortaya çıktığı, varolan iletileri yorumlama, yorumlarını askıya alma ve zaman zaman da mevcut iletilerdeki mesajlara karşı tepki oluşturma potansiyeline sahip becerikli bireylerin varlığı, kabul edilecek olsa dahi, bu yaklaşımın ortaya koyduğu en önemli sonuç, kültürel kimliklerin yabancı iletişim imparatorluklarının dıştan gelen güçleri karşısında önemli bir hassasiyete sahip olduğudur.

Küresel alanın karmaşık ve bir düşünümsellik konusu oluşturan niteliği, öncelikli olarak, Soğuk Savaş sonrası dünyanın nasıl şekillenebileceği üzerine yapılan tartışmaların ve geliştirilmesi bir gereklilik olarak gündeme gelen yeni stratejilerin bir uzantısı olarak değerlendirilmelidir. Soğuk Savaş döneminde dikkat çekici unsurlardan biri, bu döneme damgasını vuran her iki süper gücün de Avrupa tipi bir ulus-devlet niteliği taşımamış olmalarıdır. Batı`nın salt ulus devletler temelinde, jeo-kültürel bir mücadele yapması mümkün görünmediği için, "Avrupa Kültürü" temelinde, ABD ve Japonya karşısında bir bölgeselleşme sürecine girmesi bu açıdan önem taşımaktadır.

Avrupa tipi uluslaşma sürecinin belirli bir olgunluk evresinde sonra, "Avrupa Kültürü"ne ulus devlet temelinde dahil olarak, küresel düzeyde artık birbirine eklemlenmiş olan kültürel, ekonomik ve siyasal bir "üstünlük" mücadelesi içine girmiş olması, Batı dışı toplumlar tarafından dikkatle takip edilmesi gereken bir süreç teşkil etmektedir.

Batı, "Avrupa Kültürü"nü inşa etmek için gereklilik taşıyan, alt yapı ve teknoloji ortaklığı için bir araya gelirken ve "küresel düzeydeki" riskleri ortak bir tavır alış doğrultusunda aşmaya yönelirken, Batı dışı bölgelere ihraç edilen, modernleşme ve kalkınma modelleri içinde maddi kültür-manevi kültür ayrımının maskelediği "evrensellik" anlayışı içinde önemsenmeyen "kültür" faktörü, bu gün "yeni ulusların" inşası için kullanışlı bir jeo-politika malzemesi haline gelmektedir.

Avrupa birliği bir "Avrupa Kültürü" nün yeniden inşası çabası içindedir ve bu kültürün sınırlarının belirlenmesi sürecinin, gelecek açısından çok önemli sonuçları beraberinde getireceği beklenmektedir.

Sosyo-politik iletişim süreçleri üzerine inşa edilmiş görsel-işitsel mekanlara bağlı olarak , bir Avrupalı kimliği ve kültürünü yeşertmeye çalışan teknoloji temelli deterministik bir etkiyi bekleyen kesimlerin başında bu anlamda öncelikli olarak Avrupa Birliği gelmektedir.

Benzer bir deterministik etki beklenebilecek alan, küresel sermayenin önündeki engellerin kalkmasına yönelik bir stratejinin uzantısı olarak, sınıfsal ya da ulusal kimlikleri modası geçmiş ilan eden, daha çok boyutlu yeni toplumsal hareketleri ve ulus-altı kabilecikleri gündeme getiren çok kültürlü kimlik politikalarının inşasına yöneliktir.

Kollektif aidiyet biçimlerini aşındıran söz konusu küreselleşme süreçlerine ilişkin dinamiklerin salt ekonomik değil, aynı zamanda siyasal ve kültürel sonuçlara sahip olmaları bakımından, sosyo-politik iletişim süreçleri üzerindeki hegemonik bir kontrolün, ileri kapitalist ya da post-fordist olarak adlandırılabilecek kitle toplumları ve bu toplumlara dışsal olan çevre ülkeler açısından giderek önemi daha fazla artmaktadır.

Ulus devlet sınırlarıyla örtüşen kitlelerin idaresine yönelik pratikler bugün özellikle gerekli alt-yapı ve güvene sahip olmayan ulus-devletleri de içine alacak bir küresel kitleselleşme dinamiğinin ortak paydalarını yaratmaya yönelmiş görünmektedir.

Ulus-içi bir kamusallığın çöküş şartlarını hazırlayan dinamikler bu anlamda küresel alan için de geçerlilik taşıyabilmektedir. Bu konuda kamusallığın çöküşü

şartlarında işleyen kanaat sürecine ilişkin olarak, "kitle toplumu" ile ideal iletişim durumuna ilişkin bir kurguya dayandırılmış "kamusallık" arasındaki farklılıklara yönelik Habermas (1997: 403), Mills'in "kitle toplumu" konusundaki görüşleri ile çok benzerlik taşıyan, şu soyut belirlemelerde bulunmaktadır:

> a.) Bir kitlede, kanaatleri alımlayanlardan çok daha az oranda görüş ifade eden insan bulunmaktadır; çünkü kamusal topluluklar cemaati, izlenimlerini kitle iletişim araçlarından alan soyut bir bireyler topluluğu haline gelmişlerdir. b.) Yürürlükteki iletişim öyle örgütlenmiştir ki birey için hemen ve etkili bir şekilde karşılık vermek güç ya da imkansızdır. c.) Eylem içindeki kanaatin gerçekleşmesi, bu türden eylem kanallarını örgütleyen ve denetleyen otorite kanalları tarafından kontrol edilmektedir. d.) Kitle, kurumlara karşı özerkliğe sahip değildir; aksine yetkili kurumların aracıları, tartışma yoluyla kanaat oluştururken sahip olabileceği özerkliği azaltarak bu kitleye nüfuz etmektedirler....

Küresel ölçekte, uluslar üstü örgütlenmelerin hukuki, ekonomik ve siyasal yaptırımları ve "görsel-işitsel mekanlara" yönelik iletişim süreçleri üzerindeki denetleme mekanizmaları göz önünde bulundurulduğunda, küresel bir kitle kültürü söyleminin dinamikleri daha belirgin bir hale gelebilmektedir.

2.2.2. Siyasalın Yeniden İcat Edildiği Bir Çağda Sembolik Elitlerin Rolü

Küreselleşme adı verilen süreçler bütünü hem ekonomik ve siyasal hem de kültürel boyutları olan karmaşık ilişkilerin ve mücadelelerin gündeme geldiği bir alana işaret etmektedir.

Her geçen gün, küresel düzeyde işlediği ileri sürülebilecek olan yeni bir sosyalizasyon türü ile karşı karşıya gelen, bireylerin sayısındaki artış sebebiyle, içinde bulunduğumuz süreçler aynı zamanda, klasik toplum-birey dikotomilerinin ötesine geçilmesini öneren küresel bir sosyoloji imkanının da tartışılmaya başlamasına sebep olmaktadır.

Kültür kavramı, tartışılmaya başlanan bu sosyoloji imkanı açısından kilit kavramlardan biri haline gelmiştir ve varolan süreçlerin anlaşılmasına katkıda bulunacak, küresel bir kültür kavramsallaştırmasının içermesi gereken boyutlar üzerinde ciddi tartışmalar yapılmaya başlanmıştır.

Bu küresel sosyoloji imkanı, belirli bir toplum içindeki evrensellik taşıyan boyutlardaki bir genişleme, genel anlamda kültürel bakımdan gündeme gelmeye

başlayan "tek biçimliliğe doğru" gidiş süreciyle ya da en azından bu yöndeki iddialarla da doğrudan ilişkili görünmektedir.

İnsanlığın belirli bir toplum içindeki bireylere, aktardığı kültürel mirasa, bireysel yorumlama süreçlerini gözardı etmeksizin işleyen, zihinsel bir programlama gözü ile bakacak olursak, Hofstede (2001:3)`nin de ifade etmiş oluduğu gibi, herhangi bir toplum için bu programlamanın üç boyutta işlediği ileri sürülebilir.

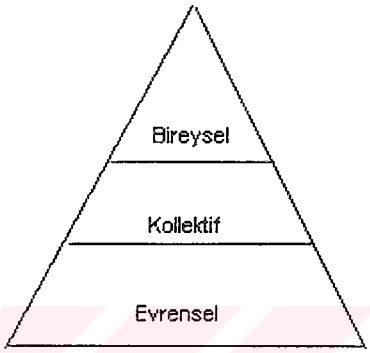

Gerçeklik algısı, aidiyet algısı ile yakından ilişkili bir konudur ve aidiyetin inşası açısından, "sembolik sermayenin" ve bunun üretilmesi ve yayılmasında rol oynayan "sembolik elitlerin" önemli bir işlevleri bulunmaktadır.

Sembolik Elitler, küresel ya da yerel olabilen; siyasal, kültürel, edebi ve bilimsel ürünler ortaya koyan, televizyon, radyo programları yapan, okuyan, ders veren, küresel ekonominin çeşitli düzeylerinde; araştırma-geliştirme, üretim, pazarlama, finans; faaliyet gösteren ve özellikle de siyaset kurumunun içinde yer alan toplumsal aktörlerden oluşmaktadır. İletişim kanallarına ve özellikle de kitle iletişim araçlarından mesaj verme gücüne sahip olup olmamaları açısından sosyo-bilişsel açıdan farklı "güç" konumlarında bulunmaktadırlar.

Bu anlamda, günümüzde uzun vadeli politikalar ve meşruluk sağlayıcı gerekçeler üretilmesi aynı zamanda, ekonomik-toplumsal ve teknolojik alt-yapının varlığı ve özellikle de **beşeri sermayenin ne yönde kullanılması gerektiği konusundaki stratejilerle** ile yakından ilişkili bir hale gelmiştir.

Toplumsal yapı içerisinde bireysel olan ile kollektif olan sürekli bir etkileşim halindedir. Bu durum, bireysel kimliklerin, psikolojik temeldeki organizasyonu olarak bireysel kişilikler ile toplumsal yapıda örüntüleşmiş kimlik kodlarının organizasyonu olarak kültürel kişilik-karakter arasındaki karşılıklılığa işaret etmektedir. Kollektif kimliklerden bahsedilmesini mümkün kılan şey kültürel ve sembolik örüntülerin sosyo-kültürel yapı içersindeki dinamik organizasyonu, "kültürel ya da ulusal kişilik" olarak adlandırılabilecek bütünün kendisini oluşturmaktadır.

Bu bütünlüğün bir aidiyet kalıbı olarak sürdürülmesi, bir aidiyet duygusunun oluşması tarih, bellek ve rasyonalitenin kültürel olarak organizasyonunun bir sonucudur.

Kültür, en genel anlamda hem insanın kendi toplumsal çevresini hem de içinde bulunduğu fiziki doğayı şekillendirme çabasının bir sonucu ve kaydıdır. Bu anlamda, salt zihinsel değil üretim süreçleri içinde gerçekleşen, toplumsal örgütlenme içinde vücut bulan, kuramsal olduğu kadar pratik tekniklerle ilgili olan ve her şeyden önemlisi de dilde saklanan ve dilden geçerek yayılan bir üründür.

Sınırları belirlenmiş bir siyasi örgütlenme biçimi olarak ulus devlet içerisindeki sembolik sermayenin üretimi bu gün, küresel ölçekteki zaman-mekan kenetlenmesi olgusundan en fazla etkilenen toplumsal yeniden üretim alanlarından biri haline gelmiştir.

Bir uluslaşma süreci içinde, zaman ve mekanın sınırları belirlenmiş bir territoryal alan içinde sıkışması, eşgüdümlenmesi ve iletişimsel sabitliklerin sağlanarak kollektif aidiyet biçimlerinin oluşturulmasında entelektüellerin oynamış oldukları rol; bu gün küresel ölçekteki bir zaman ve mekan sıkışması ve iletişimsel ağlarının genişlemesi ile birlikte çok daha problematik bir hal almaya başlamıştır.

Falk (2002:2)`ın ifadesiyle, (sosyo-kültürel yapıdaki) hakim fikirler aslında, (sembolik) elitlerce belirli bir zamanda geniş çapta kabul gören siyasi tercihlerin bir yansımasıdır.

Fukuyama (2003)`nın günümüzde, "Batı dışı toplumlardaki elitlerin kendi kültürlerine döndükleri" yolundaki iddiası, bir yönüyle, Amerika`nın bir öteki olarak kaçınılması gereken diğer medeniyetlerden gelebilecek tehlikelere karşı Avrupa`nın korumacılığını üstlenmeye dönük politikalarını desteklerken; bir başka açıdan, Batı dışı toplumların "elitleri" için oldukça iyimser bir bakış açısı barındırmaktadır.

Gündelik yaşam pratiklerinin artık bir önceki döneme göre, küresel bir kültürün etkisine açık haline geldikleri tezi doğru görünmekle beraber, özellikle gündelik yaşamlarında bu etkileri yorumlayan aktörlerin, bu yorumlarının şekillenmesinde toplumsal yapıda sembolik kültürün üreticisi ve sürekliliğini sağlayıcı bir konumunda bulunan, söz konusu elitlerin (sembolik elitlerin) önemli derecede etkisi olmaktadır.

Bu anlamda, sosyo-bilişsel seviyelerde işleyen bir "küresel sosyalizasyonun", gelişen iletişim ve enformasyon teknolojileri temelinde, en çok etkisi altında bulunan kesimler, kendileri bizzat "sembolik sosyalizasyonun" ajanları olan elitleridir.

Bu şu anlamada gelmektedir, sembolik olarak kültürel kodların üretilmesi ve yeniden üretilmesi suretiyle sosyo-bilişsel düzeyde "toplumsallaştırıcı" bir işlev gören, sembolik elitlerin doğrudan doğruya kendileri, küresel bir alanın yoğun enformasyon ve bilgi akışı karşısında sosyalizasyona uğramaktadırlar.

Post-modern bir çerçevede ortaya çıkan belirli bir perspektifin değil "perspektiflerin" olduğu, değişmez toplumsal hakikatlerin değil, öznelerarası gerçeklik algısına bağlı tasarımların olduğu yolundaki tezler elbetteki önem taşımaktadır, ancak konunun bir de sosyo-bilişsel açıdan bulunulan noktadan diğer perspektiflerin ya da yine bulunulan noktadan açıkça görünmeyen perspektiflerin neler olabileceği konusunda da kafa yorulması gereken bir etiksel "düşünümsellik" boyutuna dikkat çekilmesi gerekmektedir. Bu anlamda salt Batı içi tartışmaların sonucu olan bir "düşünümsellik", sosyo-kültürel-ekonomik ve tarihsel açıdan farklı toplumlar için yeterli olamayacağı gibi, batının kendi dışındaki farklı toplumlarla olan ilişkilerinde takındığı "oryantalist" kalıp yargılarının aşılması için de yeterli görünmemektedir.

Bilimsel ya da zaman zaman evrensel standartlar olarak gündeme gelen bir çok perspektifin değerlendirilmesinde bu anlamda eleştirel ve görecelik taşıyan boyutların neler olduğunu araştırmaları ve bunu zaman-mekan koşulları içinde analiz etmeleri beklenen, sembol üretim ve dönüşümünün sembolik iktidarını (!) taşıyan "elitler"in önemi giderek artmaktadır.

Sembolik eltilerin önünde bu gün hem bilgiye ulaşmak, hem de "çok boyutlu bir düşünümsellikle-hem ve`nin hem de ya ya da`nın stratejilerini göz önünde bulundurarak (Beck 1999) " onu işlemek gibi oldukça problematik bir sorumluluk alanı bulunmaktadır. Ulus devletlerin kendi sınırlı bölgeleri içinde inşa etmiş oldukları geçtiğimiz dönemin "görsel-işitsel mekanları", bu gün küresel ölçekte yaygınlık kazanmış olan ve ulusal sınırları aşan "görsel-işitsel mekanların" (Morley ve Robins 1997) etkisi altına girmiş durumdadırlar.

Bir tarafın ulusal temelde üst düzeydeki yönetişim mekanizmaları içinde daha da güçlenmesine hizmet eden "düşünümselliğin"; küresel bir alana müdahale edebilecek alt-yapı, teknoloji ve bilgiye henüz ulaşamamış olanlar için yaratacağı sonuçlar gerçekte, büyük sermayenin gece bekçisi devlet rolünü oynayacak olan güçsüz devletler yaratılması için önemli fırsatlar yaratmaktadır.

Kapitalist toplumlarda en temel siyasi bağlılık biçimi, ulusal ve milliyetçi kimlikler ve ulus-devletin vatandaşlığı vasıtasıyla gerçekleşmiştir. Bu gün ise bu bağlılığın gittikçe aşındığı iddialarının gündeme geldiği görülmekte, ulus-altı (yerel, bölgesel ve taşra düzeyinde) ve ulus-üstü (uluslar arası bölgeselleşmeler ve hatta kıtalar düzeyinde) vatandaşlıkların ortaya çıktığına tanık olunmaktadır (bknz Morley ve Robins 1997:109).

Ulus-devletlerin ve ulusal kimliklerin küresel bir alan içindeki en etkili kollektif organizasyon ya da kollektif aidiyet biçimi olarak önemli bir temel oluşturuyor olma niteliklerinin aşındığı doğruluk payı taşımaktadır. Buna karşın; Avrupa Birliğinin tesis edilmesinin, birlik üyelerinin mevcut dünya dengeleri içinde, her biri tek tek "ulus-devletler" temelinde bir mücadele yürüttükleri takdirde daha az avantajlı olduklarının farkına varmış olmalarının bir ürünü olarak yorumlanması mümkün görünmektedir.

Bu türden bir perspektifle, Avrupa birliğinin ilk bakıştaki en önemli işlevlerinden biri, ulus devletlerin küresel sermaye karşısında güçlendirilmesi olarak karşımıza çıkarken, yine ulus devletlerin artık küresel düzeyde bir aktör olma potansiyellerini kaybettikleri söylemi, şu andaki mevcut haliyle, batı dışı toplumlarda ulus devletlerin doğrudan aşındırılmasında etkili olabilecek dinamikler barındırmaktadır.

Batı dışı toplumların modernleşme serüveni içerisinde, kapitalizm için doğrudan tehdit teşkil edebilecek sınıfsal yapılardan yoksun olması zaman zaman sermaye birikimi için devlet eliyle "burjuvazi"nin yaratılmaya çalışılması yönündeki politikaların uygulamaya konulmasına neden olmuştur. Bu politikaların referansı genellikle Batı'dır ve batılı serbest piyasa ekonomisinin aktörlerine benzer aktörlerin yaratılması çabası, devlet denetiminde bulunmayan bir ulus içi ekonomik sistemin inşa edilerek uluslar arası liberal ekonomik sisteme entegre olunmasına yönelik bir modernleşme projesinin belirtisi haline gelmektedir. Batı'nın önerdiği kollektif kimlik projesindeki, ekonomik alanın temel aktörleri, "burjuvazi" ve modernleşen devletlerin "gece yarısı" bekçisi konumunu üstlenmiş olan bürokratik devlet memurlarıdır.

Modernleşen yönünü Batıya çevirmiş devlet aygıtı, sermaye önündeki engellerin ortadan kaldırılması ve kapitalist sermaye birikiminin liberal politikalar üzerinden gerçekleştirilmesi yönündeki Batılı talepleri bu dönemde bir burjuva bireyi geliştirme projesiyle uygulamaya koymak zorunda kalırken, ulus içi sınıfsal tabakalar arasındaki farklılaşmaları aşabilecek bir bütünleşme dinamiği olarak "ulusal kimlik" stratejilerine başvurmuş görünmektedir.

Deutsch (1966)`un da belirtmiş olduğu gibi iletişim süreçlerinin, ulus devlet sınırları içerisinde bir işbölümü ve dayanışmanın temeli olarak yönlendirilmesi çabaları bu noktada önemli bir fonksiyon üstlenmiştir.

Entelektüeller ve kapitalist yayıncılığın etkileri bu anlamda, Batı dışı toplumlar için de geçerlilik taşımış ve uluslar arası düzeyde çoğu durumda modernleşmekte olan ülkelerin benimsedikleri bu stratejiler destek görmüştür.

Bu gün kapitalist sermaye akışlarının önündeki engeller doğrudan salt burjuvazinin ya da büyük sermayenin çabaları ile aşılamayacak bir noktaya

dayanmış; sınıfsal kimliklerin yanında, ulusal kimlikler de çok uluslu ve uluslararasılaşmış bir ekonomi için tehdit niteliği taşımaya başlamıştır.Bu anlamda kollektif kültürel kimlik biçimlerinden ilk ikisi aşınmış olduğu geriye ise küresel politikalar için stratejik sonuçlar doğurması beklenen iki tanesinin kaldığı görülmektedir. Bunlar ırk ve dindir.

Bu durum, yeni kabileciklerin ve ulus-altı etnik milliyetçi hareketlerin artışındaki nedenler konusunda fikir verici olduğu kadar, radikal dinci karşı çıkışlar ve manipülasyonlar konusunda da fikir verici görünmektedir. Yaşanmakta olan ile kurumsallaşmış olan arasındaki gerilimde, sosyo-bilişsel düzeyde, varolan süreçlere ilişkin olarak oluşturulan ve tartışmaya açılan yeni bir takım anlamlandırma çerçeveleri; bu anlamda, varolan ile sembolik düzeyde inşa edilen arasında ortaya çıkan bir gerilimin temel dinamiğini oluşturmaktadır.

Kurgu ile olgu arasındaki ilişkinin ne şekilde kurulabileceği konusundaki düşünsel çerçevelerin bu noktada "sembolik elitler" tarafından şekillendirildiğinin söylenmesi mümkün görünmektedir.

Modernliğin aşıldığı, ileri bir modernlik aşamasının "küresel köyünün merkezinde", küreselleşme dinamiklerine kendi kültürel kodlarını ekleyebilecek; sosyal yapı düzeyinde bir dönüşüm gerçekleşecekse, kendi toplumsal gereklilikleri ve tarihsel koşullarının gündeme getirdiği çerçevede bunu sağlamayı önerecek; hegemonik bir konum için mücadele eden ülkeler yer almaktadır.

Bu noktada, kitle iletişim araçlarının dolayımladığı metalar; bilginin kendisinin bir dönüşüm aracı haline geldiği salt bir ürün değil aynı zamanda bir bilinç yönetiminin özelliklerini ve üstünlük mücadelesinin kodlarını taşıyan, kollektif bilinç içeriklerine yöneliktir.

Sembolik elitlerin bu noktada doğrudan kültürel bilinç içeriklerini etkileme, varolanı tartışmaya açma ve kamuoyunun şekillenmesinde öncü rol oynama işlevleri bulunmaktadır.

Sosyal bilimler alanında yapılan bilgi kuramsal iddialardan biri araştırmacılar tarafından kullanılan kavramların, gündelik yaşam içindeki aktörlerin yaşadığı gerçekliği anlamlandırmamıza yardımcı olacak bir tipsel

denklik içermesi gerektiği yolundadır.

Giddens, bu konuda gözlem önermeleri ile kuramsal önermeler arasındaki bu boşluğun giderilmesi için araştırmacının elinde bulunan en iyi yolun, bizzat incelediği sosyal etkileşim düzeyine katılınması olduğunu ileri sürmektedir (Blaikie 1993:189).

Bu iddia, varolan sosyal etkileşim süreçleriyle, kavramsal düzeyde oluşturulmuş araçlar arasındaki uyum sorunu ile doğrudan ilgili bulunmaktadır. Kavramsal düzeyde oluşturulmuş gerçeklik tasarımları, yaşanan gündelik gerçeklikten farklılaştığında, varolana ilişkin sosyal bilimsel ya da sosyolojik bir analizin eksik, ya da indirgemeci olduğunun ileri sürülmesi mümkün gözükmektedir.

Küresel alana ilişkin olarak ileri sürülen "içerisi ve dışarısı" ayrımının ortadan kalktığı yolundaki iddialar, bu anlamda; içerisi pahasına dışarıyı ön plana çıkaracak ve dışarıdaki perspektifler açısından ulus devlet sınırları içerisinde gündelik hayatlarını süren aktörlerin yaşantılarının yeniden kurgulanmasına yol açacak bir kuramsallaştırma çabasına karşı mesafeli olmak zorundadır.

Bununla birlikte, "sembolik elitlerce" tartışılan ve "içinde bulunduğumuz" küresel etkilenimlerin makro ölçekteki süreçlerinin doğasına yönelik "anlamlandırma çerçeveleri", varolan gerçekliğin, sosyo-bilişsel boyutta "algı olanaklarına taşınmasında", halihazırda zihinsel dönüşümler sağlayacak bir söylem alanının etkisi altında görünmektedir.

Burada birbirine karıştırılmaması gereken nokta, küresel bir ekonominin aktörü ve bilimsel-teknolojik gelişmelere ayak uydurabilecek dönüşümlere ve alt yapılara açık olunması yolundaki kaygılar ile, kültürel aidiyet biçimleri ve sosyal eylem alanlarının doğasında gündeme geldiği ileri sürülen dönüşümlere doğrudan adapte olma kaygısı arasındaki farkın görülebilmesidir.

Ulrich Beck (1999)`in de belirtmiş olduğu gibi içinde bulunduğumuz süreçler, "siyasalın yeniden icat edildiği", bir çok kollektif bilinç içeriğinin sorgulamaya açıldığı ve bunların uzun vadeli sonuçları itibariyle de farklı stratejilerin söylem düzeyinde rekabet içine girdiği bir "söylemler-arasındalık"

zeminine işaret etmektedir. Sosyo-bilişsel etkileşim süreçleri, günümüzde kitle iletişimi araçlarının da küresel ölçekteki etkileri sebebiyle "siyasallaşmış", doğanın, toplumun ve hatta evrenin anlamlandırılması için ileri sürülen birbirinden farklı alanlara ilişkin iddialar ve kabuller dahi, küresel düzeyde işleyen, çeşitli siyasi, sosyal ve kültürel ittifakların ya da zıtlıkların oluşumu için zemin oluşturabilecek bir nitelik kazanmışlardır.

Yukarıda sözü geçen ikilemin muhatabı konumunda bulunan küreselleşmenin yönlendirici gücü konumunda birbirleriyle rekabet halinde bulunan merkez ülkeler; modernliğin, "ya-ya da", akıl yürütme mantığının artık söz konusu olmadığı, günümüzde "ve" nin, ikiz değerliliklerinin söz konusu edilebileceği şeklindeki bir iddia ile küresel düzeyde birbiriyle çeliştiği açık bir şeklide görülen bu stratejileri savunmaya yönelebilmektedirler.

Küreselleşmenin itici gücünü oluşturan ülkelerin bu anlamda, gerçekte "ya ya da" ve "Ve" nin stratejik bir sentezini izledikleri, küreselleşmeci söylem içerisinde ise "Ve" nin çağını ilan ettiklerinin söylenmesi mümkün görünmektedir.

Bu nokta, ulusal kimliklerin, küresel olarak inşa edilmekte olduğu ileri sürülen bir kültür karşısındaki konumu açısından da önem taşımaktadır. Küresel bir kültüre "açık" olma durumu, sosyo-ekonomik, teknolojik, kültürel ve toplumsal yapılar açısından kendisini uluslar arası bölgesel ittifaklar içersinde güvende hisseden, "görsel işitsel ağların" kontrolünü elinde bulunduran ülkeler için daha az sorunlu bir durum ortaya koymaktadır.

Bu anlamda, "küreselleşme" süreçleri, hem "ya, ya da"nın hem de "ve" nin düşünsel formlarının halen bir arada bulunduğu, düşünümselliklerin stratejik siyasal bir hamle konumuna geldiği süreçlere işaret etmektedir.

Ulrich Beck (1999:10)`in de belirtmiş olduğu gibi, kuşkusuz dünyanın kurtuluşu olmayan küreselliği "ve"den yanadır; silahlarla donatılmış sınırları bile delmektedir.

"Ve" nin sorgulanmaya başlanmasının belli başlı bazı toplumsal ve siyasal dönüm noktaları bulunmaktadır. Bunlardan birincisi Çernobil`deki atom reaktörü faciası, diğeri ise Berlin Duvarı`nın yıkılışıdır. Çernobil`de sanayi toplumunun

ya-ya da kurumları, bu kurumların güvenlilik ve denetim iddiaları "küresel risk" toplumu deneyimi tarafından boşa çıkarılmıştır. Berlin`de ise, siyasal alandaki Doğu-Batı ve sağ-sol düzenleri parçalanmıştır (Beck 1999:10).

Kandinsky`e göre "ve çağı" "ya ya da" çağını çözmekte ve onun yerini almaktadır (Beck 1999:12). Bununla birlikte; küresel alanda halen bu iki akıl yürütme formunun bir arada bulundukları ve çeşitli düzeylerde farklı stratejik amaçlar için kullanıldığı bir "siyasallığın icadı" sürecinin işlerlik taşıdığı görülmektedir.

SOSYO-POLİTİK BİLİŞSEL DÜZEY* KOLLEKTİF BİLİNÇ ÖRÜNTÜLERİ (Toplumsal kurumlar ve meşruiyetin kaynağı)		
SOSYO-KÜLTÜREL KURUMSAL DÜZEY Örüntüleşmiş Kimlik Entegrasyonları (Tarihsel, sosyal, kültürel, ekonomik ve politik unsurlara göre yapılaşması beklenen düzey)		
SOSYAL ETKİLEŞİM DÜZEYİ (Kendileri birer kimlik entegrasyonu olan bireysel kişiliklerin ve örüntüleşmiş kimlik entegrasyonlarının etkileşimine dayanan düzey)		
SOSYO-POLİTİK İLETİŞİM SÜREÇLERİ (Kültürel açıdan nötr olmayan, kültürel kodlamalar ve stratejiler içeren ya da ideolojik sonuçları bulunan tipsel durumlara ilişkin olarak kurgulanmış söylem evreninin kurucu öğeleri.		
GERÇEKLİK ALGISINA İLİŞKİN TEMEL SORUN KONSENSUSUN VAROLUP OLMAMASI Sosyo-bilişsel Anlam Kodları Üzerinde, Konsensus (İleri aşamasında bütünleşme) ya da Çatışma (İleri aşamasında fonksiyonel olmayan ayrışmalar)		
SÖYLEMİN KONTROL YÜZEYİ – İKTİDAR İLİŞKİSİ 1. Ulus Devlet Modeli: Ulus içi kontrol mekanizmaları 2. Küresel Ölçekteki Görsel İşitsel Mekanların "global" etkisi		
İLGİLİ TOPLUMSAL YAPININ SOSYO-KÜLTÜREL-EKONOMİK ve SİYASAL AÇILARDAN GÜCE ULAŞABİLMESİNE YÖNELİK ALT-YAPI		
AKIL YÜRÜTME STRATEJİLERİ (Beck 1999:11)		
Ya, Ya da	**Ve**	**"Ya Ya da" ve "Ve"nin Stratejik Bir aradalığı**
•Yerel •Ulusal Aidiyetlerin Baskınlığı •Sınai Modern •Düzenlilik •Hegemonya •Ekonomik korumacılık •Düzen ve İlerleme	•Küresel, Geçirgen, kesin hatlardan yoksunluk •Aidiyetin aidiyetsizleşmesi (Beck 1999:11) •Siyasalın İcadı, Düşünümsel Modern •Kaos • Küresel Köy, demokrasi, eşitlik, adil gelir dağılımı vs. •Neo-liberalizm	•Küresel kültüre, kendi kültürel kodlarını işleyebilecek; toplumsal, ekonomik, teknolojik ve kültürel, alt yapıya sahip olan ülkelerin, hegemonya mücadelesi. •Modern anlamda bu "ya ya da" mantığını içeren bir üstünlük stratejisidir. •Riskleri kontrol altına alma çabası •Bölgesel ekonomik korumacılık

* Beck (1999)'un yaklaşımlarının geliştirilmesi suretiyle tablolaştırılmıştır

2.2.3. Sosyo-Politik İletişim Süreçlerinin Bir Söylem Evreni Açısından Kurucu Rolü

Medya üzerine çalışmak; Burton (1995 39)`e göre, anlamlar üzerine yani bu anlamların nereden geldikleri, ne oldukları, ne maksatlı olduklarını, ne şekilde medya materyali olarak inşa edildiklerini ve bizim düşünce biçimimize nasıl dahil edildiklerinin çalışılmasıdır.

Toplumsal sonuçları olan, bir sosyal etkileşim ve iletişim düzeyi olarak sosyo-politik iletişim süreçleri kavramsallaştırmasının, özellikle kitle toplumu olarak adlandırılan toplumların gelişim göstermeye başlamaları ile yakından ilgisi bulunmaktadır

Kitle toplumu kavramsallaştırmasının beraberinde getirdiği bir takım etkilerin şu başlıklar altında toplanması mümkün görünmektedir.

1.Kültürel etki: Yeni medya ile ilişkilendirilen kitle kültürünün yayılması sonucu olarak yüksek kültürün yerinden edilmesi, bozulması ve önemsizleşmesi.

2.Siyasal etki: Medyanın yanlış çağrılarının, propagandasının ve etkisinin karşısında kitlelerin zayıflığı.

3.Toplumsal etki: Cemaat bağlarının zayıflaması ve kitlelerin medya yolu ile seçkinlerin ticarileşmiş etkilerine açık kalmaları (Hall 1994: 59).

Hall (1994)`un kitle toplumu kavramsallaştırmasının beraberinde getirdiğini ileri sürdüğü bu etkiler kitleleşmenin aracısı olan iletişim dinamiklerinin, gerçekte nötr olmayan, toplumsal olduğu kadar politik sonuçlarının da bulunduğuna işaret etmektedir.

Sosyo-politik iletişim süreçlerinin, sosyal bilimsel bilgi etkinliği içerisinde yer alan iki farklı bakış açısından ele alınması mümkün görünmektedir.

Bunlardan birincisi söz konusu süreçlere, toplumsal bütünleşme açısından rol oynayabilecek olan, mükemmel bir topluma, bütünleşmiş bir cemaate ulaşılabilmesinde rol oynayan Deweyci (Hardt 1994:3) bir sosyal bilim kurgusu

içerisinden bakılabilecek olmasıdır. Bir diğer bakış açısı ise Micheal Foucault`nun yaptığı gibi bilgi üreten kaynaklarla, toplumsal dayanışma arasındaki ilişki üzerinden durulmasından çok bilgi ile güç (iktidar) arasındaki ilişki üzerinedir (Rorty 2002: 383).

Habermas (1997:402)`ın "kitle"nin iletişim bağlamına mahkum kalan kanaatlerin, bu mahkumiyet oranında "kamusallıklarını" yitirecekleri iddiası bu noktada, sosyo-politik iletişim süreçlerinin bilgi-iktidar ve kamusallığın inşası açısından oynadıkları rolü gözler önüne seriyor olması bakımından önemli ipuçları sağlamaktadır.

Bir ulus devlet sınırları içindeki "kamusallığın" önündeki engeller, küresel bir alan için çok daha fazla geçerlilik taşımaktadır. Bu anlamda "kamu"ya ilişkin ideal tipsel düzeydeki "özgür iletişim" kurguları, benzer bir şeklide "kamu adına" kimin konuştuğu ya da kamusal olana ilişkin söylemi kimin idare ettiği noktası etrafında, hegemonya ve özellikle de küresel bir alan içindeki "emperyalizm"e işaret eden görüşlere kadar uzanan yaklaşımlar için bir zemin oluşturmaktadır.

Bu anlamda, sosyo-politik iletişim süreçlerinin, kurgusal düzeyde (diğer düzey olgusal olandır) bir ulus inşası açısından zaman ve mekanın ulus devlet sınırları içinde kültürel açıdan türdeşleştirilmesinde oynadıkları roller, küreselleşme süreçleri açısından da önem taşımaya devam etmektedir.

Donald`a göre;

> ..söylem aygıtları, teknoloji ve kurumlar (basın-yayın kapitalizmi, eğitim, kitlesel yayıncılık ve diğerleri), "ulusal kültür" dediğimiz şeyi doğurmuştur... ulus, bu kültürel teknolojilerin bir ürünüdür, bunların kökeni değil. Bir ulus kendini kültürü aracılığıyla ifade etmez, ulusu yaratan kültürel aygıtlardır. Yaratılan şey, bir kimlik ya da tek bir bilinç değil... hiyerarşik olarak düzenlenmiş değerler, yönelimler ve farklılıklardır. Eklemleyici ilke olarak ulus, bu kültürel ve toplumsal heterojenliğe belirli bir sabitlik kazandırır. Ulusal olan, öbür kültürlerden farklılığını ortaya koyarak, sınırlarını belirleyerek kültürün birliğini tanımlar; fakat bu kurgusal bir birliktir, çünkü içerideki biz daima farklılaşma arz eder...
>
> (Morley ve Robins 1997:73).

Donald`ın ifade etmiş olduğu, söylem aygıtları, teknoloji, basın-yayın kapitalizmi, eğitim, kitlesel yayıncılık vs, sosyo-politik bilişsel süreçler düzeyinde etkilerde bulunan bir aidiyet duygusunun inşası açısından rol oynayan araçlardır.

Bu araçların ulus devlet sınırları içerisindeki oluşturduğu bir üst kimlik olarak "ulus"a aidiyet; kültürel kodların ve sembollerin bir söylem evreni içinde ulus devlet sınırları içerisinde dolaşıma sokulduğu ve denetim altına alındığı iletişimsel süreçler içinde oluşabilmektedir.

Waters (1995)`a göre, küreselleşme adı verilen süreçler de ancak semboller üzerinden gerçekleştirilecek bir nitelik taşımaktadır. Kitle iletişim alanında yeni ortaya cıkan teknolojik gelişmelerle bilrlikte Waters`ın "kültürel globalite" adını verdiği küresel ölçekte işlerlik taşıyan bir ortam oluşmaya başlamıştır. Ona göre küreselleşmenin gerçekleşeceği alan sanal bir alandır ve semboller üzerinden inşa edilmekte olan bu alanın temel hedefi, "kültürel küreselleşme"dir.

Küreselleşmenin ekonomik, siyasal ve kültürel olmak üzere üç temel boyutu bulunmaktadır ve küreselleşme süreçlerinde bakılması gereken en önemli noktalardan biri bu üç boyutun, farklı toplumsal mekanlarla nasıl ilişkilendirilebileceğidir (Aslanoğlu 1996:115).

EKONOMİK	SİYASAL	KÜLTÜREL
Maddi Etkileşimler: Sosyal ilişkileri yerele bağlar	**Siyasi Etkileşimler:** Yerele bağlanan maddi ilişkileri Uluslar arası boyuta taşırlar	**Sembolik Etkileşimler:** Sosyal ilişkileri mekansal bağlantılarından koparırlar

Waters(1995)`a göre kültürel küreselleşme, ekonomik ve siyasal küreselleşmenin gerçekleşebilmesi için temel oluşturmaktadır. Semboller mekansal bağlılıkları bulunmaksızın her yerde üretilebilir olmaları sebebiyle; öncelikli olarak farklı mekanlara iletilmeleri, aktarılmaları, dönüşüme sokulmaları gerekmektedir. Böylelikle, ekonomik ve siyasal küreselleşmenin gerçekleşebilmesi, kültürel düzlemde etkili olabilmelerini sağlayacak kültürel kodların, söz konusu farklı mekanlara aktarılmış olmasına ve kültürel olanla

böylesine bir temel üzerinden etkileşime girebilmelerine bağlıdır (Aslanoğlu 1996: 116).

Ekonomik ve siyasal olanın kabul edilebilirliğinin arttırılmasında "rıza üretici" bir fonksiyon görmesi beklenen, kültürel kodların bu anlamda "hegemonik" bir işlevi de yerine getirdiklerinin göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

Küreselleşmenin zaman-mekan kenetlenmesi olgusu çerçevesinde gerçekleşen bir süreç olarak yorumlanmasında, bu nedenle sosyo-politik iletişim süreçleri içinde gerçekleşen, a-simetrik kültürel alış verişlerin, mekansal farklılıkları küresel ölçekte aşan fonksiyonları ön plana çıkmaktadır.

Kültürel bir kodun aktarılmasındaki başarının göstergesi, onun sosyo-bilişsel kültürel kodlar halinde işlenip, kabul görebilmesine bağlıdır. Ancak bu doğrudan bir "etki" sağlanması şeklinde değil, yorumlamacı bir süreç içinde, mekanın önceki toplumsal konfigürasyonu ile yeni kodların karşılaştıkları bir diyalojik süreçte gerçekleşmektedir.

Bu diyalojik ve bağlamsallığın ön plana çıktığı "kültürel kodların" karşılaşma mekanındaki etkileşimler dinamiktir; etki-tepki, geçişlilik ya da heterojenlikteki artışa neden olabilmektedirler.

Coğrafi merkez-çevre ilişkilerinden bahsedilmesinin anlamsız olduğu bu türden bir alan içerisindeki mücadeleler, bir söylem evreni içerisinde, kültürel kodlar üzerinden gerçekleştirilmektedir.

Appadurai (1990: 295)`ye göre günümüzde küresel-yerel etkileşiminin beraberinde getirdiği homojenleşme ve heterojenleşme eğilimleri arasında ciddi bir gerilim söz konusudur.

Küresel kültürel akışlar sürekli bir ayrılma ve yeniden bütünleşme dinamiği taşımaktadır; ve bu dinamik içinde küresel kültür Appadurai`ye göre beş boyutlu bir akış sergilemektedir:

1. Etnik akış: Sürekli devingenlik yaratan göçmenler-mülteciler-konuk işçilerin küresel yer değiştirmelerini içermektedir, giderek daha fazla

insan hareket etmektedir ya da fantezileri hareket etme isteği üzerine kuruludur.

2. Teknolojik akış: hızlı bir şekilde farklı zaman-mekan deneyimlerini üst üste bindirmektedir
3. Finansal akış: teknolojinin sağladığı olanaklarla son derece hızlı bir şekilde yer değiştirmektedir; bu durum akışları parçalama ve ayırma etkisi taşımaktadır.
4. Medya akışı: imaj ve haber akışının giderek artışı ile ilişkilidir; teknoloji ile gelişen elektronik olanaklar ile çeşitli anlatılar-imler birbirinin içine geçerek akmaktadır. Medyanın haber ve iletişim alanlarında sıklıkla yeni dönüşümler gerçekleşmektedir. Haber ve imajlar sürekli yeniden üretilmekte , bunun sonucunda medya akışları ile karakterize edilen coğrafyalar yaratılmaktadır. Medyanın bu anlamdaki en önemli etkisi mekan ve yere ilişkin algılarımızı sürekli değiştirmesi ve yeniden yapılandırmasıdır. Bunun sonucunda gerçek ve kurgusal dünya arasındaki ayrım bulanıklaşmaktadır.
5. İdeolojik akış: küresel homojenleşme ile heterojenleşme arasındaki zihinsel gerilime ilişkindirler.

Aslanoğlu (1996:115)`nun da belirtmiş olduğu gibi yerel ile küresel olan arasında zamansal ve mekansal görelilik söz konusudur ve doğrudan batılı düşünümsellik projesi ile çözümlenebilecek bir basitlik taşımamaktadır.

Sosyo-politik iletişim süreçlerine dayanan küresel ölçekte yayılmakta olan ağların oluşturduğu söylem evreni içinde kaosun ve düzenin eş zamanlı gerçeklik tasarımlarının bir aradalığı söz konusudur.

Bauman (2003:9)`ın ifadesiyle müphemlik bir nesne ya da olayın birden fazla kategoriye sokulabilmesi demektir ve gerçekte dile özgü bir düzensizliktir. Dilin sınıflandırma, kategorilere dahil işleminin iflası gibi görünen bu süreç, gerçekte dilin patolojik kullanımının değil, dilsel pratiğin sıradan bir unsurudur.

Sınıflandırmak; bölmek ve ayırmak anlamına geldiği kadar, dünyaya bir yapı atfetmek anlamına da gelmektedir. Dünyadaki olabilirlikleri manüpüle

etmek; bazı olayları diğerlerinden daha olası kılmak; olaylar rastgele değilmiş gibi davranmak ya da olayların rastgeleliğini sınırlandırmak tamamen yok etmek demektir (Bauman 2003:10).

Görünüşte dilin bu sınıflandırma fonksiyonunun amacı müphemliğin önüne geçmektir. Ancak müphemlik ne kadar üstesinden gelinmeye çalışılırsa çalışılsın, yeni sınıflandırmalar yeni müphemlikleri dil içi bir fonksiyon olarak tekrar ortaya çıkarmaktadır.

Küresel bir alanın işleyiş dinamiklerine ilişkin geliştirilecek fikirler hem dilsel, hem sembolik hem de görsel-işitsel bildirişim tarzlarını kullanıyor olmaları sebebiyle hem de tarihsel-kültürel-ekonomik-siyasal ve güce ulaşabilirlikleri açısından taşıdıkları "göreceli" konumlar sebebiyle bu müphemliklerin çok daha yoğun olarak yaşandığı bir alana işaret etmektedir ki bu alan öncelikli olarak "söylemsel" bir alandır.

Kültürel kodların içerisinden geldikleri sosyo-kültürel yapı açısından dahi, dilsel bildirişim araçları yoluyla kollektif olarak müzakere edilen doğaları sebebiyle, müphemlik taşıyabilen nitelikleri, küresel bir alanda dolaşıma girdiklerinde çok daha müphem ve melez etkiler ortaya çıkarabilmektedir.

Belirli bir sosyo-kültürel yapı içerisinde bu müphemliklere verilen yanıtlar, tarihsel ve kültürel belleğin dosya dolabındaki alternatif sosyo-bilişsel kodlar üretilerek "düzene" ulaştırılmaya çalışılmaktadır.

Özellikle "ulusal kimlik"lerin de içinde yer aldığı kollektif olarak inşa edilen toplumsal kimliklerin, toplumdan topluma farklılık taşıma sebepleri bu anlamda, sınıflandırma ve "düzene" sokma gayretlerinin, "bağlamsallığı" ve sosyo-kültürel açıdan özgün kurumsallaşma dinamiklerine dayanmaktadır.

Küresel bir alanda önemini yitirdiği ileri sürülen kimliklerin neden önemlerini yitirdikleri, yeni sosyal etkileşim mekanlarına bağlı olarak oluştuğu ileri sürülen "yeni kimlik" aidiyetlerinin "kimler" tarafından bir tasnif ve kategorileştirme işleminden geçirilerek tanındığı sorunu bu anlamda ancak söylem düzeyinde ve söylemi kontrol etme iktidarının kime ait olduğu sorusuna verilecek yanıtlar içerisinde anlam kazanabilmektedir.

Bu söz konusu söylem alanı; yerel olan ile küreselin karşılaşmaları üzerinden şekillenen ve homojenlik ile heterojenlik; kaos ile düzen arasındaki gerilimin gündeme geldiği bir alandır.

Çok değerli; hem "A" hem de aynı anda "B" olabilen, birbirlerini tamamen dışlamayan kimlik kategorilerinin olabilirliliğini işaret eden bu süreçlerin post-modern olmaktan çok, modernliğin içerisinde bizzat mevcut olan "müphemliklerin" farkına varılması olarak yorumlanması bu anlamda mümkün görünmektedir.

Buna karşın, küresel kültürel akışların çok yönlü oldukları kabul edildiğinde dahi, kendi kültürel kodlarını dolaşıma sokabilme yeteneği ve iktidarı bakımından, küreselleşme süreçlerinin "simetrik" ilişkiler yarattığını söylemek ise hiç de mümkün görünmemektedir.

Bayart(1999: 205)`ın ifadesiyle, sembolik üretimler tanımları gereği çok anlamlı ve ikiz-değerlidirler ve tam da toplumsal olarak üretilen sembolik inşalar, bu çok anlamlılıkları ve ikiz-değerlilikleri itibariyle bir toplumun bir arada tutulmasına katkıda bulunmaktadırlar.

Söylemin kontrolü ve sosyo-politik iletişim süreçlerini "rıza üretici" bir şekilde kullanılabilme yeteneği bu anlamda önem taşımaktadır. Toplumsal bütünleşme süreçleri açısından önem taşıyan bu çok anlamlı, ikiz değerli kimliklerin, küresel kültür gibi çok daha "hayali" bir tasarım açısından bütünleştirici olmaları yönündeki beklentinin arkasındaki "iktidar" figürünün kim ya da kimlerden oluştuğu, insanlığın küresel köyü için olduğu kadar, küresel alana ilişkin olarak geliştirilmeye çalışılan "sosyal bilimsel kuramsallaştırma" çabaları açısından da bir "hegemonya"nın varlığını gündeme getirmektedir.

Söylemin üretimi (discourse) gündelik hayatta metinlerin nasıl üretildikleri ve yeniden üretildikleri ile ilgilidir ve kültür bu anlamda birbirleriyle rekabet halindeki söylemler arasındaki güç/iktidar mücadelesi alanı haline gelmektedir (Erdoğan ve Alemdar 2002:380).

Kültürel incelemeler alanında yapılan tartışmaların bu rekabet halindeki güç/iktidar mücadelesi alanı için sağlayacağı önemli bazı ortak varsayımları bulunmaktadır:

1. Kültürel olarak (veya dilden veya söylemden geçerek) inşa edilmiş sosyal bir dünyada yaşıyor olduğumuz ve kültürün belli ideallere sahip bulunduğu.
2. Sosyal gerçekliğin, iletişim süreçlerinden geçerek inşa edilmiş olduğu, dolayısıyla da güçlünün sesinin "ne kadar bozuk olursa olsun, orkestraya hakim olacağı..."
3. Güç ve egemenlik ilişkilerinin toplumun inşasının önemli bir parçası olduğu. Diğer bir deyişle sosyal gerçekliğin inşasının "güç" kullanımını içerdiği. Buna göre; a.) güç yapıları meşrulaştırılır; b.) konuşma ve eylemde otorite belirlenir; c.) etki kurulur; d.) Başarı ve başarısızlık tanımlanır; e.) değerler belirlenir; f.) amaçlar konur g.) ödüller ve cezalar saptanır ve meşrulaştırılır.
4. Ekonomik ve siyasal güçlerin, anlam çevresinin temel özelliklerini kontrol ederek gerçekliğin inşasını çok büyük ölçüde etkiledikleri
5. Kitle iletişiminin çoğunlukla egemen kültürel sembolleri ve ilişkileri üretmeyi amaçladıkları; bu durumun kitle medyasının toplumdaki diğer egemen güçler ve ideolojilerle organik bağlantılar taşıyan doğasından kaynaklandığı.
6. Medya alımlamasının (izleme ve anlamlandırma), insanların gündelik yaşantılarındaki amaçlarının bir parçası olduğu ve insanların kodlanmış sembolik ürünler olarak medya mesajlarını sahip oldukları ideolojik çerçeve, o andaki deneyim ve amaçları çerçevesinde yorumladıkları.
7. Toplumun sınıflardan veya kültürel grup ve alt-gruplarından oluşan bir yapıya sahip olduğu. Tek bir egemen ideolojinin veya kültürün total kontrolü altında olmadığı, ancak toplumdaki tüm diğer toplumsal örgütlenmeler gibi kitle iletişim medyasının da egemen ideoloji ve kültürün kodlarının etkisinde bulunduğu.

(Erdoğan ve Alemdar 2003:381).

Marcuse`ye göre kitle iletişimi araçları "söylem evrenini" kapama rolü oynamaktadırlar ve varolan toplumsal düzenlemelerle çatışan veya nitelik

bakımından düzenin çerçevesinden öteye giden alternatif perspektifler otomatik olarak kurulmuş tartışma referansı kuralları dışında bırakılabilmektedir. Bu anlamda kitle iletişim araçları dünyayı düşünme ya da düşünmemedeki koşulları bizler için tanımlamaktadır. Bu araçların etkisi bizim şu veya bu konu hakkında ne düşündüğümüz bakımından değil, tüm entelektüel kişiliğimizi koşullandırması bakımından değerlendirilmelidir (Erdoğan ve Alemdar 2003:413).

Sosyo-politik iletişim düzeyinde, küresel düzeyde işlerlikte bulunan, hegemonya mücadelesine ilişkin olarak kavramın sosyal bilimler literatürüne girmesinde önemli rol oynamış olan Gramsci`nin yaklaşımına göre, kültürel pratikler ve iletişim metinleri, farklı gruplar arasında anlamların tanımlanması, sürdürülmesi ve tutulması mücadelelerinin verildiği bir savaş alanına benzemektedir (Erdoğan ve Alemdar 2002:387).

2.3. Uluslararası Bağlamda Kitle İletişiminin Sosyo-Politik İletişim Süreçleri Açısından İşleyişine İlişkin Modeller

Tarihsel olarak kitlesel yayıncılık ulus-devletin siyasi kamu alanı olarak ve ulusal kültürel özdeşliğin odak noktası olarak hizmet vermiştir (Morley ve Robins 1997:29).

Ulusçuluk teorileri içerisinde yaygın olarak kabul gören yaklaşımlardan biri ulusçuluğun bir geleneği icat ettiği ancak bu icat konusunda sanıldığının aksine hiç de özgür olunmadığı, tarihsel-kültürel belleğin bu türden bir kültürel inşa için önemli bir parametre oluşturduğu görüşüne dayanmaktadır.

Batı içi toplumların uluslaşma süreçleri de birbirlerinden farklılık taşıyor olmakla beraber, özellikle kalkınmakta olan ülkeler, gelişmekte olan ülkeler ya da modernleşme teorilerinin muhatabı konumunda oldukları düşünülen ülkeler için kitle iletişimi ve tarihsel kültürel özerklik sorunu çok daha önemli bir sorun olagelmiştir.

Uluslararası bağlamda kitle iletişimine yönelik yaklaşımların bu türden bir perspektif içerisinde, iki grupta toplanmaları mümkün görünmektedir.

Uluslar arası Bağlamda Modernleşme-Bağımlılık Dikotomisi Açısından Kitle İletişimine Yönelik Temel Yaklaşımlar	
Batı Tipi Modernleşme ve Kalkınma Modeline Dayalı Olanlar 1.Kültürel Gecikme Kuramı (Ougburn) 2.Gelenekselden Modern Kültüre Geçiş (Lazersfeld, Lerner ve Rogers) 3.Yeniliklerin Yayılması Yaklaşımı (G. Tarde, Everett Rogers, B. Ryen N. Gross) 4.Çok Değişkenli Kültürel Modernleşme (Golding)	**Neo-Marksist Bağımlılık ve Emperyalizm Modeline Dayalı Olanlar** 1. Medya Emperyalizmi Tezi (Boyd-Barret) 2. Kültür Emperyalizmi ve Global Ekonomi (Schiller) 3. Çokuluslu Şirketler ve Emperyalizm (Mattelart)

(Erdoğan ve Alemdar 2002:445-470 şemalaştırılmıştır).

Birinci gruptaki yaklaşımlar Batı tipi modernleşme ve kalkınma modeli üzerine kuruludurlar. Bu kalkınma modeline göre Batının değerleri ve toplumsal yapısı dünyanın sosyal ve ekonomik örgütlenmesi için en iyi ve kaçınılmaz modeli oluşturmaktadır. Bu tür yaklaşımların temel varsayımına göre eski koloniler ve Türkiye gibi ülkeler; ulusal kimlik kazanma, ulus kurma, kendi kendine yeterlilik, siyasal düzen ve ekonomik kalkınma yoluyla; dış yardımlar, bilgi ve teknoloji transferiyle; doğal olarak gelişeceklerdir. (Erdoğan ve Alemdar 2002:445).

Bu tür modeller içinde, "ekonomik kalkınma", "siyasi modernleşme", "yayılma", "kültürel kontak" ve "kültürel gecikme" gibi kavramsallaştırmaların ön plana çıktığı görülmekte, özellikle küreselleşme ideolojisinin etkisi ile birlikte ise "enformasyonun serbest akımı", "global köy", "global kent", "karşılıklı bağımlılık" ve "kültürel çoğulculuk" (iletişim modeli olarak yeni izleyici alımlama modeline dayanan) gibi daha yeni kavramsallaştırmalar bu tür yaklaşımların kavramsal iskeletini oluşturmaktadır.

Batı tipi modernleşme ve kültürel değişim görüşü, "dışarıdan enjekte edilen çağdaşlaşma" olarak özetlenebilir. Bu da bireysel anlamda modern ve siyasal insanın yaratılması, toplumsal anlamda ulus kurmak için ekonomik kalkınma, siyasal düzen ve kültürel değişimin sağlanması olarak belirlenir. Kültürel

bağlamda dışarıdan sokulan değişim görüşü en az üç ana varsayıma sahiptir (Erdoğan ve Alemdar 2002:50);

1.) Değerler ve düşünceler sosyal değişimin ana itici faktörleridir; dolayısıyla, değişim değerler ve fikirlerden hareket edilerek sağlanabilir.

2.) Bu değerler ve düşünceler ya arzu edilen değişimi teşvik ederler ya teşvikte yetersizdirler ya da karşıdırlar.

3.) Değişime yatkın ve değişim uyaran fikirler, modern kapitalist toplumun egemen karakterini taşır. Geleneksel toplumda bu tür fikirler yoktur.

Bu söz konusu fonksiyonalist varsayımlar, sosyo-kültürel yapı içindeki kendisine karşıt ya da özerk oluşumlar yaratmaya temel teşkil edebilecek değerleri ve düşünceleri dolayısıyla da kültürü, bir sosyal yapı soyutlaması içinde, "geleneksel" olarak kodlayarak, dışarıda bırakmış, salt batılı anlamda bir "kültürel" dönüşümün sağlanabilmesi amacıyla kültür modernleşme teorileri içinde sosyal teorinin dışındaki bir noktaya taşınmıştır.

Touraine(1995:330)`nin de belirtmiş olduğu gibi gerçekte modern "özne" tasarımı, hem özgürlük, hem tarih, hem tasarı hem de bellektir. Modernleşmeyi tamamlamış olduğu düşünülen, "model" ülkeler açısından özne her zaman bu bileşenler çerçevesinde varlık kazanabilmiştir.

Geleneksel olanın, süreklilik içerenin tamamen gözardı edildiği bir modernleşme, kültürel bakımdan örnek aldığı "modeli", salt "akıl" yoluyla kurabilme şansına bu anlamda pek de sahip görünmemektedir.

Kültürel emperyalizm ve bağımlılık kuramlarının üzerinde durdukları noktalardan birini de bu türden bir yaklaşımın, çevre ülkelere modernleşme teorileri üzerinden ithal edilme çabaları oluşturmaktadır.

1980`li yıllardan itibaren, özellikle Avrupa`da gündeme gelmeye başlayan hukuki, ekonomik ve teknolojik değişmelerin karmaşık etkileşimi sonucu; medya sanayinde muazzam karışıklıklar meydana gelmiş ve yeni bir medya düzeni olarak adlandırılabilecek bir durumun esası oluşmaya başlamıştır (Morley ve Robins 1997:29).

Morley ve Robins (1997)`ye göre buradaki en önemli nokta, düzenleyici ilkelerdeki belirleyici değişikliktir. Kamu yararını gözeten düzenlemelerden; ekonomik temelli ve girişimciliğin önündeki engellerin kaldırılmasına yönelik bir rejim değişikliğine doğru gidilmektedir; bazen "yanlış" olarak buna "düzenlememelerin kaldırılması" (deregulation) adı da verilmektedir.

Sosyo-politik iletişim süreçleri düzeyindeki bu yeni bağlamda artık, izleyicilere siyasi terimlerle yani bir ulusun yurttaşları olarak değil, bir tüketim piyasasının üyeleri olan ekonomik birer kendilik olarak bakılmaktadır. Kamu hizmeti döneminin siyasi ve toplumsal endişeleri –demokrasi ve kamu hayatı, ulusal kültür ve kimlik gibi-, yeni medya piyasalarının gelişimini engelleyen faktörler olarak görülmeye başlanmıştır.

Morley ve Robins (1997:29)`e göre yeni medya düzeninde hakim olan amaç, bu tip "ticari engelleri" ortadan kaldırmaktır.

> Medya şirketleri ve holdinglerinin, herhangi bir kamu felsefesi taşımadıkları ya da kamusal bir sorumluluk duygusuyla sınırlandırılmadıkları için artık sadece tüketici taleplerine cevap vermeleri ve tüketicinin seçme talebini azami kılmaları istenmektedir. Kar ve rekabet mantığıyla hareket eden yeni medya şirketlerinin bundan böyle en önemli amacı ürünlerini mümkün olan en geniş tüketici kitlesine ulaştırmaktır. Bu durumda da sürekli genişlemeci bir eğilim vardır ve bu eğilim durmaksızın genişletilmiş "görsel-işitsel mekanlar ve piyasalar" inşa edilmesi yönünde çalışmaktadır Ulusal toplulukların eski sınırları ve engellerinin yıkılması artık zorunludur ve bu sınırlar, ticari stratejinin yeniden örgütlenmesinin önündeki keyfi ve irrasyonel engeller olarak görülmektedir. Görsel-işitsel coğrafyalar böylece ulusal kültürün sembolik mekanlarından uzaklaşmakta ve uluslar arası tüketici kültürünün daha "evrensel" ilkeleri temelinde yeniden düzenlenmektedir. İthal programların serbest ve engelsiz dolaşımı –ki buna sınırları olmayan televizyon adını veriyoruz- yeni düzenin en büyük idealidir. Bu öyle bir idealdir ki bunun mantığı nihai olarak küresel programlar ve küresel piyasalar oluşturulmasına varır –ve daha şimdiden ideali gerçek kılmaya çalışan küresel şirketlerin iktidarını görmekteyiz. Yeni medya küresel bir düzen haline gelmeye başladı.
>
> (Morley ve Robins 1997:30)

Yeni medya düzeninin işleyiş dinamiklerine ilişkin ileri sürülen görüşler tam da "ve" nin ve "ya ya da "nın iç içeliğini içeren küresel ölçekte yürütülmekte olan politikaların varlığına işaret etmektedir.

Yeni medya endüstrilerinin, 1990 Edinburg Uluslararası Televizyon Festivali`nde dönemin en büyük televizyon şirketinin yöneticisi olma vasfıyla konuşma yapan Steven Ross`un (Morley ve Robins 1997:31) ulusal kimlikler ile piyasa fırsatları arasındaki gerilime işaret etmektedir. Piyasa fırsatlarının takip edilmesi suretiyle, daha demokratik bir dünyanın mı yoksa büyük bir bölümü halen ulusal bağlarını koruyan holdinglerin güçlenmesine ve küresel eşitsizliklerin artışına mı yol açılacağı sorunsalı bu anlamda önem taşımaktadır.

İleri modernliğin yeni medya düzenlerinin inşa ettiği bu "görsel-işitsel mekanlarının" söylemsel olarak sunumu ile varolan gerçekliğin işleyiş dinamikleri arasında oldukça derin bir mesafe oluşmaya devam etmektedir.

İleri modernliğin Beck (1999)`in ortaya koymuş olduğu siyasallığı bu noktada da belirginlik kazanmaktadır. Liberalizmin temel dayanaklarından birini oluşturduğu ileri sürülen Adam Smith`in, "Ulusların Zenginliği" kitabının aslında, yazıldığı dönemde korumacı politikalar izleyen sömürgeci ülkeler için değil, uluslar arası alanın gelişmekte olan ülkelerinin liberal politikaları benimsemelerini özendirmek amacını taşıdığı iddialarına benzer bir argümanın "yeni medya" düzeninin inşa etmekte olduğu küresel alana ilişkin "küresel köy" betimlemeleri üzerinden, küreselleşmenin çevre ülkelerini hedeflediği iddiaları arasında oldukça yakın benzerlikler bulunmaktadır.

Ulus devlet içerisindeki bir mesajın göndericisi ve alıcısı arasındaki dinamikte, kod açımlayıcı olarak kullanılan başat kültür, "ulusal kültür"ün yerine, bu gün küreselleşme süreçlerinin merkezlerindeki ülkeler tarafından kod açımlayıcı bir üst kültür olarak "küresel kültür" ikame edilmeye çalışılmaktadır. Ulus altı ve ulus üstü yapılara dikkat çeken ancak halen medya ve kültür akışlarının önündeki tek meşru ve organize siyasal oluşum olarak "ulusal devlet"in bu söylem içerisinde olumsuzlayıcı bir referans taşıması ilgi çekicidir.

Görsel işitsel mekanların bu gün üstlenmiş oldukları işlev sadece çevre ülkelerin, kültür - medya ve ticari meta akışlarına yönelik engelleyici

politikalarının aşılması ile sınırlı değildir. Bu görsel-işitsel mekanlar ayrıca AB örneğinde olduğu gibi, ulus devletlerin meşru otoriteleri çerçevesinde aldıkları kararlarla içine girmiş oldukları, bir üst kimlik olarak "medeniyet"e atıfla oluşturulmakta olan bir bölgesel bütünleşme çabası için de bütünleştirici bir işlev üstlenmiş durumdadırlar.

Görsel – işitsel mekanların ikili işlevi	
Küresel bir tüketici kitlesine ulaşmayı sağlayacak kültür kodlarının "zaman-mekan" sıkışması-kenetlenmesi çerçevesinde aktarımının sağlanması... **Önündeki engel:** Ulus devlet ve ulusal kültürler	Ulus devlet temelli bir görsel işitsel mekanın küresel ölçekteki zayıflığı sebebiyle, ulus devlet temelli bölgesel ittifakların oluşturulması ve üst kültür kodları oluşturarak (medeniyet gibi) ittifakların kültürel açıdan da bütünleşmesinin sağlanması **Önündeki Engel:** Diğer görsel-işitsel ağlar, diğer bölgesel ittifaklar ve ittifaka dahil olan ülkelerin kendi sosyo-kültürel yapıları

Ulus devletlerin olmadığı bir küresel alanda ulus devletler, ulus devletlerin olduğu bir durumda ise , ulus devletler arasındaki bölgesel ittifaklar avantajlı olmayı sürdüreceklerinden, görsel işitsel mekanların kontrolü iki durumda da çok önem taşımaktadır.

2.4. Çok Yönlü Hermeneutik Düşünümsellik

Hem batı açısından kendisini, hem kendi konumu açısından batıyı sorunsallaştıran çok yönlü hermeneutik bir düşünümsellik, bilgi kuramsal açıdan, bulunulan perspektifin, tarihsel-kültürel-ekonomik-teknolojik ve toplumsal temelde taşımakta olduğu görecelik ve farklı "kültürel belleklere" ilişkin referansları sebebiyle tarihsel bir antagonizmanın etkisi altındadır. Bu antagonizma sebebiyle söz konusu düşünümselliğin farklı "tarafları" arasındaki gerilim ve uzlaşma noktalarının ortaya çıkarılabilmesi çabası "hermeneutik" bir çabaya karşılık gelmektedir.

Çok yönlü hermeneutik düşünümselliği gerekli kılan bir başka unsur, sembolik-kültürel olanın çok anlamlılığı ve aidiyet pratiklerinin kodlarının, dışlayıcı ve dahil edici pratiklerinin, "bağlamsal" olarak taşıdıkları "bulanık mantık"tan kaynaklanmaktadır.

Dahil etme-dışlama pratikleri, yapısalcı ve pos-yapısalcı görüşlerin bir arada ele alınması suretiyle "anlaşılabilir" kılınabilecek bir antagonizmaı içermektedir. Bu anlaşılabilirliğin kodları ise "bulanık bir mantık" ve "bağlamsal rizom modeli" olarak adlandırdığımız, aidiyet örüntülerinin, hiyerarşisinde oluşturulan değişimlerin momentlerinin göz önünde bulundurulması mümkün görünmektedir.

Bu türden bir bakış açısı, bireysel olandan, kültürele, toplumsal ve küresel olana kadar, aidiyet biçimlerinin söz konusu olduğu ve "bağlam"ın ön plana çıktığı her düzey için geçerlilik taşımaktadır.

Toplumsal sistemler oluşumları sırasında dışarıda bıraktıkları güçlerin sürekli tehdidi altındadırlar. Bu süreç kimlik – kimliklenme süreçleri açsından da önem taşıyan bu olgu doğrudan doğruya antagonizma kavramıyla ilintilidir.

Laclau ve Mouffe`a göre kimlikler bir yandan bir biz-öteki ayrımı üzerinden yürütülen farklılıklar sistemine dayanırlarken*, öte yandan bu farklılıklar sisteminin anlam çokluğunun tek bir gösterilene indirgenememesi sebebiyle**, hiçbir zaman kapalı ve kapsamlı bir bütünlük oluşturamayacak bir süreçte edinilmektedirler. Dışlama ve bağımlılık arasındaki bu diyalektik, antagonizma kavramıyla tanımlanan toplumsala özgü radikal olumsuzlukla ifadesini bulmaktadır. Antagonize olan ve antagonize eden arasındaki karşılıklı ilişkinin bu özelliği, her iki tarafın da kendi kimliklerini tam olarak deneyimlemelerini engellemektedir. Söylem çözümlemesinin bu noktadaki amacı, bu antagonistik kimlik engelinin mekanizmalarını ortaya koymaktır (Howart 1996:8***`den aktaran Çelik 1999: 31)

---

* Yapısalcı
** Post-yapısalcı
*** Howart, D, (1996), *Reconstructing Laclau and Mouffe`s Approach to Political Analysis*, Staffordshire papers in Politics and International Relations, Stoke-on-Trent, Staffordshire University.

Laclau ve Mouffe (1992:111), bütün toplumsal kimliklerin anlamlarının sürekli olarak ertelenmiş olma durumlarının, bu dışlama-bağımlılık ilişkileri çerçevesinde ele alınabileceğini ve bunun söylem alanı içinde kurulması muhtemel "hegemonya"ların ön koşulu olduğunu ileri sürmektedirler.

Toplumsal kimliklerin anlamlarının ertelenmiş olması durumu, bir "anlamsızlık" değil, birbiriyle çelişir gibi görünen A ve B`yi aynı zamanda bütünleştirebilecek bir hegemonyanın varlığına işaret etmektedir. Söz konusu hegemonya "bağlamsal" olarak, anlamın ve vurgunun tek yönlü değil, çok yönlü ve rizomatik bir etkileşim modeli içinde oluşturulduğu bir modele karşılık gelmektedir.

Tarihsel kültürel biçimlerin insan düşüncesini nasıl biçimlendirdikleri sorunu bu anlamda "hermeneutik" bir çabayla ilintili düşünümsellik stratejileri olarak şunları içermektedir:

SOSYO-POLİTİK İLETİŞİM SÜREÇLERİ DÜZEYİNDE KÜRESELLEŞME SÖYLEMİ ve SEMBOLİK ELİTLERİN ALMASI MUHTEMEL TAVIRLAR
1. Batı İçi Düşünümseliğin Konusu Olarak Küreselleşme (Batı içi)
2. Batı İçi Bir düşünümselliğin konusu olarak kendisini sorunsallaştıran, referansları tek yönlü dışa bağımlı düşünümsellik (Batının gözüyle kendine bakma)
3. Tarihsel-kültürel-toplumsal- ekonomik ve güce ulaşılabilirlik olanakları açısından kendi konumunu temele alan ve tek yönlü olarak içsel süreçlerini göz önünde bulundurarak batıyı sorunsallaştıran düşünümsellik (Kendi konumundan hareketle batıyı sorunsallaştıran)
4. Hem kendisini hem de uluslararası küresel alanın yeni dinamiklerini bir arada ele alan "hakikat ya da epistemolojik temel inşa" etme ve uygulamaya yönelik düşünümsellik (Batı merkezli, küresel alanın sosyo-ekonomik ve jeopolitik aktörleri)
5. Hem batı açısından kendisini, hem kendi konumu açısından batıyı sorunsallaştıran, her iki bakış açısından içkin ve aşkın eleştireler geliştirebilen, batı dışı modernlik olasılığının dinamiklerini ve "asimetrik bağımlılıkların" doğasını da göz önünde bulunduran çok yönlü hermeneutik düşünümsellik (Glokal)

İlk olarak; özelde; bölgesel aktörlerin (özellikle ABD ve AB gibi) genelde anlamda ise Batı içi bir düşünümselliğin ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel

dinamiklerini göz önünde bulundurmayı gerekli kılmaktadır. Batı içi dönüşümlerin ve modernliğin çelişkilerine batılı çözüm yollarının farkındalığını taşımaktadır ve küresel düzeyde batılı standartlara göre yeniden tanımlanmaya başlamış olan, sosyal etkileşim biçimlerinin, sosyal eylemin içinde yer aldığı yeni mekanların, eylemin taşıyıcısı konumunda bulunan temel aktörlerin "geçerliliğini" sorgulamaktadır. Demokrasi, insan hakları ve küresel düzeydeki işbölümünü tesis eden yeni hiyerarşi kalıplarına yönelik bu türden bir perspektif önem taşımaktadır.

İkinci olarak ise; içinde bulunulan toplumsal yapının dinamiklerine ve bu dinamiklerin işleyiş biçimlerinin ele alınış tarzının bugünkü batılı düşünümselliğin ölçütlerinden hangi açılardan farklılaştığı ve özgün dinamiklerinin neler olduğu konusunda geliştirilmesi gereken bir düşünümselliğe dayanmaktadır.

Çok yönlü antagonistik düşünümsellik, "ya, ya da" çerçevesinde mutlak bir biçimde "Doğulu ya da Batılı", olan değil, "Doğulu ve Batılı" olan bir toplum için, jeo-kültürel olanın öneminin arttığı bir küresel alan içinde, hem toplumsal hem de sosyo-bilişsel açıdan ufuk açıcı bir perspektif geliştirebilecek olması açısından önemli görülmektedir.

BÖLÜM III

KÜRESELLEŞME KAVRAMI ve KÜRESEL ALANA İLİŞKİN YAKLAŞIMLAR

3.1. Küreselleşme Kavramı

"Globalization", Türkçemizdeki ifadesiyle "küreselleşme" son yılların en çok tartışılan kavramlarından birisi haline gelmiştir.

Küreselleşme esas itibariyle dünya çapında ekonomik bütünleşme ya da karşılıklı asimetrik bağımlılıkların artmasıdır.

Buna yol açan ana unsurlardan en önemlisi teknolojik gelişmelerdir.

Bazı yaklaşımlara göre içinde bulunduğumuz dönem ikinci küreselleşme dalgasının yerküre çapında genişleme gösterdiği süreçler bütününe karşılık gelmektedir.

Birinci küreselleşme döneminde itici güç sanayi devrimi ile birlikte, ulaşım ve haberleşme teknolojilerindeki gelişmeler iken ikinci küreselleşme döneminde küreselleşmenin itici gücü "iletişim ve bilişim devrimi"dir (Yılmaz 2004:387)

Birinci küreselleşme dalgasının olduğu dönem bu anlamda, "ulus devletler" çağına karşılık gelen, teknik alt yapının ve sanayi üretimin önem kazandığı bir döneme karşılık gelirken, ikinci küreselleşme dalgasının yaşandığı döneme ilişkin olarak "geç modern", "düşünümsel modern", "sanayi sonrası", "bilgi toplumu" ya da "post-modern" gibi kavramsallaştırmalar kullanılmaktadır.

İkinci küreselleşme dalgasının temel teknolojik alt yapısını, "görsel işitsel mekanlar inşa edilmesi ve yönlendirilmesi açısından önem taşıyan "elektronik" alt yapı oluşturmaktadır.

Başta Ulrich Beck olmak üzere, bazı yazarlar, küreselleşmecilik (globalizm) ile küreselleşme (globalization) arasında önemli bir ayrım bulunduğunu ileri sürmektedirler. Bu ayrıma göre; küreselleşmecilik kavramı neo-liberal serbest piyasa ekonomisinin, küresel kapitalizmin önündeki düzenleyici engellerin

kalkmasını cazip bulan ve bunu kaçınılmaz bir gerçeklik olarak vazeden ideolojisine karşılık gelirken, küreselleşme kavramı; küresel ölçekte mekan kavramının göreli olarak küçülmesine ve aktüel olarak, küresel bir köyün oluşumuna işaret etmektedir (Kalb 2000:4).

Globalization	Globalism
Küreselleşme	**Küreselleşmecilik**
(Makro ve mikro seviyeler açısından, ekonomik, siyasal ve kültürel sonuçları bulunan, zaman-mekan kenetlenmesinin ortaya çıkardığı, karmaşık etkileşim ve etkilenimlerin alanı)	(Neo-liberal Serbest Piyasa Ekonomisinin İdeolojisi)

Bununla beraber söz konusu dinamikler birbirini tamamlar bir nitelik taşımaktadırlar ve her ikisinin de farklı siyasal yaklaşımlar açısından "ideolojik" boyutları olduğunu düşündürecek çağrışımları bulunmaktadır.

Küreselleşme kavramı, yirminci yüzyılın sonlarında gündeme gelmiş olan, en kaygan zemine sahip, tehlikeli ve önem taşıyan kilit kavramlardan birine karşılık gelmektedir.

- Kavram kaygan bir zemine oturmaktadır çünkü bir çok anlamlara gelebilmekte ve çeşitli şekillerde ve perspektiflerden kullanılabilmektedir.

- Tehlikeler içermektedir çünkü, dünyanın her yerinde ve yaşamın bütün alanlarında, kısıtlamalarından arındırılmış kapitalist ilişkilerin sınırsız bir biçimde yaygınlık kazanacağı yolunda güçlü ve aşırı basitleştirilmiş bir yargıyı da içinde barındırmaktadır.

- Önemlidir çünkü küreselleşme üzerine yapılan tartışmalar, zaman ve mekan kavramlarının dramatik bir şekilde birbirine kenetlendiği, dünyanın herhangi bir yerinde meydana gelen gelişmelerin, hızla uzak mesafelerdeki insanların yaşantılarını önemli ölçüde etkileyebildiği, bir dünya tasviri ortaya koymaktadır

(Cochrane ve Pain 2000:12).

Küreselleşme, ilk bakışta, kültürel olandan kriminal olana, inançsaldan finansal olana değin, çağdaş sosyal yaşamın bütün görünümleri içinde dünya ölçeğindeki bir karşılıklı bağımlılığın, yayılması, derinleşmesi ve genişlemesi olarak düşünülebilir (Held ve diğerleri 1999:2).

Bununla birlikte, küreselleşme süreçlerine ilişkin olarak, birbirinden farklılaşan çeşitli vurguların ön plana çıktığı görülmektedir. Buna göre küreselleşme:

1. Ekonominin ve kültürün homojenleştirilmesi ile global karşılıklı bağımlılıklardaki artışa karşılık gelmektedir.
2. Kapitalizmin önündeki engellerin ortadan kalktığı bir süreç olarak değerlendirilmektedir.
3. Yerel ve küresel süreçler arasındaki etkileşim, gittikçe artan bir şekilde önemli hale geldiği için, sosyal ilişkilerin uzamsal formlarında meydana gelen önemli bir ayrışmayı temsil etmektedir.
4. Küresel bir ölçekte organizasyon ve güç kullanımı ile ilişkilidir.
5. Ekonomik anlamda bir "mit", sosyo-politik bilişsel içerikler bakımından inşa edilen bir süreçtir.
6. Amerika`nın küresel gücünü vurgulayan bir yorum barındırmaktadır.
7. Çok boyutlu bir süreçtir; sosyal yaşamın – kültürel, ekonomik ve politik- bütününü ilgilendirir. Onun tesirleri, yediğimiz yiyeceklerden, seyrettiğimiz televizyon programlarına ve içinde yaşadığımız çevrenin korunmasına yönelik çabalara kadar, sosyal yaşamın her düzeyinde görülebilmektedir.
8. Ffarklı perspektiflerden, olumlu olduğu kadar olumsuzluk içeren boyutlara da sahip bulunmaktadır. Toplumlar için riskler taşımakla birlikte yararlı sonuçlar da oluşturabilmektedir. Bu anlamda; yerel alanların ve kültürlerin, global akımlar tarafından gittikçe artan bir şekilde tehdit edilmekte olduğunun ya da bu görüşe alternatif olarak, yerel alan ve kültürlerin yeni ve farklı yollardan yeniden inşa edilmekte olduğunun iddia edilmesi mümkün gözükmektedir.

(Cochrane ve Pain 2000:15).

"Küreselleşme" terimi kamu söyleminde duygusal bir yük taşır duruma gelmiştir. Bazıları için bu terim, yeni bir barış ve demokratikleşme çağını açacak uluslar arası sivil toplum vaadini çağrıştırmaktadır. Bazıları için ise tehditkar bir biçimde Amerika`nın ekonomik ve siyasal egemenliğini, bunun kültürel sonucu olarak da metastazla her yere yayılmış bir tür Disneyland`ı andıran türdeşleşmiş bir dünyayı (bir Fransız kamu görevlisinin harika deyişiyle "kültürel Çernobil" i akla getirmektedir (Berger 2003:10).

Giddens`a göre, küreselleşmenin en belirgin kültürel dışa vurumu, Amerikan Coca-Cola ve McDonald'sdır ve çok uluslu şirketlerin bir çoğu Birleşik Devletler`de ve Dünyanın Kuzey yarım küresinde orijinlidir. Küreselleşme süreçlerine ilişkin kötümser bir bakış açısına göre, endüstriyel Kuzey`in, Güney`in gelişmekte olan toplumlarının neredeyse çok az bir etkinliğe sahip olmalarında önemli rolleri bulunmaktadır ve bu anlamda küreselleşme, bazı iddialara göre, kazananların ve kaybedenlerin olduğu bir dünyayı inşa etme yolundadır (Cochrane ve Pain 2000:13).

Berger (2003:10), küreselleşmenin kültürel boyutu üzerinde yoğunlaşarak, kültür terimini, geleneksel toplumbilimsel anlamıyla, sıradan insanların günlük yaşamlarındaki inançları, değerleri ve yaşam tarzlarına işaret edecek bir çerçevede kullanmaktadır. Ona göre gelişen bir küresel kültür gerçekten de vardır ve gerek kökeni ve gerekse içeriği açısından Amerikan ağırlıklıdır.

Barber (2003:10) söz konusu gelişmeleri farklı bir perspektiften, "Mc World"ün dünyası ile onun karşıtlık içinde konumlandığı "Cihad" ın dünyasının karşılıklı ilişkileri çerçevesinde değerlendirmektedir. Yeni Dünya Düzeninin biçimlendirilmesinde rol oynayan güçler, O`na göre, "küreselcilik" ve "kabilecilik" eğilimlerini aynı anda destekleyen güçlerdir. Kabilesel geçmişi yansıtan ırk bir simgesi ile kozmopolit bir geleceği öngören küreselleşmecilik bu anlamda batılı bir perspektiften kendini inşa ederken, dünya karşıtı olan "Cihad"ın dünyası sayesinde, ikiye bölünmüş görünmektedir ve istenilen de budur.

MTV, Macintosh ve McDonald`s ulusları homojen bir tema parkına girmeye zorlarken, iletişim araçları, enformasyon, eğlence ve ticaret sarmalındaki bir Mc

World yaratmakta. Babil ile Disneyland arasına sıkışan bir dünya ortaya çıkmaktadır. Babil`i fark edenler, komşularına uzun menzilli, silah ve havan topuyla hitap etmeyi yeğleyen yeni bağımsızlığını kazanmış bin çeşit halktan yakınırken, ötekiler -Disneyland`daki fanatikler- gelecekbilimcilerin basmakalıp ve yavan sözleriyle sanallık vaadine sarılarak "Dünya ne kadar küçükmüş" diye heyecanla bağırmaktadırlar. Bu anlamda her iki tarafın da haklı olduğu noktalar bulunmaktadır ve gerçekte hem "Cihad" hem de "McWorld" ün bir arada bulunduğu bir dünya bizleri beklemektedir (Barber 2003 :10-11)

Küreselleşmenin olumsuz yanları üzerinde duran görüşlere göre, küresel düzeyde, karşılıklı bağımlılıklardaki artışlar, yerel yaşantılar açısından bir tehdit olarak değerlendirilmektedir. Buna göre, karşılıklı bağımlılıklardaki artış, kontrol dışı toplumların yaratılmasına sebep olabilecek tehlikeler içermektedir ve küreselleşmenin itici güçleri çeşitli yollardan, daha homojen toplumlar yaratarak, kültürel farklılıkları törpülemekte ve küresel düzeyde işleyen, bir ekonomik ve siyasal sistemi empoze etmektedirler.

Kısaca, küreselleşmenin beraberinde getirdiği sosyal değişme dinamikleri, toplumlardaki tarihsel ve kültürel farklılıkları, geleneksel yaşam tarzlarını, bireysel ya da kollektif eylemler için gerekli toplumsal alanları ya da özerklikleri tehdit etmektedir (Cochrane ve Pain 2000:13).

Bazı görüşlere göre (Barber 2003) "Ulusal Egemenliğin Sonu" ve tüm tarihin entropik sonu olarak görülebilecek bu değişmenin dinamiklerinin beraberinde getirecekleri en büyük tehlike "küresel bir anarşi" ortamı ve tümüyle kontrol dışı kalmış bir dünya tasvirine dayanmaktadır.

Küresel bir dünyada sınırsız sermaye birikimi elde edilmesi yolundaki rekabetin çok yıkıcı etkileri olabilmektedir. Küreselleşme bu anlamda insani varoluş, sosyal güvenlik ve çevrenin tahribinin önüne geçilmesi yönündeki ulus-devlet politikalarını aşındırmaktadır (Koçdemir 2002:69).

Bununla birlikte, küreselleşmeye ilişkin olumlayıcı bir perspektifte geliştirilmiş görüşler de bulunmaktadır. Bu görüşler neo-liberal politikaların yaygınlık kazanmasıyla dünyanın daha demokratik bir hale geleceğini ileri sürenlerden, küreselleşmenin liberal politikalarla değil ancak aşağıdan

gerçekleşecek sivil toplum hareketleri ile gerçekleştirilecek bir "kozmopolit demokrasi" (Falk 2002:3) ile olumlu sonuçlar doğuracağı yolundaki görüşlere kadar farklı perspektifler içermektedir.

Ulus devletlerin, hakimiyet alanlarının daralmasının daha demokratik sonuçlar doğuracağını ileri süren bu görüşlere göre, ulusal sınırları aşan karşılıklı bağımlılıklar; geleneksel yerel kültürlerin ve yaşam tarzlarının canlandırılmalarının ve yeniden yorumlanabilmelerinin önünü açacak sonuçlar doğurabilecek olmaları anlamında olumlanmaktadır.

Mulgan (Cochrane ve Pain 2000:14) `a göre, küreselleşme süreçleri ile birlikte, farklılıklar, önemli ölçüde standartlaştırılmakla birlikte, kültürel öğelerin daha kolay bir şekilde, birbirine karıştığı, melezleştiği ve dönüştürüldüğü etkileşimleri de beraberinde getirmektedir.

Küresel risk toplumlarından bahsedilmeye başlanan bu süreçte, bu nedenle ön plana çıkan en önemli kavramsallaştırmalardan biri bu risklerin ne şekilde, kimin çıkarları doğrultusunda ve kim tarafından idare edileceği yani yönetişimdir.

Ticari ürünlerin, düşüncelerin, teknolojilerin ve sosyal pratiklerin, ulusal sınırları aşıyor olmaları sebebiyle, ulusal farklılıklardan kaynaklanan bir takım olumsuzlukların ortadan kaldırılması ve gerçekten sosyal eylemlilik açısından önem taşıyan, toplumsal alanlarının genişlemesi bu anlamda olumlu gelişmeler olarak kabul edilmektedir. Bu durum aynı zamanda, yerel farklılaşmalar ve ayrışmalar için umut kırıcı olmaktan çok cesaretlendirici görülmektedir (Cochrane ve Pain 2000:14).

Küreselleşmeye ilişkin eleştirel iddialar

1. Kuzey-Güney ekseni içindeki bir işbölümünde, Güneyin sömürülmesi
2. Kazananların ve kaybedenlerin olduğu bir dünyayı inşa etmekte olması
3. Kontrol dışı toplumlar yaratabilecek olması
4. Tarihsel, kültürel ve geleneksel yaşam pratiklerini tehdit etmesi
5. Kültürel farklılıkları törpüleyerek daha homojen bir küresel kültür yaratarak, küresel düzeyde işleyen bir ekonomik ve siyasal sistemi empoze etmesi
6. Küresel bir dünyada sınırsız sermaye birikimi elde edilmesi yolundaki rekabetin çok yıkıcı etkilerinin söz konusu olması
7. Ulus devletleri güç ve egemenlik alanlarını yıpratarak, kurmuş olduğu asimetrik ilişkilerle daha radikal ulusçuluk ve milliyetçilik hareketlerine yol açabilmesi ya da medeniyetler çatışmasına zemin hazırlaması

Küreselleşmeye ilişkin destekleyici iddialar

1. Neo-liberal politikaların yaygınlık kazanmasıyla dünyanın daha demokratik bir hale geleceği
2. "Kozmopolit demokrasi" için bir imkan oluşturması
3. Geleneksel yerel kültürlerin ve yaşam tarzlarının canlandırılmalarının ve yeniden yorumlanabilmelerinin önünü açacak sonuçlar doğurabilecek olması
4. Ulusal farklılıklardan kaynaklanan bir takım olumsuzlukların ortadan kaldırılması
5. Sosyal eylemlilik açısından önem taşıyan, toplumsal alanlarının genişlemesi

Bir kavram olarak küresel duruma ilişkin olarak şu dinamiklerdeki değişmelere atıfta bulunulabilir:

1. Toplumsal ve ekonomik ilişkilerin genişlemesi;
2. İletişimin ve diğer bağlantıların artışı/yaygınlık kazanması,
3. Ekonomik ve sosyal pratiklerin iç içe girmesi
4. Küresel alt yapıların ortaya çıkışı

(Cochrane ve Pain 2000:42).

Görüldüğü gibi, küreselleşme, farklı perspektiflerden itirazların yapıldığı, tartışmalı bir konudur. Bu tartışma alanı içinde varolan süreçlere ilişkin geniş bir uzlaşma zemininden çok ne olup bittiğine dair oldukça düşük bir uzlaşmanın varlığı söz konusudur.

Bununla birlikte bu çeşitliliğe ve farklılaşmaya rağmen, perspektiflerin her biri, küreselleşmenin;

-kavramsallaştırılması

-nedensel dinamikleri

-sosyo-ekonomik sonuçları

-devletin güç ve yönetişim aygıtı üzerine etkilerine

-ve tarihsel eğilimin yönünün ne olabileceği

konularında, birbirlerinden ayrıştırılabilecek temel iddialara sahip bulunmaktadırlar (Held ve diğerleri 1999:2).

3.2. Küresel Alanda Gündeme Gelen Temel Kavramlar

Küreselleşme kavramı ile birlikte, küresel alan içinde;

-Bölgeselleşme (territorialization)

-Kutuplaşma (polarization)

-Yerelleşme (localization)

-Glokalleşme (glocalization)

-Küresellikten arındırma (de-globalization)

-Küre-Latinleştirme (globalatinization)

3.2.1. Bölgeselleşme

Dünyada bir taraftan globalleşme yönünde gelişmeler olurken, öte yandan ilk bakışta globalleşme ile tezat oluşturan **Bölgeselleşme** akımı yaygınlık kazanmaktadır.

Bölgeselleşme, dünya ölçeğinde gündeme gelen, çeşitli ülkelerin özellikle iktisadi alanda olmak üzere çeşitli alanlarda birbirleriyle ittifak yapma eğilimleri doğrultusunda şekillenen bölgesel entegrasyon hareketlerini ifade etmektedir.

Küreselleşme bugün, bölgeselleşmeyi de beraberinde getirmektedir. Ve bölgesel ticaret bloklarının dışında kalan ülkenin ekonomik yönden gelişme hatta yaşama şansı çok azalmıştır (Şaylan 1996:9).

Çağdaş küreselleşme süreçlerinde belirgin olarak, üç ayrı kıtada bölgesel ticaret blokları oluşması eğilimi gözlemlenmektedir. Avrupa Kıtasında, Avrupa Birliği; Amerika Kıtasında Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması (NAFTA), Asya Kıtasında ise Asya-Pasifik Ekonomik işbirliği (APEC) bu söz konusu, bölgesel ekonomik entegrasyonları en belirgin örneklerini oluşturmaktadır.

3.2.2. Bölgeselleşmelerin Getirdiği Yeni Kutuplaşmalar

Bir taraftan dünyada globalleşme ile ticari sınırlar kalkarken diğer taraftan bölgeselleşme ile dünya coğrafyasında "*kutuplaşma*" (Polarization) oluşmaktadır.

Amerika Birleşik Devletleri, Avrupa Birliği ve Japonya`nın başı çektiği ülkeler arasındaki bir rekabetin şekillendirdiği ileri sürülen bu yeni ittifaklar, dünya nüfusunun %85`lik bir bölümünün, ekonomik küreselleşme sürecinin dışında kalmasına neden olacak bir potansiyele sahip bulunmaktadırlar (Thompson 2000:122).

Bu anlamda küreselleşmenin değil yeni kutuplaşmaların ortaya çıktığı ve bu sürecin dünyanın geri kalanına fayda getirme olasılığının bulunmadığı yolundaki iddialar anlam kazanmaktadır.

3.2.3.Glokalleşme (Küre-yerelleşme/Küyerelleşme)

İngilizce (globalization) küreselleşme ve (localization) yerelleşme kelimelerinin birleştirilmesiyle oluşturulmuş **"Glokalleşme"** (Glocalization) kavramı son zamanlarda yaygın olarak benimsenen ve kullanılan kavramlardan birisi haline gelmiştir.

Kavramı en belirgin şekilde küresel duruma ilişkin görüşleri ve küreselleşme süreçlerinin boyutlarına işaret eden küresel alana yönelik bir model içerisinde kullanan düşünür Robertson`dır. Robertson`ın görüşlerindeki temel vurgu küresel-yerel etkileşimi üzerine yöneliktir. Robertson (Aslanoğlu 1998:134), glokalizasyon ya da küre-yerelleşme kavramını, söz konusu yerel-küresel ilişkilerin heterojen yönünü vurgulamak amacıyla kullanmaktadır.

Kavramın ön plana çıkarmakta olduğu önemli bir boyut, küreselleşme süreçlerinin tartışılmasında; yerellikler arasındaki etkileşim dinamiklerine bakılmasının gerekliliğine dikkat çekiyor olmasıdır. Yerellikler-küresel olan ile etkileşimleri çerçevesinde oluşmaktadırlar ve mutlaka küresel olana karşıt olmaları gerekmemektedir. Yerelin mutlaka küresel olana karşıtmış gibi düşünülmesine yol açan en büyük etkenlerden bir tanesi küreselleşme süreçlerinin doğrudan modernleşmenin sonucu olduğu iddiasından kaynaklanmaktadır. Oysa küre-yerelleşme kavramı ile Robertson`ın da vurgulamış olduğu gibi küreselleşme süreçleri, küresel olan ile yerel olanın, ya da daha genel bir ifade ile evrensel ve tikelin iç içe geçmelerinin bir sonucu olarak oluşmaktadırlar. Dünyanın bir bütün olarak sıkışması ve yerellikleri birbirine bağlaması ile gerçekleşen bu söz konusu dinamiklerde, yerel olanın küresel tarafından keşfedilmesi boyutu önem taşımaktadır (Aslanoğlu 1998:135).

Robertson`ın genel anlamda sosyal teorisi içinde tanımlamış olduğu küre-yerelleşme kavramının, küresel yönetişim alanına karşılık gelecek farklı yorumları da bulunmaktadır. Buna göre, Glokalleşme/küre-yerelleşme,

"uluslararası ilişkilerde global gerçeklerden hareket ederek global düşünmeyi, otarşizm yerine dışa açılmayı, dünya ekonomisi ile bütünleşmeyi; ülke içinde ise merkezi yönetim kanalıyla ekonomiyi ve siyaseti yönlendirme yerine yerel yönetimleri daha fazla güçlendirmeyi" ifade edecek bir şekilde yorumlanabilmektedir (Aktan 2001: url).

Bauman (1999: 81), Robertson`ın "küreselleşme ile yerelleşme" süreçleri arasındaki kopmaz birlikteliği vurgulayan bu kavramın, her şeyden önce sermayenin, finansın ve tüm öteki seçim ve etkili eylem kaynaklarının yoğunlaşması ama aynı zamanda, belki hepsinden de önemli olarak, hareket ve eylem özgürlüğünün yoğunlaşması olarak tanımlanabileceğine işaret etmektedir.

Küreyerelleşme kavramı Bauman (1999:84)`e göre, dünya ölçeğinde hızla zenginleşme ile hızla yoksullaşmanın aynı kökten kaynaklandığını gösteren bir "kavramsallaştırma" olması bakımından önem taşımaktadır. Herkesin eşit koşullarda içinde yer almasının söz konusu olmadığı bu alandaki, sefillerin dibe vurmasına karşın, başarılı olan "küresel"lerin sınırsız özgürlüklerinde günden güne meydana gelen artış gibi, asimetrik ilişkiler, bu anlamda doğrudan doğruya "küreyerelleşme" dinamikleri ile ilişkilidirler.

3.2.4. Yerelleşme

Yerelleşmenin siyasal gücün tek elde toplanmasını önleyeceği ve böylece yerel demokrasiyi güçlendireceği ifade edilmektedir ve desantralizasyon ya da Adem-i Merkeziyetçi Yönetim kavramları, bu noktada yerelleşme ile aynı anlama gelmektedir.

Yerelleşme, gerçekten de yerel demokrasiyi güçlendirecek önemli potansiyeller içerebilmektedir.

Ancak yerelleşme bir taraftan, yerel halkın yönetime katılmasını sağlayarak demokrasiyi geliştirecek bir görevi yerine getirirken, öte taraftan yerel tiranlığı ve despotizmi de ortaya çıkarabilecek bir etki gösterebilecek potansiyeller de barındırmaktadır.

Modernliğin düşünümselliğinin doğurabileceği istenmeyen sonuçlardan biri olan karşı-modern kurumların oluşması tehlikesi; bu türden potansiyeller üzerinde temellenmektedir (Beck 1999).

3.2.5. Küreselliken arındırma (de-globalization)

Globalleşmenin varolduğu şekliyle işlerlik taşımasının mümkün olmadığını ve alternatif küreselleşme dinamikleri yaratılarak, küresel sivil toplum temelinde, "küresel bir bilinç" oluşturmayı hedefleyen aşağıdan küreselleşmeden farklı olarak, uluslar arası sistemin yine ulus devletler düzeni içindeki bir işbölümü temelinde inşasını hedeflemektedir.

Aslında bu yaklaşım "yerküre"nin bütününde, ulusüstü mekanizmaların bağlayıcılıklarından rahatsız olan bazı merkez ülkelerin, ulus devlet kozmolojisine dayanan uluslar arası dünya sistemine dönük politikalarına karşılık gelmektedir. Kimi açılardan bu programlar, "sürdürülebilir kriz politikası" olarak adlandırılırken, bazı açılardan da küresellikten arındırma olarak yorumlanmaktadır.

Uluslararası, global siyasal sistemin, yeni oluşmakta olan, ulusüstü mekanizmalarının, "küresel terör" (!) ile mücadelede, teröre etkili karşılık vermede gecikmelere yol açtığı iddiası, bu söylemin bir parçası olarak yorumlanabilir.

Küresellikten arındırma problematiğine bu çerçeveden bakıldığında, küreselleşme sürecinin başlamasında, etkin rol oynayan ABD`nin, 1990`ların sonlarına doğru bu süreci sona erdirebilecek bir konuma geldiği gözlemlenmektedir. Bu anlamda, son dönemde Irak`taki gelişmelerin ABD`nin küreselleşme sürecini sona erdirme stratejisinde attığı çok önemli bir adım olarak gören ve ulusal güç ve klasik ulusal egemenliğe dayanan bir uluslar arası sistem içinde ABD`nin, tek süper güç olma konumunu çok daha etkin bir şekilde kullanabileceğini ileri süren yaklaşımlar bu açıdan anlamlıdır (bknz Özen 2003: 286).

3.2.6. Küre-Latinleştirme (Globalatinization)

Din, Latinlik ve Küreselleşme olgusuna dikkat çekmektedir (Yeğenoğlu 2005:99). Çağdaş küreselleşmenin özü itibariyle Hıristiyancı olduğu iddiasını barındırmaktadır ve Derrida* küreselleşmenin Hıristiyanlıkla olan ilişkisini vurgulamak için kavramı kullanmaktadır.

3.3. Küreselleşme Süreçlerine İlişkin Yaklaşımlar

Küreselleşme süreçlerinin art-zamanlılık içinde doğrudan modernliğin düşünümselliği ve modernizmin ürünü olarak gören yaklaşımlarla, yerküre ölçeğindeki insan, enformasyon, ticari meta, teknoloji, ideoloji, kültür ve medya akışları ile şekillenen, heterojen hibritleşme ve kreolleşme süreci olarak gören yaklaşımlar arasında bir ayrım yapılması mümkün görünmektedir.

Küreselleşmeyi sadece batı merkezli olmayan, kültürel açıdan "ötekilerin" etkisinin ön plana çıktığı heterojen bir süreç olarak değerlendiren, Said (1995),

---

* Jacques Derrida, 2002, "Faith and Knowledge: The Two Sources of Religion at the Limits of ;Reason Alone", in *Acts of Religion*, ed. Gil Anidjar, New York, Routledge

Bhabha (1994), Hall (1992), Featherstone (1995), Robertson (1999), Bauman (1999), Appadurai (1990) ve Beck (1999) gibi yazarların görüşlerinde küreselleşme süreçlerinin tek yönlü akışlarla değil, farklı derecelerde ve yönelimler içinde de olsa kültürler arası etkileşim çerçevesinde gerçekleşen bir süreç olarak değerlendirilmektedir.

Bu eğilimler, tek merkezli, kültürel akışlardan çok, çok merkezli akışlara işaret eden, hangi merkezden gelirse gelsin bu mesajların "kültürel" açıdan yorumlanma ve dahil edilme süreçlerinin, birey, toplum, ulus ve medeniyet gibi daha soyut düzeylerde farklılaşabileceğine, aynı mesajın ve etkileşimin türünün, küresel-yerel ilişkisi içinde heterojen etkilerine dikkat çekmektedirler.

Tarihin tek bir yörüngesinin bulunmadığı, farklı modernliklerin ve modernlik algılamalarının bulunduğuna işaret eden bu perspektifteki iddialar, küreselleşmenin salt modernliğin kodları üzerinden analiz edilemeyeceğine dikkat çekiyor olmaları sebebiyle önem taşımaktadır.

Modernliğin yapılarından, post-modernliğe ve küreselleşmeye doğru ilerlediği varsayılabilecek olan süreçler, alışıldık ilerlemeci ve kesintili tarih anlayışının ötesinde, kavramsal düzeyde, "çok anlamlılık" ların ve "ikiz değerlilik" lerin, sosyal etkileşim seviyeleri ve kurumlaşma pratikleri açısından ise hem "kaos"un hem de "düzen"in bir arada varolduğu, birbirine eklemlendiği, açık uçlu bir düşünümselliğin ürünü olarak görülmektedirler.

Edward Said (1995)`in yapılmış en kapsamlı söylem analizi olarak kabul edilebilecek "Oryantalizm" adlı çalışmasındaki temel temayı çağrıştıracak bir şekilde, bu yaklaşımlar,

> ...modernliğin bir sonucu olarak küreselleşmeyi ele alan yaklaşımların ontolojik olarak batının dışında kalanları edilgen ve batıya bağlı bir düzlemde ele alıyor olmalarına...
>
> (Aslanoğlu 1998:157)

..... yönelik olarak eleştirel bir tutum içindedirler.

Bununla birlikte bu türden bir ayrım tam olarak tanımı üzerinde dahi anlaşılamamış bir kavram olarak "modernizmi" temel alan bir perspektif üzerinde geliştirilmiş olduğundan bir çok açıdan karşıt görünen yaklaşımlar birbirine yaklaşmakta ve benzer anlamlara gelecek sonuçlara ilişkin farklı perspektiflerdeki yorumlara karşılık geldikleri görünmektedir.

Küreselleşme süreçlerinin modernizmin bir ürünü olduğu ya da meydana gelen yeni sosyal değişmeler çerçevesinde, modernliğin aşıldığı ya da "ikinci bir aydınlanma" felsefesinin gereklilik kazandığı bir yöne doğru evrildiği konusundaki yaklaşımlar arasındaki farklılıklar bu çerçeve içinde düşünülmelidir.

Başkaya(2004/5:211-212)`ya göre modernleşme ve modernite kavramları birbirine karıştırılmaktadır. Ona göre soruna tarihsel açıdan bakıldığında, modernleşme denilenin süreçlerin aslında sömürgecilikten başka bir şey olmadığı görülecektir. Bu nedenle modernleşmedeki her bir ileri aşama, modernitenin inkarı olarak tezahür etmiştir.

Modernite, insanların metafizik yabancılaşmalardan kurtulması, insan bilincinin özgürleşmesi, insan kaderinin doğa üstü, insan iradesini aşan unsurların sultasından kurtulması, insanların özgür iradeleri ve tercihleriyle sosyal süreci belirleyebileceği, belirlemesi gerektiği, sonuç olarak; insanların toplumsal bir zatiyet, örgütlü bilinçli bir sınıf veya etnik varlık olarak kendi tarihlerini yapması, yapabilmesi demektir. Başka türlü söyleyecek olursak modernite iktidarın moral ve maddi unsurlarını ve dayanaklarını gökten yere indirmek anlamına geliyor. Bu hem insanlar olup-bitenleri "verili koşullarda" özgür iradeleriyle belirleyebilirler, hem de ayın zamanda olup bitenlerden sorumludurlar demektir (Başkaya 2004/5:211).

> "....Buna karşın Avrupalıların **"modernleşme"** olarak sundukları, Avrupa dışı toplumlar için sömürgeci boyunduruğu anlamına geliyordu. Sömürgeciliğin doğrudan versiyonunun tasfiye edildiği II. Dünya Savaşı`ndan sonra **kalkındırdılar**. Şimdilerde de hızla **küreselleştiriyorlar"**
>
> (Başkaya 2004/5:212)

Küreselleşme tartışmaları ile modernleşme tartışmaları büyük ölçüde benzerlik göstermektedir. Geçmişin "Çağdaşlaşma mı yoksa Batılılaşma veya Avrupalılaşma mı?" tartışmalarının yerini bugün "Küreselleşme mi yoksa Amerikanlaşma veya (Avrupalılaşma)* mı?" tartışmaları almıştır. Nitekim modernleşme teorilerinin başlangıçta modernleşmeyi vazgeçilmez, geri dönülemez, ileri ve bütüncül bir süreç olarak ele aldıklarına benzer hususlar şimdi küreselleşme süreçleri için de vurgulanmaktadır (Yılmaz 2004:162).

Bir bakıma bugüne kadar, siyasal modellerimizden, bilimsel yaklaşımlarımıza kadar, evrenselcilik, ilerleme vs idealleri adına, İkinci ve Üçüncü Dünyalara ithal edilmeye çalışılan modeller aslında kendi içlerinde bir antagonizma barındırmaktadırlar.

Antagonistik bir durum söz konusudur çünkü, farklı tarihsel kültürel bağlamlardaki sosyo-kültürel yapıların top-yekun kalkınma, gelişme ve ilerlemelerini sağlayacak bir "düşünümsellik" metodolojik açıdan "tarih ve kültür" bilgisinden yoksun demektir.

Eğer söz konusu metodolojik açıdan hatalı görünüm, belirli bir bilgi eksikliğinden kaynaklanmıyor ve "uluslar arası güç ilişkilerinin gerekliliklerine" dayandırılıyorsa, durum daha da ürkütücü bir niteliğe bürünmekte; bilimsel olanın pek çok açıdan jeopolitik ve jeokültürel olana eklemlenmekte olması gerçeği ile yüzyüze gelinmektedir.

Böyle bir perspektif ise, tüm küresel akademik sosyal bilim yapma pratiğinin, her zamankinden daha eleştirel bir okumaya tabi tutulmasının gerekliliğine işaret etmektedir.

Batı tipi demokrasi ve kalkınma modelleri içinde pek fazla üzerinde durulmayan "kültür" olgusu, bugün tekrar gündeme gelmeye başladıysa, bunun sosyal bilimsel anlamdaki bir "düşünümsellikten" mi yoksa sosyo-ekonomik, kültürel ve jeo-politik yeni bir stratejiden mi kaynaklandığı sorusu bu nedenle yanıtlanması çetrefilli ancak önemli bir sorudur.

---

* Yazarın Notu

Yaklaşımlardan bir kısmı, ekonomik temeli ağır basan, kapitalizmin ulaşmış olduğu bir aşama olarak küreselleşme süreçlerini değerlendiren ve bu süreçler içindeki toplumsal aktörler arasındaki güç ilişkilerinin değişen nitelikleri üzerinde vurguda bulunurlarken; bir kısmı daha çok "küresel alan" içinde meydana gelen, yeni kültürel etkileşim biçimlerinin gündeme getirdiği, kollektif bilinç içerikleri ve bunların olası "kurumsallaşma" biçimlerine yönelik destekleyici ya da eleştirel perspektifler geliştiren görüşler ileri sürmektedirler.

Modernizmin temel aktörlerinden biri olarak Ulus devletlerin ve onların bu süreçler içinde üstlenecekleri ya da devredecekleri egemenlik ve meşruluk alanlarının, farklı perspektiflerce, küreselleşme süreçlerinin tarihsel olarak evrilecekleri iddia edilen yön konusundaki stratejilerde kilit rol oynamaya devam ettiği görülmektedir.

3.3.1. Küresel Durumun Boyutlarına ilişkin Bir İmgelem Olarak Küresel Alan: Roland Robertson

Robertson (1999:293)`a göre küreselleşmenin bir süreç olarak analiz edilmesinde göz önünde bulundurulması gereken dört temel boyut söz konusudur.

-Ulusal toplumlar

-Birey ya da çok daha temel olarak benlikler

-Ulus toplumlar arasındaki ilişkiler ya da dünya devletler sistemi

-İnsanlık

Robertson (1999:48) bu temel boyutlar üzerine kurulu olan, kültürel bakış açısıyla oluşturulmuş, model ya da imgeleminin hem bilgi kuramsal hem de deneysel gözlemlere dayandığını ileri sürmektedir.

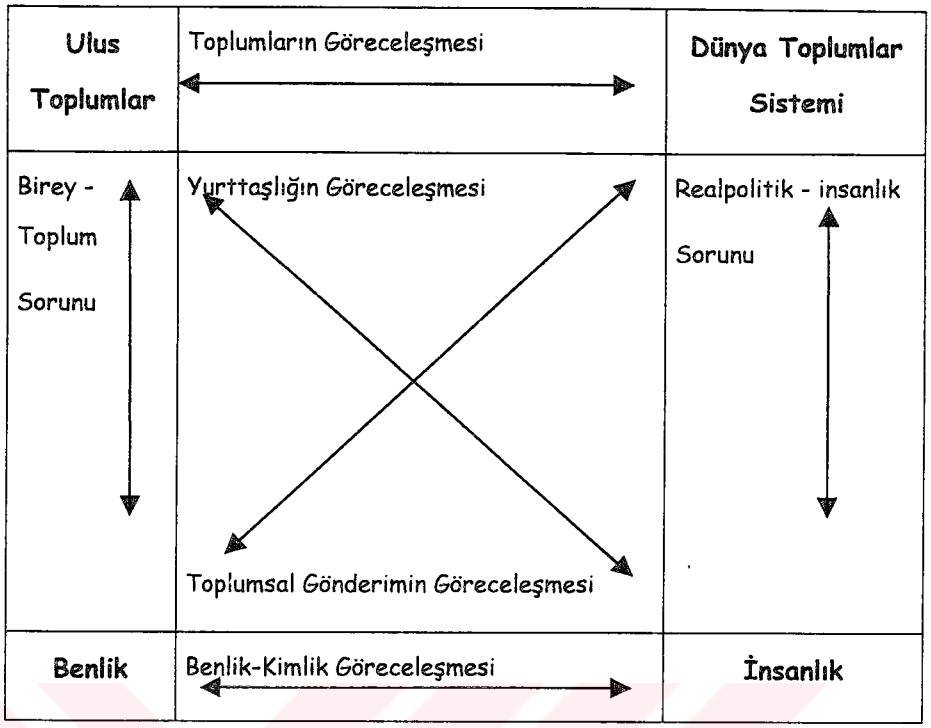

(Robertson(1999: 51)

Robertson`ın ileri sürmüş olduğu bu esnek model, dünyanın bir bütün olarak, eş zamanlı ve art zamanlı olarak kavramsallaştırılmasına yöneliktir. Küresel duruma ilişkin nihai bir yorum olma iddiasından çok, bu alana ilişkin farklı yaklaşımların kavranabilmesini amaçlamaktadır.

Bireyler, toplumsal hareketler ve diğer aktörler, dünya düzenini ya da düzensizliğini, farklı biçimlerde algılamakta ve oldukça farklı biçimlerde tasarımlamaktadırlar. Bu anlamda Robertson (1999:49)`ın ifadesiyle söz konusu modelin yapmaya çalıştığı şey;

> " ...böylesine bir çeşitliliğin yorumlanmasını ve çözümlenmesini kolaylaştırmaktır.... Dolayısıyla, bir küresel alan modelini alandaki mevcut ve potansiyel bütün aktörlere dayatmak ile alandaki çeşitliliğin kavranmasını kolaylaştıran bir modeli ortaya koymak arasında önemli bir fark bulunmaktadır..."

Robertson`ın yaklaşımı, küresel duruma ilişkin bütünlük fikrine karşı olan ve bunu destekleyen yaklaşımların, iddialarını söz konusu modelin hangi boyutları üzerinde yoğunlaşarak gerçekleştirdiklerine yönelik çözümleyici ve yorumlayıcı

bir değerlendirme girişimi olma iddiası içermektedir.

Robertson (1999:50)`a göre, söz konusu model güçlü bir biçimde, dört ana bileşenin (toplumlar, bireyler, uluslar arası ilişkiler ve insanlık) her birindeki değişimleri bunların arasındaki ilişkilerdeki değişimler ile birlikte değerlendirme eğilimindedir. Bu anlamda küreselleşme, bir süreçler bütünü olarak ve art zamanlılık içinde düşünülen bir bakış açısı içinde tasarımlanmaktadır.

Küresel alana ilişkin bu model, faklı yaşam biçimlerinin karşılaştırmalı etkileşimine ve çoğunlukla sorunlu bir aradalıklarına gönderme yapmaktadır. Bu anlamda küreselleşme salt modernizmin ulaşmış olduğu bir aşama olarak görülmemektedir.

Söz konusu görecelik taşıyan boyutlar aslında modern dönemin yapısal fonksiyonalist teorilerinin, "evrensel, kültürel ve bireysel" düzeylerde ele aldığı "sosyal izafiyet çerçeveleri" ile paralellik göstermektedir.

Kültürün modelde ele alınış tarzı geleneksel sosyolojik eğilimin sahip olduğu gibi bütünleştirici bir bakış açısının perspektifinde değil, kırılmaların ve farklılaşmaların gösterilebilmesine yöneliktir (Robertson 1999:54).

Küresel alanda alanda asıl değişmekte olduğu ileri sürülen şey bu anlamda "aidiyet" duygusu dolayısıyla da "kimlik"lerdir. Bu manada küresel alanda eski sosyo-kültürel aidiyet biçimleri (asıl vurgu "ulusal kimlik"lere yöneliktir); tarihsel, kültürel, siyasi ve teritoryal anlamlarını yitirmişlerdir.

Kimlik politikalarının yöneleceği yeni alanlar, ulus-üstü ve altı düzeylerdir.

Giderek küreselleşen bir dünyada uygarlık, toplum, ırk, din ve gerçekte bireyler düzeyinde "bir bilinç artışı" söz konusudur ve küreselleşme kendi başına, böylesi kimlik ilanlarına yönelik beklentilerin yayılmasını içermektedir (Robertson 1999:52).

Robertson, küreselleşme süreçlerine ilişkin olarak ortaya attığı bu dört boyutun, "küresel karmaşıklık" sorunu ile doğrudan doğruya bağlantılı olduğunu ileri sürmektedir.

İlke olarak bu dört bileşenin görece özerkliğinin kabul edilmesi ve öyle ya da böyle diğer üç bileşen tarafından sınırlandırıldığının kabul edilmesi

gerekmektedir. Küresel alana ilişkin geliştirilecek olan perspektiflerin "köktenci" eğilimlere dönüşmemesi için bu gereklidir.

3.3.2. Küresel Alan-Düşünümsellik-Belirsizlik-Risk İlişkilerine Yönelik Bir Model: Ulrich Beck

Küreselleşme süreçlerinin içinde yer aldığı küresel bir alana ilişkin Robertson`ın geliştirmiş olduğu imgelem kadar, bu imgelemin çağrıştırdığı farklı yorumlara ilişkin "düşünümsellik" ve risklerin doğasını betimleyen bir model olarak Ulrich Beck`in yaklaşımları da, küreselleşme süreçlerine ilişkin farklı perspektiflerin değerlendirilmesi için önemli bir kavramsal çerçeve teşkil etmektedir.

Kandinsky`nin "Ve" isimli çalışmasından hareket eden Beck (1999: 9), Kandinsky`nin ifadesiyle, 19.yüzyıla "Ya-ya da" hükmederken, 20. yüzyıl "Ve" konusunda çaba göstermek ve emek harcamak durumunda olduğuna dikkat çekmektedir.

19. YÜZYIL	20.YÜZYIL
Ya-Ya da	Ve
• Ayırma • Uzmanlaşma • Tek anlamlılık • Dünyanın hesaplanabilir olmasına çalışma	▪ Yan Yanalık ▪ Çokluk ▪ Belli Belirsizlik ▪ Bağlamın Ve Bağlantının Sorgulanması ▪ Değişmece ▪ Üçüncü Yolu İçerme Deneyleri ▪ Bireşim, Çift Değerlilik

Beck (1999: 10)`e göre, dünyanın "kurtuluşu" olmayan küreselliği "ve"den yanadır. "Ve" silahlarla donatılmış sınırları bile delmektedir .Her siyasal çağda belirli anahtar deneyimler bulunmaktadır; "Ve" nin ortaya çıkışında etkili olan iki temel deneyim söz konusudur. Bunlardan birincisi Çernobil`deki atom reaktörü faciası, diğeri ise Berlin Duvarı`nın yıkılışıdır.

1989 yılı, Beck(1999:11)`e göre "ve"nin yılı olmuştur ve onun küresel niteliği, geçirgenliği ve kesin hatlardan yoksun oluşu bu gün bir çok insanı tedirgin etmektedir. Ve, ister istemez yabancılığın yabancılaşmasına, aidiyetin aidiyetsizleştirilmesine yol açmakta ve bu bir tehdit olarak algılanmaktadır. Birçokları, "ya-ya da"sız yaşayamadıkları gibi, "ve"yi bir imgelem olarak dahi düşünememektedirler.

Bu anlamda, "ve" yeryüzünde bir cennetin başlangıcı değil, muhtemelen, yepyeni sorunların kaynağını oluşturmaktadır. Beck(1999:11)` e göre, bugün artık, "ya-ya da" nın ötesinde yapılan tartışmaların, deneylerin, kısaca "Siyasalın İcadı"nın yolu açılmış görünmektedir.

Beck (1999: 12), içinde bulunduğumuz süreçleri de kapsayacak şekilde, modernliğe ait iki ayrı çağı ayırt etmektedir;

1. Basit, sınai modernlik

2. Düşünümsel modernlik

Soğuk savaşın bitişiyle birlikte toplum bilimlerinin de yeniden keşfedilmesinin gerekli olduğunu ileri süren Beck; modernliğin öz-düşünüm ve öz-eleştiri geleneğinin bir devamı olan, "düşünümsel modernliğin" bu gelenekten ayrıldığı noktanın, modernleşmenin, amaçsal akılcılık ve çizgisellik çizgisinden, bir yan etkiler yönetimi olarak toplum tarihinin motoru haline geliyor olmasına dikkat çekmektedir (Beck 1999:13).

Bir yan etkiler yönetimi olarak toplum tarihinin motoru haline gelen düşünümsel modernlik, iki ayrı olanak ve bu olanaklara bağlı olarak gündeme gelen iki ayrı sorunun önünü açmaktadır; bunlardan biri modernliğin ayrışması, diğeri ise modernliğin yerine neyin geçeceği ile ilgilidir (Beck 1999:13).

Bu durum, çoktan içine girmiş olduğumuz ikincil modernlik ya da "düşünümsel modernliğin", siyasal bir modernlik olarak, başka şeylerin yanısına, siyasallığın keşfine davetiye çıkarıyor olmasına karşılık gelmektedir.

Sanayi toplumuna özgü yapıların çözüldüğü ve onların yerine başka yapıların geçtiği bu çağ değişiminin kamusal, bilimsel ve siyaset yapıcı bir öz-düşünüme yol açıp açmayacağı, kitle iletişim araçlarını, kitle partilerini, örgütlü

eyleyicileri sürükleyip sürükleyemeyeceği, onları işe koşup koşamayacağı, toplum genelinde yapılacak tartışmaların çatışmaların, siyasal seçimlerin ve reformların konusu olup olamayacağı konusu görgül olarak değerlendirilebilecek bir sorundur ve bunu zaman gösterecektir, çünkü kuramsal olarak belirlenemeyen, öndeyide bulunulamayan bir çok koşula, bir çok girişime bağlıdır. Hatta Beck(1999:15)`e göre, tam tersine, sınai modernliğin kendi kendini aşmasının, kendi kendini değişime uğratmasının modernlik karşıtı hareketlere dönüşebilmesi ihtimali bulunmaktadır.

Bu söz konusu düşünümselliği gelecekte alacağı yönün ne olabileceği konusunda, Beck, kesin bir şey söylenemeyeceği ve toplumsal, ulusal, uluslar-arası ve küresel düzeydeki alınacak kararların bunda etkili olacağını ima etmektedir.

> "Düşünümsel modernleşme olgusu, eğer çoğunluk, emniyetlerin yok oluşu karşısında, yeni-eski katılığına davetiye çıkarır ya da eskiye yönelirse, karşı modernlik olarak ya yeni-milliyetçiliklerin ya da faşizmlerin ekmeğine yağ süren, ya da bunun aşırı bir karşıtı olarak Batı`nın sanayi toplumlarının ereklerini ve temlerini yeniden belirlemesine yol açan esaslı depremlere neden olmaktadır"
>
> (Beck 1999:15)

Bu iki eğilimin ortaya çıkışında modernliği çift değerliliklerinin (Bauman) etkisi söz konusudur. Ve`nin gelip çatması, ya-ya da`nın karşı modernliğin değişik biçimleriyle yeniden doğuşuna sebep olabilecek potansiyeller taşımaktadır.

Barber (2003)`ın sözünü ettiği McWorld ile Cihad`ın bir aradalığı bu noktada Beck`in görüşleriyle paralellikler taşımaktadır.

Beck(1999:17)`e göre Soğuk Savaştan sonra Batı bir zafer krizi içerisine girmiştir ve toplumsal gelişimin hedeflerinin yeniden belirlenmesi ihtiyacı gündeme gelmiştir. Siyasallığın İcadını beraberinde getiren bu süreç, yalnızca kuralları uygulayan bir siyaset değil, aynı zamanda kuralları değiştiren bir siyasettir ve, yalnızca siyasetçi siyaseti değil, toplumun siyasetidir ve yalnızca iktidar siyaseti değil, biçimlendirici siyaset, siyaset sanatıdır.

Beck (1999:96-98), basit sınai modernlik ile düşünümsel modernlik evrelerini ve bunlara ilişkin kuramları birbirinden ayırt edebilmemize yarayacak altı karşıt nirengi noktası bulunduğunu ileri sürmektedir:

1. İlerleme inancını koruyarak modernleşmeye hep devam etme anlayışına tekabül eden ve çizgisellik özelliğini taşıyan modellerin yerine, sınai modernleşmenin iktidar merkezleri dahilinde, kendi kendini değiştirme, kendi kendini tehdit, kendi kendini ortadan kaldırma ile ilgili çok yönlü, çok katmanlı argümantasyon tarzlarının geçmeye başlaması; başına buyruk bir modernleşme anlayışının sonucunda doğan denetlenemez bir yan etki olarak; belirsizliğin doğuşu.

Ve, ya-yada`yı deler ancak onu tamamen ortadan kaldırmaz, tam tersine; Ve`nin çift değerlilikleri, muğlaklıkları, ya-ya da`nın yeniden doğuşunu kolaylaştırır. Kısacası, "Ve"nin önem kazanmasıyla birlikte, insanların davranışlarında ve bilinçlerinde, yine ya-ya da`nın önemi artabilmektedir (Beck 1999:99).

Bu durum, karşı-modernliğin "sorgusuz-sualsizliği"ne yönelik kurumların oluşumuna yol açabilecek bir nitelik taşımaktadır. Modernliğin ortaya attığı, önümüze koyduğu soruların silinip atılması anlamına gelmektedir (Beck 1999:102).

2. Basit modernleşme, toplumsal değişimin motorunu son kertede amaçsal rasyonelliğin kategorilerinde (düşünüm) konumlandırırken, "düşünümsel" modernleşme toplumu değiştirmenin devindiricisini yan etki (reflekslilik) dahilinde düşünmektedir.

3. Basit modernleşme toplumbilimi, sınai toplumu sanki olabilecek tek modern toplum biçimiymiş gibi abartır. Düşünümsel modernleşme toplumbilimi, sanayi toplumunu çelişkili, tarihsel bir simbiyoz – modernlik ve karşı-modernlik arasındaki bir simbiyoz- , yarı-modern bir toplum olarak açıklar. Modernleşmenin modernleştirilmesine devam edilmesi ve radikalleşmesi sonucu bir yarı-modern toplum, başka "modern" ve "karşı-modern" toplum biçimleri tarafından çözülüp devralınır.

Sanayi dönemine girilirken nasıl ki, insanlar zümrevi-feodal doğallıklardan,

yaşam ve toplum biçimlerinden özgür kılındılarsa, 20. yüzyılın sonunda da sınai toplumun yaşam biçimlerinden özgür kılınacaklardır. Dünyanın bazı bölgelerinde, sanayi modernliğe, bazı bölgelerinde ise düşünümsel modernliğe geçiş süreçlerinin kesişmesi, Beck (1999:147)`e göre Soğuk Savaş sonrası dünyanın nasıl bir sarsıntı geçirmiş olduğu konusunda oldukça fikir vericidir ve iki modernliğin çatışmasından Beck, bu durumu kastetmektedir.

4. Yaşamdaki konum, yaşam biçimi, toplumsal yapı ile ilişkili büyük grup kategorileri ve kuramlarıyla, toplumsal eşitsizliğin bireyselleşmesi ve keskinleşmesi kuramları karşı karşıya gelecektir.

5. "Otonomlaştırılmış" eylem alanlarının işlevsel ayrımlaşmasına ilişkin sorun durumlar, ayrımlaşmış kısmi sistemlerin ve onların iletişimsel kodlarının işlevsel koordinasyonu, şebekelendirilmesi, kaynaştırılmasına ilişkin sorun durumlar tarafından ikame edilecektir.

6. Sağ ve solun -sanayi çağı ile birlikte siyasal olanın düzeni olarak kendisini kabul ettirmiş bu mecazın- ötesinde, güvenli-güvensiz, içeride-dışarıda, siyasal-siyasal olmayan eksenleri ve ikilikleri biçiminde ana hatları çizilebilecek bir takım siyasal ideolojik kuramsal tartışmalar içinde tartışılmaya başlanmış olması.

Klasik sınai modernlikte, bu modernliğin yönlendirici düşünceleriyle anahtar kategorileri arasında içsel bir akrabalık mevcut bulunmaktadır; ulus devlet, sınıflar, bilimsel hakikat, tekniğe inanç ve siyasal alandaki dost-düşman kategorileri gibi. Düşmanlıkları, savaşları ve onlara karşı hazırlık mahiyetindeki güvenceleri temellendiren tam da iyiyi ve hakikati isteme, temellük etme ve savunma fikridir.

Beck (1999:253)`in iddiası, insanın kendilerinin haklı ya da hakikate vakıf olup olmadıklarından kuşkulandıkları, soruların doğruluk ve yanlışlıklarının birbirleriyle kesişen ara bölgelerde yer aldığı durumlarda, insanların artık birbirlerini düşman olarak değil, birlikte ya da karşıt kuşkular duyan insanlar olarak algılayacaklarıdır.

Kuşku, bu anlamda bütün taraflar için, her konuda çok-seslilik ve karşıt-seslilik anlamına gelmektedir ki bu durum mantıki olarak dost-düşman

zıtlaşmasını dışlamaktadır.

Beck'in, çok katmanlı, çoklu argümantasyonlu, "ya ya da " ile "ve" nin stratejilerinin, yanyanalığını, bir aradalığını içerdiğini öne sürdüğü düşünümsel modern aşamada, Batı toplumlarında siyasetin özünü, sınai modern aşamada bastırılan modernliğin "müphem" kategorilerinin artık bizzat Batı-içi bir düşünümselliğin ürünü olarak stratejik güç mücadelesinin aracı olarak kullanılması çabaları oluşturmaktadır.

İmparatorluklar Çağı' nın kapanmasıyla birlikte tüm yerküreyi etkisi altına alan "Ulus Devlet Paradigması", içermiş olduğu çok anlamlılıklarına ve müphemliklerine rağmen uzunca bir süre Batı dışı toplumlar için "kalkınma ve gelişme teorileri" çerçevesinde bir model olarak sunulmuştur. Bu gün artık küreselleşme söylemi içerisinde, müphemliklerin bastırılmasından ziyade, ulus devlet sınırlarına yönelik bir eleştirinin temeli olarak kullanıldıklarına tanık olunmaktadır. İçinde bulunduğumuz dönemde "müphemliklerin küresel ekonominin ve jeo-politikaların gereklilikleri" doğrultusunda idare edilmesi olgusu, tam da, "siyasetin keşfedildiği" süreçlerde karşılığını bulmaktadır.

Düşünümsel modern toplumun, bir diğer deyişle "risk toplumu"nun temel toplumsal göstergeleri arasında "bireyciliğin yükselişi ve toplumsal kurumların çözülmesi" (Yılmaz 2004:177) olgularının bulunuyor olması, aile ve ulus-millet gibi kollektif aidiyet biçimlerinin yerine hangi türden kolektivitelerin ikame edilebileceği sorusunu gündeme getirmektedir.

Bu yorum, bir yandan "ulus devlet" paradigmasının terk edilmesi gerekliliğine ilişkin ontolojik ve epistemolojik yeni gerekçeler üretilirken, eş zamanlı olarak "hem ulusal kalmayı, başarıp hem de ulus devlet sınırlarının önemini her açıdan yitirdiği izlenimi verecek küresel bir "rıza üretimini" sağlayarak, sermayenin önündeki diğer ulusal engellerin kaldırılmasını sağlayacak stratejilerin üretilebilmesi anlamına gelmektedir.

Düşünümsel modern aşamada, "Pandora"nın kutusundan bu türden bir "Üçüncü Halin Mümkün" olduğunu hatırlatacak stratejik manevraların çıkması mümkün görünmektedir.

3.3.3. Dönüşümselci Tez

Kozmopolit Ulusçuluk ve Kozmopolit Demokrasi

Anthony Giddens

Giddens (ve Pierson2001:87)`a göre modernliğin önemli bir özelliği uzak olayların ve eylemlerin hayatımız üzerinde sürekli bir etkiye sahip olmasıdır ve bu etki gittikçe artma eğilimi göstermektedir. Giddens bu etkinin "hayat biçimlerinin yerlerinden koparılması, zaman ve uzam boyunca yeniden tasnif edilmesi meselesi ile olduğunu ileri sürmektedir.

Zaman ve mekanın ayrılması ile eylemler belli bir yere bağlı olmaktan çıkmış ve kilometrelerce uzaktaki yerler ile etkileşime girmiştir. Ona göre içinde bulunduğumuz süreçler "modernliğin radikalleşmesi ve genelleşmesiyle açıklanabilecek olan bir "risk" kültürünün gelişimiyle paralellik göstermektedir. Bunun önemli göstergelerinden biri ise "geleneğin bir arada tutma gücünün azalmasıdır (Giddens 2001).

Robertson(1999)`ın da ifade etmiş olduğu gibi Giddens`ın bazı kuramcıların post-modernlik olarak nitelendirdikleri şeyin özünde, "modernlik" tasarısının bir uzantısı olarak değerlendirmesi ikna edicidir. Bununla beraber O`nun modernliğe haklılaştırılamayacak bir etki atfediyor olması savını zayıflatmaktadır.

Giddens . post-modernistlerin açısından benliğin "deneyimin parçalanmasıyla birlikte çözülüp koptuğunun" düşünüldüğünü; kendi deyimiyle içinde bulunduğumuz "radikalleşmiş modernlik" çerçevesinde ise benliğin, düşünüme dayalı ben kimliğinin etken süreçlerinin modernlik tarafından olanaklı kılınmış olan, "çakışan güçler alanının ötesinde bir şey olarak" kavrandığını iddia etmektedir. Bu anlamda radikalleşmiş modernliğin bakış açısı, "bilgi bilimsel terimlerdeki güncel değişmeleri anlamak ya da bilgi bilimini tümüyle bir kenara fırlatmak" yerine, bir parçalanma, dağılma duygusu yaratan kurumsal değişmeleri belirlemeye yönelmektedir (Robertson 1999:228).

O`na göre, postmodernlik söylemi, modernlik içindeki bir değişimin belirtisi olarak yorumlanmalıdır ve küreselleşme temasının onun yaklaşımına doğrudan

dahil olduğu nokta da burasıdır. Küreselleşmenin ona göre dört boyutu bulunmaktadır:

- Ulus-devlet sistemi
- Kapitalist dünya ekonomisi
- Askeri dünya düzeni
- Uluslar arası iş bölümü

(Giddens ve Pierson 2001:83).

Giddens`a göre bu dört boyuttan, değişimi en çok motive eden boyut kapitalizmin genişlemesi olarak görülmektedir. Bununla birlikte Ulus-devletler de diğer boyutlardan kısmen bağımsız bir iktidar odağı oluşturma kapasiteleriyle önemli bir noktayı oluşturmaktadırlar.

Modern kurumlar 18. yy`ın sonlarına doğru olgunlaşmaya başlamışlardır. Bununla birlikte hem bu tarihsel dönemleştirmeden gerilere hem de ilerilere doğru uzanan oldukça ciddi ve geniş bir değişme süreci söz konusu olmuştur. Yani Giddens`ın da ifade etmiş olduğu gibi modern dönüşümler bir gecede meydana gelmemişler ancak bu süreç sonucunda daha önceki dönemlere göre bir süreksizlik hali olarak ortaya çıkmışlardır.

Giddens ve Pierson (2001:89)`a göre, bilginin ve bilgiye dayalı ürünlerin depolanması, tarihsel süreç içerisinde yeni iktidar biçimlerinin doğmasına sebep olmuştur. Uygarlıkların üç aşağı beş yukarı aynı olan yapılarının, yazıyı kullanmaya başlamış olmalarıyla olan ilişkisi rastlantısal değildir. Bu gün bilgi topulumun ortaya çıkışından söz edilmektedir; ama daha geniş anlamda bilgi topumu, matbaa ile ondan daha sonra bulunan elektronik iletişim yollarıyla ilintili olarak uzunca bir süredir gelişim gösteren bir süreçtir.

Bu çerçeve içinde Giddens ve Pierson (2001), bu gün bilgi teknolojilerinin işleyiş biçimlerinin, küresel ölçekteki ekonominin işleyiş biçimlerinden ayrılamayacak bir düzeye gelmiş olduğuna işaret etmekte, ancak, kapitalizmin ve endüstriyalizmin itici gücü gibi diğer faktörlerin etkilerinin de eş zamanlı olarak göz önünde bulundurulmasının gerekliliğini vurgulamaktadırlar.

Giddens (2000:145)`a göre, küresel düzenin ortaya çıkışı kendisini saf bir "piyasa" olarak devam ettiremez. Piyasa birleştirici olduğu kadar parçalayıcı özelliklere de sahiptir. Bu nedenle binlerce şehir devletine kadar dünyanın parçalanmasına yol açabilecek dinamikler içeren küreselleşme süreçleri, dünyanın istikrarı için önemli tehlikeler de barındırmaktadır. Bunun önüne geçilebilmesi için, "ulus devletlerin icra ettikleri rollerin yeniden tanımlanması", sonsuz parçalanmaları önlemenin yanı sıra, istikrarı sağlayıcı bir güç olarak da önem taşımaktadır.

Giddens (2000)`a göre kimlik ve aidiyet, potansiyel olarak bölücülüğü de içinde barındırmaktadır ve ulusla bağlantılı bir kimliğin de tamamen sorunsuz olduğunu düşünmek pek gerçekçi bir tutum değildir. Ulus-devlet ve ulusalcılığın iki farklı yüzü bulunmaktadır: Bunlardan birincisi vatandaşlarını bütünleştirici bir yapıya oturtma görevi üstlenmiş olmasıdır. Fakat öte yandan ulusalcılık başkalarına karşı düşmanca bir tavır sergilenmesine neden olacak sonuçlar da doğurabilmektedir. Bu anlamda, ulusalcılık özlemlerinin 150 yılı aşkın bir süredir pek çok çatışmaların kaynağında yer aldığı görülmektedir.

Ulusalcılığın söz konusu bölücü niteliğinin hiçbir zaman ortadan kalkamayacağını ileri süren Giddens (2000:146), ulusalcılığın bu yönünün denetim altında tutulabilmesi için daha kozmopolit bir ulus modeli önermektedir. Bu türden bir kozmopolit ulusçuluk anlayışının ulus-devletler arasındaki geniş çaplı bir savaş ihtimalinin ve "güçlü devlet" imajının önüne geçeceği iddiasındadır.

Bu anlamda ulusların başa çıkmaları gereken konu etnik ve kültürel çoğulculukla nasıl başa çıkabilecekleri meselesidir ki buna farklı kesimlerden farklı tepkiler gelmektedir. Oysa Giddens (2000:149), büyük topluluklara katılmanın ulusal kimliğe bir zarar vermeyeceği ve bireylerin ve grupların yaşadıkları çevrelerdeki kişilere ya da dinlere karşı sahip oldukları sadakat duygusunun, bir ulusa aidiyet bilinci ile çatışmayacağı iddiasındadır. Bununla birlikte hem ulusal hem de etnik kimliklerin radikalleşme ihtimallerinin yaratabileceği sakıncalar devam etmektedir.

Kozmopolit Ulus Kavramı; Giddens (2000:150)`a göre bu anlamda aktif bir ulusu içermektedir; fakat bir ulus inşa etmek, günümüzde, geçmiş dönemlerde olduğu gibi diğer uluslara karşı büyük düşmanlık duyguları besleyerek sağlanabilecek olan bir şey değildir. Günümüzde ulusal kimlikler, bir zamanlar sahip oldukları, diğer grupları kendi içlerinde eritme politikalarını uygulama imkanına sahip görünmemektedirler ve bu nedenle kendileriyle beraber diğer kimliklerin de bir arada var oldukları bir işbirliği çerçevesinde varlıklarını devam ettirmek zorundadırlar. Toplumun herhangi bir kesiminde olduğu gibi burada da vurgulanan nokta, ulusal kimliğin daha şeffaf ve düşünümsel bir yapıya sahip olmasıdır.

Sınırların daha da muğlaklaştığı ve yerel özerklik iddiaları daha da yoğunluk kazandığında, eski tip ulusal kimlikler yeniden yapılanacaktır ve biz kimiz sorusu daha sorunlu bir hale bürünecektir. Giddens (2000:151)`a göre, İngilizlik olgusu herhangi bir ulus olgusu kadar artık muğlaklaşmıştır ve bu durumun idaresi tam da kozmopolit ulusçuluk adını verdiği yeni bir ulus mantığının oluşturulmasını beraberinde getirmektedir.

Kozmopolitlik ve çok kültürlülük Giddens (2000:152)`a göre özellikle göç olgusu çerçevesinde ortaya çıkmaktadır ve kozmopolit bir bakış açısı, küreselleşmekte olan düzende çok-kültürlü bir toplumun oluşması için gerekli bir koşuldur. Kozmopolit ulusalcılık anlayışı, bu düzenle baş edebilecek tek ulusal kimliktir. Örneğin Almanya diğer ülkelere göre daha çok kendi ulusal kimliğini diri tutma sınavından geçmektedir ve iki kutuplu dünyanın ikiye ayırmış olduğu tek ülkedir. Bu özellikleriyle Almanya, Avrupa`daki diğer ülkeler gibi ekonomik ve kültürel özerkliğini Avrupa Birliği`ne terk etme sürecinde yeni bir kimlik inşa etmek durumundadır. Almanya, resmi olarak çok-kültürlülüğü reddediyor olması ve soya bağlı bir vatandaşlık anlayışına sahip olmuş olması sebebiyle, Avrupa bağlamında kozmopolit ulusalcılığın teste tabi tutulduğu bir örnek teşkil etmektedir.

Kozmopolit kimliğin geliştirilmesinde bu türden bir örnekte görülebileceği gibi vatandaşlık kanunlarının değiştirilmesi ve çok kültürlülüğün tanınması yolunda önemli bir kültürel değişime gündeme gelmektedir. Kozmopolit bir ulus,

yerine getirilmesi taahhüt edilmiş değerlere ve vatandaşlarının kendilerini rahat hissedebilecekleri bir kimliğe ihtiyaç duymaktadır. Bu süreç sıkıntısız değildir, çünkü bir ikilemi yani kültürel çeşitliliğin kabulünü de beraberinde getirmektedir.

Giddens (2000:153)`a göre, kozmopolit ulusçuluk bir ideal olmakla beraber, küresel düzenin değişen doğası göz önüne alındığında hiçbiri gerçekleşme olasılığından uzak değildir.

Soğuk savaşın bitişiyle birlikte, devletlerin egemenliklerinin doğasında meydana gelen radikal değişiklikler, küreselleşmenin, uluslar arasılaşmayla aynı şey olmadığını gözler önüne sermektedir. Küreselleşme bu anlamda sadece uluslararasındaki bağların yakınlaşması değil, aynı zamanda ulusların sınırlarını aşan küresel sivil toplumun ortaya çıkışı gibi süreçleri de içermektedir. Devletler için bu süreçte, düşmanlardan çok, riskler ve tehlikeler söz konusudur (Giddens 2000:153).

Giddens(2000:154)`ın ileri sürdüğü yeni demokratik devlet ve kozmopolit ulus artık sadece "dış politika" olarak değerlendirilmesi zor olan ancak ulusal sınırların ötesini de ilgilendiren politikalarla yakından bağlantı içindedir. Kozmopolit ulus, küresel planda uygulanan kozmopolit bir demokrasi gerektirmektedir. Giddens`a göre, ulus devletlerin sınırlarını aşan demokratik taleplerin göz önünde bulundurulmasının "ütopik" olduğu yolundaki iddialar, işleyen küreselleşme süreçlerinin dinamiklerini de göz ardı etme eğilimindedirler.

Ulusal ve küresel yönetimi birleştirmek artık ütopya olmaktan çıkmıştır. Çünkü bu iki yönetim biçimi uygulamada zaten bir arada işlemektedir. Piyasalardaki hareketliliğin ve teknolojik yeniliğin itici gücünün arkasında küresel düzeyde işbirliğine dayalı şekilde faaliyet gösteren organizasyonların sayısındaki artış yatmaktadır. Giddens (2000:156)`a göre, XIX. Yüzyıldan XX. Yüzyıla geçilirken yaklaşık 20 uluslar arası devlet organizasyonu ve 180 uluslar üstü özel sektör organizasyonu bulunmaktaydı. Günümüzde devlet organizasyonlarının sayısı 300`e ve özel sektör organizasyonlarının sayısı ise 5000`e çıkmıştır ki bu durum küresel yönetim ve küresel sivil toplumun varlığını hissettirmektedir.

Ayrıca tabandan gelen önemli kozmopolit eğilimler söz konusudur. Greenpeace ya da Uluslar arası Af Örgütü gibi örgütler insanlığı bir bütün olarak kucaklama hedefi gütmektedirler ve Hükümet Dışı Organizasyonlar (NGO) giderek daha fazla seslerini duyurmaya başlamışlardır (Giddens 2000:156).

Küreselleşme süreçleri, gücü uluslardan depolitize olmuş küresel alanlara taşımaktadır ki bu alanlardaki haklar. Sorumluluklar ve yükümlülüklerin belirlenmesi önemli bir ihtiyaç haline gelmektedir.

Bu gün, Avrupa Birliği (EU), Bağımsız Afrika Devletler Topluluğu (OAU), ASEAN (Güney Doğu Asya Uluslar Birliği), Arab Birliği, CARICOM (Karaipler Ortak Pazar ve Topluluğu) ve MERCOSUR gibi örgütler, geçmişte anlaşmazlıklar ve bölünmeler yaşamış olan ülkeler arasında kurulan toplumsal ve ekonomik işbirliği örgütlerine örnek teşkil etmektedirler. Diğer taraftan dünya çapında faaliyet gösteren kuruluşlar devletlerarası bir yapı sergilerken birbirlerinin içişlerine müdahale etme gücünden yoksudurlar. Birleşmiş Milletler özel olarak Dünya Sağlık Örgütü (WHO), Gümrük ve Ticaret Anlaşması (GATT), Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Bankası gibi ulusların birlikteliğini ifade ticaret ve ekonomik değişim programları yürüten örgütleri temsil eden bir örgüttür (Giddens 2000:157).

Giddens`ın, küreselleşmeyi modernliğin bir sonucu olarak yorumlayarak, içinde bulunduğumuz hızlı değişim süreçlerini, zaman ve mekanın kullanımı ile ilişkilendirerek açıklamaya çalışmasının, gerçekten de ufuk açıcı boyutları bulunmakla birlikte, yerel güçlere karşı küresel dinamiklerin oluşturduğu karşıtlığın küresel ölçekte genişletilmiş bir modernlik yaklaşımıyla nasıl ilişkilendirilebileceği önemli bir sorun oluşturmaktadır. Giddens bunun diyalektik bir süreç olarak görülmesi gerektiği konusunda ısrarlıdır. Bu diyalektik süreçte modernliğin küresel olarak yayılma süreci, yerel angajmanlarla yerel şartların kronik değişimselliği arasında bitmek tükenmek bilmeyen bir ilişkiyi içermektedir. Dolayısıyla küreselleşmenin yerinden edici göçleriyle yerelin yeniden yerleştirici güçleri arasında sürekli bir itme-çekme ilişkisi söz konusu olmaktadır ve aslında bu diyalektiğin kökeninde Giddens`ın kurduğu birey-yapı ilişkisinin düşünümselliği yatmaktadır. Bu anlamda, insanın düşünümsel bir fail

olması modern projenin kültürel kodlarına zaten içkin olmuş bir fenomendir (Kömeçoğlu 2002:22).

Modern projenin düşünümsel "birey" projesinin, özellikle batı dışı toplumlar için "salt rasyonel birey" olarak mı empoze edildiği, yoksa hem özgürlük, hem tarih, hem tasarı hem de bellek (Touraine 1995:330) olarak, yani gerçek anlamda Batı tipi bir model olarak mı ithal edilmeye çalışılmış olduğu, bu anlamda önemli bir tartışma konusu oluşturmaktadır ve modernliğin yorumlanma tarzları açısından ortaya çıkan tartışmaların genellikle göz ardı etme eğiliminde oldukları konulardan birisini de bu oluşturmaktadır.

Giddens`ın küreselleşme teorisi içindeki en önemli eksikliklerinden biri, modernitenin bir ürünü olarak gördüğü küreselleşmenin, " ötekinin-mekan" boyutunu ihmal ediyor olmasıdır. Giddens`ın yaklaşımına yönelik olarak yapılan bir diğer eleştiri ise "kültürel süreçleri" yeterince ele almadığına ilişkindir (Aslanoğlu 1998:156 ve Robertson 1999:235).

Robertson ayrıca Giddens`ın küreselleşmenin Batılı-olmayan kültürlerin ezilmesini içermediğini ileri süren iddialarının, ister istemez "öteki kültürler" sorununun kuramlaştırılmasının gerekliliğini göz ardı etme eğiliminde olduğunu belirtmektedir. Robertson(1999:235)`a göre Giddens`ın göremediği nokta, birlik damgasını taşıyan bir dünya görüşünün, ötekilerin bir alanı olarak dünya görüşüyle bir arada varolabilmesi imkanıdır.

Giddens (1991)`ın bu yaklaşımındaki temel hareket noktası, "türdeşleşmiş bir modern insan" tasarımından hareket ederek, varolan süreçlere ilişkin yorumlarında, bu modern insan kavramsallaştırmasına yönelik bir düşünümsellik ileri sürüyor olmasıdır.

3.3.4. İdeoloji Olarak Liberalizmin Sonu ve Bir Dünya Sisteminin Krizi Olarak Küreselleşme

Immanuel Wallerstein

Wallerstein (1998a :33), 1990`lı yıllardan 2025 ve 2050`li yıllara kadar, çok büyük ihtimalle, Dünya Sistemi içinde barış, istikrar ve meşruiyet krizi

yaşanacağını ileri sürmektedir. Bu krizin ortaya çıkışında kısmen, Amerika Birleşik Devletleri`nin hegemonik gücünün zayıflaması etkili görünürken, krize neden olan asıl kriz doğrudan doğruya Dünya Sistemi`nin krizidir.

Dünya Sistemi`nde hegemonik bir güce sahip olunması demek, toplumsal iktidar dağılımının kalıcı bir eklemlenmesini empoze edebilecek jeopolitik bir konuma sahip olabilmek anlamına gelmektedir. Bu türden bir güç, öncelikli olarak büyük güçler arasındaki askeri mücadelenin yokluğu anlamına gelen bir "barış" dönemine işaret etmektedir ve böylesine bir hegemonya dönemi meşruiyet gerektirir. Wallerstein (1998a: 33)`a göre hegemonik gücün ciddi bir meydan okumayla karşılaşmaksızın iradesini ve "düzeni"ni diğer büyük güçlere empoze edebildiği bu türden gerçek hegemonya dönemleri, modern dünya sistemi tarihi içinde nispeten kısa dönemli olmuşlardır ve aslına bakılırsa gerçekten böyle olan üç dönem bulunmaktadır:

-Onyedinci yüzyılın ortalarında Birleşik Eyaletler

-Ondokuzuncu yüzyılın ortalarında Birleşik Krallık

-Yirminci yüzyılın ortalarında ABD.

Hegemonik güç, askeri gücünü kaybetmemiş olsa da, zaman içinde diğer büyük güçler içinde bir güçten ibaret hale geldiğinde, gayet açık bir biçimde, daha az istikrarlı ve buna bağlı olarak daha az meşruiyet ortaya çıkmaktadır. Bunun anlamı "daha az barış" demektir (Wallerstein 1998a: 34).

Bu anlamda, içinde bulunduğumuz ABD hegemonyasını izleyen dönem, temelde, ne ondokuzuncu yüzyıl ortalarındaki İngiliz hegemonyasını izleyen dönemden ne de Onyedinci yüzyıl ortalarındaki Felemenk hegemonyasını izleyen dönemden farklı değildir (Wallerstein 1998a: 34).

Wallerstein`a göre Kapitalist Dünya Ekonomisi, nispeten tekelleşmiş ve bu yüzden yüksek kar getiren belli üretim türlerinin, büyük sermaye birikimi mevkileri haline gelen belli sınırlı bölgelerde yoğunlaşmasına dayanan, hiyerarşik dağılım eşitsizliği içeren bir sistemdir. Değişim mekanizmaları döngüsel ritimler içermektedirler ve bir Kondratiyef Döngüsünün uzunluğu yaklaşık 50-60 yıl kadardır ve bunun A safhası, özel önem taşıyan ekonomik

tekellerin korunabildiği zaman dilimini yansıtırken; B safhası, söz konusu tekellerin kontrolü için mücadele dönemi olduğu kadar, tekel güçleri tükenmiş üretimlerin, coğrafi açıdan yeniden konumlanmalarına yönelik çabalara karşılık gelmektedir (Wallerstein 1998a: 35).

Şu an içinde bulunduğumuz süreçler, yeni bir hegemonya mücadelesine tanıklık etmektedirler. Wallerstein(1998a :38), bu hegemonya mücadelesinin, üç aktörü olduğunu ileri sürmektedir. Bunlar; zayıflamakta olan ABD, Japonya ve Avrupa Birliği`dir. Olası Japonya ve ABD ittifakı ile AB arasında ortaya çıkacak olan iki bölgesel merkez için, gündeme gelmesi beklenebilecek yarı çevreler ise Japonya-ABD ortaklığı için Çin ve AB için Rusya`dır (Wallerstein 1998a: 39).

Wallerstein (1998a:47), 2000-2025 yılları arasındaki dönemi kapsayacak olan Kodratiyef A safhası, bazı yönlerden göz alıcı bir genişleme dönemi olacak gibi görünse de, bazı açılardan oldukça tatsız sonuçlar yaratacaktır. Bu anlamda Wallerstein bu dönemden, daha az barış, istikrar ve meşruiyet beklemektedir.

Gerçeklemesi muhtemel olan bir dizi "yeni" gelişme söz konusudur ve önceki dönemlerden farklı bir şekilde, bunların sınırlandırılmasında ve sistemin dengeye ulaştırılmasında başarısızlığa düşülebilmesi ihtimali yüksektir:

1. Devletlerin iç düzeni sürdürme kabiliyetlerinde muhtemelen azalma gündeme gelecektir. Bunun en tehditkar olan yönü, merkez bölgelerdeki "devlet olma" durumunun zayıflama beklentisidir (Wallerstein 1998a:48).

2. "Devlet Olma" haline yönelik tehdidin artması, özellikle BM`lerin nötrlüğünün iyice tartışılmaya başlandığı bir ortamda, devletler arası sistemin temellerini iyiden iyiye sarsmaktadır. Wallerstein (1998a:49), rakip bir takım örgütlerin ortaya çıkma olasılıklarının yüksekliğine işaret etmektedir.

3. Devletlerin ve devletlerarası sistemin etkinliğini kaybetmesi durumunda, insanların, çeşitli etiketlerle isimlendirilen; etnik, dinsel, dilsel, azınlık, cins ya da cinsel tercih grupları gibi "Gruplara" yönelmeleri beklenmektedir. Wallerstein (1998a:49)`a göre bu durum yeni bir şey

değildir ancak yeni olan bu grupların, tanım itibariyle bir çok grubu barındıran bir devlette, yurttaşlığa ve katılıma alternatif olarak görülmelerinin derecesidir. Sorun, insanların kime güveneceğiz sorusuna verecekleri yanıtın ne olacağıdır. Bu gruplar devletin karşısında, kendi içlerine dönük "eşitlikçi" bir bilinç artışının ve demokratikleşme fenomeninin ürünü olarak güçlü bir çekim noktası oluşturuyor olmakla birlikte, siyasal-kültürel açılardan oynayacakları rollerde kendi içlerindeki çelişik yapıları nedeniyle oldukça kaotik sonuçlar yaratabilecektir.

4. Bir diğer sorun, Kuzey-Güney savaşlarının yaygınlık kazanmasıdır ki, Kuzey bu gün artık birden fazla "Körfez Savaşı" ile aynı anda mücadele edebilmekten uzak görünmektedir. Ayrıca Kuzeydeki, bilinç artışlarına bağlı olarak gündeme gelebilecek olan azınlık-azınlık çatışmaları ile nasıl başa çıkılabileceği de önemli bir sorun oluşturmaktadır (Wallerstein 1998a: 50).

5. Salgın hastalıklardan, göçlere, üretim ve tüketim süreçlerini etkileyecek daha bir çok belirsizlik söz konusu olabilecektir. Wallerstein (1998a: 51)`a göre bu süreçlerin gelecekte alacakları yön bu gün belirsizdir ve insan müdahalesinin önemli farklar yaratabildiği dönemler, nispi düzen dönemleri değil bu türden kaos dönemleridir. Wallerstein iki ayrı eğilimin varlığına dikkat çekmektedir. Bunlardan birincisi, Bireysel olarak güçlü fakat herhangi bir kollektif yapıdan yoksun olan, her şeyin kontrolden çıkacağını algıladıkları için, sistemsel krizde faaliyet bulunan yeniden kurulmuş hiyerarşi ve ayrıcalığın hayalini görenlerdir. Bunlar "hiçbir şeyin değişmemesi için her şey değişmelidir" ilkesine göre davranmaktadırlar. Bir diğer grup ise "demokrasi/eşitlik" hayalini görenlerdir. 1789-1989 döneminde sistem karşıtı hareketler olarak ortaya çıkan ancak uzun vadede sistemin zayıflamasından çok onu güçlendirmeye hizmet etmiş olan bu gruptakilerin, gelecek için etkili bir stratejiyle ortaya çıkıp çıkamayacakları henüz belli değildir.

6. Gelecekte nasıl bir dünya sisteminin inşa edileceği konusunda bugünden bir şey söyleyemeyeceğimizi ileri sürmesine karşın Wallerstein (1998a:51), 2050-2075 yılı sonrasında artık kapitalist bir dünyada yaşıyor olmayacağımız konusunda iddialıdır. Ona göre, artık bunun yerine, yeni bir düzen ya da düzenler, kısacası yeni bir tarihsel durum ya da sistemler içinde yaşanıyor olunacaktır.

Wallerstein (1998c: 94)`a göre 1789`dan, 1989`a kadar olan dönemde, kapitalist dünya ekonomisinin ideolojik harcını liberalizm oluşturmuştur. Liberalizmin ideolojik bir seçenek olarak tarih sahnesine çıkışı Fransız Devrimi ile gerçekleşmişken, Komünizmlerin 1989`daki çöküşüyle birlikte de silinmeye başlamıştır.

Wallerstein, liberalizm kavramı üzerine birbiriyle çelişen bir çok farklı tanımlama yapıldığına işaret etmekte ve bu kavramı kendi ideoloji kavramsallaştırması çerçevesinde değerlendirmektedir. Buna göre, bir ideoloji çok sayıda insanı harekete geçirmeyi hedefleyen kapsamlı, uzun vadeli bir siyasi programa karşılık gelmektedir (Wallerstein 1998c:95).

Bu siyasal program içerisinde bu söz konusu ideolojiler "devlete" çeşitli derecelerde stratejik önem atfetmişlerdir. Sosyalistlere göre devlet genel iradeyi uygulaması; muhafazakarlara göre geleneksel hakları genel iradeye karşı koruması ve liberallere göre ise bireysel hakların gelişmesine izin verecek koşulları güvence altına alması açısından önem taşımaktaydı (1998b:86).

Liberaller, 19. yüzyılın "tehlikeli" sınıflarının ehlileştirilmesinde, devletin gücünü kullanarak üçlü bir reform programı uygulamaya koymuşlardır; genel oy hakkı, refah devletinin başlaması ve siyasi olarak birleştirici bir ırkçı milliyetçilik (Wallerstein 2000:81).

Wallerstein (2000:81)`in ifadesi ile halk egemenliğinin ulus içi yapılar içerisinde "ehlileştirilmesinin hikayesi" bir anlamda liberal ideolojinin hikayesine karşılık gelmektedir. Burada söz konusu olan süreç liberalizmin iki rakip ideoloji olan, muhafazakarlık ve radikalizmin/sosyalizmin tezahürlerini, kendi ideolojisi içerisine dönüştürme becerisinin hikayesidir.

Ondokuzuncu yüzyılın tehlikeli sınıflarının -Batı Avrupa ve Kuzey Amerika`nın kentli proletaryasının- talepleri karşısında liberal ulus içi yapılar için geçerli olacak bir reform paketi sunmuşlardır: genel oy hakkı, refah devletinin başlaması ve ırkçı bir milliyetçilik (Wallerstein 2000: 81).

Bu programın başarılı olması, 1914`lere gelindiğinde ilk zamanların özellikle Batı Avrupa ve Kuzey Amerika`daki tehlikeli sınıfların artık tehlikeli olmaktan çıkmalarına sebep olmuş ancak bu dönemde, bu sefer de, liberal ideolojinin karşı karşıya kaldığı bir başka tehlike olan, üçüncü dünya halklarının talepleri gündeme gelmeye başlamıştır (Wallerstein 2000:82).

Liberal ideologlar bu yeni tehlike karşısında, 19.yüzyılda ulus-içi yapılar için uygulamaya koydukları reformlara benzer reformları, devletler arası düzeyde uygulamaya çalışmışlardır.

19.yüzyıl ⟶ **20.yüzyıl**	
19. yüzyılda, Ulus içi yapılardaki tehlikeli sınıflara yönelik liberal reform paketi	**20. yüzyılda, devletler arası düzeyde uygulamaya çalışılan reformlar**
ULUS İÇİ	**ULUSLARARASI**
a. Genel oy hakkı	a. Ulusların kendi kaderini tayin etme hakkı
b. Ulusal refah devleti	b. Az gelişmiş ülkelerin ekonomik kalkınması
c. Irkçı milliyetçilik	c. Bunun eşdeğeri bulunamıyor, bütün dünyayı kapsayacak bir milliyetçilik benzeri ideolojinin, kendisine karşı birleşeceği bir dış grup kalmıyordu

Wallerstein`a göre uluslarası düzeyde uygulamaya konmaya çalışılan bu formül 1968`li yıllara gelindiğinde açmaza girmiş görünmekteydi. "1968 Şoku",

liberalizmin bütün jeo-kültürünün, sistem karşıtı hareketlerce, eleştirildiği ve sahtekarca bulunduğunun bütün dünyaya duyurulmasını sağlamıştı.

Kaynaklar belirli bir miktardaydı ve bu kaynakların kullanımında tüm yerküreyi ilgilendiren bir eşitsizlik söz konusuydu.

Wallerstein (2003:url)`a göre, 1989-1991'de Sovyetler Birliği'nin çöküşü (ABD'nin müttefikleri üzerindeki kontrolu açısından bakıldığında) bir felaketi ve dolayısıyla da, bir dünya sistemi olarak liberalizmin sonunu getirmiştir.

Bu durum, ABD`nin bir dünya lideri olması için temel teşkil eden en büyük nedeni yoketmiştir. Şimdi Batı Avrupa kimden korkacaktır? Wallerstein (2003:url)`a göre, ABD, bu tarihten sonra, Batı Avrupa'ya Amerikan liderliğine inançla yapışmaları için bir neden önermek amacıyla Sovyetler Birliği yerine bir başkasını aramaya başlamıştır. ABD`nin önerisi basitçe "Kuzey"in "Güney"e karşı sınıfsal çıkarlarının korunması gerektiği savına dayandırılmıştır. Buna göre, ABD ve Batı Avrupa'nın:

-Küresel düzen

-Neoliberal küreselleşme ve

-"Güney" ülkelerinin askeri kontrolü

Noktalarında ortak çıkarları bulunduğu tezi geliştirilmiştir. Ne var ki, Wallerstein (2003:url), bugünün jeopolitik gerçeklerinin oldukça farklılaşmakta olduğunu ve Batı Avrupa`nın, Bush'un politikalarının Saddam Hüseyin'i hedeflediği kadar kendilerini de hedefliyor oluğunu hissetmeye başladıklarını ileri sürmektedir. O`na göre, Batı Avrupa artık, Bush'un güçlü ve politik olarak bağımsız bir Avrupa olasılığını yok etmeyi denediğini görmektedir.

Wallerstein (1998b:91)`e göre söz konusu süreç, ideolojilerin sonuna değil etkin bir siyasi proje olarak liberalizmin miadını doldurmuş olduğuna ve kapitalist dünya ekonomisinin yapısal krizinin etkisi altında çöküş sürecine girmiş olmasına işaret etmektedir. İdeolojilerin sonu belki de gelmemiş olabilir ancak, yaklaşık elli yıl sürebilecek olan ve sonucu belirsiz olan büyük bir "çatallanma" olarak tanımlanabilecek bir geçiş dönemine girilmiş olması muhtemeldir.

Zihniyetler açısından içine girmiş olduğumuz yeni dönemde çeşitli düzeylerde gerçekleşen bir "bilinç artışı" ve demokratik talepler yönünden belirgin bir çok seslilik söz konusudur. Bu talepler liberalizmin bir başarısı olmaktan çok tam aksine geride bırakmış olduğumuz dünya sisteminin ideoloji olarak onun reddedilmesi anlamına gelmektedir. Ekonomik refah ve siyasi iktidar gerçekten eşit olarak paylaşılmadığı için mevcut dünya düzeninin demokratik olmadığı yolundaki bir itirazı dile getiren söz konusu bu süreçler içinde, normalleşme eğiliminde olan şey, tedrici değişim değil parçalanmadır (Wallerstein 1998c:107).

Bu toplumsal parçalanma döneminde, bu gün artık insanlar korunma sağlamak için, geçtiğimiz dönemin aksine devletlere değil, her türden grup dayanışmalarına yönelmektedirler (Wallerstein 1998c:107).

Kültür ve kimlik kavramlarının yoğun bir şekilde gündeme gelmesinde Wallerstein, kültürün tepkisel bir güç olma potansiyeli üzerinde durmaktadır. Kültüre ilişkin mevcut ilgi O`na göre, toplumsal ilerleme ve bireysel kurtuluşun gerçekleşeceği yerler olan, ekonomik ve siyasal arenalara duyulan inancın zayıflaması nedeniyledir. Bu anlamda; kültür ve kimlik yeniden gerçek bir konum kazanılmasında en önemli araçlar haline gelmektedirler (King 1998:35).

Önümüzdeki dönem bu anlamda, 1968`lerde temelleri atılmış olan ve 1989`da açık bir şekilde başlamış olan ve en azından yirmi beş-elli yıl kadar sürecek olan bir dönemdir ve artık 1789` lardan itibaren "tehlikeli sınıflara" karşı ideolojik bir kalkan olarak egemen güçlerce ideolojik bir kalkan olarak kullanılmış olan "liberalizmin" sonu gelmiş bulunmaktadır.

Sınırsız sermaye birikimi açısından bu süreçler belirgin bir sınırlamanın artık söz konusu olduğu anlamına gelmektedirler (Wallerstein 1998d: 249):

1. Kentleşme, eğitim ve iletişimdeki artışlar, dünya çapında hem siyasi hem de sosyo-ekonomik eşitsizliklere yönelik bir farkındalık yaratmıştır. Artık devletler tarafından bu eşitsizliklerin gizlenmesi hiç de kolay görünmemektedir.
2. Hükümetler artık şirketlerin alt yapı tesislerinin inşasına yaptıkları harcamalarla, kendi yurttaşlarının refahı için yapmaları beklenen

harcamalar arasında bir tercih geliştirme zoruniuluğuyla karşı karşıya bulunmaktadırlar.

3. Hem küresel hem de devlet düzeyindeki dengesizlikler ırksal/etnik/dinsel dağılımlı bir nitelik taşımaya başlamıştır ve sistem üzerindeki muhtelif gerilimlerin ilk kurbanları, devlet yapılarının meşruiyeti, dolayısıyla düzeni sağlama kabiliyetleri olacaktır.

Medeniyetler çatışması tezi Wallerstein (2002:258)`a göre, aslında kapitalist dünya ekonomisi sisteminin genişleme süreci içinde, ihmal etmiş olduğu diğer tarihsel sistemlerin, günümüzde kültürel dekolonizasyon süreci içine girmeleriyle birlikte gündeme gelmeye başlamıştır.

Medeniyet iddiaları batılı sosyal bilimciler tarafından tahrip edici bir evrenselcilik ve Newtoniyen paradigma anlayışı içinde dile getirilmektedir ki, bilim felsefesi alanında Batı bu türden bir evrenselciliğin eleştirisini oldukça ciddi bir biçimde zaten yapmış durumdadır.

Bununla birlikte "meta kuram" anlayışlarına getirilen eleştirilere rağmen, küreselleşme süreçlerine getirilen teorik bakış ve sosyal bilim yapma mantığındaki ontolojik ve epistemolojik dönüşüm talepleri yeni türden "meta kuramları" sosyal bilim alanı içerisine taşımaktadır.

3.3.5. Ulusal Devletten Medeniyetler Çatışmasına: Samuel P. Huntington

Huntington`a göre de dünya siyaseti yeni bir safhaya girmiş bulunmaktadır. Huntington, küresel politikaların gelecekte alacağı yönün ne olabileceği konusunda ileri sürülen fikirlerin temelde göz ardı etme eğiliminde oldukları bir gerçekliğin varolduğunu ileri sürmektedir.

O`na göre, gelecekte beşeriyetler arasındaki büyük bölünmelerin ve hakim mücadelelerin asıl kaynağı ideolojik ve ekonomik değil, "kültürel" olacaktır (Huntington 2002:22).

Ulus devletler yine yerküre ölçeğinde en güçlü siyasal aktör olmayı devam ettirecekler ancak küresel politikalardaki mücadeleler temelde farklı medeniyetlere mensup grup ve milletler arasında meydana gelecektir. Huntington`un bu tezi, ulus devletlerin gerek ulus-altı, gerekse, ulus-ötesi

birimlere bazı yetki ve sorumlulukların devredilmesinin en meşru kaynağı olma konumları devam ettirerek, bölgesel ittifaklara -ulus devletler temelinde ancak belirli medeniyetler temelinde oluşturulacak olan bölgesel ittifaklara- gidileceği yolundaki görüşlere zemin oluşturmaktadır.

Huntington' a göre modern toplumlarda ortak ve yaygın pek çok vardır ancak bu durum dünyanın homojenliğe doğru gitmesi anlamına gelmemektedir. Braudel' in vurguladığı üzere, "..tek bir uygarlığın elde ettiği başarıların, dünyanın büyük uygarlıkları içinde yüzyıllarca varolmuş olan çok-kültürlülüğü silip süpüreceğini düşünmek çocukcadır" (Yılmaz 2004:273)

Bu gün, Avrupa Birliği`nin bir Hıristiyan kulübü olup olmayacağı yönündeki tartışmaların, doğrudan doğruya bu tezle ilişkili olarak değerlendirilmesi mümkün gözükmektedir.

Batının tarihsel süreç içinde mücadele halinde olan aktörlerinin gelişme eğilimi: prensler arası, milletler arası ve bir dünya sisteminin kurucu öğeleri olarak ideolojiler arası bir çizgide gerçekleşmiştir (Huntington 2003: 22).

Ulus devletler arasındaki bir temelde yapılan mücadeleler, 1793`ten I. Dünya Savaşı`na kadar devam etmiş, Huntington (2002)`a göre, daha sonra Rus İhtilali ve ona gösterilen bir tepkinin neticesi olarak, milletler arası mücadeleler yerini, önce komünizm, faşizm ve liberal demokrasi, daha sonra da komünizm ve liberal demokrasi arasında cereyan eden "ideolojik" mücadeleye bırakmıştır. Soğuk Savaşa zemin oluşturan bu ideolojik mücadelenin başat aktörleri konumunda bulunan Süper Güçlere ilişkin olarak dikkat çekici olan bir nokta, her iki Süper Güç`ün de Avrupai anlamda bir milli devlet olma niteliği taşımamış olmalarıdır (Huntington 2002:23).

Huntington (2002: 23)`a göre, prensler, milli devletler ve ideolojiler arasındaki bu mücadeleler hep Batı Medeniyeti`nin kendi iç bünyesindeki mücadeleler olmuşlardır ve 17., 18, ve 19. yüzyıllardaki savaşlar kadar Soğuk Savaş gerçeği de bu türden bir mücadeleye karşılık gelmektedir.

Soğuk Savaş`ın bitişiyle birlikte, milletler arası siyaset Batılı görüntüsünün dışına çıkmış, Batılı ve Batılı Olmayan medeniyetler arasındaki etkileşim, milletler arası siyasetin odak noktası haline gelmeye başlamıştır. Huntington`ın

bu yaklaşımı, Wallerstein (2003:url) tarafından, stratejik bir ABD politikası olarak değerlendirilmektedir. Soğuk Savaş`ın bitişi, Batı`nın ABD`nin üstünlüğünü kabul etmesi için meşruluk zemini oluşturan, Süper Güc`ün ortadan kalkmasının ardından, Batı Avrupa`nın ABD`ye rağmen güçlenmeye başladığı tarihe de eş zamanlı olarak karşılık gelmektedir. Bu anlamda "Medeniyetler Çatışması" tezi, eski hiyerarşiler için yeni bir "meşruluk" zemini oluşturma gayreti olarak ortaya çıkmaktadır.

Huntington(2002), dünyanın, Soğuk Savaş esnasında, siyasi, iktisadi ve ekonomik gelişme seviyelerine bağlı olarak, devletlerin, Birinci, İkinci ve Üçüncü Dünya sınıflandırılması içinde bölümlendiği bir hiyerarşiye sahip olduklarını; ancak bu gün artık bu sınıflandırmanın bir anlamının kalmadığı, bunun yerine kültür ve medeniyet terimleriyle yapılması gereken sınıflandırmaların daha anlamlı olacağı iddiasındadır.

Huntington`ın yaklaşımı "kültür" temelli bir medeniyet kavramsallaştırması üzerine kurulmuştur. Medeniyet, kültürel bir varlıktır; köyler, bölgeler, etnik gruplar, milliyetler, dini gruplar, tüm bunların hepsi, kültürel çeşitliliğin farklı seviyelerinde ayrı kültürlere sahiptirler. Medeniyet hem dil, tarih, din, adetler, kurumlar gibi ortak "objektif" unsurlar hem de insanların subjektif olarak sahip oldukları "aidiyet" bilinçleri üzerinde şekillenmektedir.

Bu anlamda bir medeniyet, insanların kendilerini diğerlerinden ayırt etmelerine imkan tanıyan en yüksek kültürel gruplaşma ve en geniş kültürel kimlik seviyesidir. İnsanlar kimliklerini yeniden tanımlayabilirler ve bunun neticesi olarak medeniyetlerin kompozisyonu ve sınırları da değişime uğrar (Huntington 2002:24).

Huntington (2002:25)`a göre, medeniyet kimliği gelecekte gittikçe artan bir şekilde önem kazanacak ve dünya büyük ölçüde, belli başlı yedi veya sekiz, medeniyet arasındaki etkileşimler çerçevesinde şekillenecektir. Geleceğin en önemli mücadeleleri medeniyetler arasında gerçekleşecektir.

Huntington medeniyetler arası çatışma olasılığının gündeme gelmesinde etkili olduğunu düşündüğü bazı temel iddialar ileri sürmektedir. Buna göre:

1. Medeniyetler arasındaki farklılıklar, çok geniş bir tarihsel birikimin ürünüdürler ve bunların ortaya çıkardığı farklılıkların kısa bir süre içinde aşılması mümkün görünmemektedir. Öyle ki bu türden kültürel farklılıkların, mutlaka "şiddet"e yol açacakları ileri sürülememekle birlikte, siyasi, ideolojik ve rejim farklılıklarından kaynaklanan farklılıklardan çok daha keskin oldukları açıktır.

2. Dünyanın giderek daha fazla küçülüyor olması sebebiyle kültürler arasındaki karşılaşmalar sebebiyle, farklılıkların daha açık bir şekilde gündeme gelmeye başlaması muhtemeldir. Bu durum insanların medeniyet şuurlarının artmasında etkili olacaktır.

3. Dünya çapındaki sosyal değişme ve ekonomik modernleşme süreçleri, ulus devletleri yıpratarak, insanların bir kimlik bileşeni olarak, "ulusal kimlik"lerini aşındırmaktadır. İnsanların içine düştükleri bu kimlik boşluğunu, hem Batı`da hem de Batı-dışı toplumlarda fundamentalist kimlikler doldurma eğilimine girmiştir. Dünyanın bu anlamda yirminci yüzyılın sonlarında, "sekülarizasyon" dan uzaklaşıyor olması, önemli sosyal gerçekliklerden birine işaret etmektedir. Dinin ortaya çıkacak olması beklenen bu önemli fonksiyonu, medeniyetler temelindeki bütünleşmeler ve ulusal sınırları aşan sosyal kimliklerin inşasının temelini oluşturmaktadır.

4. Batılı Olmayan elitlerin eskiden olduğu gibi Batılılaşmadıkları, aksine daha fazla kendi kültürlerine dönmeleri süreci hızlanmış olmasına karşın, bu bölgelerdeki halk kütlelerinin giderek daha fazla özellikle de Amerikan tarzı bir yaşam biçimine aşina hale gelmeye başlamalarının, Batı medeniyeti açısından getireceği önemli avantajlar söz konusudur.

5. Siyasi ve ekonomik olanlara nazaran daha az değişme eğilimi gösteren kültürel özelliklerin ve farklılıkların, uyuşma ve ayrışmaları da bu yüzden daha kolay olmaktadır. Sınıf ve ideoloji mücadelelerinde "anahtar soru olan "hangi tarafta" olunduğu sorusu artık, geçerliliğini yitirmiştir ve bu gün en çok sorulan soru "Sen nesin?" dir. Bu ise bir veridir ve sınıfsal ya da ideolojik temelli yanıtların değişebilirliğinden çok daha az esnektir. Yarı Fransız- yarı Arap olmak mümkündür ancak, yarı Müslüman-yarı Katolik olmak mümkün değildir.

6. Ekonomik bölgeselciliklerin gelişmekte olması bir başka önemli faktördür. Bu bölgeselciliklerin medeniyet şuurunu arttırması beklenmektedir ve gerçekte başarılı bir ekonomik bölgeselcilik ancak müşterek bir medeniyet içinde başaralı olabilecek gibi görünmektedir. Bu anlamda Avrupa Birliği, Avrupa kültürü ve Batı Hıristiyanlığı temeline dayanmaktadır.

(Huntington 2002: 25-27).

Bu gün Huntington (2002:25)`e göre söz konusu medeniyet çatışmalarının muhatabı olan medeniyetler: Batı, Konfüçyus, Japon, İslam, Hint, Slav-Ortodoks, Latin Amerika ve Afrika`dır.

Belirli bir medeniyete dahil olma, olmama konusunda Huntington`ı kararsız bırakmış olduğu izlenimi veren, Türkiye, Meksika ve Rusya, O`na göre, bölünük ülkeler kapsamına girmektedir. Bölünük bir ülkenin, medeniyet kimliğini yeniden tanımlayabilmesi için üç şartı yerine getirmesi gerekmektedir (Huntington 2002:44):

1. Bölünük ülkenin, siyasi ve ekonomik seçkinleri, bu tercihin geliştirilmesine taraftar ve istekli olmalıdırlar.
2. Söz konusu ülkenin kamuoyu, yeniden tanımlama konusunda ortak tavır almaya eğilimli olmalıdır.
3. Alıcı konumundaki medeniyetteki hakim gruplar bu katılımı benimsemeye istekli olmalıdırlar.

Bu çerçeve içinde Meksika söz konusu üç şartı da yerine getirmiş görünmektedir. Buna karşın Rusya bu koşulların hiçbirini gerçekleştirememiştir.

Türkiye konusunda ise Huntington Türkiye`nin Batı Medeniyeti`ne ait olmadığı için Avrupa Topluluğuna alınmayacak olduğunu ileri sürmekle birlikte (Huntington 2002:42), yukarıdaki söz konusu üç şarttan ikisini gerçekleştirmiş olduğunu (Huntington 2002:44) ancak Batı Medeniyeti tarafından Türkiye`nin kendi aralarına alınması konusunda bir isteksizliğin varlığına işaret etmektedir.

19. yüzyıl sonlarında dünyayı ele geçiren Avrupa iken 20.yüzyıl sonlarında dünyaya egemen olan güç ABD'dir. Ancak batı geçmişten bugüne sanıldığının

aksine güç kazanmamakta, gerilemektedir. Nitekim medeniyeti oluşturan iki unsur "dil" ve "din" açısından bu görülmektedir (Yılmaz 2004:275).

Öte yandan Batı kendi arzularını diğer toplumlara empoze edecek demografik ve ekonomik dinamizme de artık sahip değildir. Bu nedenle Batının evrensellik misyonunu terk etmesi, kendi uygarlığının canlılığını, birliğini, dinamizmini ve gücünü arttırması zamanı gelmiştir.Bu doğrultuda aynı uygarlığın iki temsilcisi Amerika ve Avrupa çatışmak yerine Atlantik etrafında birleşmeli, NATO Batı Hıristiyanlığı' nın güvenlik teşkilatı olmalı ve Atlantik merkezli bir politika izlemelidir (Yılmaz 2004:275).

Wallerstein'ın (2003:url) da ileri sürdüğü gibi, Huntington'ın, "Medeniyetler Çatışması" tezi, ABD'nin, iki kutuplu dünya mistifikasyonunun ardından, AB'nin dikkatini yeni tehlikelere çekerek, bir süper güç olarak AB'ye liderlik etmesini haklılaştırmaya yönelik gerekçeler üzerinde temellenmektedir.

Bu gerekçeler, Batı içi bir güç mücadelesi söz konusu olduğunda, gerçekte dünyanın "küresel bir köy" haline gelmesinin ne kadar uzağında olduğumuzun da bir göstergesidir.

3.3.6. İdeolojilerin Sonu ve Liberalizmin Zaferi Olarak Küreselleşme

Francis Fukuyama

Fukuyama`nın tezi, post-modern düşünürlerin modernizmin bittiği tezinin tam tersine modernizmin zaferini ilan etmektedir.

Bu yaklaşıma göre, insanoğlunun tarih boyu süren arayışı Batı liberal demokrasisinin getirdiği değerlerle nihai mükemmeliyetine ulaşmıştır. Tarihin bu son evresinde, bütün alternatif değerler sistemi ve medeniyet yapıları Batı medeniyetinin üstün değerlerine boyun eğmek zorunda kalacaktır (Davudoğlu 2002:369).

Yeni dünya düzeni fikrinin entelektüel zeminlerinden biri olarak görülen bu tez, katı bir determinizm ve tarihsicilik sergilemektedir ve liberalizmin önündeki tüm kısıtlamaların ve engellemelerin kaldırılmasının gerekliliğini ileri süren

"ekonomik küreselleşmecilerin" yaklaşımları için bir meşruluk zemini oluşturma gayreti içinde görünmektedir.

Fukuyama (2002: 196)`ya göre içinde bulunduğumuz süreçler artık ideolojilerin sona erdiği bir döneme işaret etmektedirler. Fukuyama (2002), Huntington`ın medeniyetlerin birbirleriyle, ulus devletler gibi koalisyonlara gidebilecekleri görüşüne katılmakla birlikte, bu türden medeniyetler arası uzlaşma eğilimlerinin genellikle "Batı"yı hedef alacak şekilde gerçekleşiyor olduğu iddiasındadır.

Bu gün dünyada, kendisini sadece bir devletin ya da bölgenin değil aynı zamanda müşterek bir medeniyetin parçası olarak gören gruplar sadece Müslümanlardır. İslami fundamentalizm belli bir hedefe yönelmiş enternasyonal bir hareket olarak tarif edilmektedir çünkü, Müslümanlar doktrinlerini dünyaya, belli bir devletin menfaatleri için değil, İslam için yayma ve İslamı hakim kılma iddiasındadırlar (Fukuyama 2002:196).

Oysa, Fukuyama (2002:196)`ya göre, medeniyetler retoriğine rağmen, ulus devletler, dünya sahnesinin en önemli aktörleri olmaya devam etmektedirler ve bu durum İslam dünyası için de geçerli görünmektedir. Özellikle Orta-Doğu dışında, medeniyetlerin kimliği milli-devlet kimliğine nazaran çok daha zayıf hissedilmektedir. Bu gün Avrupa`da yaşanların çoğu kendisini Hıristiyan Medeniyetinin bir üyesi olarak değil, öncelikle bir Alman, bir İtalyan ya da bir İrlandalı hatta büyük ihtimalle bir Avrupalı olarak görmektedir.

Dünyanın birçok bölgesinde örnekleri görülebildiği gibi ortaklaşa etkisi altında olunan bazı kültürel bileşenler, çeşitli dini karşıtlıklardan çok daha önemli olabilmektedir. Bu bakımdan Fukuyama (2002:197)`ye göre Huntington`ın bakış açısı bir çok bakımdan gelenekseldir ve O bütün dikkatini uluslar arası arenadaki iktidar ve güç için yapılacak olması muhtemel kuralsız ve merhametsiz bir savaşa yöneltmiştir.

Modernite, Hıristiyan evrenselcilik anlayışının laik bir formudur ve "liberal demokrasi" ise yine Hıristiyan bir ortamın ürünüdür. İslam'ın geçerlilikte olduğu bölgeler, liberal demokrasiye en uzak bölgeler olmalarına ve İslam ülkeleri liberal demokratik dünyaya tepkili olmalarına rağmen, alternatif bir model

geliştirmeleri mümkün değildir. Çünkü istenen halen liberal demokrasi ve Pazar ekonomisidir (Yılmaz 2004:279)

Ne bazı realistler ne de Huntington bu anlamda, günümüz dünyasının entegre edici ve dengeleyici güçlerini dikkate almamaktadırlar. Oysa, Avrupa Birliği, NAFTA ve APEC gibi ekonomik entegrasyonların dünya ekonomisi üzerindeki olumlu etkileri göz ardı edilemeyecek kadar aşikardır (Fukuyama 2002:197).

Kültürler arası etkileşimler, Huntington (2002)`ın yorumlarının aksine, kriz ve çatışmaya değil intibak, hoşgörü ve yenilenmeye yol açmaktadır (Fukuyama 2002:18).

Fukuyamaya (2002:198)`a göre günümüzün en etkili entegrasyon faktörü liberal demokrasidir ve onun değerleri, maddi menfaatlerin ve servetin arttırılmasının meşru ve tabi görüldüğü bir anlayışa dayanmaktadır. Bu anlayış uzun zamandır, sanayileşmiş ülkelerin sosyal yapılarına kök salmış vaziyettedir.

Fukuyama (2002:199), küreselleşen dünyada, coğrafi büyüklük, nüfus, yer altı kaynakları veya jeopolitik konum gibi faktörlerin artık gücün belirleyici unsurları olmaktan çıkmış olduklarını, günümüzde gücün belirleyici unsurunun, beşeri sermaye olduğunu ileri sürmektedir.

Büyük savaşlar hep büyük ve iyi teşkilatlanmış olan sanayi toplumları arasında gündeme gelmiştir ve bunların çoğu son elli yıl içinde liberal demokratik ülkeler haline gelme eğilimi gösterdikleri için bu toplumların kendi aralarında çıkması muhtemel bir savaş imkanı oldukça düşüktür (Fukuyama 2002:202).

Gelecekte çıkması beklenebilecek ve en vahim sonuçlar yaratabilecek olan savaşlar, demokratik ülkelerle, demokratik olmayan ülkeler arasında olanlardır (Fukuyama 2002:203).

Küreselleşme süreçlerinin, sivil tabanının genişlemesi ile birlikte Fukuyama(2002:204)`ya göre, savaşlar askeri ve siyasal sahadan ekonomik sahaya kaymaya başlayacaktır. Savaşların karakterini değiştiren söz konusu bu süreç iki fenomen tarafından belirlenmektedir; bunlardan birincisi, özellikle

gelişmiş ülkeler için geçerlilik taşıyan, dünyadaki büyük siyasi ve ekonomik yapıların kapitalizm ve liberal demokrasi çerçevesinde birbirlerine yaklaşmalarıdır ki bu durumu Fukuyama "tarihin sonu" şeklinde nitelendirdiğini belirtmektedir. İkinci önemli gelişme ise teknolojiye bağımlı modern ekonomi ve toplumlarda ortaya çıkan aşırı uzmanlaşmadır. Üçüncü faktör ise "globalleşme"dir.

"Tarihi Sonunun" gelmesiyle birlikte uluslar arası politikada meydana gelen yakınlaşma ve homojenleşme, devletlerin kendilerini tanımlamada alışılmışın dışında faktörlere yani "Kültür"e atıfta bulunmaya başladıkları bir süreci beraberinde getirmektedir (Fukuyama 2002:205).

Avrupa ve Amerika`da farklı veçhelerle gün yüzüne çıkan vasıfsız işçilerin, sosyal refahının ya da işsizlik sorunlarının çözümü oldukça önemli bir sorun yaratmaktadır. Küreselleşme süreçlerinin yarattığı bu gerilimin aşılmasında "Beşeri Sermaye Teorisi", yani beşeri sermayesinin en iyi şekilde nasıl değerlendirilebileceği konusunda devletlerin geliştirecekleri stratejiler hayati önem taşımaktadır.

Eskiden hem toplumlar hem de toplumlara benzer bir şekilde uluslar arası sistem içinde geçerli olan bir takım bariyerler (ırk, köken, cinsiyet/geleneksel monarşi, cumhuriyet, faşist veya komünist diktatörlük), liberal prensiplerin dünyanın hemen her tarafında galip gelmesiyle ortadan kalkmışlardır. Gerçi sosyal sınıflar ortadan kalkmamış ancak bu yeni süreçte, "teknoloji" kriterine göre sınıflanmış bir meritokrasi içinde, iyi eğitim görmüş ve uzmanlaşmış insanlara en üst mevkilere gelme imkanı vererek bazı bakımlardan sosyal eşitsizlikleri daha da keskinleştiren bir durum ortaya çıkmaya başlamıştır (Fukuyama 2002:206).

Devletlerin bu süreçteki durumu ise varolan "beşeri sermaye"lerini nasıl kullandıklarına göre şekillenecek görünmektedir (Fukuyama 2002:207).

Bütün dünyada, uluslar arası düzeyde gittikçe artan bir şekilde belirginleşen yeni bir güç dağılımı söz konusudur ve bu güç dağılımı artık birbirine çok yakın hale gelen politik modeller bazında değil, "kültür" bazında

olacaktır. Bu anlamda uluslar arası rekabet gelecekte jeo-kültüre bağımlı hale gelecektir (Fukuyama 2002:207).

3.3.7. "Küresel Etki" ve "Yeni Dünya Düzensizliği" : Zygmunt Bauman

Bauman (1999:8)`a göre, "zaman ve mekan kenetlenmesi" olgusu insanlık durumunun parametrelerinde meydana gelen çok yönlü bir dönüşümü ifade etmektedir. Bu kenetlenmenin toplumsal nedenlerine ve sonuçlarına bakıldığında küreselleşme sürecinin herkesin hemfikir olduğu varsayılan etkilerinin aslında tümüyle birleştirici olmadığı ortaya çıkmaktadır.

Küreselleşme bu anlamda Bauman (1999:8)`a göre, birleştirici etkileri olduğu kadar bölücü, ayırıcı, karşı karşıya getirici etkileri de içinde barındırmaktadır ve yerkürenin tek tipliğini arttıran nedenlerle bölen nedenler özdeştir.

Sürekli olarak değişme halinde olan bir dünyanın yaşantılarımız üzerindeki etkileri Bauman(1999:9)`a göre oldukça eşitsizdir. Ona göre bazıları eksiksiz ve gerçek anlamda "küresel" hale gelirken bazıları da yerelliklerine saplanıp kalmaktadırlar.

Bu nedenle günümüzde, küreselleşen bir dünyada yerel kalmak toplumsal sefaletin ve geriliğin bir göstergesidir. Kamusal alanların yerel hayatların menzilinden uzaklaşmaya başladığı bu süreçler içinde, yerel birimler, anlam yaratma ya da anlam müzakere etme kapasitelerini kaybetmişler ve giderek daha fazla kendi denetimleri dışındaki anlam verme ve yorumlama eylemlerine bağımlı bir hale gelmişlerdir (Bauman 1999:9).

Bauman küreselleşme süreçlerinin ayrılmaz bir parçasının mekanın giderek daha fazla bölünmesi, insanların ayrılması ve dışlanması olduğunu ileri sürmektedir. Bu nedenle, bu türden bir bölünme ve ayrılmaya maruz kalan insanlar, yeni-kabileci ve köktenci eğilimlere yönelebilmektedirler. Ayrıca, küreselleşme süreçlerinin diğer önemli bir etkisi, küreselleşme eğilimi içinde olan bir üst kültürün "melezleşmesi" durumunun giderek belirginlik kazanmaya başlamış olmasıdır.

Fukuyama (2002)`nın dikkat çekmiş olduğu bir konu olarak, "beşeri sermayenin en etkin kullanımı" yaklaşımının olumsuz bir örneği olarak, bu gün Bauman (1999:9)`a göre, giderek daha fazla küresel ve yurtsuz bir hale gelen elit kesimle geride kalan "yereller" arasında ciddi boyutlara ulaşmış olan bir iletişim kopukluğu gündeme gelmektedir. Teknoloji temelli ekonomi ve toplumsal yapılarda giderek, anlam ve değer üretim merkezleri yurt içinden yurt dışına doğru kaymaya başlamıştır.

Bu anlamda yerel kısıtlamalardan ya da bir başka deyişle modern ifadeyle "gelenekten" kurtulunmuştur. Ancak ne var ki söz konusu değer ve anlamların sunulacağı insanlar için bu durum geçerli değildir. Merkezinde hareket özgürlüğü yatan günümüzdeki bu kutuplaşma çok boyutludur; yeni merkez, zenginle fakir, göçebeyle yerleşik, "normal"le anormal ya da yasayı ihlal edenler arasındaki çağlar boyu süren ayrımları örtbas etmiştir (Bauman 1999:9).

Bauman`a göre, post-modernlik modernliğin rüştünü ispatlamasıdır; modernliğin içten çok uzaktan kendisine bakışı, kazançlarının ve kayıplarının tam bir envanterini çıkartması, kendini psikanalizden geçirmesidir. Daha önce hiç açık seçik söyleyemediği niyetlerini keşfetmesi ve o niyetleri sıfırlayıcı ve tutarsız bulmasıdır. Bu anlamda, post-modernlik modernliğin kendi imkansızlıklarıyla yüzleşmesidir; kendi kendisini denetleyen bir modernlik, bir zamanlar bilinçsizce yaptıklarını, bilinçli olarak dışlayan bir modernliktir (Bauman 1991:272`den aktaran Rattansi 1997:29).

Giddens modernliğin kendi projesini tamamlaması açısından umutlu bir bakış akışı sergilemesine karşın Bauman doğrudan bunun açık bir şekilde imkansızlığına işaret etmektedir. Bu nedenle Giddens`ın modernizmin krizi olarak gördüğü şeyi, Bauman, post-modern etiketiyle değerlendirmektedir. Bu anlamda hem Giddens, hem de Bauman içinde bulunduğumuz küreselleşme süreçlerini aslında temelde radikal bir şekilde gerçekleşen kurumsal biçimlenmelerden ziyade, yeni bir entelektüel anlayışın ortaya çıkışı çerçevesinde değerlendirmektedirler (Rattansi 1997:29).

Bauman (1999:68), bu yeni entelektüel anlayışın/anlayışların ortaya çıkardıkları durumu, "yeni dünya düzensizliği" olarak değerlendiren yaklaşımları

onaylar görünmektedir. Ona göre, küresel düzensizlik imgesi daha önce sıkıca kontrol edilebilir görünen şeylerin, asli ve olumsal doğası hakkındaki yeni bir bilinçliliği yansıtmaktadır.

Soğuk savaşın ardından hızlanan bu süreçler içinde artık hiç kimse kontrolü elinde tutamamaktadır. Çünkü artık, kontrolü elde tutmanın dahi "ne anlama geldiği" konusu bir belirsizlik ve risk içeriyor durumdadır.

Bauman (1999:69), bu gün içinde bulunduğumuz süreçler açısından önemli olan bir noktanın, herkesin üzerinde rıza göstereceği, küresel işlerin bütünselliğini kavrayıp açıklayabilmemizi sağlayacak "tek bir olgunun" dahi kalmadığı görüşündedir.

Bauman (1999)`ın küreselleşme süreçlerine bakışı, post-modernizm anlayışı ile doğrudan ilişki içindedir.

Ona göre küreselleşme fikrinden çıkan en derin anlam, dünya meselelerinin belirsiz, kuralsız ve kendi başına buyruk doğasıdır; bir merkezin, bir kontrol masasının, bir yönetim kurulunun, bir idari büronun yokluğudur. Bu durum başka bir deyişle "yeni dünya düzensizliği"dir (Bauman 1999:69).

Bu düzensizlik fikri, modernizmin gerçekleştirmeye çalıştığı "evrenselcilik"ten köklü bir biçimde içinde bulunduğumuz süreçleri ayırmaktadır.

"Uygarlık", "gelişme", "yakınlaşma", "konsensüs" kavramları gibi "evrenselleşme" fikri de içerisinde; düzen kurma umudu niyeti ve kararlılığı barındırmaktadır (Bauman 1999:70).

Modernizm evrensel bir başka deyişle "küresel" bir düzen kurma fikrini, her şeyi eskisinden daha farklı, daha iyi yapma ve değişimi ve iyileşmeyi küresel ve belirli bir türde yaygınlaştırma isteğini taşımaktaydı. Herkesin ve her yerin hayat koşullarını, böylelikle herkesin hayat şansını benzer kılma, hatta belki de eşitleme niyetini ilan etmekteydi. Günümüzdeki küreselleşme söylemi içinde, Bauman (1999:70)`a göre bu özelliklerin hiçbirinin yeri kalmamıştır.

Bu gün artık ön plana çıkan terimler, küresel girişim ve düzenleme çabalarından çok, tahmin ve niyet edilemeyen süreçlere vurgu yapan "küresel etki" ve bunların yarattığı "risk"lerdir.

"Küresel etki" terimi, eylemlerimizi planlamaya yönelik araçlarımızın olmadığı ve bunları nasıl edineceğimizi de bilemediğimiz bir ortamda, eylemlerimizin küresel etkileri olabileceğini kabul eden "anonim güçlere" işaret etmektedir (Bauman 1999:70).

Bütün modern çağ boyunca, düzenleyici fail olarak temel aktör işlevini üstlenenler "devlet"ler olmuşlardır. Ancak devletlerin bu söz konusu egemenlikleri, belirli bir yurt içindeki egemenlik ile eşanlamlı hale gelmiştir. Bu anlamda dünyanın belirli bir kısmını düzene sokmak, bunu yapmak için gerekli egemenlikle donatılmış bir devlet kurmak anlamına gelmekteydi. Bauman (1999:72)'a göre bu durum aynı zamanda, toplumsal gücün kollektiviteden ayrılarak" bürokratik bir aygıtta toplanması sürecine karşılık gelmekteydi. Modern devletlerin yasama ve yürütme egemenliği, zorunlu olarak, askeri, ekonomik ve kültürel egemenlikler sac ayakları üzerine oturmaktaydı ki bu durum bir zamanlar dağınık toplumsal güç odakları tarafından sağlanan ama artık düzeni sağlayan kurumların varlıklarını sürdürebilmeleri için gerekli olan kaynaklara, devletin hakim olması anlamına gelmekteydi.

Egemen bir devlet kurmak, kural olarak çok sayıda zayıf grubun devlet kurma arzularının bastırılmasını, bunların çok az da olsa sahip oldukları bölük pörçük askeri kapasitenin, ekonomik kendine yeterliliklerinin ve kültürel ayrıksılıklarının aşındırılmasını ya da tümden ellerinden alınmasını gerektirmekteydi (Bauman 1999:73).

Kısacası, Bauman bu türden bir devlet anlayışı temelindeki küresel düzen imgesinin, her biri tek ama yalnızca tek bir yurt üzerinde kurulmuş devlet tarafından etkili bir biçimde sürdürülen ve denetlenen, bir dizi yerel düzenlemeler toplamına indirgenmiş olduğunu ifade etmektedir. Neredeyse yarım yüzyıldır ve birkaç yıl öncesine kadar, bu türden egemen devletler tarafından parsellenmiş dünya üzerinde, iki güç bloğunun egemenliği söz konusu olmuştur. Blokların inşasının temel sebebi, her bir tekil devletin, askeri, ekonomik ve kültürel açılardan yetersiz olacağı varsayımına dayanmaktaydı ve her bir tekil devlet kendi "üst-egemenlik" alanı içindeki devlet düzenleri arasındaki koordinasyona değişen derecelerde önem vermekteydi. Bu durum

"bir devletler üstü" bütünleşme ilkesinin ön plana çıkmasına sebep olmuş, küresel manzara, giderek daha fazla bir şekilde, devletlerin kendileri arasında değil, devlet grupları arasında karşılıklı varoluşun ve rekabetin sahnesi haline gelmişti.

Bauman (1999:74)`a göre Soğuk Savaş`ın sona ermesiyle birlikte ve perdenin parçalanmasıyla birlikte, dünyada egemenliklerin haklarını canı gönülden teslim etme peşinde koşan ve egemenliklerinin ellerinden alınması ve devletler üstü oluşumlarda erimek için yanıp tutuşan bir çok devlet ve devlet olma talebi ile ortaya çıkan bir çok "etnik grup" sahneye çıkmıştır.

Paradoksal olarak devlete sahip olma fikrini böylesine inanılmaz ölçülerde popüler kılan şey devlet egemenliğinin zaferi değil, ölümüdür (Bauman 1999: 75).

Devletler, ekonomide atık "dinamik bir denge"nin sağlayıcı unsurları olmaktan ve ekonomik alandan, siyasal alana sıkıştırılmış olmaya başladıklarından beri, eski güçlerini kaybetmişler, siyasal kontrol umutları da giderek azalmaktadır. Bu anlamda "kürselleşme", piyasa mantığının hayatın bütün alanlarına ve veçhelerine totaliter bir şekilde tahakküm etmesinin ifadesi haline gelmektedir. Devletlerin, bu piyasaların yaptıkları baskıya karşı koymalarına imkan verecek yeterli manevra alanları kalmamıştır (Bauman 1999:76).

Serbest ticaret kurallarının kayıtsızca ve önüne geçilmez bir biçimde yayılması ve hepsinden önce sermaye ve finans kaynaklarının serbest hareketi yüzünden, "ekonomi" tedrici bir biçimde politik kontrolün dışına çıkmaktadır. Günümüzde artık Bauman (1999:77)`a göre, ekonomi, aslında "politik olmayan alan"dır ve devletlerin elinde sadece siyaset alanı bulunmaktadır ki bu siyaset alanının herhangi bir şekilde ekonomik alana müdahelesi durumunda devletleri, dünya piyasalarının öfkeli cezai yaptırımları beklemektedir.

Zayıf devletlerin varlığı ya da kurulması, sık sık güvenilmez bir biçimde bir "yeni dünya düzensizliği" gibi duran Yeni Dünya Düzeninin var kılmaya ve bizatihi üretmeye ihtiyaç duyduğu şeyin ta kendisidir. Zayıf, sözde devletler kolaylıkla, iş hayatının sürmesi için gerekli olan; ama küresel şirketlerin

özgürlüğüne etkili kısıtlamalar getirebileceğinden korkulmayan, faydalı, "yerel polis karakolları" rolüne oldukça uygun görünmektedirler (Bauman 1999:79).

Bauman (1999:81)`a göre, küreselleşme adı verilen süreçler, bu anlamda, ayrıcalıkların ve mahrumiyetlerin, servetin ve yoksulluğun, kaynakların ve acizliğin, gücün ve güçsüzlüğün, özgürlüğün ve kısıtlamanın yeniden dağıtımıyla yakından ilişkilidir. Bu gün tanık olduğumuz şey, dünya çapında gerçekleşen, bir "yeniden tabakalaşma"dır ve bu tabakalaşma süresince yeni bir toplumsal-kültürel hiyerarşi, dünya çapında bir sıralama oluşturulma mücadelesi verilmektedir (Bauman 1999:81).

Piyasaların ve enformasyonun küreselleşmesinin hız verdiği ve bir zorunluluk kıldığı sözde egemenlikler, toprak bölünmeleri ve kimlikler arası ayrımlar, simetri ve eşit partnerler arası bir karşılıklılığı yansıtmamaktadır.

Bazılarının özgür seçimleri diğerlerinin kötü kaderi haline gelebilmektedir. Ve kötü kadere yenik düşenlerin ve bu türden eşitsizliklere karşı olanların sesinin giderek artacağı tahmin edilmektedir.

Çünkü küreselleşme Bauman (1999:83)`ın atıfta bulunmuş olduğu gibi, aşırı zenginlere daha hızlı para kazanma fırsatı yaratırken, dünya nüfusunun üçte ikisini dışlamakta ve kenara itmektedir.

Dünyanın yeni zenginlerinin artık eskisi gibi "yoksullara" ihtiyacı bulunmamaktadır (Bauman 1999:86).

3.3.8. İnsanlığın Normatif Yönetişimi Açısından Aşağıdan ve Yukarıdan Küreselleşmenin Diyalogu Olarak Post-Modern Sosyal Devlet : Richard Falk

Falk(2002)`a göre, iktisadi küreselleşmenin son onyıllardaki tarihi seyri "yeni-liberalizmin" dünya tasavvuruyla özdeşleştirilen bir grup fikrin nüfuzu eşliğinde oluşmuştur. Bu ideolojik akış açısına "Washington Uzlaşması" adı da verilmektedir. Bu durum söz konusu yeni-liberal politikaların "Amerikan malı" ambalajına vurguda bulunmaktadır.

Bu yeni-liberal proje özerk pazarlar ve sorun çıkarmayan devletler genel doğrultusunu göstermektedir. Falk(2002), bu görüşleri savunanların, bu

düzenlemelerin uluslar arası ticaret ve yatırımlar aracılığıyla hızlı iktisadi büyümeyi desteklemelerinin yanı sıra; ılımlı yönetim modellerinin ortaya çıkmasına, özellikle de parlamenter demokrasinin yayılmasına yol açacağı yolunda bir inanca sahip olduklarını belirtmektedir.

Yeni-liberalizmin kendine özgü politik hedefleri bulunmaktadır: liberalleşme, özelleştirme, iktisadi kısıtlamaların en aza indirilmesi, sosyal politikalardan geriye dönüş, kamusal nitelikli mallara olan harcamaların azaltılması, mali disiplininin sıkılaştırılması, daha serbest sermaye akışının desteklenmesi, teşkilatlı işgücü üzerinde sıkı denetim, vergi indirimleri ve sınırsız para hareketliliği (Falk 2002:2).

Falk, bu türden, insan refah ve mutluluğu üzerinde olumsuz sonuçlar yaratabilecek bir küreselleşme mantığını "Yırtıcı Küreselleşme" olarak adlandırmaktadır. Oysa, iktisadi küreselleşme yine de mümkündür ve yeni-liberalizmden başka anlayışlarla da yönlendirilebilir. Bu alternatif anlayışlar içerisinde Falk (2002:2)`un özellikle üzerinde durduğu konu, yeni-liberalizme karşı gelişen, özellikle de kaynağı sivil toplumda temellenmiş olanlardır.

Tepeden küreselleşmeye karşı gelişen bu hareketlerin tutarlı ideolojik kimliği hala oluşma aşamasındadır ve bu yüzden bunlara belirli bir etiket koymak için henüz zaman daha erkendir. Bu nedenle Falk (2002:3), bu türden hareketleri, tam karşılığı olmasa da "kozmopolit demokrasi" diye adlandırılmakta olan hareketlerle ilişkilendirmektedir.

Falk (2002:3)`a göre, "yırtıcı küreselleşme" geçen yüzyıl boyunca devlet ile toplum arasında yapılan eski sosyal sözleşmeleri aşındırmış, hatta ortadan kaldırmıştır. Bu yüzden, dünya halkları ve istikrarlı bir gelecek adına bu sözleşme bu günkü şartlar ışığında acilen yeniden yazılmalıdır. Falk, devletlerin bu türden bir sözleşmenin yeniden yazılabilmesi için günümüzde artık yeterli bağımsızlık alanına sahip olmadıklarını ve küresel sermayenin, devlet içindeki kamu politikaları üzerinde şartlandırıcı etkiler yaptığını ileri sürmektedir.

John Kavanagh'* ın 1997 yılında *International Herald Tribune* da yayınlanan yazısı Falk'ın "yırtıcı küreselleşme" adını verdiği süreçlerin sonuçları olarak yorumlanabilir:

1. Eşitsizliğin büyümesi

2. İşsizliğin artışı ve işçi gelirindeki düşüş

3. Gazino ekonomileri ve küresel yatırımcı elitin ve fon yöneticilerinin etkinliği

4. Çevre ve doğanın yağmalanması

5. Sosyal yapıların parçalanması

6. Demokrasilerin tehlikeye girmesi

Varolan siyasi denklemin değişebilmesi bu yüzden Falk(2002:3)`a göre ancak dünya devletleri üzerine yapılabilecek, ulus-aşırı sosyal baskılarla mümkün görünmektedir. Devletlerin kendi meşruiyetlerini yeniden kurabilmeleri, ancak bu türden sosyal baskıların desteğini alarak, vatandaşları ile, iş ve sermaye çevreleri arasında yeni bir küresel sözleşmenin yapılması suretiyle mümkün görünmektedir.

Falk, bu anlamda, devletlerin bir noktada "liberal demokratik" bazı değerleri, ve hakları temel alarak, küresel dünya piyasalarının ideolojisini kendi menfaatlerine çevirmeleri suretiyle, daha geniş bir hareket alanı yaratabileceklerini ima eder. İlk dönem küreselleşmenin pürüzleri ancak bu yolla giderilebilir görünmektedir.

Falk (2002:3)`a göre bu ulus-aşırı baskılar, "tabandan küreselleşme" olarak anılan yeni bir tür ulus-aşırı siyasetin oluşumuna temel etmektedirler. "Tabandan küreselleşme" terimi, küresel sivil toplumun, sanayi çağının son aşamalarında elde edilen toplumsal ve siyasi kazanımlara yeniden kavuşmada ve kaçınılmaz olarak küreselleşen bir dünya için siyasi model olarak kozmopolit demokrasiyi meydana getiren unsurları kurma yolunda tutarlı adımlarla ilerlemede gösterdiği kapsamlı çabalar için kullanılan ortak bir nitelendirmedir.

---

* Kavanagh'ın yazısı için Yeni Yüzyıl Gazetesi 30.1.1997'tan aktaran Yılmaz 2004:203

Falk (2002:4), kendi yaklaşımının sermaye güdümlü güçlerin tamamen ortadan kaldırılmasını hedefleyen bir "gardırop Marksizmi"ni değil, daha çok dünya düzeni değerlerine göre bu güçleri denetim altına alıp kısmen dönüştürmeye yönelik bir çabayı içerdiğini ifade etmektedir. Bölgesel ve seviyelerde küresel karşılıklı bağımlılıklardaki artışın, bütün dünyada toplumlara, özellikle de kendi kaderini belirleme hakkı ve insan haklarının korunması için gerekli açılımları sağlayabildiği ölçüde, birçok faydası bulunmaktadır

Özellikle, 1997`den beri belirginlik kazanan küresel ekonomik kriz bugün artık, salt piyasanın belirleyici gücüne güvenilemeyeceğini, **IMF`nin salt küresel iktisadi reçetelerinin,** siyasetin ve vatandaşların katılımı olmaksızın alınacak kararlarda yarar sağlamayacağını göstermiş durumdadır (Falk 2002:9).

Klein, Epstein ve Monbiot (2002:77)' un *Küreselleş-me: Küreselleşme Karşıtları Ne İstiyor?* İsimli çalışmaları Falk'ın sözünü ettiği, tepeden küreselleşmeye meydan okuyan görüşler için iyi bir örnek oluşturmaktadır. Onlara göre, hem kapitalizmin, hem de merkezi planlama ya da pazara dayalı sosyalizm adı verilen yapıların sistemsel bir seçeneği olarak, "katılımcı bir ekonominin temel kurumsal iskeleti" şu kriterleri göz önünde bulundurmalıdır:

-Adil katılım için demokratik işyerleri ve tüketici konseyleri

-Kararlardan etkilenenlere uygun söz hakkı tanımaya çalışan farklı karar alma süreçleri

-Yetki tanınan ve tanınmayan koşulların, adil bir şeklide bölünmesini sağlayan dengeli iş bileşimleri

-Hayran olunan bir ahlak ve etkin inisiyatifli, mantıkla uyumlu çaba ve özverinin ödüllendirilmesi

-İnsanlığın mutluluğuna ve gelişmesine hizmet eden bir ekonomiyle uyumlu olan, katılımcı bir planlama

Bu anlamda aşağıdan gelen baskılar aracılığıyla "yeni dünya düzeni öncelikleri" diyebileceğimiz ölçütlerin belirlenmesinde daha fazla sivil toplumun

taleplerinin göz önüne alındığı; iş dünyası ile toplumlar arasındaki karşılıklı faydaya dayalı sonuçlara ulaşılması daha muhtemel bir hale gelebilecektir.

Dünya düzeninin öncelikleri olarak Falk (2002:4), okyanusların kirlenmesi, yükselen su seviyeleri, atmosferin ısınması ve zararlı maddelerin yarattığı tahribatın engellenmesi gibi faktörlere değinmektedir. Bu öncelikler, geleneksel egemen devletlerin siyasi iradeleri ve zorlayıcı güçleri aracılığıyla denetlenmeleri pek de mümkün olmayan, ulus aşırı suçlar ve siyasi şiddetteki artışlarla da yakından ilgilendirmeyi gerektirmektedir. "Hak" bağlamında bütün fertlerin temel ihtiyaçlarının sağlanması vazifesinin bulunduğunu savunan söz konusu öncelikler, bu çerçeve içinde "insani dayanışma ahlakının" tasdikini de içermektedir. Bu türden bir "insani dayanışma ahlakının" tasdik edilmesi, küresel düzeydeki bir demokratik yönetim ruhunun; ulus devletlerden, uluslar arası otorite ve karar alma mekanizmalarına kadar genişletilmesini ve yeni bir birleşmiş milletler sisteminin inşasını da içinde barındırmaktadır.

Devletler, Falk(2002:5)`a göre bugünkü durumlarıyla küresel sermayeye alet olmaktadırlar. Ancak, aşağıdan ve yukarıdan küreselleşme arasında, sorumlu bir hükümranlık anlayışı doğrultusunda dengeleyici bir rol oynayabilecek şekilde yeniden bir yetki düzenlemesine gitmeyi becerebildikleri ölçüde, "küresel bir yönetişim" için önemli katkılar sağlayabileceklerdir.

Falk (2002:5), insanlar arasındaki dayanışmanın, insanların mensup bulundukları medeniyetlerin çeşitliliği açısından sorun teşkil etmediğini, medeniyetler arası bir diyalogun sağlanması yönündeki çabaların, insanların içinde yer alacakları normatif (hukuki ve ahlaki) bir düzenin temelini teşkil ettiğini ileri sürmektedir.

Falk (2002:5)`a göre, Soğuk Savaş`ın bitişi neo-liberallere, kısa süreli de olsa, kendi görüşlerine yarı teolojik bir konum biçme konusunda cesaret verici olmuştur. Bunu temsil eden en önemli yaklaşımlardan biri Fukuyama`nın "Tarihin Sonu"nu kurgulama çabasında olan yaklaşımıdır. Piyasanın siyasete olan üstünlüğünü vurgulama girişimi olarak da yorumlanabilecek bu yaklaşım tarzı, en köklü demokrasilerde bile yurttaşların kendilerinin, sistemin işleyişi ile

ilgili olarak hiçbir katkılarının olmadığı yolunda bir his taşımaya başlamalarına neden olmuş görünmektedir.

Siyasi partilerin birbirlerine benzemeye başladıkları, seçimlerin meselelere çözüm bulmaktan çok imajlar etrafında gerçekleştirilen biçimsel bir nitelik taşıdıkları ve üslubun özden daha önemli olmaya başladığının düşünülmesi ile birlikte, sosyal bilimciler tarafından şekillenmeye başlayan bu türden demokrasilere, "seçeneksiz demokrasiler" etiketi yapıştırılmaya başlanmıştır. Bu durum gerek parlamenter demokrasilerin gerekse siyasi partilerin artık iş göremez hale geldikleri görüşünün yaygınlık kazanmasına sebep olmuştur.

Küreselleştirici süreçlerin kaçınılmazlığını ima eden bu türden bir inancın yaygınlık kazanması, jeopolitik açıdan çift kutuplu bir dünyanın sonrasında gelişecek küresel konjonktür içerisinde Batının daha dostane, güvenilir ve temiz bir siyaset arayışı içerisine gireceği beklentilerine rağmen, gelinen noktada, neo-liberal bireycilik anlayışının böyle bir amaca ulaşılabilmesi için hiç de uygun bir zemin teşkil etmediği daha fazla belirginlik kazanmış bulunmaktadır.

Bugün Falk (2002:7)`a göre, hem piyasa hem de internet küresel bir yaygınlığa ulaşmış olup, milli veya bölgesel topluluklara bağlılık duygusuna sahip görünmemektedir. O`na göre hem piyasa hem internet, mekana bağlı olarak örgütlenmiş bir dünyanın, verimlilik ve özgürlük anlayışını, yapay ve modası geçmiş anlayışlar olarak değerlendirme eğilimindedirler. Özellikle internet ağları, küresel ölçekte etkin sosyal güçlerle ilişki ağları kurmak isteyen herkes için farklı türden özgürleştirici kaynaklar sunabilecek zenginliktedir. Bu anlamda **"internet"**, boyun eğdirilmesi ya da göz ardı edilmesi zor görünen bir biçimde tabandan-küreselleşmenin güçlenmesi için önemli bir zemin teşkil etmektedir.

Falk (2002:7), tabandan ve yukarıdan küreselleşme süreçleri arasındaki diyalogun, ümit verici önemli gelişmeler için temel olabileceği iddiasındadır. İnsan mutluluğunu göz önünde bulunduran ve uluslar arası alanda "sorumlu hükümranlık" anlayışına sahip **"post-modern sosyal devletlerin"** ortaya çıkma ihtimali bu türden gelişmelere bir örnek oluşturmaktadır.

Falk (2002:8), bu türden devletler, ilerlemeci sosyal güçlerin taleplerini göz önünde bulunduracak olan ve eğer sonuçları sosyal, çevresel ve kültürel-manevi zararlar doğuracaksa, küresel sermayenin şartlandırmalarını kabul etmeyebilecek güce ve kamuoyuna sahip olan devletler olacaklardır. Falk, bu noktada bütün şirketlerin ve bankaların topluma zararlı, buna karşın **bütün sivil toplum örgütlerinin romantik bir şekilde yararlı** kabul edilme tehlikesine de dikkat çekmektedir.

Gerçek hayat beklentilerin ötesinde genellikle çok daha karmaşıktır ve özel sektörün bazı üyeleri, belirli durumlarda, dünya düzeninin beklenti ve bakış açılarının ötesinde toplumsal faydayı gözetecek bir şekilde davranabilecek olmasına karşın, benzer bir durum karşısında çeşitli sivil girişimler, iç teşkilatlanma ve toplumsal vizyon bakımından oldukça eski zihniyetli bir grup dinamiğine ve faaliyetleri açısından da sorumsuz ve mantıksız bir tavır içinde yer alıyor olabilmektedir.

Küreselleşmenin yönü, ideolojik muhtevası ve normatif hedefleri belirsizdir ve dost-düşman ayrımlarının ötesinde işleyen bu süreçler içinde yeni koalisyonların kurulma ihtimali şiddetle muhtemeldir. Bu aynı toplumsal yapılar içindeki birbirlerine karşıt görünen toplumsal aktör için geçerli olduğu kadar, küresel ölçekteki aktörler içinde de geçerlilik taşıyan bir olasılıktır.

Falk (2002:9)`a göre, devletin bu süreçte üstlenebileceği iki temel rolü söz konusu olabilmektedir. Devletlerin önlerinde bulunan seçenekler ya küresel ticaret ve yatırımın desteklenmesi ve korunması için bir araç vazifesi görmek ya da insanların refah ve mutluluğunu gözeterek, piyasaların taleplerini toplumsal faydanın sağlanması doğrultusunda dengeleyici bir rol oynamaktır.

Bilgi ve iletişim çağında, sorunların, basitçe sosyal devlete geri dönülmesi suretiyle çözümlenmesinin beklenmesi artık mümkün görünmemektedir.

İnsan hakları ve **kozmopolit demokrasi** gibi merkezi "normatif fikirler" bu noktadan itibaren önem taşımaya başlamaktadırlar (Falk 2002:9)

Bugün artık, "Demokrasilerin demokratikleştirilmesi" gibi yeni kavramsallaştırmalardan hareketle, gelişmiş Batı ülkelerinde varolan demokrasinin nasıl daha katılımcı hale getirilebileceği yolunda çabalar

gözlenmektedir. Ve bu çabalar, radikal demokrasi arayışlarından, topluluk duygusunu canlandırmaya yönelik komüniteryan arayışlara kadar geniş bir yelpazede tartışılmaktadır (Yılmaz 2004:225).

Bu gün ekonomik küreselleşmenin neo-liberal politikalarının uygulayıcısı olan tepeden-küreselleşmenin güçleri arasında da bir rekabet gittikçe şiddetlenmektedir. Bu noktada, sivil toplumun yeniden neo-liberal politikaların yaratmış olduğu olumsuz atmosferin dengelenmesi için önünde önemli bir fırsat bulunmaktadır ve "devletler" bu süreçte kilit rol oynamaktadırlar.

Falk (2002:201)`e göre, söz konusu süreçler içerisinde, ulus devletlerin neo-liberalizmin ideolojik temelli politikalarına karşı aşağıdan gerçekleşen sosyal hareketlerle ittifaka girmeleri mümkündür. Bu türden yakınlaşmalar, çevre, kalkınma, insan hakları vb. gibi konularda gerçekleşebileceği gibi doğrudan ulus aşırı şirketlerin ve bankaların tepeden küreselleşmeci politikalarına karşı tabanın çıkarlarını gözeten bir perspektifte alınacak kararlarda da gerçekleştirilebilir. Bu türden bir uzlaşma olasılığının geliştirilebilmesi için, ondokuzuncu ve yirminci yüzyıllarda gerçekleşen "sosyal demokrasi" ve "refah devleti" uygulamalarının hatırlanmasında yarar bulunmaktadır.

Küreselleşme çağında aşağıdan gerçekleşen bir direniş politikası oluşum haiindedir ve tepeden küreselleşmenin homojenlik ve birliğe eğilimli politikalarına karşı, bir direniş politikası olarak aşağıdan küreselleşme heterojenlik ve farklılaşmaya hatta gerilim ve çelişkilerin dile getirilmesine yönelmiş görünmektedir. Falk (2002:181)`a göre bu karşıtlık, tepeden aşağıya doğru yeniden tesis edilmeye çalışılan bir hiyerarşi politikası ile tabandan yukarıya doğru genişletilmesi hedeflenen katılımcı bir politika anlayışı arasındaki gerilime işaret etmektedir.

Tepeden küreselleşmenin temel eğilimi, ekonomik bir küreselleşme anlayışı doğrultusunda, küreselleşmeyi kontrol altına almak ve devletleri, özelleştirme, serbest ticaret akışı, rekabetçilik gibi bir takım tutum ve politikaları zorlayarak, pür iktisadi politikaların "bir aracı" haline getirme çabasında belirginlik kazanmaktadır.

Falk (2002: 194)`e göre, aşağıdan küreselleşmenin talepleri, sürdürülebilir kalkınma, küresel refah ve sibernetik hürriyetçilik gibi alternatif seçenekler üzerinde yoğunlaşmaktadır.

"Normatif demokrasi", küresel sivil toplumu oluşturan dağınık sosyal güçlerin harekete geçirilip, bir araya getirilmelerini amaçlayan ve aşağıdan küreselleşme fikriyle ilintili olarak, siyasi bir enerjinin açığa çıkartılmasını sağlayacak bir ideoloji teklifi sunmaktadır (Falk 2002:195).

David Held (1999)`in kozmopolit demokrasi fikriyle doğrudan ilişkili bir kavramsallaştırma olarak normatif demokrasi anlayışı, bundan farklı olarak mahalli seviyelerden en kapsayıcı karar alanlarına kadar uzanan faaliyetleri ile küresel sivil toplumun en belirgin siyaset aracı olarak terminoloji düzeyinde bir takım farklılıklar içermektedir.

Falk (2002:195)`a göre anayasal demokrasi anlayışının ötesine geçen ve siyaseti tekrar ahlaki amaç ve değerlerle ilişkiye sokan, **"normatif demokrasi"** anlayışı, ahlaki amaç ve manevi ilgilerin, ilerici siyasal yenilenme için önemini kabul ederken, aynı zamanda canlanmakta olan teşkilatlı dinin siyasi cazibesini de zayıflatacak bir değerler bütününe işaret etmektedir.

Bu türden bakış açısı içinde aşağıdan küreselleşmenin siyasi aktörlerinin bakış açılarını ortaya koyan normatif demokrasi anlayışının üzerinde kurulu uzlaşım zemini şu boyutlarıyla belirginlik kazanmaktadır:

1. Vatandaşların rızası
2. Hukuk devleti
3. İnsan hakları
4. Katılım
5. Hesaba çekilebilirlik
6. Kamusal hizmetler
7. Şeffaflık
8. Şiddetten kaçınma

(Falk 2002: 197-198).

Falk`ın yaklaşımları, aşağıdan küreselleşmenin, "normatif demokrasi" taleplerini göz önünde bulunduran ulus devletler için, yeni-liberalizmin salt ekonomik homojenleştirici politikalarına karşı önemli bir manevra alanı sağlayacağı yönündedir.

Sınırları ve kimlikleri kapayan tepki politikasının tersine, kamuoyunun ve vatandaşlarının taleplerini göz önünde bulunduran bu türden bir ahlaki siyaset kavrayışı, hem kamu hizmetlerine yönelik özelleştirme faaliyetlerinin hem de toplumsal bütünleşmenin önüne geçecek çelişkilerin aşılmasında, "demokratik" talepleri bir bariyer olarak kullanma becerisi için devletlere olanaklar sağlayacaktır.

Falk (2002: 203)`a göre, sınırlara dayanan hükümran devletlerin hükümetleri nezdinde geçerli yetkiler ve haklarla donatılmış fertlerin ortaya çıkmasına dayanan modern vatandaşlık anlayışı, bu gün "normatif demokrasinin" talepleri doğrultusunda dönüşüme uğramaya başlamıştır.

Coğrafi olarak sınırlanmış bir siyasi topluluk idealinin odak noktası olarak milliyetçilik, doğrudan etnik ve dini milliyetçilik anlayışlarından faklılık göstermektedir. Ancak giderek iktisadi anlamda küreselleşen bir dünyada, geleneksel vatandaşlığın temelleri yıpranmakta, özellikle de seçkinlerin siyasi kimliklerini daha az toprağa bağımlı hale getirerek, halk ile devlet arasındaki bağları zayıflatmaktadır.

Bunun sonucu Falk (2002:204)`e göre, küreselleşme süreçlerinde olumsuz etkilenen kesimlerin bugün daha fazla şoven ve yerele bağımlı hale geliyor olmalarıdır.

"Dünya vatandaşı", "Avrupa vatandaşı" veya "netteş-internet yurttaşı" gibi kavramlardan giderek daha fazla bahsediliyor olması ve vatandaşlığın bu şekilde milli sınırlarından arındırılması, gerçekte devletlerine ve bayraklarına halen yoğun duygularla bağlı olan ancak görece olarak daha az küresel olan kesimlerle karşılaştırıldığında, çok daha fazla küresel ancak oldukça küçük bir azınlığın duygularını yansıtıyor görünmektedir.

Asıl tehlike bu anlamda, işleyen süreçlerin, modern bir liberal devletteki aktif vatandaşın sahip olduğu "hoşgörüyü" zayıflatacak daha radikal, keskin ve dini vatandaşlık biçimlerinin gündeme gelebilecek olmasıdır.

Beck`in karşı modern kurumların ortaya çıkma tehlikesinden bahsettiği nokta aslında tam olarak burasıdır.

Salt tepeden ve iktisadi anlamda gerçekleştirilemeye çalışılan bir küreselleşme bu anlamda vatandaşlığın kalite ve önemini zayıflatacak riskler barındırmaktadır.

Bu yönüyle küreselleşme süreçlerinin, ulus devletler ve vatandaşları arasındaki bağların dolayısıyla da topluluk dayanışmasının sınanması olarak okunması mümkündür.

İnsanlığın bütünün normatif yararını gözetecek bir yönetişimin ortaya çıkabilmesinde, aşağıdan küreselleşmenin sivil toplum temelindeki kozmopolit güçlerinin önlerinde bulunan en büyük engel Falk`a göre, geçtiğimiz dönemin bir uzantısı olan küresel ekonominin ve jeo-politikanın aktörlerinin tutumlarıdır. En avantajlı ve en başarılı olanların, hem jeo-politik hem de ekonomik açıdan fedakarlık yapıp yapmayacakları bu nedenle çok önem taşımaktadır.

Asıl tutum değişikliğinin ve ahlaki aydınlanmanın ortaya çıkmasının beklenmesi gereken düzey gerçekte, küresel ekonominin ve jeo-politikanın aktörlerinin bulundukları düzeydir.

Küreselleşme süreçlerinin "demokrasi"leştirici etkileri konusunda Stiglitz (2002:274) şu görüşleri ileri sürmektedir:

> "Küreselleşme iddia edildiği gibi çoğu zaman ulusal elit tabakaların diktatörlükleri yerine yeni uluslar arası finans diktatörlüklerini getirir. Ülkelere belirli şartlara uymazlarsa, sermaye piyasalarının ya da IMF`nin onlara kredi vermeyi reddedeceği söylenir. Temelde egemenliklerinin bir bölümünden feragat etmek ve ülkenin uzun dönemli büyümesini ve yaşam standartlarının yükseltilmesini değil yalnızca kısa dönemi umursayan spekülatörlerin de bulundu değişken sermaye piyasalarının, ne yapıp ne yapmamaları gerektiğini söyleyerek onları "terbiye etmesine" izin vermek zorunda bırakılmaktadırlar"

IV. BÖLÜM

KÜRESELLEŞME SÜREÇLERİNE İLİŞKİN TEMEL MODELLER

4.1. Küreselleşme Süreçlerine İlişkin Farklı Eğilimlerin Genel Özellikleri

Küreselleşme süreçlerine farklı yaklaşımların, daha önceki bölümlerde sözünü etmiş olduğumuz gibi; kavramsallaştırılması, nedensel dinamikleri, sosyo-ekonomik sonuçları, devletlerin güçleri ve yönetişim mekanizmalarına ilişkin etkileri ve tarihsel sürecin eğiliminin ne türden bir sonuca ulaşabileceği yönündeki iddialar çerçevesinde ayrıştırılması mümkün görünmektedir.

Küreselleşme süreçlerine ilişkin geliştirilen yaklaşımların ideal tipsel anlamda sınıflandırılmasına imkan vereceği düşünüler bir tipoloji ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Bu çerçeve içinde üç temel eğilimin varlığından söz edilebilir:

i. 1. Küreselci (hyper-globalist)
i. 2. Gelenekselci-Şüpheciler (traditionalist-sceptical)
ii. 3. Dönüşümselci (transformationalist)

(Held ve diğerleri 1999:2 ve Cochrane ve Pain 2000:42-43 referans alınmıştır).

Aşırı-küreselciler, gelenekselci-şüpheciler ve dönüşümcüler arasında, normatif hükümleri ve entelektüel yaklaşımları açısından zengin bir çeşitlilik bulunmaktadır (Held ve diğerleri 1999:3).

<table>
<tr><th colspan="3">KÜRESELLEŞME SÜREÇLERİNE İLİŞKİN YAKLAŞIMLAR</th></tr>
<tr><th colspan="2">Küreselciler/Aşırı-Küreselciler
(Globalist)
(Hyper-globalists)</th><th>Gelenekselciler/
Şüpheciler
(Traditionalist)
(Sceptics)</th><th>Dönüşümselciler
(Transformationalist).</th></tr>
<tr><td colspan="2">- küreselleşmenin mevcut olduğuna ve sosyal ve ekonomik açılardan çarpıcı değişmelerin vuku bulduğuna inanırlar.</td><td rowspan="2">- Gelenekselciler, şüpheci bir tavır benimsemişlerdir ve daha ziyade varolan süreçleri geçmişte olan olayların bir uzantısı olarak görme eğilimindedirler.
-Karşılıklı bağımlılıkların arttığı yolundaki iddialar sadece bir mittir.
-Bağımlılık artışının olduğu ülkeler genel olarak OECD ülkelerinden oluşmaktadır.
-ulusal ekonomiler, uluslararası hale gelmektedir ve gerçekte bölgesel bloklaşmalara doğru gidilmektedir.</td><td rowspan="2">-Dönüşümselciler, gelenekselcilerin meydan okumalarını tanımakla birlikte, onların, küreselleşmenin yaratmış olduğu önemli bir takım değişmelere gereğinden daha az önem verdiklerine inanırlar. Dönüşümselciler, temel bir dönüşümün varolduğunu kabul ederler ancak sonuçlarının önceden belirlenebileceğini (globalistlerin eğiliminde olduğu gibi) kabul etmezler.
(Cochrane ve Pain 2000:42-43).</td></tr>
<tr><td>OLUMLU BAKANLAR
-Küresel kültür akışı olumlu bir şeydir
-Pozitif küreselciler, küresel bir köye doğru dünyanın ilerlediği görüşüne ve serbest Pazar ekonomisinin demokratik doğası üzerine vurguda bulunan liberal perspektiften hareket etmektedirler</td><td>OLUMSUZ BAKANLAR
-Söz konusu süreç bir "kültür emperyalizmidir"
- Küresel üstünlük kurma mücadelesi söz konusudur ve anti-demokatiktir.</td></tr>
</table>

KÜRESELLEŞMENİN KAVRAMLAŞTIRILMASI: ÜÇ EĞİLİM			
	Küreselciler Kenneth Ohmae, Wriston ve Guehenno	**Gelenekselciler-Kuşkucular** Paul Hirst, Graham Thompson Callnicos	**Dönüşümcüler** Held, McGrew ve Scholte
Yeni olan ne?	Küresel bir çağ	Ticaret blokları. Geçmiş dönemlerden daha zayıf jeo-yönetişim	Tarihsel olarak eşi görülmedik düzeyde küresel karşılıklı bağlılık
Hakim özellikler	Küresel kapitalizm Küresel yönetişim Küresel sivil toplum	Dünya 1890'larda olduğundan daha az karşılıklı bağlı	Yoğun ve derin (thick) küreselleşme
Ulusal hükümetlerin gücü	Geriliyor ve aşınıyor	Güçleniyor ve çoğalıyor	Yeniden inşa ediliyor Yeniden yapılanıyor
Küreselleşmenin itici gücü	Kapitalizm ve teknoloji	Devlet ve piyasalar	Modernitenin birleştirici güçleri
Tabakalaşma kalıpları	Eski hiyerarşilerin aşınması	Giderek artan bir şekilde Güney'in marjinalleşmesi	Dünya düzeninin yeniden inşası
Hakim motif	McDonalds, Madonna, vs.	Ulusal çıkar	Siyasal topluluğun transformasyonu
Küreselleşmenin kavramsallaştırılması	İnsani eylemin çerçevesinin yeniden düzenlenmesiyle	Uluslararasılaşma ve bölgeselleşme	Uzak mesafelerdeki eylemlerin ve bölgeler arası ilişkilerin yeniden düzenlenmesiyle
Tarihsel eğilim	Küresel Uygarlık	Bölgesel bloklar Medeniyetler çatışması	Karşılıklı bağımlılık: küresel bütünleşme ve parçalanma
Olası sonuçlara ilişkin iddialar	Ulus devletlerin sonu	Ulus-devletlerin kabullenilmesi ve desteklenmesine bağlı olarak gelişecek bir uluslar-arasılaşma	Küreselleşme devletin gücünü ve dünya siyasetini dönüştürüyor.

(Held ve diğerleri 1999:10)

4.1.1. Küreselciler (hyper-globalists)

Küreselcilere (Hiper-aşırı küreselciler) göre (Ohmea, Wriston ve Guehenno gibi) küreselleşme, ulus devletlerin; küresel bir ekonomi içinde artık bağımsız bir birim olma özelliklerini ve doğallıklarını yitirdikleri, insanlık tarihinin yeni bir dönemine karşılık gelmektedir (Held ve diğerleri 1999:3).

Küreselleşmeye ilişkin bu türden bir görüş, genel olarak ekonomik perspektiflere tanınan bir önceliği içermektedir ve onun neo-liberal türleri; tek bir küresel pazarın ortaya çıktığını ilan ederek, insanlığın gelişimindeki yeni bir aşama olarak küresel rekabet ilkelerinin oluştuğunu ileri sürmektedir.

Küreselciler, küreselleşmenin mevcut olduğunu ve sosyal ve ekonomik açılardan günümüzde çarpıcı değişmelerin vuku bulduğunu ileri sürmektedirler (Cochrane ve Pain 2000:42-43).

Onlara göre, ekonomik küreselleşme, ulus-aşırı üretim, ticaret ve finans ağlarının tesis edilmesi yoluyla, stratejik ekonomik faaliyetlerin ulus-dışılaşmasıyla sonuçlanacaktır.

Sınırların (ulus-devlet) kalktığı bu ekonomide ulus-devletler, sermaye akışları üzerindeki güçlerini yitirmeye başlayacaklar ve eninde sonunda, yönetişimin gittikçe güçlenen yerel, bölgesel ve küresel mekanizmaları arasında sıkışacak olan orta ölçekteki bir kurum haline geleceklerdir (Held ve diğerleri 1999:3).

İlginç bir şekilde, çağdaş küreselleşmenin doğasına, kavramsallaştırılmasına ve sonuçlarına ilişkin benzer görüşler, şüpheci muhafazakarlar arasında olduğu kadar radikaller arasında da paylaşılıyor olduğundan, aşırı-küreselci kamp içinde, ortodoks neo-liberal sayıltılarla, marksist sayıltılar yan yana bulunabilmektedirler (Held ve diğerleri 1999:2).

Küreselci kanat içinde, devletin gücü karşısından bireylerin özerkliklerini ve pazarın çalışma prensiplerinin üstünlüğüne inanan neo-liberallerle, çağdaş küreselleşme süreçlerinin, küresel kapitalizmin ezici üstünlüğünün kurulması

süreci olduğunu ileri süren neo-Marxistler (ya da radikaller) arasında önemli bir ayrışma söz konudur.

İdeolojik düzeydeki ayrışmalarına rağmen, bu iki çatışan görüş; çağdaş küreselleşme süreçlerinin öncelikli olarak ekonomik bir fenomen olduğu; günümüzde giderek bütünleşme eğilimi içinde olan (manik, turbo, supra-territoryal kapitalizm), küresel bir ekonomiden söz edilebileceği; küresel sınırsız kapital biriktirilmesi yolundaki neo-liberal ekonomik sayıtlıların dünyadaki tüm hükümetler üzerinde belirgin bir baskı yaptığı ve Eski Kuzey-Güney ayrımının, geleneksel merkez-çevre ilişkisinden, ekonomik güçlerin daha kompleks bir mimari içinde yer aldıkları yeni bir küresel işbölümüne doğru geçilmesiyle birlikte gittikçe anakronik bir hal alacağı, konusunda benzer görüşleri paylaşmaktadırlar (Held ve diğerleri 1999:4).

Bazı görüşlere göre ise, sorun "Doğu-Batı", "Güney-Kuzey", "Din ve Kültür" veya "Medeniyetler Çatışması" ile ilgili değil, kapitalist yayılma, sömürgecilik ve emperyalizm ile ilgilidir (Bkz.Başkaya 2004/5:213-215)

Ohmae(1990, 1995) gibi, neo-liberal kanattaki, aşırı-küreselcilere göre; çağdaş küreselleşme, dünya ölçeğinde, insanların gittikçe artan bir şekilde, küresel bir pazara bağımlı hale gelmeye başladıkları yeni bir döneme karşılık gelirken, Marksistler arasında (Callinicos 1994, Amin 1997), küreselleşme, birbirleriyle çelişen, tekelci kapitalist emperyalizmin genişlemesi ya da tam tersi radikal bir şekilde küreselleşen kapitalizmin yeni bir formu olarak birbiriyle karşıtlık taşıyan anlamlara gelebilmektedir.

Neo-marxistlere göre, ekonomik küreselleşme, küresel ekonomi içinde, kazananlar kadar kaybedenlerin de olacağı yeni kurallar yaratılmaktadır. Bununla birlikte neo-liberal yazarlardan büyük bir bölümü küresel ekonomik rekabetin mutlaka bir "zero-sum oyunu" şeklinde olmasının gerekmediğini ileri sürmektedirler.

Neo-marxist ve radikallere göre, bu oldukça iyimser bir görüş içermektedir ve küresel kapitalizm küresel ölçekte ulusal ve uluslar arası düzeyde yeni yapısal eşitsizlik mekanizmaları yaratmakta ya da bu yönde baskı yapmaktadır.

Ayrıca, bu söz konusu yeni küresel ekonominin; açıkça ifade edilmemiş de olsa; dünya ölçeğindeki elitler ve "zihin işçileri" arasıdan", neo-liberal ekonomik bir ortodoksiye eklemlenen bir ideoloji aracılığıyla, küresel düzeyde ulus-aşırı yeni sınıfsal bağlılıklar ortaya çıkarmış olması söz konudur.

Dünya çapında yaygınlık kazanan bir tüketim ideolojisi, geleneksel kültürleri ve yaşam tarzlarını yerinden çıkarmakta ve toplumsal kimliklerin değişimi yönünde baskı yapmaktadır.

Neo-liberal ideolojilerin dünya ölçeğinde yaygınlık kazanmasıyla birlikte, bazı neo-liberaller (Ohmae, 1995) gerçek anlamda bir "küresel sivil toplum" oluşacağını ileri sürerlerken, bazı Marxistlere ve radikallere göre (Perlmutter 1991, Gill, 1995 Greider, 1997) bu durum ilk küresel "Pazar sivil toplumuna" sebep olacaktır (Held ve diğerleri 1999: 4).

Küreselcilerin, ileri sürdükleri, küresel bir ekonominin yükselişe geçişi, küresel yönetişim kurumlarının ortaya çıkması, kültürlerin küresel etkiler karşısında melezleşmeleri (hybridization), bütünüyle, ulus-devletlerin olmayacağı bir dünyanın ilk işaretlerini veren, yeni bir dünya düzenin ortaya çıkışının kanıtı olarak değerlendirilmektedir (Hel ve Diğerleri 1999:4.).

Ekonominin küreselleşmesi, refah devletinin ve sosyal demokrasinin sonu demektir ve bu anlamda aşırı-küreselleşmeciler, ekonomik küreselleşmenin beraberinde getireceği, ulus-aşırı ve küresel akışlar karşısında, sosyo-ekonomik aktivitelerin birincil taşıyıcısı durumunda olan ulus-devletlerin sahip oldukları otorite ve meşruluk zeminlerini yitirecekleri bir sürece girilmiş olduğunu sürmektedirler (Held ve McGrew: http://www.polity.co.uk/global/globocp.htm).

Ulusal hükümetler, gittikçe artan bir şekilde, kendi sınırları içinde gündeme gelen küresel taleplerle, kendi vatandaşlarının taleplerini karşılama konusunda zor durumda kalacaklardır.

Üstelik, küresel ve bölgesel yönetişim kurumları daha büyük roller oynamaya başladıkça, ulus devletlerin egemenlik ve özerkliklerini daha da ciddi bir erozyon beklemektedir. Diğer yandan, ulus-aşırı şirketlerin insanların kullanımına sunmuş oldukları, küresel düzeydeki iletişim alt-yapıları sayesinde, bir çok kamusal talebe yönelik giderek artan bir bilinç artışı söz konusudur ve bu

durum "küresel bir sivil toplum"un olgunlaşmaya başladığının işareti olarak değerlendirilmektedir.

Küreselci bakış açısından, ekonomik ve siyasal güç, etkili bir biçimde ulus-dışılaşmakta ve ulusal siyasetçiler her ne derlerse desinler, ulus devletler gittikçe artan bir şekilde, ekonomik olayların düzenlenmesinde rol oynayacak olan ulus-aşırı bir organizasyon modeli haline gelmektedirler (Ohmea, 1995, 149 akt Held ve diğerleri 1999:5).

4.1.2. Gelenekselci-Şüpheciler

Gelenekselciler, şüpheci bir tavır benimsemişlerdir ve küreselleşme süreçlerini, yeni bir olgu olarak değil, geçmişte olan olayların bir uzantısı olarak görme eğilimindedirler.

Bu görüşü paylaşanlar, (Hirst ve Thompson , 2003 gibi) küreselleşmenin devrimsel karakteri ve uluslar arası karşılıklı bağımlılıkların arttığı yolundaki iddialara karşı oldukça ihtiyatlıdırlar. Onlara göre, çağdaş küresel karşılıklı bağımlılıklardaki artış, gözle görülür bir şekilde abartılmaktadır ve varolduğu ileri sürülen artışın uzamsal olarak yoğunluğu, küreselleşmenin geniş ölçüde, OECD ülkeleri ile sınırlı kalmış bir fenomen olduğunu göstermektedir (Held ve McGrew: http://www.polity.co.uk/global/globocp.htm).

Grahame Thompson, küreselleşmenin ve her şeyden önce de küresel ekonomik değişmelerin doğasının anlaşılabilmesi için, özellikle küresel ekonomik sistemin ne şekilde inşa edilmiş/edilmekte olduğu konusunda açık bir tanıma sahip olmamız gerektiğini ileri sürmektedir. Thompson, gelenekselci bir perspektiften; ekonomik ilişkilerdeki değişimin önündeki ülke sınırlarını ve devletlerin engellemelerini dışlayan, tipsel nitelikte bir küresel ekonomi kavrayışı ile buna karşıt olarak, aslında ticaret, üretim ve finans açısından ulusal ekonomiler düzeyinde ayrımlaşmış bir uluslar arası ekonomi arasındaki karşılaştırmalarından hareketle, ekonomik küreselleşmeden bahsedilmesinin ne derece anlamlı olduğu konusuna açıklık getirmeye çalışmıştır. Held (2000: 170)'e göre Thompson, bu iki ideal tipsel nitelikteki durum arasında yaptığı karşılaştırmadan hareketle, küreselcilerin ileri sürdüklerinin aksine, uluslar arası düzeydeki ekonomik ilişkilerin, küresel düzeydeki ulusaşırı etkinliklere oranla

daha yüksek olduğu ve gerçekte bütünleşmiş küresel bir ekonomik sistemden bahsedilmesinin pek de mümkün olmadığı sonucunu çıkarmıştır. Thompson (2000) ve (Hirst ve Thompson 2003), bu tür bir yaklaşımdan hareketle gelenekselci-şüpheci perspektif içinde, küreselleşmenin, çağımızın en büyük mitlerinden birini teşkil ettiği savını ileri sürmüşlerdir; onlara göre yaşadığımız süreçler, küresel değil, uluslar arası bir düzenin özelliklerini göstermektedir.

Bu çerçeve içinde, şüpheciler, çağdaş küreselleşme süreçleri ile birlikte, uluslar arasındaki karşılıklı bağımlılıklarda meydana geldiği ileri sürülen artışın, gerçekte; uluslar arası ekonomilerin, hızlı bir şekilde, ulusal hükümetlerin güçlerinden bir şey kaybetmeksizin üç ana bölgesel blok içinde (Avrupa, Asya-Pasifik ve Kuzey Amerika) ayrışmaya başladıkları gerçeğini gizleyen bir mit olduğunu iddia etmektedirler. Bugünkü haliyle global bir ekonomiden değil, ancak uluslar arasılaşmış bir ekonomiden söz edilebilir ve bu türden bir ekonominin, ülkeler arası eşitliği sağlamak, sosyal adaleti teşvik etmek ve dünya halkları için daha demokratik bir kontrol hakkı getirmek gibi amacı bulunmamaktadır (Held ve diğerleri 1999:2).

Gelenekselci-şüpheciler, uluslar arasılaşmanın, daha az devlet merkezli bir dünya düzeninin işaretleri olduğu konusundaki görüşleri dikkate alma eğiliminde görünmektedirler. Hükümetler bu süreçte, uluslar arasılaşmanın pasif kurbanları değil, aksine, onun bizzat mimarları konumundadırlar. Gerçekte, uluslar arasılaşma, büyük ölçüde Amerika tarafından, İkinci Dünya Savaşı`nın hemen ardından uygulamaya konulan çok katmanlı bir ekonomik düzen olarak ulusal ekonomilerin liberal bir yöne çekilmesi yönünde bir baskı aracı olarak kullanılmıştır (Gilpin 1987`den aktaran Held ve diğerleri 1999:6).

Gelenekselci kanat içinden yapılan yorumlara göre, klasik "Altın Stardardı Dönemi" ile karşılaştırıldığında (Boyer ve Drache 1996; Hirst ve Thompson 2003), bugün dünya ekonomisi daha az bütünleşmiş bir eğilim sergilemektedir ve "İmparatorluklar Çağı" ile karşılaştırıldığında ise (Gordon, 1988, Weiss. 1998) coğrafi açıdan yaygınlığı bakımından daha az küreseldir (Held ve diğerleri 1999:5).

Gelenekselciler (Hirst ve Thompson, 2003), ekonomi temelli bir bakış açısı altında, küreselleşme süreçlerini, tamamen bütünleşmiş bir küresel pazarın var olup olmaması konusu ile eşitlemiş olmaları sebebiyle eleştiriliyor olmalarına karşın (örneğin Held ve diğerleri 1999: 5), küreselleşme olgusunun, bir kez daha, salt ekonomik açıdan değil gerçekte, sosyal, kültürel ve siyasal açılardan, yürütülen bir mücadele olduğunu gözler önüne sermiş olmaktadırlar.

Gelenekselci-şüpheci perspektife göre, uluslar arasılaşma süreçleri, yapısal anlamda bir önceki yüzyıldan sadece bir miktar farklılaşmış olan, dünya ekonomisindeki asimetrik ilişkilerin ve hiyerarşi kalıplarının keskinleştiği anlamına gelmektedir. Bu tür eşitsizlikler temelinde işleyen bir dünya konjonktürünün, gelenekselciler; küreselcilerin ileri sürdükleri gibi "küresel bir sivil toplumun" değil, hem köktenci ve saldırgan ulusçuluk hareketlerinin, hem de dünyanın kültürel ve etnik bölgeler temelinde "medeniyet bloklarına" ayrışması (Huntington 2002: 22-49) süreçlerinin olgunlaşmasına katkıda bulunacağını ileri sürmektedirler (Held ve diğerleri 1999:6).

Kısacası gelenekselciler, küresel yönetişim ve ekonominin uluslar arasılaşması süreçlerinin, öncelikli olarak, Batı`nın dünya çapındaki üstünlüğünü sürdürmesi amacına yönelik olan, Batılı bir proje olduğuna inanmaktadırlar ve ekonomik uluslar arasılaşma ve küresel yönetişim aracılığıyla günümüzde, ulusal idarelerin ya da devlet egemenliklerinin güçlerinin azaldığı görüşüne katılmamaktadırlar (Held ve diğerleri 1999:7).

4.1.3. Dönüşümselciler

Dönüşümcülerin iddialarının temelinde (Giddens 1990, Scholte, 1993, Castells, 1996), küreselleşmenin; modern toplumların ve dünya düzeninin yeniden şekillenmesinde rol oynayan, hızlı bir şekilde gerçekleşen, sosyal, politik ve ekonomik değişmelerin itici gücü olduğu inancı yatmaktadır (Held ve diğerleri 1999:7).

Rosenau (1997) ve Giddens (1990)`ın da aralarında olduğu dönüşümcüler, küreselleşmenin çağdaş kalıplarını; tarihsel bakımdan eşi benzeri görülmemiş bir şekilde, yerküre ölçeğinde devletlerin ve toplumların daha fazla karşılıklı

olarak birbirlerine bağımlı hale geldikleri ancak yüksek oranda yönünün belirsiz olduğu değişmelerin meydana geldiği bir süreç olarak görme eğilimindedirler (Held ve diğerleri 1999:2).

Bu türden bir yaklaşım içinde dönüşümselciler, gelenekselcilerin meydan okumalarını tanımakla birlikte, onların, küreselleşmenin yaratmış olduğu önemli bir takım değişmelere gereğinden daha az önem verdiklerine inanırlar ve temel bir dönüşümün olduğunu ancak küreselcilerin eğiliminde olduğu gibi sonuçlarının önceden belirlenebileceğini kabul etmezler (Cochrane ve Pain 2000:42-43).

Bu görüşün destekleyicilerine göre, çağdaş küreselleşme süreçleri, tarihsel olarak eşi benzeri görülmemiş bir şekilde, tüm hükümetlerin ve toplumların kendilerini ayarlamak zorunda kalacakları, etkiler açısından; ulusal ve uluslar arası olan ile iç ve dış arasında kesin bir ayrımın yapılmasının mümkün olmadığı bir dünyanın ortaya çıkmış olması anlamına gelmektedir (Held ve diğerleri 1999:7).

Rosenau (1997, 4-5)`a göre, "intermestic (uluslar arası ve ulusal konuların her ikisini de içeren siyasal tesirler)" etkiler, toplumların ve toplulukların geleceğe ilişkin kararlarının içinde şekilleneceği, siyasal, ekonomik ve sosyal uzamların genişlemesiyle birlikte, "keşfedilmeyi bekleyen yeni bir alan" ortaya çıkarmıştır. Bu anlamda küreselleşme, dünya düzeni ve yönetişim kurumlarının, ekonomilerin ve toplumların, "yoğun bir çeşitlilik artışı" eğilimine girmesinden sorumlu olan çok güçlü dönüştürücü bir güç olarak kabul edilmektedir (Giddens 1996`dan aktaran Held ve diğerleri 1999:7).

Bununla birlikte, dönüşümselci bakış açısına göre; küreselleşme, gerçekte, tarihsel çelişkilere bağlı olarak şekillenen bir süreç olarak görüldüğünden, söz konusu çeşitlenmenin ve farklılaşmanın tarihsel yönü belirsizdir (Mann 1997). Bu anlamda, söz konusu olan, küreselleşme süreçlerine bağlı olarak ortaya çıkmaya başlayan bir dünya düzenine ilişkin, bir imaj geliştirmemize yardımcı olacak şekilde, dinamik ve açık uçlu bir perspektifin kabul ediliyor olmasıdır. Gelenekselci ve küreselci perspektiflerle karşılaştırıldığında, dönüşümselciler, ne küreselleşmenin gelecekte alacağı yön

konusunda, ne de mevcut durumun, küresel düzeydeki bir dünya ideal tipiyle, "küresel bir pazarla" ya da "küresel bir sivil toplum"la ne ölçüde örtüştüğüne ilişkin bir yorumda bulunmazlar. Dönüşümselci iddialar, küreselleşmeyi daha ziyade, çelişkilerle dolu olan ve konjöktürel faktörler tarafından önemli ölçüde biçimlendirilen, uzun dönemli tarihsel bir süreç olarak ele alma eğilimindedirler (Held ve diğerleri 1999:7).

Küreselleşmenin kesin geleceği hakkında herhangi bir yorum yapmaktan kaçınan bu türden bir dikkat, çağdaş küresel; ekonomik, askeri, teknolojik, ekolojik, siyasal, kültürel ve göçe bağlı süreçlerin tarihsel olarak, eşi benzeri görülmemiş bir nitelik taşıyor oldukları yönündeki iddiaları temel almaktadır.

Onlara göre, tek bir küresel sistemin varlığı, küreselleşmenin ya da tek bir dünya toplumunun oluştuğunun kanıtı olarak görülmesi mümkün değildir. Aksine, dönüşümselcilere göre, küreselleşme, bazı devlet, toplum ve toplulukların küresel bir dünyanın gerekliliklerine giderek artan bir şekilde uyum sağlamalarına karşın bazılarının giderek daha marjinal hale geldikleri bir dünya düzeni içindeki yeni tabakalaşma ve işbölümü kalıplarının inşası ile ilişkilidir.

Küresel güç ilişkilerinin yeni bileşimi, artık iyi bilinen "merkez-çevre hiyerarşisinin coğrafi kriterlerine dayanan bir çerçevede değil, dünya ekonomisindeki sosyal bileşenler çerçevesinde, hızlı bir şekilde gelişme gösteren yeni bir uluslar arası iş bölümü tarzı olarak, Kuzey-Güney ayrımının kristalleşmesi olarak değerlendirilebilir (Held ve diğerleri 1999:8).

Birinci ve Üçüncü Dünyaya ilişkin bir Kuzey-Güney ayrımından bahsedilmesi demek bir çok açıdan, küreselleşme süreçlerinin, geleneksel dahil olma-olmama kalıplarının ötesine geçen, yeni hiyerarşi kalıplarının göz ardı edilmesi anlamına gelmektedir. Kuzey ve Güney, Birinci ve Üçüncü Dünya, artık "dışarıda değildir", fakat, dünyanın her yerindeki büyük şehirlere yerleşmiş vaziyettedir.

Dünyanın sosyal yapısı küçük bir üst yönetici sınıfın bulunduğu ve kitle temelinde yayılan, geleneksel hiyerarşi piramidi ile analoji içinde olmaktan ziyade, küresel sosyal yapı, her biri ulusal sınırları dikine kesen-aşan, halinden memnun ya da memnun olmayan, marjinalleşmiş elitler tarafından temsil

edilmekte olan, ortak merkezli üç-katlı dairelerden oluştuğu düşünülebilir (Hoogvelt, 1997).

Dünyanın sosyal yapısına ilişkin geleneksel piramide benzemekten ziyade, kitle temelinde yayılmış ve göreli olarak az miktardaki farklılaşmaları içeren, küresel sosyal yapının, her biri ulus devlet sınırlarını aşan, sırasıyla halinden memnun ve marjinalleşmiş olan elitlerin temsil ettiği, ortak merkezli üç katlı bir düzenlemeye sahip olduğu tahmin edilmektedir (Hoogvelk, 1997 den aktaran Held ve diğerleri 1999:8).

Küresel tabakalaşmanın yeni şekillenmekte olan kalıpları, gittikçe artan bir şekilde küresel ve ulus-aşırı boyutlara ilişkin bir konu haline gelen üretim ve finans gibi ekonomik faaliyetlerin bölgesel olmaktan (deterritorilization) çıkmaya başlaması ile ilgilidir. Bazı dönüşümselciler (Castells 1996, Ruggie 1996), günümüzde artık, ulusal ekonomik faaliyetlerin içinde yer aldıkları uzayın ulusal sınırlarla çakışmadığını ileri sürmektedirler. Bu küreselleşen ekonomide, ulus-aşırı üretim, değişim ve finans sistemleri, şimdiye kadarkinden daha sıkı bir biçimde, farklı kıtalardaki hane ve toplulukların etkinlikleri üzerine kurulmuştur (Held ve diğerleri 1999:8).

Dönüşümselci iddiaların merkezinde, çağdaş küreselleşme süreçlerinin, ulusal hükümetlerin otorite ve yaptırım güçlerini yeni bir model içinde, yeniden inşa ettiği yolundaki bir inanç bulunmaktadır. Devletlerin kendi ulusal sınırları içindeki egemenlik haklarının meşruluğunu tartışma konusu bile etmeksizin, dönüşümselciler, bu egemenlik ile, uluslar arası hukuktan kaynaklanan yükümlülüklerde olduğu gibi, çeşitli derecelerde, uluslar arası yönetişim kuruluşlarının ve onların kısıtlayıcı yetkilerinin genişlemesi süreçlerinin bir aradalığını ileri sürmektedirler. Egemenlik gücü, ulusal uluslararası ve yerel otoriteler arasında bölünmüş olduğundan, Avrupa Birliği ve Dünya Ticaret Örgütü (WTO)`nün işleyişi buna iyi bir örnek teşkil etmektedir. Kompleks küresel sistem, finansal olandan ekolojik olana kadar, dünyanın farklı bölgelerinde yer alan toplulukların kaderlerini birbirine bağlamaktadır. Bundan başka, küresel iletişim ve ulaşım altyapısı, ulusal sınırları aşan yeni sosyal ve ekonomik organizasyonları desteklemektedir. Küreselleşme, bu anlamda, egemenlik,

egemenliğin coğrafi sınırları ve devletlerin gücü arasındaki ilişkilerin birbirinden bağımsızlaşması ya da dönüşmesi ile ilişkilidir. (Ruggie 1993, Sassen 1996).

Küreselleşmenin ulusal hükümetlerin güç ve otoritelerinin yeni bir model içinde inşa ettikleri iddiasıyla dönüşümselciler, hem küreselcilerin ulus-devletlerin egemenliklerinin sonunun geleceği yolundaki iddialarını hem de geleneksel-şüphecilerin, hiç bir şeyin aslında değişmemiş olduğu yolundaki iddialarını reddetmiş olmaktadırlar. Bunun yerine dönüşümselciler, yeni bir "egemenlik türünün", mutlak, bölünmez, ulusal sınırlar açısından belirli ve kamusal otorite açısından "ya hep, ya hiç" anlayışına dayandığı geleneksel devlet olma durumuna kavrayışların, yerini almakta oluğunu ileri sürmektedirler (Held ve diğerleri 1999:9).

Buna göre, günümüzde egemenlik, onlara göre, en iyi biçimde, ulusal sınırlar olarak tanımlanan bariyerlerden çok, kompleks ulus aşırı ağlar tarafından karakterize edilebilecek bir siyaset için pazarlık konusu olarak anlaşılmaktadır.

Bu iddia, ulusal sınırların, siyasal, askeri yada sembolik açıdan bir önemi kalmadığı anlamına gelmemekte, daha ziyade, küreselleşmenin yoğunlaştığı bir çağda, modern yaşamın uzamsal göstergelerinin giderek artan bir şekilde problematik bir nitelik taşımaya başladıklarının vurgulanmasına yöneliktir. Egemenlik, devletin gücü ve ulusal sınırlar, böylece günümüzde, modern ulus-devletlerin en güçlü konumda bulunuyor oldukları çağdakinden çok daha kompleks bir ilişkiler sistemi içinde yer almaktadırlar.

Gerçekte, dönüşümselcilerin iddiaları, küreselleşmenin, sadece yeni bir egemenlik türü ile değil aynı zamanda küresel alandaki; çokuluslu şirketler, ulus-aşırı sosyal hareketler ve uluslar arası düzeyde iş gören düzenleyici kurumlar gibi; siyasal ve ekonomik organizasyonların, güçlü bir şekilde ulusal coğrafi sınırları aşan bir nitelikte ortaya çıkışlarıyla ilgilidir (Held ve diğerleri 1999:9).

Bu anlamda yeni dünya düzeni, otorite, gittikçe artan bir şekilde, yerel, ulusal, bölgesel ve küresel düzeylerdeki özel ve kamusal kurumlar arasında

dağılmış olduğundan artık sadece tamamen devlet-merkezli ya da devlet idarelerine öncelik tanıyan bir kavrayışla düşünülemez.

Küresel düzeyde gerçekleşen bu değişimler, devletin biçim ve fonksiyonlarının, küreselleşen bir dünya ile uyum sağlayacak tutarlı stratejiler geliştirmeye imkan sağlayacak bir yönetim anlayışına kendisini uyarlamasını gerekli kılmaktadır.

Küreselleşen dünyaya devletin uyum sağlamasında izleyebileceği farklı modeller:

- Neo-liberal minimal Devlet: Gece bekçisi devlet
- Gelişimsel Devlet: Ekonomik gelişmenin temel destekleyici birimi olarak devlet
- Katalizör Devlet: kollektif eylemin ve koordinasyonun kolaylaştırıcısı, hızlandırıcısı olarak devlet

Neo-liberal minimal devlet modelinden, gelişimsel devlet modeline (ekonomik gelişmenin temel destekleyici birimi olarak devlet) ve katalitik devlete (kollektif eylemin ve koordinasyonun kolaylaştırıcısı olarak devlet) kadar bu anlamda farklı stratejiler takip edilebilir (Held ve diğerleri 1999:9).

Küreselleşme ulus devletlerin sonunu getirmek bir yana, uyum sağlamaya yönelik geliştirmesi beklenen farklı stratejilerle, onun daha aktif hale gelmesi yolunda cesaretlendirir. Buna göre, ulusal hükümetlerin güçlerinin, küreselleşme süreçleri tarafından mutlaka kısıtlanmak zorunda değildir, aksine karşılıklı bağımlılıkların artmaya devam ettiği bir dünyada, gelişmekte olan karmaşık yönetişim süreçlerine yanıt verebilecek nitelikte yeniden yapılandırılması ve inşa edilmesi beklenmektedir (Held ve diğerleri 1999:9).

Küreselleşme süreçlerinin ortaya çıkardığı kriz bu anlamda Keyman (1999:130)'a göre;

1. Devletin değil, ulus-devlet içinde ayrıcalıklı normatif bir konuma yerleştirilmiş "devlet egemenliği söylemi"nin meşruluk krizini

2. Ekonomik alanın değil, ulusal pazarı ve devlet endeksli ulusal burjuvaziyi öncül kılan "ulusal kalkınma söylemi"nin krizini

3. Kimlik taleplerini değil, hayali bir topluluk kurgusu üzerinde hareket eden ve farklılıkları aynılaştırma işlevi gören "ulusal kimlik söylemi"nin temsiliyet krizini nitelendirmektedir. Bu anlamda globalleşme süreçleri, toplumsal ilişkilerin modernite içinde "ulusal-zaman-mekan boyutu"nda söylemsel ve tarihsel kurulmuşluğunun yaşandığı "meşruiyet ve temsiliyet krizinin ortaya çıkmasına katkıda bulunan "tarihsel süreçler" olarak düşünülmelidir.

4.2. Küresel Karşılıklı Bağımlılığın Temel Dinamikleri ve Küreselleşmenin Tarihsel Formlarının Baskın Özellikleri

Held ve McGrew (ve diğerleri 1999), küreselleşmeyi, eylem, etkileşim ve gücün, kıtalar ve bölgeler arası ağlar aracılığıyla akışı temelinde ortaya çıkan; sosyal ilişki ve kurumların zaman-uzamsal organizasyonunu kapsayan bir süreç ya da süreçler dizisi olarak değerlendirmektedirler.

Zaman uzamsal ölçütler dört temel değişme tipi ile karakterize edilebilir:

Global ağların YAYGINLIĞI: Sınırları, kıtaları ve bölgeleri aşan sosyal, politik ve ekonomik aktivitelerin yaygınlık *(stretching)* kazanmasını içerir.

Küresel karşılıklı bağımlılıktaki YOĞUNLUK: Ticaretin, yatırımların, finansmanın, göçlerin ve kültür akışlarının; karşılıklı bağımlılıkların; önemlerinin artışı ya da yoğunlaşması *(intensification)* ile belirginlik kazanır.

Global akışlarda ortaya çıkan HIZ: Fikirlerin, ticari metaların, bilginin, sermayenin ve insanların, küresel ölçekteki ulaşım ve iletişim sistemlerindeki gelişme sebebiyle ortaya çıkan yayılma hızlarındaki *(velocity)* artışla ilgilidir.

Küresel bağımlılıkların yarattığı ETKİ: Küresel etkileşimin, yaygınlık (extensity), hız (velocity) ve yoğunluğundaki (intensity) artış, bir olayın başka bir yerdeki olaylar üzerinde anlamlı etkilerde bulunabilecek olmasına ve özgül yerel bir takım gelişmelerin, önemli küresel sonuçlar doğurabilecek olmasına karşılık gelmektedir. Bu anlamda, sınırlar, içerideki ve küresel düzeydeki etkiler sebebiyle oldukça akışkan bir nitelik kazanmıştır (Held ve McGrew 2003:url)

Küreselleşme, Held ve McGrew (2003:url)'ye göre bu anlamda, kısaca, dünya ölçeğindeki karşılıklı bağımlılıkların artışına yönelik etkilerin, yaygınlık artışı ve hızında meydana gelen sosyo-kültürel ve ekonomik değişme süreçlerine karşılık gelmektedir.

Bu söz konusu değişme dinamiklerinin anlamlandırılmasında, zaman-uzamsal öğelerin niteliklerindeki değişiklikler kadar, bazı toplumsal örgütlenme tarzlarına ilişkin öğelerin de bu süreç içindeki değişme dinamiklerinin göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

Söz konusu değişmelerin tarihsel açıdan değerlendirilmesinde Held ve McGrew (ve diğerleri 1999:21), uzam-zamansal ölçütler yanında şu toplumsal örgütlenme biçimlerine ilişkin ölçütlere de bakılmasını önermektedirler: Küreselleşmenin alt-yapıları, küresel ağların kurumsallaştırılması ve buna ilişkin olarak gücün kullanımı, küresel işbölümünün (tabakalaşmanın) niteliği ve baskın küresel etkileşim tarzları.

Küreselleşme Süreçlerinin Tarihsel Formlarının Belirlenmesindeki Anahtar Ölçütler
A. Küresel güç, eylem ve etkileşim akışında meydana gelen değişimin zaman-uzamsal temel görünümleri
2. Global ağların YAYGINLIĞI 3. Küresel karşılıklı bağımlılıktaki YOĞUNLUK 4. Global akışlarda ortaya çıkan HIZ 5. Küresel bağımlılıkların yarattığı ETKİ
B. Toplumsal Örgütlenme Biçimlerine İlişkin Ölçütler
6. Küreselleşmenin alt-yapıları 7. Küresel ağların kurumsallaştırılması ve buna ilişkin olarak gücün kullanımı 8. Küresel işbölümünün (tabakalaşmanın) niteliği 9. Baskın küresel etkileşim tarzları

(Held ve Diğerleri 1999:21).

Anahtar Küresel Akışlar ve Ağlar				
	Pre-modern	**Erken Modern**	**Modern**	**Çağdaş**
Anahtar küresel akış ve ağlar (Networks)	Erken dönem emperyal sistem Dünya dinleri Göçebe imparatorluklar ve tarımsal üretimin gelişmesi Geniş bölgelere yayılan salgınlar Uzun-mesafeleri kasteden ticaret	Siyasal ve askeri büyüme Avrupa ve Yeni Dünya: nüfus, çevre ve salgın hastalıkların akışı Avrupa'nın küresel imparatorluklarının gelişmesi Atlantik ötesi ekonomik ticari alış	Avrupa'nın küresel imparatorlukları, askeri, siyasal kültürel akışlar-jeopolitika Batılı sekülarizasyon söyleminin ve ideolojisinin küresel düzeyde yaygınlaşmaya başlaması Atlantik ötesi göçmenlerin gündeme gelmesi Asyalı diyasporalarının oluşması Dünya ekonomisi	Soğuk Savaş ve Soğuk Savaş Sonrası küresel askeri oluşumlar ve ilişkiler, bölgesel ve küresel yönetişim ve uluslar arası hukuk. Bretton Woods Öncesi ve Sonrası ekonomik küreselleşme: ticaret, finansal Pazar, çokuluslu üretim ve yatırımlar, teknoloji transferleri Küresel çevre tehditleri: küresel halk, karşılıklı bağımlılık, sınır ötesi kirlilik Yeni küresel göçmenlik modelleri Çok uluslu medya şirketlerinin, Batılı popüler kültür ve söylemlerin küresel ölçekte yaygınlık kazanması İletişim ve ulaşım açısından oluşan yeni küresel ağlar
Devletler, Sınırlar ve Bölgeler	Tüm sınırlar belirsiz Göç ve diğer sosyal hareketler sınır ötesi eğilim göstermiyor. Ancak siyasal alanı yeniden biçimlendiriyor, bu sonraki iki dönemde de benzer bir şekilde devam edecek	Proto-uluslar modern, mutlakiyetler ve ulusların inşası Avrupada boy göstermeye başlıyor Dönemin sonuna doğru ilk ulusal devrimler ortaya çıkıyor (Fransa ve ABD) Krallıklar, imparotorluklar, halen Avrupada ve benzer şekilde Avrupa dışında, egemenliğin en baskın kullanılış şekilleri	Batı ve Latin Amerika'da Ulus-devletlerin gelişimi Diğer bölgelerde, krallık baskın yönetim biçimi, Avrupa tarzı ve yerel imparatorluklar	Ulus-devlet baskın siyasal birim Bölgesel birimlerin ortaya çıkışı Çok tabakalı yönetim

Küreselleşmenin tarihsel formlarının baskın özellikleri				
	Pre-modern	**Erken Modern**	**Modern**	**Çağdaş**
Yaygınlık Sınırları, kıtaları ve bölgeleri aşan sosyal, politik ve ekonomik aktivitelerin yaygınlık *(stretching)* kazanmasını içerir.	Çoğunluk Avrasya-aşırı ve sadece bazı bölgeler ve uygarlıklar arası, akışlar	Amerika ve Okyanusya'nın Avrasya ile bazı açılardan daha fazla bağlantılı hale gelmesi sebebiyle daha küresel. Avrupa, Orta-Doğu ve Afrika arasında daha fazla karşılıklı bağımlılık	Gittikçe artan bir şekilde küresel: Avrupa imparatorlukları, Asya'nın Doğusunu ve Afrika'yı küresel bir ağ içine daha fazla dahil ediyorlar: doğu dışarıdan bakıyor. Küresel ekonomi Atlantik Üçgeninden yayılıyor.	Etki alanı açısından en küresel olan. Küresel ısınma gibi bazı açılardan tamamen küresel. Bazı açılardan ise küresele yakın, ticaret gibi...
Yoğunluk Ticaretin, yatırımların, finansmanın, göçlerin ve kültür akışlarının; karşılıklı bağımlılıkların; önemlerinin artışı ya da yoğunlaşması *(intensification)* ile belirginlik kazanır.	Akışlar, yoğun ancak geçici Yerleşmiş ilişki kalıpları, uzak mesafelere etkisinde yoğunluk düşüyor	Akışlar yoğun ancak geçici Yerleşmiş politik ilişkiler, düşük yoğunlukta kalıyor: bölük pörçük Atlantik –aşırı imparatorluklar Anlantik-aşırı ekonomilerde yoğunluk ve küresel ekonomilerle bağlılık artıyor	Yeni güçlü ve uzun süreli, siyasal ve askeri, küresel imparatorluklar ve ağların kurulması Ekonomik ve kültürel etkilerin yoğunluğunda keskin bir artış	Ekonomik ve çevresel açılardan çok yüksek Kültürel olarak daha yoğun ve kamu alanlarının bütüne yayılan Daha önceki dönemlerden daha düşük yoğunlukta göçler Ancak bunu dengeleyecek gelişme
Hız <u>Global akışlarda ortaya çıkan HIZ:</u> Fikirlerin, ticari metaların, bilginin, sermayenin ve insanların, küresel ölçekteki ulaşım ve iletişim sistemlerindeki gelişme sebebiyle ortaya çıkan yayılma hızlarındaki *(velocity)* artışla ilgilidir.	Düşük	Düşük	Orta	Ulaşım ve iletişim açısından yüksek, bazı durumlarda "anlık-gerçek zamanlı" (televizyon, finans piyasaları)
Alt YAPI	Yazı Bazı bölgelerde mekanik baskı Ulaşım için hayvanların evcilleştirilmesi	Avrupa'da icatlar haritacılık ve yön bulma tekniklerinde gelişme Mekanik baskı teknolojilerinin Avrupa'ya oradan da	Tren yollarının inşası Makineleşmiş gemi ulaşımı Telgraf, telefon İcten yanmalı motorun.	Uçak taşımacılığı Bilgisayarlarla bütünleşmiş telefon teknolojisi ve dijitalleşme Küresel kablo

	İmparatorlukların güvencesindeki bazı ulaşım yolları Haritacılık ve denizcilik teknolojisinde bazı gelişmeler	kolonilerine ulaşması Avrupa posta sisteminin kurulması	radyonun ve televizyonun geliştirilmesi ve dar bir kesimce kullanılmaya başlanması	Küresel uydu İnternet Televizyon ve radyonun çok geniş kitlelere yayılması
Kurumsallaşma	Çok düşük- Sadece ekümene ve vergi sistemi	Çok düşük – Diplomasi gibi	Orta- ancak bazı alanlarda gittikçe artıyor; özellikle ekonomi ve göçler	Yüksek – tüm alanlarda ve çeşitli formlarda
Tabakalaşma	Sadece ana ticaret yolları üzerindeki metropolitan merkezler ve elitlerden gelen, uzak mesafeli akışlara bağlı olarak uygarlıklar içinde, bu akışlara ve ağlara bağlı olarak ortaya çıkan yüksek derecede tabakalaşma	Avrupa ve kolonilerinin hakimiyetindeki Atlantik aşırı ağlar Gittikçe artan bir şekilde Avrupa`nın kontrolüne giren Hint Okyanusu ağları, ancak yerel toplumların ve İslami ticaret ağlarının şiddetli direnişi söz konusu  Avrupa`nın Asya`nın ve Afrika`nın iç kısımlarını kontrol altına almayı başarması Ana ticaret yolları üzerinde bulunan metropol merkezlerinin ve elitlerinin küresel akış ve ağlarla bağlantısının devam etmesi ancak küresel bağlantıların şekillendirdiği ve etkilediği ekonomi ve siyaset gibi bazı alanların öneminin artmaya başlaması	Küresel ağlar ve kurumlar üzerinde kesin bir Avrupa-Amerikan hakimiyeti İngiliz İmparatorluğu özellikle, küresel emperyaller arası mücadelede güçlü. Bazı Avrupalı olmayan toplumlar, diğerlerine göre daha büyük bir direnç ve karşı koyma kapasitesine sahip: Japonya ve Türkiye gibi....	Küreselleşmenin farklı alanlarında farklı tabakalaşma biçimlerinin varlığı söz konusu Siyasal / askeri açılardan, dönemin büyük bir kısmı, SSCB ve ABD arasındaki soğuk savaş tarafından biçimlendiriliyor, bu durum çok açık bir şekilde, askeri ve siyasi düzeye ortaya çıkan bir güç hiyerarşisini beraberinde getiriyor. Soğuk Savaş-sonrası dönemde, güçler hiyerarşisi daha çok kutuplu bir yöne kaymaya başlıyor Güç dengelerinde ABD`nin etkinliğinin diğer ülkelere doğru kaymasıyla birlikte, kontrol ve etkinlik açısından OECD ülkelerinin ön plana çıkması, toplumlar içinde ve toplumlar arasında ekonomik tabakalaşma biçimlerinin etkinlik kazanması. NIEs (Yeni endüstrileşmiş ülkeler)`in ortaya çıkışı Kültürel tabakalaşma,

				Her ne kadar direnişle karşılaşıyor olsa da, popüler kültürün küresel ölçekte yaygınlık kazanmasında İngilizce'nin ve ABD'nin kültür endüstrilerinin egemenliği ile ortaya çıkan adil olmayan bir kültürel nüfuz alanı Kuzey ve Güney arasında, tüketim düzeylerine karşın, risklerin ve tehditlerin üretiminde ya da bunlara maruz kalınmasındaki eşitsizlikler açısından keskinleşen tabakalaşma.
Modeller	Zorlayıcı Dinsel/ İdeolojik	Zorlayıcı Emperyal Dinsel/İdeolojik	Zorlayıcı İdeolojik (Gittikçe sekülerleşen) Rekabetçi	Rekabetçi Kooperatifçi İdeolojik /kültürel

(Held ve diğerleri 1999: 432-435).

4.3. Küreselleşmenin Boyutlarına İlişkin Görüşler

Küreselleşmenin Boyutlarının, kültürel, ekonomik, siyasal olmak üzere üç boyutta ele alınması mümkündür.

4.3.1. Kültürel Küreselleşme

Küreselleşme, toplumlar arasındaki karşılıklı bağlılıkların dünya ölçeğinde gelişmesi olgusu ile yakından ilgilidir. Kültür, birçok yönden, doğrudan, açık ve görünür bir şekilde, gündelik yaşantımız içinde bu karşılıklı bağımlılıklarla yüz yüze geldiğimiz bir alandır.

Kültür küreselleşmenin çok önemli bir öğesidir çünkü, ortak anlamların geliştirilmesi kültür aracılığıyla sağlanmaktadır. Mackay (2000: 48)`a göre,

gündelik aktivitelerimizin gerçekleştiği alanda, kültürel özelliklerimizin, pratiklerimizin ve ürünlerimizin – sembolik olarak anlam inşa etmemizde kullandığımız öğelerin - gittikçe artan bir şekilde küreselleştiğini ileri sürmemiz için oldukça önemli sayıda kanıt bulunmaktadır. Gerçekte, küreselleşme, kültürel olanın gücünün, dolayısıyla da sembolik olanın öneminin artmasını beraberinde getirmektedir.

4.3.1.1. Küreselcilerin (Hyper-Globalist) Küresel Kültür Konusundaki Görüşleri

Küreselci kamp içinde, küresel iletişim ve kültür akışındaki artışın "iyi bir şey" olduğunu iddia edenler (pozitif) ve bu sürecin homojenleştirici ve emperyalist bir niteliğe sahip olduğunu iddia edenler (pesimistik) olmak iki ayrı eğilimin olduğunu söylemek mümkün görünmektedir.

Küreselciler; global kültür akışı ve özellikle de bu konuda çok önemli bir etkiye sahip olan, bilgi ve iletişim teknolojilerinin önemi üzerinde durmaktadırlar.

Küreselciler, küresel kültür akışındaki artışın, ulusal kültürlerin sonunu getirdiğini ileri sürmektedirler (Mackay 2000: 55).

Çağdaş küreselleşme süreçlerine bağlı olarak, ülkeler arasında muazzam ve hızla gelişen bir kültür akışı bulunmaktadır. Televizyon ve radyoların özel mülkiyetinde çok büyük bir artış meydana gelmiştir ve ulusal radyo-televizyonların, izleyici oranlarında oldukça önemli düşüşler gözlemlenmektedir. Ayrıca, kablo ve uydu kullanıcılarının oranları gittikçe artmaktadır ve bazı ülkeler için bu oranlar gerçekten çok yüksektir (Mackay 2000: 54).

Küreselciler en genel anlamda iki temel kategoride toplanmaktadır (Mackay 2000: 48):

-Pozitif Küreselciler

-Pesimist Küreselciler

4.3.1.1.1. Pozitif küreselcilerin

Küresel Kültür Konusundaki Görüşleri

Pozitif küreselciler küreselleşme fenomenine **olumlu** bir açıdan yaklaşırlar. Yeni iletişim teknolojileri ile bizlerin "global bir köye" doğru ilerlediğimizi, iletişimin ve toplulukların bu süreçte, fiziksel ve coğrafi sınırlarından özgürleşeceklerini ve seslerini daha fazla duyurabileceklerini ileri sürmektedirler.

Ayrıca, serbest pazar ekonomisinin demokratik doğası üzerine vurguda bulunan liberal bir perspektiften hareket ederler (Mackay 2000: 55).

Pozitif küreselciler global kültür akışlarının ulus devletlerin egemenlik alanlarını daraltacağı ve küreselleşmenin sonuçta ulus devletlerin sonunu getireceği yönündeki iddiaları olumlu bir gelişme olarak değerlendirme eğilimindedirler, buna göre;

1. "Küresel köycüler", internet sayesinde, kamusal alanlarımızın yeniden canlandırılması ve toplulukların restorasyonu daha mümkün bir hale geleceğini, bilgiye daha kolay ulaşılacağını ve küresel iletişim çok daha fazla artacağını ileri sürerlerken,
2. Diğer bir kısım pozitif küreselciler ise liberal bir perspektiften kamu yararının en üst düzeye çıkarılabilmesinin radyo-televizyon yayınlarında, kültürel elitlerin otoritesine başvurularak değil ancak tüketicilerin seçim özgürlüklerine güvenilerek sağlanabileceği yolunda iddialar ileri sürmektedirler

(Mackay 2000: 64).

4.3.1.1.2. Pesimist küreselcilerin

Küresel Kültür Konusundaki Görüşleri

Pesimist küreselcilerin, üç temel iddiaları bulunmaktadır:

1. Eşitsizliklerin küresel ölçekteki artışı
2. Özellikle medya şirketlerinin mülkiyetlerinin merkezileşmesi
3. Kültürel emperyalizm (Mackay 2000: 56).

Küreselleşme süreci, ulus devletler arasındaki, benzerliklerin arttığı ya da farklılıkların eşitlendiği bir süreç değil, eşitsizliklerin yeniden üretildiği ve yaygınlık kazandığı bir süreçtir (Mackay 2000:65).

Küresel olarak medya ve kültür endüstrisi alanında faaliyet gösteren ticari şirketler, oldukça büyük yapılanmalardır ve giderek artan bir biçimde küresel ekonominin en önemli parçalarından biri haline gelmektedirler. Bu şirketler, bilgi, iletişim, eğlence ve boş zaman sektörlerinin kapsadığı alanlara yönelik önemli bir ilgiye sahiptirler ve bu alanlarla yakından bağlantılıdırlar (Mackay 2000:65).

Dünya ölçeğinde, küresel düzeyde işleyen kültür akışları sebebiyle kültürlerin gittikçe daha çok birbirlerine benzer hale gelecekleri ve homojenleşecekleri nosyonu, kültürel emperyalizm kavramının temel tezlerinden birine karşılık gelmektedir (Mackay 2000:48).

Kültürel emperyalizm kavramsallaştırması, şüphesiz kültürel alandaki küreselleşmeyi açıklamak amacıyla geliştirilmiş olan en radikal yaklaşımlardan biridir ve temel tezleri, küresel üstünlük kurulmasına yönelik yapılanmış mekanizmalar üzerinde odaklanmaktadır Bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişimi ve yaygınlık kazanması, bunların önemli bir kısmı komünikasyon alt yapısının özel mülkiyetindeki etkileyici artış üzerinde temellendiğinden, bu gelişmelerin en önemli bileşenlerinden birini oluşturmuştur (Mackay 200:48).

Kültürel emperyalizm" küresel kültürün anlaşılması açısından önemli bir vasıtadır ve iki temel nosyona dayanan yapısal bir analizdir. Buna göre, Batı`nın ve Amerika`nın baskın kültürleri, daha minör kültürlerin homojenleşmesi ve aralarındaki kültürel farklılaşmaların en aza indirilmesi yönünde bir politika uygulamaktadırlar ve bu politikalar ABD`nin ve diğer Batılı Ülkelerin ekonomik çıkarlarına uygun bir strateji içermektedir (Mackay 2000: 65).

Falk (1999:1)`e göre, iktisadi küreselleşmenin son yıllardaki tarihi seyri, "yeni-liberalizmin" dünya tasavvuruyla özdeşleştirilen bir grup fikrin nüfuzu eşliğinde oluşmuştur ve bu ideolojik bakış açısının çeşitli bağlamlarda,

"Washington Uzlaşması" olarak adlandırılması, gerçekte, yeni-liberal politikaların "Amerikan malı" ambalajına vurgu yapmaktadır.

4.3.1.2. Gelenekselci-Şüphecilerin

Küresel Kültür Konusundaki Görüşleri

Küresel kültür akışlarının ve varolan küreselleşme süreçlerinin sonunda ulus devletin sonunun geleceği yolundaki iddialara karşı gelenekselciler daha şüpheci bir tavır benimsemişlerdir ve ulusal kültürlerin önemi ve devamlılığı üzerinde odaklanmışlardır (Mackay 2000: 55).

Kültürel küreselleşme bağlamında, ulusal kültürlerin hiç etkilenmeden kaldıklarının ileri sürülmesi mümkün görünmemekle birlikte, gelenekselcilere göre, küreselleşme ile ilgili olarak ileri sürülen iddialar, temel kültürel formların ve kurumların içsel bir şekilde halen ulusal devlete ilişkin özellikler taşıdığını ciddi bir ölçüde ihmal etme eğilimi taşımaktadırlar. Bu perspektiften, kültürel emperyalizm yaklaşımının, dışsal yapısal güçleri abarttığı ve içsel, yerel dinamikleri ve insan eylemliliğinin önemini göz ardı ettiğini ileri sürülmektedirler. Bu türden bir yaklaşım gelenekselcilere göre, değişme dinamiklerinin belirli değişkenlere indirgenmesine ve bu değişkenin etkisinin abartılması eğilimine karşılık gelmektedir.

Gelenekselciler, özetle, kendi iddialarını, yerelin ve ulus-devletlerin devamlılığı-sürekliliği (Guibernau, 1997) üzerinde temellendirirler . Her ne kadar kültürel olarak inşa edilmiş olsalar da, ulusal kültürler, sürekliliğin, etkileşimin, iletişimin, kollektif deneyimin, yüzyılımıza ulaşan bir sonucudurlar ve tarihsel süreç içinde yavaş yavaş olgunlaşmışlardır.

"Kimlik" sorunsalı ile yakından ilgilidirler ve yerlerine kolaylıkla bir şey konulamaz ya da farklı bir doğrultuya yönlendirilemezler. Ulusal kültürlerin köklü ve geçmişten gelen oluşum süreci ile kültür endüstrilerinin popüler kültür ikonu olarak Disney ve benzerlerinin karşılaştırılması bu konuda anlamlı ipuçları sağlayabilecek niteliktedir. Gelenekselcilere göre aralarındaki temel fark onların

geçici olmaları ve ulusal kültürlerde oluğu gibi, gündelik yaşam pratikleri ve kimliklerle ilişkilerinin bulunmamasıdır (Mackay 2000:65).

Gelenekselciler, ulus devletlerin küreselleşme karşısında halen güçlü olmaya devam edebilecekleri alanlara işaret etmektedirler. Bu alanlar özellikle, radyo-televizyon yayıncılığı, yazılı basın ve haberlerdir (Mackay 2000: 65).

Onlara göre henüz küresel bir televizyondan bahsedebileceğimiz bir aşamaya ulaşılmamıştır ve haberler, küresel olarak dünyanın dört bir yayına yayılmış haber kaynaklarına dayanıyor olmalarına rağmen, neredeyse tamamen ulusal ya da yerel olarak üretilmektedirler ve bu anlamda ulus-devletler, halen medyayı düzenleyen temel güç olma özelliklerini sürdürmeye devam etmektedirler (Mackay 2000:71).

4.3.1.3. Dönüşümselcilerin

Küresel Kültür Konusundaki Görüşleri

Dönüşümselciler, küresel kültür akışı içinde önemli değişiklikler olduğunu kabul etmekle birlikte, bunun sonuçlarının, gelenekselcilerin ya da küreselcilerin iddia ettiklerinden daha az "tek yönlü" olduğu görüşündedirler. Dönüşümselciler, genellikle, kültürel emperyalizm tezlerine yönelik eleştiriler geliştirirler (Mackay 2000: 78).

Featherstone (1990:1)'un ifadesiyle, küresel bir kültür, eğer bütünüyle ulus-devletlerin sahip oldukları türden bir şeymiş gibi ele alınacak olursa varlığından söz edilmesi pek de mümkün olmayan bir şey olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun sebebi ulus-devletlerin oluşturdukları kültür imajının kültürel homojenliğe ve bütünleşmeye karşılık geliyor olmasıdır. Bu türden bir akıl yürütme içinde küresel bir kültür olanağının ancak bir dünya devletinin tesis edilmiş olması koşulu ile mümkün olabileceği düşünülebilecektir. Oysa, küresel kültür, ulus-devlet topluluklarını aşan, uluslar ve toplumlar aşırı düzeylerde gündeme gelen kültürel bütünleşme ve parçalanmalara ilişkin bir heterojen eğilim olarak değerlendirildiğinde anlam kazanabilmektedir.

Kültürel emperyalizm tezi, dönüşümselcilere göre Batıyı ya da Birleşik Devletleri merkeze alan yaklaşımdır. Bu gün uluslar arası televizyon yayın

akışları incelendiğinde, küresel kültür akışlarının tek yönlü bir baskıyı, basit bir şekilde gözler önüne sermekten uzak olduğu görülmektedir (Mackay 2000: 78).

Akışlar bölgesel olduğu kadar küresel nitelik de taşımaktadırlar ve bir çok durum için dünya ölçeğinde kültürel bir homojenleşmeye doğru bir baskının ölçüsü olarak düşünülemeyecek niteliktedirler.

Özellikle televizyon yayın akışlarının etkileri oldukça kompleks bir nitelik taşımaktadır. İthal edilen programlar genellikle talebin düşük olduğu alanları doldurmak içindir ve ulusal bir televizyon yayını açısından, ithal edilmiş olan programın izlenme oranı, anlamlı bir ölçü teşkil etmemektedir.

Ulusal kültürel kimlik nosyonu da problematik bir nitelik taşımaktadır ve genellikle anti-demokratik bir kapsamda kullanılmaktadır. Ulusal kültürel kimlik nosyonu, melezliğin ve çok-kültürlülüğün yer aldığı bir alanda, modası geçmiş olduğu düşünülen, kültürel bir tek biçimliliğe karşılık gelmektedir. Kültürel metinlerin okunuşu oldukça kompleks bir süreçtir. Kültür akışlarına konu olan metinlerin anlamları, varsayımlar üzerine oturtulamayacak niteliktedir. İzleyiciler, televizyon programlarını anlamlandırmak için kendi kültürel birikimlerinin çerçevelerinden hareket etmektedirler ve bu suretle gerçekte, kültürel anlamlandırmalar, okumalar ve kabullenme şekilleri farklılaşmaktadır (Mackay 2000: 78).

Yeni teknolojiler, kültürel küreselleşmenin temel unsurlarından birini oluşturmaktadırlar ve "enformasyon toplumu" tartışmalarının da merkezinde yer almaktadır. Bununla beraber dönüşümselciler, yeni teknolojilerin ortaya çıkışını, -devrim olarak görülmüş olmalarına rağmen- aslında etkileri açısından süreçsel ve tedrici bir nitelik taşıdıklarını ileri sürmektedirler. Onlara göre, yeni iletişim teknolojileri üzerine oluşturulmuş olan söylem ve retorikler, temelde teknolojik bir belirlenimciliğe karşılık gelen bir çerçevede geliştirilmiş görüşlere dayanmaktadırlar. Bu anlamda teknoloji öğesi, toplumsal yapıların belirleyicisi konumundaki temel faktör olarak düşünülmektedir (Mackay 2000: 80).

4.3.2. Ekonomik Küreselleşme

Küreselleşme gittikçe daha fazla olayın açıklanmasında, bireysel ve sosyal yaşantıların bir görünümü olarak, geniş bir alana yayılma eğilimindedir ve farklı kavramsal çerçeveler içinde tartışılan kavramsal bir kategoridir (Thompson 2000: 92).

Ekonomik küreselleşme açısından, söz konusu süreçlere ilişkin olarak iki temel faktörün ön plana çıktığı görülmektedir:

1. Karşılıklı bağımlılıklardaki artış; ticaret
2. Bütünleşme eğilimindeki artış; kapital akışı ve yatırımlar

Karşılıklı bağımlılık olgusu en çok ticaret konusu ile yakından ilgili iken, bütünleşme konusunda daha çok, kapital akışı ve yatırımlar ön plana çıkmaktadır.

Bu türden bir yaklaşım, ekonomik küreselleşmenin aslında yeni bir olgu olmadığını, halen devam etmekte olan geniş bir döneme yayılmış süreçsel bir eğilim olduğunu göstermektedir (Thompson 2000:94).

4.3.2.1. Küreselcilerin

Ekonomik Küreselleşme Konusundaki Görüşleri

Küreselleşme süreçlerinden doğan, uluslar arası ekonominin önceki formlarının yerini almış olan, gelişkin bir küresel ekonominin varlığı söz konusudur. Bu küresel ekonomi, karşılıklı bağımlılığa ve bütünleşmeye dayanan, eşi benzeri görülmemiş bir ulus aşırı ağlarla birbirine bağlanmış, kontrol edilemez nitelikteki pazar güçleri tarafından yönlendirilmektedir.

Ulusal ekonominin kategorileri gereksiz bir hal aldığından, ulusal sınırlar, çözülmeye başlamıştır.

Tüm ekonomik kurumlar, varolan uluslararası bu rekabetin kriterlerine uyum sağlamak zorundadırlar. Bu konum neo-liberaller tarafından savunulacak bir şey iken. Neo-Marxistler tarafından eleştirilmektedir (Thompson 2000: 90)

4.3.2.2. Gelenekselci-Şüphecilerin Ekonomik Küreselleşme Konusundaki Görüşleri

1. Uluslar arası ekonomi, küreselcilerin iddia ettikleri ölçüde bir genişlemeye, küresel ekonomi haline gelme aşamasına henüz ulaşamamıştır.
2. Ulusal ekonomiler arasındaki farklılaşma, dikkat çekici bir kategori olmaya devam etmektedir.
3. Ulusal güçlerle, bunlara meydan okuyan pazarın güçleri arasında, halen ortaklıkların kurulması, az gelişmiş ekonomilerin düzeltilmesi ve uluslar arası ekonominin bu çerçevede yönlendirilmesi mümkün gözükmektedir.
4. Sosyal yararın korunması yetkisi halen, ulusal düzeyde güven altına alınmak zorundadır (Thompson 2000: 91).

Thompson`ın bu argümanları, küreselcilerin sahip oldukları güçlü küreselleşme yönündeki iddialara karşı oldukça şüpheci bir tutum almış olduğunu göstermektedir. Thompson (2000)`a göre, içinde bulunduğumuz çağdaş süreçlerin tarihsel bir bakış açısı altında değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu açıdan bakıldığında, küresel düzeyde, başat ekonomiler arasında gerçekleşen akışlar, bir önceki yüzyıla göre çok daha az miktardadır. Uluslar arası ve ulusal ekonomilerin düzenleyici güçleri olarak, ulusal ekonomiler güçlerinden bir şey kaybetmeksizin varlıklarını sürdürmeye devam etmektedirler (Held 2000:171).

Thompson ve Hirst (2003:8)`in öne sürmüş oldukları bir başka konu, bütünleşmiş bir piyasa anlayışını ve gündelik fiyat belirleme sistemi olarak internetin piyasalar için sağlamış olduğu teknolojik yeniliklerin aslında yeni bir dönüşüme işaret etmediği, söz konusu bütünleşmiş bir ekonomik sisteme alt yapı tesis edecek asıl teknolojik gelişmenin, 1860`larda tesis edilmiş olan kıtalar arası telgraf hatları tarafından oluşturulmuş olduğu tezidir.

Durum öyle görünmektedir ki dönüşümcülerle, şüpheciler arasındaki kitle iletişim teknolojilerine yönelik bu yaklaşım farklılığı, bütünleşmiş bir ekonomik sistemin alt yapısının ne zaman ortaya çıktığı tartışması ile ilgili değil, bir bütün olarak küreselleşmenin tüm boyutları; siyasal , kültürel, ekonomik ve hatta güvenlik, göz önünde bulundurulduğunda gündeme gelen bir farklılık taşımaktadır.

1980`li yıllardan beri, doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının (FDI) gelişimi, küreselleşmenin bir göstergesi olarak kabul edilmiştir. Bununla birlikte, toplam kapital akışlarının gayri safi milli hasılalara oranları göz önünde bulundurulduğunda, Altın Standardı Dönemindeki uluslar arası yatırımların daha fazla olduğunu gözlemlenmektedir. Uluslar arası ekonomi, bu açıdan, 1990`ların ortalarında tıpkı; Birinci dünya savaşının hemen sonrasındaki (1913) bir görünüme sahiptir ve pek de küreselleşmiş olduğunun söylenmesi mümkün görünmemektedir (Thompson 2000: 109).

Endüstrileşmiş ülkelerle, gelişmekte olan ülkelerin doğrudan yabancı sermaye yatırımları açısından karışlaştırıldıklarında, 1980`lerin ortalarından itibaren endüstrileşmiş ülkelerin bu tür yatırımlarının önemli bir artışa geçtiği ve bu tarihten itibaren de özellikle 1990`lara değin sürekli arttığı görülmektedir. Doğrudan yabancı sermaye yatırımları konusunda, 1980`lerden itibaren endüstrileşmiş ülkelerde gözlenen bu artış, firmaların, ticari anlamda dünyanın dört bir yayına yayıldığının bir göstergesi olarak, yorumlanıyor olmakla birlikte, söz konusu veriler üç temel ekonominin kendi arasındaki faaliyetlerindeki bir artışa işaret etmektedir. (Thompson 2000:107).

Bu gün dünya ölçeğinde, doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının (FDI), çok uluslu (MCN`s) ve ulus-aşırı şirketler (TCN`s) tarafından yönlendirilmeye başladığı yolunda oldukça güçlü iddialar bulunmaktadır.

Bununla birlikte, bu süreçte önemli olan bir nokta; çokuluslu şirketlerin açık bir şekilde ulusal temelli oluşumlar olmalarına karşın, ulus-aşırı şirketlerin ulusal bağımlılık içermedikleri konusudur. ve küresel ölçekte etkinlik gösteren asıl şirketlerin bu gün çok uluslu şirketler olduğunun göz önünde bulundurulmasıdır.

Çokuluslu şirketler halen idari ve çalışan personellerinin niteliği açısından ulusal temelli niteliklerini korumaya devam etmektedirler. Bu anlamda, bu tür şirketler belirli bir, "Ülke"`şirketi olma kimliklerini sürdürmektedirler ve söz konusu ülkeler tarafından etkin bir şekilde, yönlendirilebilmekte, denetlenebilmekte ve kontrol edilebilmektedirler.

Buna karşın, ulus-aşırı şirketler herhangi bir ulusal bağımlılık taşımamakta ve açık bir şekilde belirli merkeze sahip görünmemektedirler. Kaynak, üretim ve pazar açısından gerçekten uluslar arası bir nitelik taşımaktadırlar. Yönetim`tarzı ve personellerin niteliği açısından uluslar arası bir profil çizmektedirler. Böylece rekabet üstünlüğü için küresel ölçekte serbestçe dolaşarak çıkarlarına en uygun yerlerde faaliyet gösterecek bir nitelik taşımaktadırlar (Thompson 2000:103).

Gelenekselci-şüpheciler, küreselcilerin, küresel bir ekonomik alanın yönetilemeyeceği iddialarına yönelik olarak geliştirdikleri bazı argümanlar bulunmaktadır.

Hirst ve Thompson (2003: 223), şu iddiaları ileri sürmektedirler:

1. Belli başlı endüstrileşmiş ülkeler, özellikle G3 ülkeleri arasında anlaşmalar yoluyla
2. Önemli sayıda devletin, WTO* gibi, ekonomik faaliyetin belirli bir yönünü düzenleyen uluslar arası ajanlar yaratması yoluyla
3. Geniş ekonomik alanların Avrupa Birliği ya da NAFTA gibi ticaret bloklarıyla kontrol edilmesi yoluyla
4. Şirketler ve başlıca sosyal çıkarlar arasındaki işbirliği ve rekabeti dengeleyen ulusal düzeyli politikalar yoluyla;
5. Endüstriyel alanlara kollektif hizmetler sağlayacak bölgesel düzeyli politikalar yoluyla yönetişimin uluslar arası düzeyde mümkün olduğunu ileri sürmektedirler.

* Dünya Ticaret Örgütü

Onlara, göre bu türden kurumsal ayarlamalar ve stratejiler, en azından başlıca gelişmiş endüstriyel uluslar yararına olmak üzere, bazı minimal uluslar arası ekonomik yönetişim düzeylerini güvence altına alır. Böylesi bir yönetişimin olabileceğini göstermek, gelişmiş ülkeler ile gelişmekte olan ülkeler arasındaki eşitsizliklerin giderilebileceği anlamına gelmemektedir. Bu sadece varolan, küresel alanda, uluslar arasılaşan alanın yönetişiminin sağlanabileceğini göstermektedir. Mesele, dünya ekonomisinin sosyal adaleti teşvik edecek, ülkeler arası eşitliği sağlamak, dünya halklarının çoğu için daha fazla demokratik kontrol getirmek gibi iddialı amaçlarla yönetilebilir olup olmadığı değil, sadece yönetilebilir olup olmamasıdır (Hirst ve Thompson 2003:225).

4.3.2.2.1. Gelenekselci-Şüpheci Kanata Göre

Üç-Yönlü Bölgeselleşme Olarak Küreselleşme

İçinde bulunduğumuz süreçlerde, küresel bir bütünleşmiş ekonominin değil uluslar arasılaşan bir ekonomik sistemin işaretleri görülmektedir. Uluslar arası ekonomi; bölgesel ticaret ve yatırım bloklarının gelişimi ile karakterize edilmektedir ve çok sayıdaki, kıta, bölge ve bölgeler altı düzeyde işlerlik gösteren, bloklara dikkat çekilmektedir (Thompson 2000: 110).

Amerika Birleşik Devletleri, Avrupa Birliği ve Japonya`nın başı çektiği ülkelerden, meydana gelen üçlü bugün varolan bölgeselleşme eğilimlerinin en belirgin olanlarıdır. Bu bölgeler, ekonomik aktivitelerinin üçte ikisini kendi aralarında yapmaktadırlar, ve bu durum, bu günkü haliyle, dünya nüfusunun %85`lik bir bölümünün, ekonomik küreselleşme sürecinin dışında yer almakta olduğunu göstermektedir (Thompson 2000:122).

ABD, AB ve Japonya en liberal ve uluslar arası ekonomik faaliyetlere yönelik en açık tutuma sahip ülkeler olmalarına rağmen, bu ekonomiler, şaşırtıcı bir şekilde, 1990`ların ortalarında, dış ticaret göstergelerindeki, ticari açıdan karşılıklı bağımlı ve yatırımlar açısından bütünleşmiş bir tablo çizmek yerine oldukça kapalı ekonomiler olarak karşımıza çıkmaktadırlar (Thompson 2000:122)

4.3.2.2.2.Gelenekselci-Şüpheci Kanata Göre

Kuzey-Güney Ticaretinin Olası Sonuçları

"Güney" (gelişmekte olan ülkeler) ve "Kuzey" (zengin OECD ülkeleri) arasındaki ticari ilişkiler dikkate alındığında, 1962`den 1992`lere değin, karşılıklı bağımlılığın artığı yolunda oldukça az gösterge bulunmaktadır.

Kuzey`de niteliksiz iş gücünün azalması, uluslar arası ticaret ve göçün artışının değil, ileri teknolojik gelişmenin bir sonucu olarak nitelenebilir.

Büyük ticari karşılıklı bağımlılıklar, ancak ülkelerin farklı bir bölümü için anlamlı görünmektedir.

Bu analizin genel bir sonucu olarak, 1990`ların uluslar arası ekonomik faaliyetleri ile ilişkili verilerin, tamamıyla küreselleşmiş bir dünya ekonomisinin henüz oluşmadığını gösterdiğini söyleyebiliriz (Thompson 2000: 122).

4.3.2.3. Dönüşümselciler

Ekonomik Küreselleşme Konusundaki Görüşleri

Karşılıklı bağımlılığın ve bütünleşmenin güçlü ve yeni formları, uluslararası ekonomik sistemin çok geniş bir alanına yayılmıştır. Ulusal düzeydeki ekonomik karar alma mekanizmaları üzerindeki kısıtlayıcı faktörlerden birini de artık bu karşılıklı bağımlılığın ve bütünleşmenin yeni formları oluşturmaktadır. Bunlar aynı zamanda, oldukça zor bir sistem olarak görünen, uluslar arası kamu politikalarının sevk ve idaresine de biçim vermektedirler. Uzun dönemli ve evrimsel bir sürecin, bir aşaması olarak bu durum süreç içinde kapalı yerel ve ulusal ekonomilerin daha karmaşık, karşılıklı bağımlı ve bütünleşmiş kozmopolitan toplumlar sistemi içerisine çözülmelerine yol açacaktır (Thompson 2000: 91).

4.3.3. Siyasal Küreselleşme

Siyasal küreselleşme, klasik ulus devlet yetkilerinin aşınmasına yol açan söz konusu uluslararasılaşma (internationalization) ya da ulus-ötesileşme (transnationalization) sürecidir (Özen 2003:.276).

Siyasal küreselleşme süreci, uluslar arası ilişkilerde, uluslar arası kurum ve kuralların hakim olduğu ve bu bağlamda ortaya çıkan uluslar arası hukuk ve uluslar arası rejimlerin, bu kural ve rejimleri kabul etsin ya da etmesin tüm devletleri bağladığı ve bunlar üzerinde siyasi ve hukuki sonuçlar doğurduğu bir süreçtir. Siyasal küreselleşme sürecinde ulus devlet egemenliği aşamalı bir şeklide ama sürekli aşınırken, buna karşılık "uluslararası toplumun" ve bu toplumun kurum ve kurallarının ulus-devletler üzerindeki hakimiyeti artmaktadır. Özen (2003:276)`e göre, siyasal küreselleşme sürecinin sonunda ortaya çıkan uluslar arası sistem türüne global siyasal sistem adı verilmektedir.

Küresel yönetişime ilişkin olarak da geleneksel, küreselci ve Dönüşümselciler olmak üzere üç ayrı yaklaşımdan söz etmek mümkün görünmektedir (McGrew 2000: 161).

4.3.3.1. Küreselcilerin

Siyasal Küreselleşme Konusundaki Görüşleri

Küreselciler, küreselleşen bir dünyada, ulusal hükümetlerin, gittikçe artan bir şekilde güçsüzleştiklerini ve önemli kaybettiklerini ileri sürmektedirler. Ulus devletler onlara göre, küresel ısınma ya da yasadışı uyuşturucu ticareti gibi küresel düzeydeki sorunların, kendi vatandaşları üzerindeki etkisi üzerinde gereğinden çok daha az dururlarken, sorunu yeniden bu çerçeve içinde gözden geçirmeyi reddederek, yerel önlemler üzerinde gereğinden çok daha fazla durmaktadırlar (McGrew 2000: 130).

Ulusal/siyasal alandaki ekonomik ve yapısal değişikliklere ilişkin, küreselci tezlerin genel özelliklerine ilişkin iddialar şu başlıklar altında toplanabilir:

1. Ulus devletin öneminin azalması ile ulus üstü örgüt ve oluşumların gücünün artması

2. Bölgesel işbirliği ile bölgesel işbirliğine yönelik birlikteliklerin öneminin artması
3. Ulus devletin aşınmasına paralel olarak yerel yönetimlerin güçlendirilmesi

(Yılmaz 2004:179)

Kısacası örneğin İngiltere`de, Hükümetin gücü, yukarıdaki politik birim (AB), ve daha alttaki (İskoç Meclisi) ve hemen yakınındaki (çokuluslu şirketler) birimler tarafından gölgede bırakılmaktadır.

-Global siyasal sistemde ulus devletler, ulusal siyasal sistemde vatandaşları konumuna benzer bir konuma doğru sürükleneceklerdir. Bir başka deyişle egemenliklerini kaybedeceklerdir. Siyasal globalleşme olgusu, uluslar arası alanda egemenlik kavramının ötesine geçen yeni bir dünya düzeninin kurulması iddiasına bağlı olarak ortaya çıkmıştır. Global siyasal sistemde güvenliğin, barış ve istikrarın korunması işlevi, uluslar arası işlevi, uluslar arası rejimleri örten ulus-ötesi bir kurumsal ağın oluşturulmasına ve bunun içinde gelişen ulus devlet egemenliğini kısmen ortadan kaldıran ulus-ötesi bir hukuk düzeninin iyi işleyişine bırakılmaktadır (Özen 2003: 277).

4.3.3.2. Gelenekselci-Şüphecilerin

Siyasal Küreselleşme Konusundaki Görüşleri

Buna karşıt bir şekilde, gelenekselciler, ulusal hükümetlerin, kendi vatandaşlarının yaşamlarını düzene koymak ve küresel tesirlere yönelik gerekli önlemleri alma kapasitesinin, hiçbir zaman olmadığı kadar genişlediğine inanmaktadırlar. Ulus-devletin sonunun gelmesinden ziyade, gelenekselciler, küreselleşmenin, insanlığa yönelik olayların idaresinde, merkezi hükümetlerin rolünün bir kez daha onaylanması sonucunu doğurmuş olduğunu ileri sürmektedirler (McGrew 2000: 130).

Hirst ve Thompson (2003:225)`a göre, eğer bu gün "egemenlik" ulus-devletlerin ayırıcı bir özelliği olarak belirleyici bir öneme sahipse, bunun sebebi, devletin güç transferinde, üzerinde ya da altında yer alan yeni güçlerin belirlenmesinde halen tek meşruiyet taşıyan kaynak olmasındandır. Devletlerin,

gerek devletler arası anlaşmalarla, kendi üzerlerinde ve gerekse kendi toprakları üzerinde "güç-otorite" ilişkilerini anayasal olarak tanımlamaları suretiyle kendi altlarında, yeni "güçler" belirlemeleri mümkündür.

Ulus-devlet halen en önemli merkezdir, çünkü güçün dağıtılması sürecinde diğer yönetimlere şekil ve meşruiyet verecek bir düzenleme süreci olarak yönetim sanatının temel uygulayıcısı konumundadır (Hirst ve Thomson 2003:225).

Değişen, karmaşıklaşan ve risklerle dolu bir hale gelen küresel alandaki faaliyetlerin, merkezi bir hükümetin yol gösterici uzmanlarının, yönlendirme ve riskleri en aza indirme yolundaki çabalarına her zamankinden daha fazla ihtiyaç bulunmaktadır.

Küreselleşme, gerçekte, yerel olandan, küresel alana değin, yerküre için hakkaniyetli ve verimli yönetişim yapıları oluşturmak için gösterilen çabaları dışlamamaktadır ancak ortada halen devam etmekte olan tarihsel ve ideolojik koşullarla bağlantılı bir gerilimin varlığı söz konusudur (Falk 2000: 381).

Gelenekselcilerin, varolan küreselleşme söylemi içinde ulus devletlerin taşıdıkları merkezi rol üzerine yaptıkları vurgular bu anlamda, Falk (2000)`ın yaklaşımlarında belirginlik kazanan hem "aşağıdan küreselleşme" süreçleri, hem de uluslararasılaşmış bir küresel alandaki devletler arasındaki hakkaniyetli bir işbölümü ve paylaşım için gerekli normatif, jeopolitik, jeokültürel ve ekonomik bakış açılarındaki değişimin temel aktörü olarak devletlerin rolünü ön plana çıkarmaktadır

Kaynakların etkin kullanımı ve küreselleşme süreçlerinin, insancıl bir yöne çevrilmesi açısından en fazla meşruiyet zeminine sahip aktörler bu anlamda yine ulus devletlerdir.

Falk(2002)`ın yaklaşımlarındaki ana temayı küresel düzeydeki bir sivil toplumun normatif yönetişiminin olanakları ve "yukarıdan" değil, aşağıdan gerçekleştirilecek bir küreselleşme "imkanı" oluşturmaktadır. Aşağıdan küreselleşmenin gerçekleştirilebilmesi için birbirlerine karşıt sosyal güçler olarak görünen çeşitli toplumsal güçlerin, ittifakları özellikle de ekonomik temelli "yırtıcı" küreselleşmenin olumsuz etkileri altında kalan toplum kesimlerinin taleplerini

göz önünde bulundurmaya kararlı, devletler ile sivil toplum güçleri arasındaki ittifaklar (Falk 2002:201) önem taşımaktadır.

Wallerstein (1998:128-129), sosyal devlet ya da refah devleti anlayışlarını, liberal devletlerin benimsemesinde etkili olduğunu ileri sürdüğü "tehlikeli sınıfların" uysallaştırılması stratejisinin, gelecekte de en meşru aracının ulus-devletler olacağı görülmektedir.

Falk(2002:201)`ın da ifade etmiş olduğu gibi, her ne kadar bugün bile, tepeden-küreselleşmenin aracı olarak devlet (öncelikli olarak elitler) ile aşağıdan-küreselleşmenin aracı olarak sosyal hareketler arasında bir muhalefet söz konusu ediliyor olsa da, ulusal düzeyde devletlerin, çevre, kalkınma ve insan hakları ile ilgili çoğu meselede görüldüğü gibi, bir çok özel durumda, sosyal hareketler ile bazı koalisyonlara girmesi mümkün görünmektedir.

4.3.3.3. Dönüşümselcilerin

Siyasal Küreselleşme Konusundaki Görüşleri

Dönüşümselciler, her iki iddiayı da göz önünde bulunduracak bir çerçevede, küreselleşmenin güçleri tarafından inşa edilen bir küresel komşuluk anlayışı içinde, ulusal hükümetlerin yeni rollerine ve fonksiyonlarına uyum sağlamalarının gerekliliği üzerinde durmaktadırlar. Sonuç olarak, gücün, yetkinin, otoritenin ve devletin meşruluğunun, yeniden inşa edildiği bir süreç içinde bulunulmaktadır. Ulusal hükümetler, güçlerinde o kadar fazla bir şey kaybetmemişlerdir ancak, kendi güç ve egemenliklerini, yanı başlarında ortaya çıkan yeni bir genel duruma uygun hale getirmek zorundadırlar (McGrew 2000: 130).

Küresel yönetişime ilişkin olarak Dönüşümselciler, zıtlaşmalardan ziyade, uzlaşma ve bütünleşmeleri göz önünde bulundurduklarını ileri sürmektedirler ve; çağdaş küresel yönetişimi ve dünya düzeninin formlarını tanımlarken, üç temel yapıdan hareket etmektedirler:

- Jeo-politika ve eyaletler sistemi
- Küresel kapitalist üretim sistemi
- Küresel sosyal sistem

(McGrew 2000: 160).

Dönüşümselciler, küresel yönetişim yapılarına şekil veren, hegemonik devletin ve küresel kapitalizmin etkileri konusundaki iddiaların önemini kabul etmekle birlikte her iki iddianın da deterministik bir şekilde abartılan yönleri olduğuna dikkat çekmektedirler.

Dönüşümselcilerin yaklaşımları, aşağıdan yönetişime ve uzmanların yönetişimine dayanan, küreselcilerin ve gelenekselcilerin yaklaşımlarının bir araya getirilmesi yolunda bir çabaya karşılık gelmektedir (McGrew 2000: 161).

Dönüşümselciler, devletlerin sadece stratejik açıdan önemi üzerinde durmakla kalmayıp aynı zamanda yeni üstlenmeleri gerekli olan rollere bağlı olarak, yapısal içerikleri bakımından değişmelerinin gerekliliğine de işaret etmektedirler. Onlara göre, devletin gücünün yeniden konfigürasyonu, devletin geri çekilmesi demek değil, daha aktif bir devlet haline getirilmesi demektir (McGrew 2000:164).

Dönüşümselci tezlere göre, günümüzde, Westphalia sistemine bağlı olarak şekillenmiş olan devlet hakimiyeti ve egemenliği ideali, düşünümsel ya da network devleti olma yoluna girmiştir (McGrew 2000:164).

Düşünümsel devlet, kaynakların ve küresel olan ile yerel olan arasındaki güç ilişkilerine dayanan ağların; stratejik koordinasyonu vasıtasıyla yönetişimde bulunan, devlet anlayışına karşılık gelmektedir ve ileride dönüşümselciler tarafından devletlerin sağlaması gereken dönüşüm hedeflerinden birini oluşturmaktadır.

4.3.3.3.1. Dönüşümselcilere göre Ulusal Hükümetlerin Durumu: Gücün Ayrışması

Küreselleşme, dönüşümselcilerin iddialarına göre, ulusal hükümetlerin, egemenlik ve otorite alanlarını yeniden düzenlemelerine sebep olacak gelişmeleri beraberinde getirmektedir. Bu çerçevedeki bazı iddialara göre, günümüzde artık mutlak egemenlik sonrası (post-sovereign), bir dönem içinde girilmiş bulunulmaktadır ve Westphalia İdeallerinden, Post-Westphalia İdeallerinin inşasına doğru bir geçiş süreci yaşanmaktadır (McGrew 2000: 161).

Yeni küresel durum içinde ortaya çıkan, yeni gerekliliklerin beraberinde getirmesi beklenen, dönüşümün doğası ve devletlerin güçlerini hangi açılardan yeniden düzenlemeleri gerektiği konusunda, küreselciler, gelenekselciler ve dönüşümselciler arasında yine belirgin görüş farklılıkları bulunmaktadır.

Buna karşın dönüşümselciler ulus devletlere yönelik belirli düzenlemelerin gerekliliğine ilişkin bazı iddialar ileri sürmektedirler.

Onlar ulus devletin, küresel, bölgesel ve yerel güçlerin arasında sıkışmaya başladığı, bu nedenle kendi konumunu, rollerini ve fonksiyonlarını yeniden tanımlaması ve buna göre kendini ayarlaması gerektiğini ileri sürmektedirler.

Bu türden bir iddia, küreselleşmenin, çok-katmanlı (multi-layer) küresel bir yönetişime doğru giden yapısal ayrışmalar içeren bir eğilim içerdiği görüşüne dayanmaktadır.

4.3.3.3.2. Dönüşümselcilere göre Güç Ayrışmasının Temel Boyutları

Devletlerin sahip oldukları gücü, yeniden düzenlemeleri gerektiği konusundaki iddialar dört açıdan ele alınabilir:

4.3.3.3.2.1. Ulus devlet sınırları olarak ülkesellik (Territoriality)

Modern devletler sisteminin temelini oluşturan Westphalia sistemi, farklı coğrafi alanlar içinde, siyasal uzamların birbirinden ayrılması temeline dayanmaktaydı. Bununla birlikte, yerelden küresele doğru, siyasal gücün ve otoritenin organizasyonunda ve uygulamalarında, gittikçe artan bir şekilde ortaya çıkan bir ayrışmanın gündeme geldiği bir dünyada, siyasal alanların niteliğine ilişkin kavrayışlarda önemli bir değişim gündeme gelmeye başlamıştır. Sınırlar ve ülke toprakları en azından yönetsel açılardan önemini korumaya devam etmekle birlikte, siyasal topluluğun ve yaşamın imleyicileri olma niteliklerini yitirmişlerdir. Küresel durumun yaratmış olduğu koşullarda, toplulukların ortak geleceklerini ilgilendiren ve sınır aşırı nitelikler taşıyan sorunlar, siyasal gücün yeni bir coğrafya içinde düşünülmesini gerektirmektedir (McGrew 2000:162).

4.3.3.3.2.2. Devlet Egemenliği (State Sovereignty) :

Ulus devletlerin, kendi ülkesel sınırları içinde kural koyma yetkisi olarak, sahip oldukları egemenlik ve otoriteleri yeniden tanımlanmaktadır ancak bu mutlaka otoritelerinin zayıflatılacağı anlamına gelmemektedir. Bu kompleks çok-katlı yönetişim sistemi içinde, egemenlik, karşılıklılık kazanmış, paylaşılmış ve farklı düzeylerdeki kamusal aktörler arasında bölüşülmüştür. Kamu gücünün özel bir formu olarak ülkeselliğe ve egemenliğin bölünemezliği kavrayışına dayanan Westphaliacı ideal, bu gün; gücün ve otoritenin kamusal olarak paylaşılmasına dayanan yeni bir egemenlik anlayışı ile yer değiştirmeye başlamıştır.

4.3.3.3.2.3. Devletin Özerkliği (State Autonomy):

Küreselleşme ulus devletin sonunun gelmesine neden olmaktan çok onu daha aktif bir hale getirilmesine sebep olacaktır. Bununla beraber, bölgesel ve küresel yönetişim yapısı içine daha fazla eklemlenmekte olan devletlerin önünde, varolan özerkliklerinin devam ettirilmesi ile küresel yönetişim yapıları içinde bu özerkliğin çeşitli açılardan paylaşılması tercihlerinin geliştirilip geliştirilememesi ikilemi ile yüzleşme konusu gündeme gelmektedir.

4.3.3.3.2.4. Üstünlük :

Devletler artık vatandaşları üzerindeki otoritenin tek kaynağı olmaktan çıkmışlardır. Devletlerin üst ve alt katmanlarında, çok uluslu şirketlerden, Uluslararası Af Örgütü gibi hükümetler dışı organizasyonlara kadar, daha özel otorite biçimlerinin belirginlik kazanmasıyla ortaya çıkan yeni kamusal otorite merkezlerinin gelişmesi, devletlerin sahip oldukları üstünlüğü aşındırmaya başlamıştır. Bunun dışında, ulus aşırı sosyal hareketlerin ve eylem biçimlerinin gelişmesi ile birlikte, vatandaşların sahip oldukları aidiyet ve kimlikler, artık yalnızca bir ulusun aidiyet ya da "millet" tanımlı olmaktan çıkmıştır.

4.3.3.3.2.5. Anarşi

Egemen bir devlet otoritesinin bulunmadığı anarşik bir dünya olmaktan çok çağdaş dünya düzeni, en iyi biçimde "heterarşik" bir yapı olarak tanımlanmaktadır.

Heterarşi, siyasal otoritenin, yönetişimin farklı tabakaları arasında bölünmüş ve paylaşılmış olduğu; yönetim görevinin bir çok birim tarafından üstlenildiği bir sistem anlayışına dayanmaktadır (McGrew 2000:163).

Bu gün gündemde olan, yasadışı uyuşturucu ticareti trafiğinin de göstermiş olduğu gibi, ulusal ve uluslararası problemler arasında yapılan ayrımlar; artık, ulusal olanların uluslararası ve uluslararası olanların ise ulusal bir sorun olma özelliği taşıyor olmaları bakımından geçerliliklerini yitirmişlerdir.

4.3.4. Küresel Siyasal Yönetişime Yönelik Eğilimler Arası Farklılıklar

Küresel Yönetişim Teorileri	**Gelenekselci-Şüpheci (Hegemonik İdare)**	**Küreselci (Küresel sermayenin kuralları)**	**Dönüşümselciler Transformationalist (Teknokratik yönetim, aşağıdan yönetişim)**
Kuralları uygulayan anahtar, kurum ya da sosyal aktörler	Hakim Devlet	Küresel şirketler ve finans kapital	Network ya da Düşünümsel Devlet Epistemik topluluklar, NGOs(Hükümet Dışı Organizasyonlar) ve sosyal hareketler
Kimin Kuralları?	Hiyerarşi- Egemen güç olarak ABD	Kosmokrasi-Uluslar arası işadamları uygarlığı	Heterarşi Poliarşi- sosyal güçlerin ve çıkarların ayrılması
Kimin çıkarlarına yönelik?	Ulusal ve jeostratejik çıkarlar	Küresel sermaye	Bölgesel ve Kollektif – insanların ve gezegenin çıkarları
Hangi araçlarla?	Baskı ve rıza üretimi	Yapısal güç-küresel Pazar (ulus devletlerin yaptığı baskıyı pazara devretmek suretiyle)	Bilgin ve prosedürlerin uygulanması yoluyla ve teknik tartışmalar çerçevesinde Sınır aşan hareketlilik, uluslar arası koalisyonun inşası.
Sonuç	Hegemonik çıkarları tesis edecek küresel bir düzenin tesisi	Küresel kapitalist düzenin istikrarının sağlanması ve yeniden üretimi	Etkin, hesaplanabilir ve verimli yönetişim Aşağıdan küreselleşmeye meydan okuma ve engellemeler

(McGrew 2000: 160`dan düzenlendi:).

İster geleneksel-şüpheci, isterse küreselci ya da dönüşümselciler olsun, küreselleşme süreçlerine ilişkin olarak her kanatta varolan abartma eğilimlerine karşın, tüm bu yaklaşımlar varolan süreçlere ilişkin önemli katkılarda bulunmuşlardır (Held 200: 169)

Tüm bu eğilimler, küresel sosyal değişmenin yönüne ve insani olayların organizasyonu üzerine oldukça önemli sorular ortaya atmaktadırlar. Onların tümü, siyasal yaşamın doğası ve bunun da ötesinde toplumların bugün ve gelecekte yüz yüze gelecekleri temel bazı seçimleri hakkında önemli kaygılar taşımaktadırlar.

Bu anlamda, küreselleşme, devletler ve toplumlar için daha belirsiz bir çevrenin oluşumuna ve alabilecekleri çeşitli kararlara ve yapabilecekleri çeşitli tercihlere ne ölçüde etki etmektedir ya da edecektir sorusu, bu ayrımların temel hareket noktasını oluşturmaktadır.

Kültürel ve siyasal küreselleşme yönündeki eğilimlere ilişken tartışmalar, küreselleşme kavramının uzamsal bir form içinde: karşılıklı bağımlılık kalıplarının dünya ölçeğindeki güç artışı ve yaygınlaşması temelinde yapılmaktadır. Küreselleşme, bu anlamda, yerel ve ulusal olan ile bölgesel ve küresel olana ilişkin bir spektrumda yayılmaktadır ve insan toplulukları arasındaki ilişkilerin, bağlılıkların ve networklerin genişlemesi, yoğunluk ve hızlarındaki bir artış ile ilgilidir (Held 200: 169)

Thompson (2000)`a göre küresel ekonomik küreselleşme süreçleri olarak adlandırılan süreçler bir "mit" olmaktan öteye geçmemektedir. Çünkü içinde bulunduğumuz süreçler, küresel bir ekonomik düzene değil, uluslar arasılaşmış bir ekonomik sisteme ve bölgeselleşmelere doğru ilerlediğimizi göstermektedir.

Küreselleşmenin belirli bir hedefe yönelmiş sonu belli olan bir süreçler bütünü olarak mı yoksa açık uçlu belirli bir perspektife yöneldiği kesin bir biçimde ortaya konulamayacak şekilde karmaşık, siyasal ve sosyal yaşamın uzamsal organizasyonunda meydana gelen değişmeleri imleyen bir süreçler bütünü olarak mı ele alacağı önem taşımaktadır.

Küreselleşme süreçlerine ilişkin olarak ileri sürülen görüşlere ilişkin olarak ideal tipsel düzeyde dahi olsa ortaya koyulmasına çalışılan modellere ilişkin

geliştirilmiş olan ayrımlar, farklı düşünürlerin modellere dahil edilmesi çabasından çok küresel alana ilişkin çok boyutlu perspektiflerin geliştirilebilmesi, varolan perspektiflerin içermesi gereken düşünümselliğin boyutlarının gösterilebilmesi açısından önem taşımaktadır.

4.3.5. Ulusal Devletten- Küresel Yönetişime

Westefalya Sisteminden Çok Katlı Küresel Yönetişime Eğilimler

Günümüzde Avrupa modernliğinin, en azından Westphalia Barışı`ndan beri, kurmaya çalıştığı "uluslar arası düzen" nosyonun artık bir krize girdiği düşüncesi genel olarak kabul edilmeye başlanmıştır (Hardt ve Negri 2001: 28).

Siyaset küresel bir nitelik kazanmıştır ve son yıllarda, çokuluslu siyasal faaliyetlerin ve organizasyonların yeni formlarının ortaya çıkışına tanık olunmaktadır.

Bu, çeşitli açılardan yeni olduğu ileri sürülen sürçeler bütünü içinde ön plana çıkmaya başlamış olan merkezi kavramlardan biri küresel yönetişim (global governance) nosyonudur.

Küresel yönetişim, hükümetler ve uluslararası ve çokuluslu şirketler (kamu ya ait ya da özel) arasında paylaşılan, küresel faaliyetleri, uluslar arası kuralları ya da sınır aşırı sorunları, ortak bir amaç ya da kollektif olarak kabul gören hedefler doğrultusunda, düzenleyen, bir politik koordinasyon süreci olarak değerlendirilmektedir (McGrew 2000:164).

Küresel yönetişime ilişkin üç yaklaşım – geleneksel-şüpheci, küreselci ve dönüşümselciler – yönetme işinin, kimin çıkarları doğrultusunda ve kimin tarafından yapılacağına ilişkin farklı açıklamalar ortaya koyma çabasındadırlar.

Bazı yorumlara göre (McGrew 2000:164), dönüşümselciler bu noktadaki iddialarını, hem yapısal güçler hem de küresel yönetişimin doğasının belirlenmesinde hayati bir rol oynamakta olan, siyasal oluşumların dinamiklerini bir arada ele alan bir analize başvuruyor olmaları sebebiyle, daha bütüncül bir perspektife oturtmuş görünmektedirler.

Bu tür yorumlarda, küreselleşme süreçlerinin ve küresel alanın resmedilmesinde; ulusal hükümetlerden ve ulusal hükümetin seçmenlerinden, küresel ve bölgesel yönetişim sistemlerine doğru genişleyen bir süreçler bütünü olarak görülmeye başlanması önemli rol oynamaktadır.

Küresel bilinç, bir tür olarak genel anlamda insanlık ve kozmopolit demokrasi gibi kavramların işaret etmiş oldukları bir dünya toplumunun ortaklaşa küresel yönetişimi ütopyası, bir çok açıdan "yeni bir hayali cemaatin" inşa edilip edilemeyeceği ve bu sürecin içerdiği "risklerin" kimler tarafından ve kimin çıkarları doğrultusunda üstesinden gelinebileceği yolundaki tartışmalar temel oluşturmaktadır.

Küresel bir sivil toplumun talepleri doğrultusunda, insanlığın yararına işleyecek olan, normatif bir yönetişimin tesisi yönündeki çabalar (Falk 2002), soruna; yukarıdan küreselleşme ve aşağıdan küreselleşme ayrımı çerçevesinde yaklaşmaktadır. Bu tür yorumlara, şimdiye kadar işlemekte olan küreselleşme süreçlerinin "tepeden" gerçekleştirilmekte olduklarını, oysa "insanlığın normatif bir yönetişimi" için asıl gerekli olan açılımların "aşağıdan yapılacak bir küreselleşme" bilinç ve etiğine gereksinim duyduğunu ileri sürmektedir. Küresel sivil toplumların önündeki en büyük engel bu anlamda, sadece aşağıda tesis edilmesi gereken bir etik üzerinde değil, bu gün bu gelişmeleri engelleyecek şekilde yapılanmış olan, küresel ekonominin ve küresel jeopolitikanın aktörlerinin sahip olmaları gerektiği ileri sürülen bir "etik" tir.

Bu anlamda, "küresel sivil toplum" kavramsallaştırması, aynı zamanda, dünya toplumunun, bugüne değin temsil edilmeyen, ulus aşırı sivil toplumlarının ve küresel yönetişim kurumlarını da içerecek demokratik bir genişlemenin olabilirliğine işaret eden süreçlerin oluşturulup oluşturulamayacağı konusu ile doğrudan bağlantılıdır.

Küresel yönetişim ve küresel sivil toplumun talepleri arasında dengeyi sağlayacak yeni küresel aktörlerin kimler olabileceği konusu gerçekte, yine kendini revize etmeyi başarmış, riskleri ve tehlikeleri en iyi şekilde

hesaplayabilecek kültürel, ekonomik ve siyasal ağları kurmuş bir network-ulus devletinin gerekliliğine işaret etmektedir.

Bu anlamda küreselleşme, McGrew (2000: 165)`in de ileri sürmüş olduğu gibi, daha az kesinlik içeren bir küresel alan içinde, problemlerin belirlenmesinde ve çözümlenmesi konusunda daha fazla söz hakkı sağlayacak şekilde temsil düzeyi yüksek, sorumlu ve duyarlı küresel bir yönetişimin gerekliliğine işaret eden, idaresi zor bir dünya (küresel risk toplumu) ile ilintilidir.

V. BÖLÜM

TOPLUMSAL İLETİŞİM DÜZEYİNDE "KİMLİK", "BİREYSEL KİMLİK" ve "KOLLEKTİF KİMLİK" İLİŞKİSİ

Geleneksel Aydınlanma düşüncesi, insanın kamusal, aktif ve rasyonel oluşunun altını çizerken, insanları birer aktör olarak değerlendiriyordu. Günümüzde ise bireyler artık birer aktör olarak değil, kimlikleriyle tanınma sürecine girmişlerdir (Sözen 1999:11).

Bireyler bugün de aktif ve rasyoneldir ancak fark edilmiş olan şey, farklı sosyo-kültürel tarihsel bağlamlara* göre farklı şekillerde "rasyonellik" taşıyabilecek olan birden çok rasyonalitenin varolabileceğinin anlaşılmış olmasıdır.

5.1. Ontolojik Değişim Önerileri Ve Yeni Kavramsal Kategori Arayışları

20. yüzyılda gelişen kitle iletişim araçları uzam mesafeleri yakınlaştırıp, kültürel etkileşimi kolaylaştırarak toplumsal yapıları dönüşüme uğratmış ve bu bağlamda kimlik olgusunun sahip olduğu referanslar dayanaklarını yitirmiştir (İmançer 2003:233).

Bazı görüşlere göre (Keyman 1999) bu söz konusu dayanaklardan artık mahrum olmamıza neden olan daha temel bir dönüşüm söz konusudur ki, bu da ulus-devletlerin bundan böyle sosyal etkileşim düzeyinin mekansal ontolojisi olmaktan çıkmış olmasında ifadesini bulmaktadır.

Söz konusu ontolojik değişim beraberinde epistemolojik değişimi de getirmektedir. Asıl sorun söz konusu değişimin "olan"a mı yoksa, "olması gereken" ya da "varmış gibi yapılan"a ilişkin algıya dayandığıdır.

Bayart(1999:204)'a göre belirli bir toplumda imgelem (tahayyül) tutarlı bir

* Bağlamsallık (cntextuality): zaman-uzamdaki etkileşimin, bu etkileşimin gerçekleştiği ortamı, bu ortamda varolan yapanları ve bunlar arasındaki iletişimi içeren, yerleşik nitelikler (Giddens 1999:457)

bütünlük oluşturmaz, çünkü söz konusu imgelem, sürekli kaçış halindeki bir heterojen tasvirler evrenini kapsar. (Zaten) simgesel üretimler olarak, tanım gereği çok anlamlı-ikiz değerlidirler. Tam da bu çok anlamlılıkları ve ikiz-değerlilikleri itibariyle toplumun "bir arada tutulmasına" katkıda bulunurlar; ancak bu şekilde toplumun "anlamlar dünyasının bir arada tutulması" ispatlanamaz, hatta ispatlanabileceği yolunda bir önermede bile bulunulamaz.

Modernliğin müphemlikleri olarak adlandırılan çift değerlilikler "Ulus Devlet Paradigması"nın geçerlilikte olduğu dönemde* hem batılı hem de batı dışı toplumlar için geçerlilik taşımıştır. Bununla birlikte küresel bir işbölümünün aktörleri olarak "gelişme teorileri" çerçevesinde Batı dışı toplumların batıyı yakalamaları, onlar gibi olabilmeleri için önerilen teoriler, salt ulus devlet sınırlarını destekleyen, yapısal fonksiyonalist ve kültürden arındırılmış bir sosyal teorileştirme mantığından hareket etmişlerken, bu gün artık bu teoriler ve "ulus devlet" paradigması, "Batı Dışı" için terk edilmiş, ulus devletler üstü ve ulus devletler altı kültürel referans noktaları ön plana çıkmaya başlamıştır.

Batı toplumlarında ön plana çıkmaya başlayan "kültürelciliğin" eleştirisi Bayart (1999:213)'a göre, onların bugün içinde bulundukları sahte ikilemin ortaya çıkarılması açısından gereklidir. Burada "kültürler" in çeşitliliğini hiçe sayarak tektipleştirme yoluyla kurulacak bir evrensellik ile; bazı temel değerleri feda etmek pahasına "kültürel" tekillikleri keskinleştirme yoluyla ulaşılacak bir görecelik arasında seçim yapmak söz konusu değildir. Evrensellik farkın yeniden icadına eşdeğerdir, ancak fark olgusunun evrenselliğin ön koşulu olarak hiç gereği yoktur.

Batı toplumlarının, bir "iç" düşünümselliğinin konusu olan gelişmeler, Batı için; düşünümsel modern ve sanayi modern* (ulus devlet) paradigmaların birlikteliğine dayanan stratejik bir güç konumunu beraberinde getirirken, Batı dışında kalan ve "bölgesel ittifakların" uzağında kalmış toplumlar için bu türden salt batı tipi bir "düşünümselleşmenin" teoriden pratiğe indirgenmesi çabaları,

---

* Halen geçerlidir.

* Kavramlar için; Beck, Ulrich, *Siyasallığın İcadı*, (Çev. Nihat Ünler), İletişim Yayınları, İstanbul, 1999.

"karşı modern" toplumsal oluşumların ortaya çıkması için olanak sağlayacak boyutlar içermektedir.

Kollektif bir aidiyet biçimi olarak "ulusal-milli kimlik" lerin "hayali ve kurgusal" niteliklerine yapılan vurgular, aslında kimliğin ulus-altı düzeylerdeki ve ulus-üstü düzeylerdeki bu sözü edilen "kimlikleşme ve kimliklenme" dinamiklerinden hiç de farklı dinamiklerle inşa edilmediği gerçeğini göz ardı etmektedir.

"Ulusal kimlikler", diğer kollektif kimlikler kadar "karşı modern ve anti-demokratik" nitelikler taşıyabilme riskine sahiptirler ve bu ontolojik bir temel sorunu olmaktan ziyade, toplumsal etkileşim ağlarının demokratik yoldan inşa edilebilmesi kapasitesi ile ilgili bir konudur.

Söz konusu ontolojik dönüşüm iddiaları ile küreselleşme süreçlerini en genel anlamda ifade etmekte kullanılan "zaman-mekan kenetlenmesi" olgusunun çok yakın ilişkisi bulunmaktadır.

Buna göre, "olanın değil olması gerekendeki bir tasarının, yani kollektif bir aidiyet biçimi ve müphem bir kategori olarak "ulusal kimlik"lerin, bir zaman-mekan kenetlenmesi mekanizmasının işler kılınması suretiyle inşa edildiği bir dönem sona ermiş; ulus-devlet kozmolojisini ve sosyal teorideki ontolojik önceliğini aşan; bu defa küresel düzeyde işlediği ileri sürülen, bir "zaman-mekan kenetlenmesi" içeren yeni bir sürece girilmiştir.

Gerçeklik algısına ve "kültürel biçimlerin" ne ölçüde "varoldukları" ya da "olmadıkları" sorununa, verilebilecek yanıtlar "bağlama" göre farklılaşabilmektedir.

Bu söz konusu değişime ilişkin "olan" ya da "varmış gibi yapılan" arasındaki ayrım doğrudan doğruya veri kabul edilebilecek olmaktan uzaktır ve bunun en önemli nedenlerinden biri, dışsal sosyo-kültürel gerçekliğin algı olanaklarına taşınması süreçlerinde rol oynayan, kavramsal kategorilerin değişmesinin, sosyo-kültürel "bağlam"a ilişkin "gerçeklik algısını" da tamamen dönüştürebilecek olmasıdır.

Bu iddialar, yeni küresel meşruluk zeminin inşasında artık doğrudan

silahların kullanıldığı savaşların değil, toplumların ve küresel alanın gerçeklik tasarılarını inşa eden "söylemlerin" önemini ortaya koymaktadır.

Foucault`nun ifadesiyle;

> "dünya yalnızca ekonomik, siyasi, dini, ideolojik, kültürel vb. savaş arenası değildir, aynı zamanda bir hakikat için savaş arenasıdır. Dünyada askeri, siyasi, kültürel düzenler olduğu kadar egemen hakikat düzenleri ya da rejimleri de (bulunmaktadır)"
>
> (Foucault`dan aktaran Arslan 1999:76).

Bu anlamda dışsal ya da kategorik olan kimlik boyutu, küresel-yerel etkileşiminden ve bu etkileşimdeki asimetrik güç ilişkilerinden bağımsız görünmemektedir.

Sosyo-kültürel gerçeklik alanında "aidiyet duygusunun sosyal inşası" ve öteki olarak kimlerin görüleceği söz konusu olduğunda, bu durum sosyo-politik bilişsel süreçlerin grup içi ve grup dışı mekanizmalarının ardıllık içermeyen "nesnelleştirme-içselleştirme ve dışsallaştırma" pratiklerine bağlı olarak şekillenmektedir ve dinamikleri ulus devlet sınırlarından, uluslar arası ilişkilere ve küresel alana kadar yayılmaktadır.

"Zaman-mekan kenetlenmesi" olgusu, bugün, ulus devletler çağındaki, ulusal kimliğin inşa edildiği "bağlamdan, ulusal olan düzeyi saf dışı bırakan bir stratejiyle, ulus-üstü ve ulus-altı düzeylere yönelik bir teorileştirmenin bileşeni olarak kullanılmaktadır.

Paradigmatik bir dönüşüm olarak sosyal teoride artık "ulus-devleti" sosyal analizin merkezinden çıkarmayı öneren yaklaşımlar; ulusal-kimliğin "hayali bir cemaat" olarak inşa edilmesinin soyutluğu varsayımına dayanmaktadırlar. Oysa "küresel köy", ya da "dünya vatandaşı" gibi kavramsallaştırmalar, ulus-devletlerle karşılaştırıldığında çok daha müphem kategorilere karşılık gelmektedirler.

Avrupa kimliğinin inşa edilmesi, zaman-mekan kenetlenmesi olgusunu, belirli bir medeniyetin etki alanı içerisinde donduran-teorileştiren bir mantığı içermektedir ve "görsel işitsel" bir mekan inşası içerisinde (Morley ve Robins 1997) bu türden bir kimliğin mümkün olabileceğini sayıltılamaktadır.

Kollektif aidiyet formaları olarak mikro düzeydeki kültürlere yönelik ilgi ve vatandaşlık tanımlarındaki yeni öneriler "belirli bir düşünümselliğin" ürünü olarak, tarihsel-kültürel-ekonomik ve jeopolitik açıdan, sosyal teorileştirme mantığı açısından "zaman-mekan kenetlenmesi" olgusu çerçevesinde tüm yerküreye genellenebilecek bir "ontolojik temel" ya da bu "ontoloji" ye bağlı "epistemoloji" için bir vazgeçilmezlik taşımamaktadır.

Bu durum, küresel düzeyde "akademik bilginin ne olduğuna ilişkin paradigmatik görüşler ve buna bağlı küresel işbölümü kadar, ulusal ve küresel düzeyde kitle toplumunun "rıza üretim araçları"nı maniple etme "gücü"nün kime-kimlere ait olduğu konusuyla da yakından ilişkilidir.

Söz konusu "aidiyet biçimlerinin" geçerliliği, tanımları ve söz konusu tanımları ortaya koyabilme becerisinde kendisini gösteren, "tanımlama iktidarı"nın kimlere ait olduğu konusu ise, bu gün bir "müphemlikleri idare etme" becerisi olarak kendisini göstermektedir.

Bu beceri, "zaman-mekan kenetlenmesi" olgusunu "kendi toplumsal bağlamından" küresel ölçeğe mal edebilme becerisi olarak düşünülebilir. Beck' in sözünü ettiği "siyasalın icadı" ve "modernliğin düşünümselliğinin içerdiği riskler" ve Bauman' ın ileri sürdüğü müphemliklerin, ulusal kimlikler açısından taşıdığı önem buradan kaynaklanmaktadır.

Tanımlama, sınıflandırma ve bu konuda gerekli olan "rıza üretimi araçlarına" sahip olma gücü de bu anlamda önem kazanmaktadır.

5.2.Toplumsal Kategoriler Ve Bilgi Sosyolojisi

İster sosyolojik ister gündelik konuşma dilinde olsun, "kategori" ya da "kategorizasyon" terimleri; gündelik gerçekliğin algı olanaklarına taşınarak, içinde yaşadığımız topluma ve bu toplum içindeki yerimize ilişkin perspektiflerimizi oluştururken faydalandığımız, düşünsel-kavramsal araçlarımızın temelini oluşturuyor olmaları bakımından önem taşımaktadır.

İnsanlığın tüm bilgisi sınıflandırmalar üzerinde temellenmektedir. Herhangi bir doğa nesnesinin ya da sosyo-kültürel-tarihsel durumun tanımı, kendi içinde

bir sınıflandırmayı beraberinde getirmektedir. Tanımlama, bu çerçeve içinde, kısaca sınıflandırmak, şeylerin özelliklerinin ne olduğunun ya da ne olmadığının, benzerlik ve farklılıklardan hareketle ortaya konulması anlamına gelmektedir.

Sistematik araştırma üzerinde temellenen, kategorizasyon, Foucaultcu olmayan* (bilgi-iktidar) bir perspektiften de, bilimsel etkinlik açısından merkezi önem taşıyan ve dünyanın daha iyi anlaşılabilmesine yönelik avunulabilir bir uğraş olarak görülmelidir. Bu durum – disiplinin bilimsel statüsüne ilişkin tartışmalara rağmen - sosyoloji için de merkezidir.

Gündelik yaşam içinde ya da sosyolojik amaçlar için olup olmadığına bakılmaksızın, kategorizasyon ve sosyal dünyanın anlaşılması çabaları birbirinden ayrılamaz (Bruner, 1957). Kategorizasyon yapılmaksızın, insanlığın toplumsal dünyasının karmaşıklığı anlaşılabilir hale getirilemez. Kategorizasyon kesinlikle, temel ve evrensel bir süreçtir. Onların sağlamış olduğu indirgemecilik, kalıp yargıların (stereotip) , kimlikleşme süreçleri açısından "niçin" bu denli önemli olduğunu da gözler önüne sermektedir (Jenkins 2000:8).

Sınıflandırma ve tanımlama birbirleriyle karşılıklı olarak bağımlı iki ayrı süreç olan, "benzer ve farklı özelliklere "karar vermeyi" gerekmektedir ki "benzerlik" ya da "farklılık" kavramları, biri olmadan diğerinin anlaşılması mümkün olmayan iki ayrı, özelliğe işaret etmektedir (Jenkins 1996:3-5).

"Kategori" ve "kategorizasyon" terimleri, gündelik sosyal gerçekliklerini yaşayan özneler için olduğu kadar, özneler-arasındalık temelinde inşa edilmiş bir sosyal gerçekliği, kendisi de tarihsel-kültürel bir özne olarak, anlama ve yorumlama çabası içindeki sosyal bilimci için de önem taşımaktadır.

Kategoriler açısından, benzerlik ve farklılıklar için temel teşkil edecek özelliklere karar verme süreci; sosyo-kültürel gerçekliğin farklı düzeylerinde işlerlik gösteren ve farklı dinamiklerce şekillenen bir içeriğe sahip bulunmaktadır.

---

* Foucaulcu bilgi-iktidar ilişkisi için bknz. Foucault, M., *Power/Knowledge: Selected Interviews and Other Writings, 1972–77*, ed. C. Gordon. Brighton: Harvester 1980.

Gündelik yaşamları içinde bireyler, sosyalizasyon süreçleri içindeki sosyal öğrenmeleri ve öğrendiklerini bağlamsal olarak yorumlama kapasiteleri aracılığıyla bu kategorileri içselleştirirlerken, herhangi bir bilim disiplini söz konusu olduğunda bu tip kararlar, olağan bilim paradigması içindeki "etkileşim dinamikleri" çerçevesinde şekillenmektedir.

Bir sosyal bilimci açısından bu durumun daha çok; gözlem önermeleri ile kuram önermeleri arasındaki gerilimde belirginlik kazanacağını söylemek mümkün görünmektedir. Gündelik dil ile bilimsel dil arasındaki mesafe, gerçekte sadece bir sosyal bilim disiplininin epistemolojik ve metodolojik perspektiflerinin sorunsallaştırıldığı bir konu olmaktan çok, sosyal gerçekliğin algı olanaklarına taşınması sürecinde, doğrudan o gerçekliğin inşa edici öznesi konumunda bulunan "öznelerin" yaşam alanlarına katılan ve onu dönüştüren bir nitelik taşıyabilmektedir. Bu dönüşüm hem sosyal bilimcilerin hem de bizzat söz konusu bireylerin ilgili toplumsal gerçekliğe ilişkin perspektiflerini eşzamanlı olarak ilgilendirmektedir.

Hangi bilimsel disiplinin alanı söz konusu olursa olsun, özneler-arasındalık ve kültürel olanın dile bağımlı doğası sebebiyle, gerek sınıflandırmada rol oynayan kategorilere ilişkin kararların verilmesi, gerekse söz konusu tanımlamaların doğası "söylemsellik" taşımaktadır.

Bu durum, topluma ilişkin bir disiplin olarak sosyolojik girişimin ya da sosyal dünyayı anlama çabalarının, öncelikli olarak bu "söyleme bağlı" kategorilerin anlaşılması gerekliliğine işaret etmektedir. Kategorilerin anlaşılması çabası ise, onların oluşturuluş tarzlarının ve işlerlik taşıdıkları süreçlerin, kısacası toplumsal "bağlam"ı göz önünde bulunduran perspektiflerin geliştirilmesini gerekli kılar.

Sosyo-ekonomik-kültürel-tarihsel ve politik bağlamı göz önünde bulundurarak geliştirilen "anlamlı kategoriler"; katılımcı sosyo-politik iletişimsel "ağlar"ın oluşturulabilmesi için gerekli iken; "bağlamdan" kopuk kategorilendirmeler, herhangi bir toplum için "yabancılaşma" ve "iletişim kopukluğu"nu beraberinde getirmektedir.

5.2.1. Müphem Kategoriler ve Bağlam

Sosyal bilimciler, kendi disiplinlerinin bakış açısına ve "özneler-arası bir konsensusun ve diyalojik bir etkileşim sürecinin" ürünü olarak "kategorilerini" sosyal gerçeklik içinden oluşturmakla birlikte; sosyo-kültürel gerçeklik içinde "bilimsel kabul edilemeyecek", gündelik etkileşim süreçleri içinde işlerlikte olan bazı kategorileri ayırt etmek amacıyla "kalıp yargı ya da stereotip" terimlerine başvurmaktadırlar. Bu anlamda, sosyolojik açıdan kategori ayrımına temel olacak olan özelliklerin, toplumsal açıdan belirli ve anlamlı sonuçlara veya değerlendirmelere yol açacak olması beklenmektedir (Fichter 2002:49).

Sosyoloji disiplininin konusu olarak, sosyolojik açıdan "anlamlı olan" kategorilendirmeler, yaygın bir eğilim olarak, operasyonel kılınabilen analiz araçları oluştururken, "anlamsız" olduğu düşünülenler, "kalıp yargı" olarak değerlendirilmekte ve genellikle de bu tutum daha çok sosyal gerçeklik içindeki aktör-bireyler tarafından gerçekleştirilen bir "sosyolojik imgelem" eksikliği olarak yorumlanmaktadır.

Gündelik gerçeklik içindeki bireylerin, "genelleştirme" ya da "özelleştirme" süreçleri çerçevesinde, belirli bir toplumsal duruma ilişkin olarak oluşturdukları steorotiplerin, sosyal bilimsel etkinlik içindeki sosyal bilimci açısından karşılığı "bağlam"dan kopuk kategorilerle çalışılmasıdır.

Bu çerçeve içinden bakılacak olursa, sosyal bilimler alanındaki bilimsel "kalıp yargılar", bağlamdan kopuk kategorizasyonlar yapılmasından kaynaklanmaktadır. Bu durum daha başlangıçta; sosyo-kültürel gerçekliğin, uygun olmayan kavramsal araçların kullanılması sebebiyle çarpıtılması sonucunu doğurmaktadır.

Toplumsal "bağlam" bugün "modernliğin düşünümselliği"nin ya da "küreselleşme süreçlerinin" tartışıldığı bir ortamda çok daha önemli bir hale gelmiştir. Kitle iletişim araçlarının inşa ettiği "görsel işitsel mekanların" etkisi alanında bulunan kitle toplumlarındaki gündelik yaşantılarını sürdüren bireyler; sosyal grup yaşantıları içinde inşa ettikleri kavramsal çerçevelerin dışında, doğrudan grup dışı özdeşim momentleri olarak "sembolik elitlerce" geliştirilen kavramsal kategorilerin tesiri altındadırlar. Bu kavramsallaştırmalar belirli bir

disiplinin özel alanı ile artık sınırlı olmaktan çıkmıştır. Sosyo-kültürel aktörler, doğa bilimsel bir nesnenin konumundan farklı olarak, çağdaş toplumlardaki en önemli "sembolik elit" kategorisinden birini oluşturan sosyal bilimcilerin ürettikleri bilgiyi kullanarak kendilerini uyarlayan, dönüştüren ve kimliklendiren bir süreçler bütünü içerisine girmiş görünmektedirler.

"Bağlam" ve toplumsal yaşamın özneler arası kurallarını oluşturan "anlam çerçeveleri" olarak "söylem" kavramsallaştırması bir arada düşünüldüğünde, "bağlamdan" kopuk bir şekilde ithal edilen kavramsallaştırmaların, özneler-arası yaşam alanının "anlam çerçevelerine" müdahalesi durumunda, gerçeklik algısının dönüşeceği ve bu noktada bu üretilen gerçekliğin "meşruluk" ve "iktidar" ilişkileri açısından neye hizmet edeceğinin, kısacası "ideoloji" sorununun gündeme gelmesi kaçınılmazdır.

Toplumsal yaşamın öznelerarası kurallarını oluşturan anlam çerçeveleri olarak "söylem" kavramsallaştırması, sosyal gerçekliğin ardıl olmayan ve an içerisinde diyalektik bir ilişki içinde sosyal inşasına imkan veren "nesnelleştirme, dışsallaştırma ve içselleştirme"(Berger ve Luckman 1967; s.78-79' dan aktaran Paker 1994:228) pratikleri ile yakından ilgilidir.

Dil, dışsallaşarak ve ardından kurumsallaşarak, doğrudan kendisi inşa edilmiş bir gerçeklik iken, aynı zamanda gerçekliğin inşa edildiği en önemli pratiktir. Söz konusu sosyal gerçeklik (ya da belirli bir paradigmanın bilimsel görüşü) belli söylem pratikleriyle inşa edilmiştir. Dolayısıyla kendimizi ve dünyayı ifade etmek ve anlamak için kullandığımız terimler ve dilsel biçimler, ifadelerimizde yer alan nesnelerin doğrudan bir yansıması değil, tarihsel ve kültürel alış-veriş ürünleri, sosyal olarak inşa edilmiş yapılardır (Paker 2004: 230)

Bauman (1999:8)`a göre, "zaman ve mekan kenetlenmesi" terimi insanlık durumunun parametrelerindeki süre giden çok yönlü bir dönüşümü ifade etmektedir. Bu kenetlenmenin toplumsal nedenlerine ve sonuçlarına bakıldığında, herkesin hemfikir olduğu varsayılan etkilerinin aslında tümüyle birleştirici olmadığı ortaya çıkmaktadır.

Küreselleşme bu anlamda Bauman (1999:8)`a göre, birleştirici etkileri

olduğu kadar bölücü, ayırıcı, karşı karşıya getirici etkileri de içinde barındırmaktadır ve yerkürenin tek tipliğini arttıran nedenlerle bölen nedenler özdeştir.

Bu özdeşliğin temelinde, bağlamsal olanı göz ardı eden genel kavramsal kategorilerin uygulanabilirlik sorunu yer almaktadır.

En genel anlamda meydana gelen bu değişiklikler, geleneksel sosyolojinin bakış açıları üzerinden düşünülebilecek boyutlar taşımakla birlikte, bu geleneksel kategorileri aşan, ikiz değerlilikler içeren, "söylemin" keşfedildiği bir sürece karşılık gelmektedir.

Simgesel üretimlerin ön plana çıktığı söz konusu süreçler, simgesel üretimlerin tanımı gereği, çok anlamlık ve ikiz değerlilik taşımaktadır (Bayart 1999:205).

Bir noktada modernliğin, ulus devletler temelinde oluşturmuş olduğu dünya sistemi ve toplumsal teorileştirme etkinliği bu gün "olağan bilim" (Kuhn 1991) olma aşamasını tamamlamış, kategorilerin ve kavramsal çerçevelerin yeniden tanımladığı ya da tekrar hiyerarşik ilişkiler içinde konumlandırıldığı, bir düzenin inşasına yönelmiştir.

İmparatorluklar Çağı' ndan ulus Devlet Çağı'na geçişle birlikte, uzunca bir süre sosyal teorinin "zaman-mekan" kenetlenmesi olgusunu "doğal" bir süreç olarak gördüğü ulus-devletlerin teritoryal sınırları bugün tehdit altındadır. Bu tehdit askeri olmaktan çok sosyo-bilişsel ve bu alanın bilgisinin nasıl elde edilebileceği, meşru bilgi edinme yollarının ve nesnelerinin neler olabileceği konusunda da yapılan bir tartışmanın ürettiği belirli türden bir iktidar ilişkisi kuran söylemselliğin –ideolojiye eklemlenmiş söylem pratiklerinin- de tehdidi ile karşı karşıyadır.

Toplumsal gerçekliğin anlaşılması çabası, daima yorumsamacı (hermeneutik) bir çabadır. Bununla birlikte, yorumun varolana ilişkin konumlanışındaki uzaklık ya da yaklaşıklığın ölçüsü, kullanılan kavramsal kategorilerin ve "bağlamın" kendisi tarafından şekillenmektedir. Tüm yer küre çapında işlediği ileri sürülen "zaman-mekan kenetlenmesi" olgusunun sosyal bilimciler açısından önem taşıyan noktası da burasıdır. Küresel "zaman-mekan

kenetlenmesi" olgusu, "mesafe" ve "bağlamın önemi"ni göz ardı eden bir mantık için gerekçe sağlayarak; belirli bir kültürün düşünümselliğinin ürünü olan toplumsal etkileşim düzeylerine ilişkin iddiaların, evrensel ve genel geçer kılınmasının önünü açmaktadır.

Bu durum doğrudan doğruya bağlamsallıkların farklılığından kaynaklanmaktadır. Küresel bir alana ilişkin olarak, modernizm boyunca evrensellik taşıdığı ileri sürülen parametrelerdeki çok yönlü değişim, bugün "modernliğin düşünümselliği"nin ya da post modernizmin; bir önceki dönemden çok daha müphemlik taşıyan; kavramsal kategorileri ile yer değiştirme eğilimindedir.

Modernliğin ikiz değerli, müphemlik taşıyan kavramsallaştırmaları bugün söz konusu dönüşümün dinamikleri açısından daha fazla önem taşımaya başlamıştır. "Sembolik elitler" ve daha genel anlamda sosyal bilimciler; sabitliklerden arınmak isteyen sosyo-bilişsel politik düzeydeki bir söylem evreninde işlerlikte olan bu yeni paradigmatik dönüşümü içselleştirmeleri beklenen en önemli aktörler olarak görülmektedir.

Modern dönem boyunca varolan müphemlikler, şimdi bir düşünümselliğin konusu haline gelmiş ve paradigmatik bir dönüşüm olarak sunulmaktadır.

Modern dönem boyunca, Batı dışı toplumlara kültürel olanın dışlanmasını öneren ve modernliğin kendi içindeki ikiz değerliliklerini/müphemliklerini baskı altına alan paradigmanın yerine bugün önerilen, müphemlikleri ön plana çıkaran ve kültürü yeniden keşfeden **yeni paradigma (!)**; riskleri kontrol altına alma becerisine sahip küresel aktörlerin "iktidar" konumlarının bir pekiştireci haline gelmiş bulunmaktadır.

Kısacası müphemlikleri kullanabilme becerisi ve yeteneği bugün de iktidar ve güç anlamına gelmektedir. Müphemliğin baskı altına alınması modern dönem boyunca bir güç ve iktidar konumu olagelmişken, düşünümsel modernlik için, iktidar gücü bizzat müphemliklerin kullanılabilme becerisine dönüşmüştür.

Sosyo-kültürel gerçeklik alanı söz konusu olduğunda bu noktada kültürün taşıyıcısı, yapılaştırıcısı, onun dönüştürücüsü konumunda olan bireylerin iki ayrı dinamik çerçevesinde "kategoriler"le ilişki içinde olduğunu söylemek mümkün

görünmektedir: birincisi bireysel ve grup bağlılıkları temelinde oluşturulan- içsel dinamikler; ikincisi ise sosyal gerçekliğin dışından oluşturulan dışsal dinamikler.

5.2.2. Bir Söylem Alanında Kategoriler ve Görecelik Sorunu

Gerçekte hiçbir kavramsal kategori gündelik gerçeklik içerisinde saf haliyle mevcut değildir ve sosyal görecelik çerçeveleri bu konuda aydınlatıcı bir perspektif sunmaktadır.

Buna göre sosyal gerçeklik içerisinde üç düzey birbirinden ayırt edilebilir (Fichter 2002:27)

1. Bireysel Düzey (mikro düzey): sosyal davranışın biriciklik taşıyan özelliklerine karşılık gelir
2. Kültürel-toplumsal düzey: sosyal davranışın kültürel-toplumsal açıdan farklılık taşıyan özelliklerine karşılık gelir
3. Evrensel düzey (makro düzey; zaman ve mekan açısından -soyutlama düzeyi yüksek kategorilerin bulunduğu düzey): farklı bireylerce ve birbirinden farklı sosyo-kültürel yapılarda en mikro seviyede sergilenen sosyal davranışların, birbirleriyle en çok benzerlik taşıdıkları özellikleri temelinde soyutlanarak anlamlı bir kategori temelinde kümelendirilebildikleri soyutlama düzeyine karşılık gelmektedir

Söz konusu sosyal görecelik çerçevelerinin her düzeyi yine tanımlama ve sınıflandırmalara gidilmesini ve yeni kategoriler/kavramsal araçlar geliştirilmesini gerekli kılmaktadır.

İnsanlığın genel parametrelerinde ortaya çıktığı ileri sürülen çok yönlü değişim olarak küreselleşme süreçlerine ilişkin betimlemeler bu çerçeveden değerlendirildiğinde, Robertson`ın küresel alanda görecelik taşıyan boyutlara dikkat çektiği tipolojisi önem taşımaktadır.

Robertson (1999:293)`a göre küreselleşmenin bir süreç olarak analiz edilmesinde göz önünde bulundurulması gereken dört temel boyut söz konusudur.

-Birey ya da çok daha temel olarak benlikler

-Ulusal toplumlar

-Ulus toplumlar arasındaki ilişkiler ya da dünya devletler sistemi

-İnsanlık

Sosyal görecelik (izafet) çerçeveleri ile Robertson yukarıda bahsetmiş olduğu düzeyler arasında oldukça büyük bir benzerlik söz konusudur.

Robertson (1999:48) bu temel boyutlar üzerine kurulu olan, kültürel bakış açısıyla oluşturulmuş, model ya da imgeleminin hem bilgi kuramsal hem de deneysel gözlemlere dayandığını ileri sürmektedir.

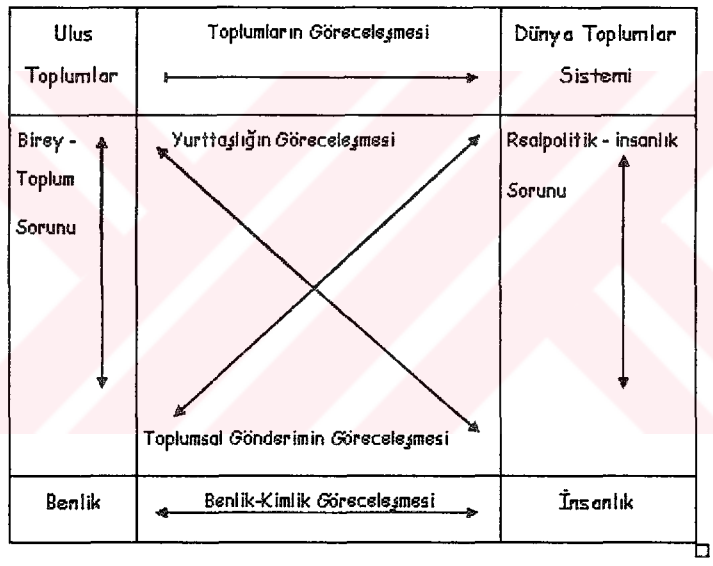

(Robertson 1999: 51)

Robertson`ın ileri sürmüş olduğu bu esnek model, dünyanın bir bütün olarak, eş zamanlı ve art zamanlı olarak kavramsallaştırılmasına yöneliktir. Küresel duruma ilişkin nihai bir yorum olma iddiasından çok, bu alana ilişkin farklı yaklaşımların kavranabilmesini amaçlamaktadır.

Bu küresel alan yaklaşımının Beck(1999)`de karşılığını bulan stratejilerle olan ilişkisi, genel anlamda müphemliklerin kontrolünün ve risklerin denetiminin bir iktidar konusu haline geldiğine işaret etmektedir.

AKIL YÜRÜTME STRATEJİLERİ		
Ya, Ya da	**Ve**	**"Ya Ya da" ve "Ve"nin Stratejik Bir Aradalığı**
▪ Ayırma ▪ Uzmanlaşma ▪Tek anlamlılık ▪ Dünyanın hesaplanabilir olmasına çalışma	▪ Yan yanalık ▪ Çokluk ▪ Belli belirsizlik ▪ Değişmece ▪ Bireşim, çift değerlilik ▪ Riskler	▪ "Üçüncü Yol"u içerme deneyleri ▪ Bağlamın ve bağlantının sorgulanması ▪ Yeni etkileşim alanlarının ve kavramsal kategorilerin tanımlanması ▪ Risk yönetimi
▪ Yerel ▪ Ulusal Aidiyetlerin Baskınlığı ▪ Sınai Modern ▪ Düzenlilik ▪ Hegemonya ▪ Ekonomik korumacılık ▪ Düzen ve İlerleme	▪ Küresel, geçirgen, kesin hatlardan yoksunluk ▪ Aidiyetin aidiyetsizleşmesi ▪ "Siyasalın İcadı", "Düşünümsel Modern" ▪ Kaos ▪ Küresel köy, demokrasi, eşitlik, adil gelir dağılımı vs. ▪ Neo-liberalizm	▪ Küresel kültüre, kendi kültürel kodlarını işleyebilecek; toplumsal, ekonomik, teknolojik ve kültürel, alt yapıya sahip olan ülkelerin, hegemonya mücadelesi. ▪ Modern anlamda bu "ya ya da" mantığını içeren bir üstünlük stratejisidir. ▪ Riskleri kontrol altına alma çabası ▪ Bölgesel ekonomik korumacılık

(Beck 1999:11`den faydalanılmıştır)

İçinde bulunduğumuz süreçler, küresel alanda, modern dönem boyunca bastırılmış müphemliklerin (ikiz değerliliklerin), düşünümsel modern olarak kodlanan stratejilerle, bir arada kullanılmasına dayanan bir hegemonya mücadelesine karşılık gelmektedir.

Müphemliklerin idare edilmesi pratiği; kavramlarını ve iyi bir şekilde tanımlayarak işe başlamak zorunluluğunda olduğu düşünülen sosyal bilimler alanı için de geçerlilik taşımaktadır.

Ancak son yıllarda gündeme gelen mikro düzeydeki "kültür" ağırlıklı yaklaşıma ağırlık veren eğilimler göz önünde bulundurulduğunda, varolan sürecin yalnızca epistemolojik temelli bilim alanına ait bir paradigmatik dönüşüm olmadığı söz konusu kültüre yönelik ilginin "kimlik", "gender" gibi mikro ve "medeniyetler" gibi "ulus devlet" seviyesini aşan ölçeklerde de ele alındığı görülmektedir. Bu tezi destekleyen ikinci bir eğilim ise, 1980`li yıllardan beri hızlanan globalleşme ya da küreselleşme tartışmalarının ağırlık kazanması sebebiyle gelişmiş-az gelişmiş ülke ayrımına dayalı çözümlemelerin anlam ve öneminin artık kalmadığı yönündeki eğilimdir.

Buna göre, artık dünya ölçeği tartışma bağlamı olarak ele alınmalıdır ki, dünya sistemi ve globalleşme sonucu, yakın zamana kadar geçerli kabul edilen

ulus devlet tartışma ölçeği artık gelişme konusunda yeterli bir tartışma ölçeği oluşturmamaktadır (Erbaş 1999:9).

Merkez Batı olmaktan çıkmış, kültür ağırlıklı ve kültürlerin kendi özgün yaşam biçimlerini konu alan, özgün modernleşme deneyimlerini önemseyen (!) yaklaşımlar ön plana çıkmaya başlamıştır. Bu özgünlük Batı ile Batı-dışının yeni sınırlarını belirlemekte, Batılı olmanın kriterleri "doğal" olarak Batı tarafından konulmaktadır.

Artık tüm toplumların Batı gibi olması beklenmemekte, Batılı olmak ya da Batıya yakın olmak tercihi, siyasal-ekonomik ve kültürel stratejilerce şekillenen asimetrik bir bağımlılığa dönüşmektedir.

Tek bir modernlik bugün artık yoktur ve bu "yeni keşfedilmiş" bir şeymiş gibi sunulmaktadır.

Söz konusu değişim paradigmatik bir değişim "miş gibi" görünmektedir. Ancak bu değişimin dinamiklerinin küresel siyaset açısından "taraflılık" teması çerçevesinde okunması da mümkündür.

Çünkü, küresel ölçekte sosyo-politik bilişsel açıdan bilim yapma pratiğinde gündeme gelen ve epistemolojik ilgi değişikliği "imiş" gibi görünen eğilimler, bu küresel ölçekte işlerlik taşıyan "taraflılığı" örtükleştirebilmektedir.

Müphem ulus devlet kategorisinin yerine daha makro düzeydeki "medeniyet", ulus-ötesi bölgesel ittifaklar gibi daha "operasyonel" kılınabilecek sosyal bilimsel nesnelerin çalışılmasının açıklayıcılık gücünün fazla olduğu yolundaki iddialar, Fransa örneğinde görüldüğü gibi "ulus-devlet" in müphemliğine rağmen tercih edilmeyebilmektedir.

Hem ulusal kalıp hem de bölgesel ittifaklara dahil olma stratejisinde kendisini gösteren bu strateji, düşünümsel modernliğin kurumları ile modernliği kurumlarının eş zamanlı olarak kullanılabileceğinin bir göstergesi olarak yorumlanabilir.

Batı dışı kültürler için düşünümsel modern kurumlar ile modern karşıtı kurumların bir aradalığı ile sonuçlanabilecek süreçler, güçlü ittifakların başını çeken ülkeler için "müphemliklerin" becerikli idaresi, küresel risk toplumunda

gerekli bir "yönetişim" örneği olarak belirginlik kazanmaktadır.

Kollektif kimlikler açısından "aidiyet bilincinin" inşası hangi sosyo-kültürel etkileşim düzeyine ilişkin kavramsallaştırma düzeyi söz konusu olursa olsun halen "sosyalizasyon" ve özellikle de kitle toplumlarında da "rıza üretim araçları"nın etkisine açık bulunmaktadır.

Bu kapsamda ulus devlet ve ona aidiyet pratikleri ile Avrupalılık gibi bir aidiyet bilincinin üretim pratikleri açısından bir farklılığı bulunmamakta, hatta ikincisi halen birincisine göre, çok daha fazla problematik boyutlar taşımaya devam etmektedir.

5.2.3. Müphem Bir İdeoloji Formu Olarak İdoloji (Kimlik Bilimi)

Bir nesne ya da olayın birden fazla kategoriye sokulabilmesi demek olan müphemlik, Bauman (2003:9)`a göre, dile özel bir düzensizliktir. Ona göre, bu durum bir noktada dilin icra ettiği adlandırma (sınıflandırma) fonksiyonunun iflası anlamına gelmektedir. Gerçekte müphemlik, dilde ya da dilin kullanımından kaynaklanan bir patolojinin sonucu değil, dilsel –ve söylemsel- pratiğin sıradan bir unsurudur.

Yayılmacı bir "egolojiyi" öneren geleneksel batı felsefesi, Batılı özneyi batılı olmayan "öteki" üzerinden kurgulamayı amaçlamıştır. Böyle bir egoloji bireyselliği, bencilliği ve "öteki" üzerine uygulanan şiddeti meşru kılmıştır (Kaya 2001: 171).

Son yıllarda bu türden bir egoloji (Kaya 2001:171) yerini doğrudan doğruya sosyo-politik bilişsel süreçler içerisinde, egemen kimlik siyasetleri yoluyla yeni kimliklerin inşa edilmeye çalışıldığı yeni bir sürece dönüşme eğilimindedir. Bu yeni süreçte farklılıklara yatırım yapmak ve kimliklerle ilgilenmek egemen konumlanma haline gelmiştir. Pek çok entelektüel de bu eğilimin içinde yer alarak adeta yeni bir sosyal bilimin "IDoloji"(kimlik bilimi) doğmasına öncülük etmektedirler (Kaya 2001:172).

IDoloji ya da diğer bir deyişle kimliklerin bilimi; kimlik (identity) veya alt ben (id) ve bilim (logy) sözcüklerinin bir araya getirilmesi ile oluşturulmuştur. IDoloji sözcüğünün öncelikli olarak post modern dünyanın yeni ideolojisini

çağrıştırması beklenmektedir(Kaya 2001:172).

Bauman (2000:125)`a göre, post-modern yaşam stratejisinin özü kimliğin kararlı hale getirilmesi değil, sabitlikten kaçınmaktır. Nitekim artık sorun, bir kimliğin nasıl keşfedileceği, icat ya da inşa edileceği değil; sorun bu kimliğin çok sıkı olmasının –bünyeye çok çabuk yapışmasının- nasıl engelleneceği konusudur.

Dayanıklı nesnelerden oluşan dünyanın yerini anlık tüketim için tasarlanan ve bir kere kullanıldıktan sonra atılan ürünlerin doldurduğu, bir çok toplumsal kategorinin "artık" göreceli hale geldiğinin ileri sürüldüğü bir küresel alanda, kimlikler, bir kategorilendirme, bir yeniden tasnif ve sınıflandırma işleminin ürünü olarak, Bauman(2000:124)`ın ifadesiyle, tıpkı kostüm değiştirmek gibi, benimsenebilir ve atılabilir bir hale gelmektedir.

Modernlikten, düşünümsel modernliğe - post-modernliğe ya da küreselleşme olarak nitelendirilen süreçlere geçişte ortaya çıkan "dönüşümler"; geliştirilen perspektiflere göre daha önceki dönemlerden farklılıklara yapılan bir vurguyla, epistemolojik bir kopuşa ya da benzerliklere yapılan bir vurguyla sürekliliğin vurgulanması yönündeki eğilimlerin önünü açmaktadır. Her iki eğilim için de gerçekte yine tanımlamalar ve kategoriler oluşturulması, benzerlik ve farklılıkları belirten özelliklere ilişkin "kararlar" verilmesi gerekmektedir.

Daha önce de bahsetmiş olduğumuz gibi bu kararlar konusundaki oluşturulacak konsensüs, özneler-arası ve söylemsel olarak inşa edilmektedir ve iktidar-bilgi konumu ile yakından ilişkilidir.

Modern dönem boyunca varolan kavramsal kategoriler içerisindeki ikiz değerlilikler-müphemlikler egolojik bir bakış açısıyla bastırılmışlarken, günümüzde ikiz değerliliklerin-müphemliklerin bizzat kendileri, bir söylem alanı içerisindeki "iktidar-güç" konumu için araç haline gelmiştir.

John B. Thompson`a göre, ideoloji üzerine çalışmak, "...anlamın tahakküm ilişkilerini sürdürmeye hizmet ettiği durumlar üzerine çalışmaktır" (aktaran Eagleton 1996:23). Eagleton (1996:23)`a göre, muhtemelen, ideolojinin yaygın olarak kabul gören tek tanımı budur ve meşrulaştırma sürecinin en az altı farklı stratejisi bulunmaktadır:

-egemen iktidar kendisini, kendisine yakın inanç ve değerlerin ***tutunmasını sağlayarak,***

-bu tür inançları, doğrulukları kendisinden menkul ve görünüşte kaçınılmaz kılacak şekilde ***doğallaştırarak,***

-ve ***evrenselleştirerek***

-kendisine meydan okuyan ***fikirleri karalayarak***

-rakip düşünce biçimlerini, muhtemelen, açığa vurulmayan, ama sistemli bir mantıkla, ***dışlayarak***

-ve toplumsal gerçekliği kendine uygun yollarla ***çapraşıklaştırarak***

...meşrulaştırabilmektedir.

Bu yaklaşıma göre, ideoloji belli insan özneleri arasında, dilin belirli etkiler yaratmak amacıyla fiilen nasıl kullanıldığıyla ilgili bir şeydir. Aynı dil birimi, bir bağlamda ideolojik sayılabilirken bir başka bağlamda sayılmayabilmektedir. İdeoloji bu anlamda, bir sözün kullanıldığı toplumsal bağlamla olan ilişkisinin bir işlevi haline gelmektedir (Eagleton 1996:29)

İdeoloji kavramının kültür, anlam ve iletişim arasındaki ilişkilerin eklemlenmesi ve açıklanmasında yararlı ve kavrayıcı bir yol sağlayabileceğini ileri süren Mumby (2004/5: 124), bu noktada Thompson`ın anlam ve iktidar arasındaki ilişkinin çözümlenmesinde "ideoloji" kavramına yüklediği görevlere atıfta bulunmaktadır.

Thompson`a göre , ideoloji çözümlemesi temelde dille ile ilgilenir; çünkü dil, egemenlik ilişkilerinin sürdürülmesine hizmet eden anlamın (anlamlandırmanın) başlıca aracıdır (Mumby 2004/5:124).

İdeoloji ve söylem kavramsallaştırmalarının her ikisi de, özellikle sosyal bilimler alanı söz konusu edildiğinde, gerçekte özne-nesne ilişkisi içinde kurgulanan bir epistemolojik temelden değil, "özneler-arası özne" ve "özneler-arası nesne" kurgusuna dayanan bir temel içinde anlam kazanmaktadır.

Bu türden bir kavramsallaştırma, sosyo-kültürel koşullarla dolayımlanan bir bilgilenme ve bilinçlenme sürecine atıfta bulunuyor olması anlamında geçerlilik

taşımaktadır. Ayrıca gerçekliğin inşa edilmesi sürecinde, sahip olunan bilişsel süreçlerin etkisi kavramsal çerçeve içerisinde bu anlamda daha fazla temsil edilmiş olmaktadır. Bu anlamda ideoloji, hayali ya da varsayımsal olarak kültürel gerçekliğe ilişkin tasarılara yönelik farklı bakış açılarının özneler-arasındalık temelinde geliştirdikleri stratejileri ifade etmektedir.

Günümüzde özneler arasındalık kavramının çerçevesini, sosyalleşme süreçlerinde rol oynayan temel sosyolojik aktörler (aile-akrabalık grupları, arkadaş grubu, okul, meslek grupları) kadar kitle iletişim araçları (her türden yazılı basın; gazeteler, dergiler, makaleler, kitaplar vs ler) oluşturmaktadır.

İdeoloji kavramı bir gerçeklik zeminine işaret etmektedir ve bu gerçeklik zemini, ilgili gerçekliğin sosyo-kültürel ve tarihsel bağlamıyla doğrudan ilişkilidir. Belirli tarihsel, kültürel, sosyal koşulların etkisi altında özneler arasındalık temelinde inşa edilen ya da içselleştirilen gerçeklik algısı, bu koşulların etkisi dışında kalmış diğer bir özneler-arasındalık temelindeki gerçeklik algısından bütünüyle farklılık taşıyabilmektedir.

Bu durum, gerçekliğe ilişkin olarak, toplumlardan toplumlara farklılaşmalar yaratabileceği gibi aynı toplum içinde aynı sosyo-kültürel gerçekliğe bakış açılarında ve gerçekliğin kurgulanmasında farklılıklar olabileceği anlamına gelmektedir.

Aynı gerçekliği farklı şekillerde algılayan ya da kurgulayan gruplar için birbirlerinin gerçeklikleri, yaşantı temelinde, kültürel ve tarihsel bakımlardan aslında gerçek değil, fakat kültürel olarak gerçek kılınmış boyutlar taşımaktadır.

Bireyler belirli türden bir anlamsal evrenle kuşatılmışlardır ve çeşitli açılardan aynı gerçekliğin bazı boyutları, apriori olarak bazı bireylere çekici olmaktan uzak olabilmektedir (bkz Kanat 1997:206).

5.2.4. Küreselleşme Ve Küresel Kültür Açısından Kategoriler

Waters (1995)`a göre, küreselleşme adı verilen süreçler ancak semboller üzerinden gerçekleştirilecek bir nitelik taşımaktadır. Kitle iletişim alanında yeni ortaya çıkan teknolojik gelişmelerle birlikte, Waters`ın "kültürel globalite" adını

verdiği küresel ölçekte işlerlik taşıyan bir ortam oluşmaya başlamıştır. Ona göre, küreselleşmenin gerçekleşeceği alan sanal bir alandır ve semboller üzerinden inşa edilmekte olan bu alanın temel hedefi, "kültürel küreselleşme" dir.

Küreselleşmenin ekonomik, siyasal ve kültürel olmak üzere üç temel boyutu bulunmaktadır ve küreselleşme süreçlerinde bakılması gereken en önemli noktalardan biri, bu üç boyutun, farklı toplumsal mekanlarla nasıl ilişkilendirilebileceğidir (Aslanoğlu 1996:115).

EKONOMİK **Maddi Etkileşimler:** Sosyal ilişkileri yerele bağlar	SİYASAL **Siyasi Etkileşimler:** Yerele bağlanan maddi ilişkileri uluslar arası boyuta taşırlar	KÜLTÜREL **Sembolik Etkileşimler:** Sosyal ilişkileri mekansal bağlantılarından koparırlar

Waters(1995)'a göre kültürel küreselleşme, ekonomik ve siyasal küreselleşmenin gerçekleşebilmesi için temel oluşturmaktadır. Semboller mekansal bağlılıkları bulunmaksızın her yerde üretilebilir olmaları sebebiyle; öncelikli olarak farklı mekanlara iletilmeleri, aktarılmaları, dönüşüme sokulmaları gerekmektedir.

Böylelikle, ekonomik ve siyasal küreselleşmenin gerçekleşebilmesi, kültürel düzlemde etkili olabilmelerini sağlayacak kültürel kodların, söz konusu farklı mekanlara aktarılmış olmasına ve kültürel olanla böylesine bir temel üzerinden etkileşime girebilmelerine bağlıdır (Aslanoğlu 1996: 116).

Modern dönem boyunca varolan kavramsal kategoriler içerisindeki ikiz değerlilikler-müphemlikler, egolojik bir bakış açısıyla bastırılmışlarken, günümüzde ikiz değerliliklerin-müphemliklerin bizzat kendileri, bir söylem alanı içersindeki "iktidar-güç" konumu için araç haline gelmiştir.

Aynı nesneye ilişkin farklı tarihsel, kültürel ve toplumsal perspektiflerin söz konusu edilebilirliği, inşa edilmekte olan "küresel bilinç" kavramına yönelik tasarımların, nicelleştirilebilir değişkenlerin istatistiki inandırıcılıklarından çok "söylemler düzeyinde" yürütülecek olan bir mücadeleler zemininde şekilleneceğini göstermektedir.

5.3.Bireysel Kimlik - Kollektif Kimlik - Toplumsallaşma

5.3.1.Küresel-Ulusal Geriliminin Söylem Evreni ve Düşünümsel Kimlik Modelinin Ana Hatları

Ulusal ve küresel düzeyde, kimlik edinme ve söz konusu kimliklerin entegrasyonunda, rol oynayan ya da oynaması gerektiği ileri sürülen "hegemonik" gücün ne olması gerektiği konusundaki tartışmaların değerlendirilebilmesi için, belirli ölçütler çerçevesinde geliştirilen modellerin kurulmasını gerektirmektedir.

Bir modelin kendisi başlı başına bir söylemdir ve seçmeci bir tutumla, gerçekliğin belirli yönlerinin ön plana çıkarılarak, ön plana çıkarılan unsurlar arasındaki etkileşim ve ilişki türlerinin bir tür "kroki"sinin oluşturulmasına karşılık gelmektedir.

Bu anlamda, modellere yönelik geliştirilecek bir söylem analizinin kendisi de bir söylem inşası anlamına gelmektedir.

Küreselleşme-ulus devlet ilişkisi bu anlamda küresel alana ve küresel alandaki farklı görüşlere ilişkin modellerden hareket etmeyi gerekli kılmaktadır.

Bu modellerin kendisi de bir söylemi içinde barındırmaktadır. Bununla beraber Robertson(1999:51)'ın "küresel alan" daki ilişkileri, etkileşim süreçlerini, temel aktörleri; "birey" düzleminden, "toplum", "ulus devlet" ve "genel anlamda insanlık" düzeyine kadar; birarada ve "görecelik" taşıdığı ileri sürülen boyutlarıyla birlikte ele alan modeli, kapsayıcılığı sebebiyle söz konusu tartışma için uygun bir söylem evreni oluşturmaktadır.

Bu nedenle, küresel alana ilişkin tartışmalar için çok verimli bir model oluşturduğunu söyleyebiliriz.

Küreselleşme süreçlerine ilişkin olarak ileri sürülen farklı görüşlerin, ideal tipsel düzeyde, ayrıştırılabilmelerine imkan verecek bir diğer model, Held ve McGrew (ve diğerleri 1999:21)'nin geliştirmiş oldukları modeldir ve Robertson'ın modelindeki, küresel alanda görecelik içermeye başladığı ileri sürülen noktalara ilişkin farklı perspektifleri ayırt edebilmemize imkan vermektedir.

Her iki modeli bir arada değerlendirecek olduğumuzda söz konusu söylem

evrenine ilişkin farklı iddiaları, dolayısıyla da farklı söylem alanlarını ayırt edebilmemiz mümkün olabilmektedir.

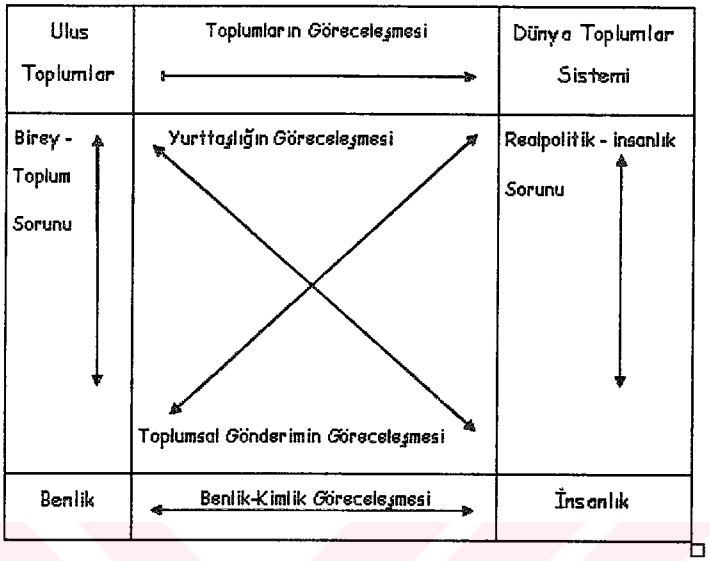

Robertson(1999:51)

Farklı görüşlerin ayrıştırılmasında kullanılabilecek ölçütler:

Küreselleşmenin,

-Kavramsallaştırması

-Nedensel dinamikleri

-Sosyo-ekonomik sonuçları

-Devletlerin güçleri ve yönetişim mekanizmalarına etkileri

-Tarihsel sürecin eğiliminin ne türden bir sonuca ulaşabileceği

(Held, McGrew ve diğerleri 1999:21)

Küresel Alanda Farklı Söylem Alanları

1.Küreselci (hyper-globalist)

2.Gelenekselci-Şüpheciler (traditionalist-sceptical)

3.Dönüşümselci (transformationalist)

(Held ve diğerleri 1999:2 ve Cochrane ve Pain 2000:42-43 referans alınmıştır).

BAĞLAM SORUNU ve DÜŞÜNÜMSELLİK

Küresel alanda, "kollektif kimlikler örüntüsü entegrasyonu" olarak "ulusal kimlik"lere ilişkin iddiaların tartışılabilmesi için, yukarıda genel hatları çizilen "söylem alanına" ve bu alana ilişkin farklı söylem alanlarının iddialarının **"bağlam"**larının da göz önünde bulundurulması, dolayısıyla da modelin-modellerin, bağlam problematiği de göz önünde bulundurularak değerlendirilmesi gerekmektedir.

Bu söylem alanı içerisinde, kimlikleşme süreçlerine ilişkin açıklayıcı olma iddiasında bir modelin de göz önünde bulundurması gereken bazı temel noktalar bulunmaktadır. Buna göre düşünümsel bir kimlik modelinin anahatları

şu unsurlara dayanmaktadır:

1. **Davranış** ve **söylem örüntüleri sistemi** olarak **toplum imajı**
2. Bireylerin, sosyal gerçekliğin inşasına imkan veren "**nesnelleştirme, dışsallaştırma** ve **içselleştirme**" pratiklerini eş-zamanlı olarak sergileyen becerikli aktörler olarak **toplumsallaşma süreçleri** içinde yer alıyor oldukları
3. Toplumsal yaşamın öznelerarası kurallarını oluşturan **anlam çerçeveleri olarak söylem** kavramsallaştırması (Laclau ve Mouffe)*
4. Simgesel üretimler olarak **kültürel olanın çok anlamlılığı** (ikiz değerliliği) ve tam da bu çok anlamlılık nedeniyle toplumsal olanı bir arada tutulabildiği (Bayart 1999:204)
5. Dışlama ve dahil etme süreçlerinin **antagonistik** birlikteliğine dayanan, kimlik edinme süreci (post yapısalcı ve yapısalcı sentez) (Laclau ve Mouffe)
6. Kimliğin grup içi özdeşim dinamikleri kadar grup dışı tanımsal kategorilere de açık aidiyet kalıbı momentleriyle oluştuğunun kabulü (Jenkins 2000)
7. Kimlikler entegrasyonu olarak "bireysel kişilik"ler ile kimlik örüntüleri entegrasyonu olarak kollektif aidiyet biçimleri arasındaki ilişkisellik ve bir aradalığın kabulü
8. Gerçekliğin sosyal yoldan inşa edildiği ve bu inşanın söylemsel, sembolik karakteri üzerinde bir güç ve hegemonya mücadelesinin bulunduğu
9. Bir ve yalnızca bir iktidarın olduğu birleşik bir gövde olarak değil, kendi özgüllüklerini koruyan farklı iktidarların yan yana gelmesi, bağlanması, eşgüdümü ve aynı zamanda hiyerarşisi olarak toplum imajı (Foucault)*
10. Bireysel kimlik-kollektif kimlik etkileşimi:

---

* Howart 2000
* Bayart 1999:204

a.)Toplumsal kimlikler örüntüsü entegrasyonu olarak, gerçekliğin **(toplumun)** inşa edici özneleri olarak **bireylerin kimlik entegrasyonu (bireysel kişilik)** süreçlerinin; üçüncü halin mümkün olduğu; "dışsallaştırma, nesnelleştirme ve içselleştirme mekanizmalarına dayandıkları; yorumlamacı ve söylemsel olarak inşa edildikleri; "fuzzy bir mantığa ve bağlama ilişkin rizom bir modele"** dayanan toplumsallaşma ("grup içi" ve "grup dışı-kategorilendirmeler") süreçlerine karşılık geldikleri; "bağlamsal" hiyerarşilere tabi olarak, becerikli bir performans olarak ortaya çıktıkları.

b.) Sembolik-kültürel olanın çok anlamlılığının söylemsel doğası sebebiyle ve ideolojik olanın da her zaman belirli bir güç ve iktidar konumunun ayrıcalıklarını meşrulaştıran "anlam kalıplarını" söyleme eklemlenerek üretebilecek olduğu.

11. Öznenin bağlamsallığı

Bireysel kimlik-kollektif kimlik ilişkisini, küresel olan-ulusal olan etkileşimi çerçevesinde sorunsallaştırabileceğini ileri süren bu türden bir kimlik modeli, "grup içi aidiyetler" düzeyi ile "grup dışı tanımlanan kategorilerle özdeşime dayanan aidiyet" düzeyleri arasındaki geçişlilikleri, kitle toplumlarındaki (ulus devlet) ve küresel alandaki "rıza üretim" mekanizmalarını da dikkate alarak kurgulamıştır.

Kimliklenme mekanizmalarının, dışsal olarak tanımlanan kategorilerle özdeşim kurmaya imkan boyutu; "özne"nin, tarih, bellek, kültür, rasyonalite ve özgürlüğün biradalığını içeren bir tasarım olarak ele alınmasının gerekliliğini ve söz konusu "dışsal tanımlamaların" inşa ettiği kimlikleşme projelerinin

---

** Bulanık mantık (fuzzy logic) ve bağlamsal rizomatik etkileşim, belirli bir kimliğin diğer kimliklerle çelişkili olup olmadığını değil, virtüel birardalık ve yanyanalıkları temel alan, kollektif kimlikler örüntüsü olarak toplumun bağlamsal olarak sahip olduğu tarihsel, kültürel, sosyal, ekonomik ve politik mekanizmaları tarafından o kimlik bileşeninin "var-olabilme", ve hegemonik bir söylem yüzeyi oluşturma ihtimalini içermektedir. Hem " ya, ya da" hem de "Ve"yi içermekte, "1 ya da 0"ı değil, virtüel olarak varolanın, bağlamsal olarak, söylem düzeyi haline gelmesiyle belirginlik kazanmaktadır. Fuzzy logic (bulanık mantık) günlük yaşantımızda karşılaştığımız belirsizlik içeren olaylara mantıksal değerler atamak için kullanılmaktadır, yani düşüncelerimizdeki kesin doğru ya da yanlışlar arasındaki ihtimalleri değerlendirebilmeye yarar. Rizomatik model ise "bağlama" göre ihtimallerin hiyerarşisindeki değişimi ifade etmektedir.

"sınırlılıklarını" gözler önüne sermektedir.

Kimlikleşme modeli, fuzzy bir mantığa ve bağlama ilişkin rizomatik bir modele sahiptir. Bulanık mantık (fuzzy logic), kimlikler entegrasyonu olarak bireysel kişiliğin, "düsünümsel" bir süreç içinde, söylem düzeyinde çatışan ve birbirini dışlayabilen ancak virtüel olarak bir arada bulunan öğelerinin, bağlamsal entegrasyonlarının sağlanmasında rol oynayan ve "üçüncü halleri mümkün kılan" bir olasılık mantığına dayanmaktadır.

Ulusal kimlik düzeyinde ise, "üst kimlik" entegrasyonu olarak ulusal kimliklerin; oluşturucu unsurlarını teşkil eden;

1. Örüntüler düzeyinde "örüntüleşmiş kimlik entegrasyonları" nın
2. Bireyler düzeyinde "kimlikler entegrasyonları" nın

.....bir aradalığını sağlarken, bir üst kodlayıcı olarak dayandığı, mantığa karşılık gelmektedir.

Toplumsal örüntüler sistemi içinde, tarihsel, kültürel, sosyal, ekonomik ve politik koşullara göre, dışlama ve dahil etme mekanizmaları çerçevesinde, birbiriyle çatışan kimlik kategorilerinin virtüel biraradalığı bu türden bir mantığı gerekli kılmaktadır. Bu bir aradalığı sağlayan üst kimlik entegrasyonunun kodlamaları, söz konusu kimlik kategorisinin örüntülerinin "var-olabilme", ve hegemonik bir söylem yüzeyi oluşturma ihtimalini içermektedir.

Bağlamsal rizom modeli ise, söz konusu kimlikler entegrasyonu olarak bireysel kişiliklerin söylem yüzeyinin "bağlama" göre farklı unsurları arasındaki hiyerarşilerin değişebilirliğine ve yeniden yapılandırılabilirliğine işaret etmektedir.

Bu durum bağlama göre "öteki" ya da ötekiler ile başlayacak sınırların değişebilirliğini gündeme gelmektedir. Kollektif grupların içsel ya da dışsal etkiler çerçevesinde kimlik entegrasyonlarına katılan kimlik unsurları, belirli "bağlam"larda "öteki" olarak görülen toplumsal aktörlerin, aynı kimlik entegrasyonunun bileşeni olarak, diğer bir bağlamda "biz" e dönüşebilmesi anlamına gelmektedir.

5.3.2. Sosyal Kimlikleşme Dinamikleri

Kimliğin oluşum süreci, benzerlik ve benzemezliklerden hareket edilmesi suretiyle, söz konusu kimliğe ilişkin özelliklerin ve niteliklerin saptanmasına yönelik bir tasnif/bir sınıflandırma işlemidir (Ergun 2000:11).

Bu noktada kimlik kavramı; bizlerle, ötekiler arasındaki benzerlik ve farklılıkların sınırlarını çizen, hem sosyal hem de bireysel boyutlara sahip olan bir kültürel referans biçimi olarak gündeme gelmektedir. Bu anlamda kimlik, hem benzerlik ve farklılıklarla, hem sosyal ve bireysel olanla, hem de temsil tarzları ile ilgili bir konudur (Barker 2000:166).

Kimlik kavramına bakış açıları çerçevesinde iki temel modeli ayrıştırmak mümkündür; kimlik kavramının belirli, sabitlikler içeren, keşfedilen bir niteliğe sahip olduğunu ileri süren "özcü" modeller ve belirli bir zaman ve mekana özgü olarak, bütünüyle kültürel olarak şekillendiğini ileri süren karşı-özcü modeller olmak üzere iki düzeyde ele alınabilir.

Karşı-özcü modellere göre, kimliğin formları, belirli sosyal ve kültürel koşullara bağlıdır ve değişebilir (plastic) nitelik taşımaktadır. Bu modellerde kullanılan kavramlar, dilin, keşfe değil, yaratmaya yönelik bir doğası bulunduğunu kabul ettiklerinden, evrensel ya da özsel niteliklere sahipmişler gibi ele alınmazlar. Kimlik bir nesne değildir ve ancak dil içinde tanımlanabilir. Kimlikler, bu anlamda, zamana, mekana ve kullanıldıkları bağlamlara göre anlam içerikleri değişikliğe uğrayabilen, söylemsel inşalardır (Barker 2000:1666).

Bir tasnif ve sınıflama işlemi olarak, kimlikleşme dinamikleri öncelikli olarak birey ve ötekiler düzleminden, grup içi ve grup dışı dinamiklere doğru genişlemektedir. Bu görüş, kimlikleşme diyalektiğinin içsel (internal) ve dışsal (external) momentlerine karşılık gelmektedir.

Sosyal kimlikleşme süreci, bu süreçlerin ürünü olarak ortaya çıkmaktadır. Bu vurgulamalara bağlı olarak, kimlikleşme süreçlerine ilişkin olarak iki ideal tipsel modelden bahsedilebilir; *kişisel ya da grup kimlikleşmesi* (içsel yönelimli) ve *ötekilerin kategorilendirmeleri* (dışsal yönelimli) (Jenkins 2000:8)

Kimlikleşme Diyalektiğindeki Momentler
1.Grup İçi: içsel momentler
2.Grup Dışı: dışsal momentler-kategoriler

Sosyal etkileşim süreçlerine katılan her düzeydeki aktör için her iki moment de işlerlik taşımaktadır.

Kimliklenme açısından insanların bizim hakkımızda ne düşündükleri, bizim kendimiz hakkında düşündüklerimizden daha az önemli değildir. Sosyal kimlik asla tek yönlü değildir. Bireyler, karşılıklı etkileşim düzeni içinde, nasıl fark edilecekleri konusunda belirli bir ölçüde kontrol sahibidirler, ancak diğerleri tarafından yapılan kategorizasyonlar daima tartışmalıdır. Bizler, bireysel olarak, benlik imajı ve kamusal imaj arasındaki içsel-dışsal olan momentlerin diyalektiği içerisinde, kendi kimliğimizi tanımlarız fakat aynı zamanda da bizim dışımızdakileri tanımlar ve onlar tarafından da tanımlanırız (Jenkins 2000:8).

Kollektif kimlikler açısından bakıldığında da bu nedenle, kolektivitelerin, sosyal olarak inşa edilebileceği iki ayrı analitik yol söz konusu olmaktadır: **grup içi özdeşimler** olarak ve **kategoriler** olarak, temellendirilebilen, sırasıyla, **içsel grup kimlikleşmesi** ve **dışsal sosyal kategoriler** (Jenkins, 1996: 80–89).

Kollektif Kimlik İnşasındaki Momentler
1. Grup içi özdeşimler-içsel grup kimlikleşmesi
2. Dışsal Sosyal Kategorilerle özdeşimler

Gruplar ve kategoriler arasındaki ayrım öncelikli olarak epistemolojiktir. Gruplar kendi üyeleri tarafından bilinen kolektivitelerdir. Grup üyeleri, "salt" kategorilerin, farkında değildirler; onlar, sosyal analiz pratikleri ya da diğer güç/bilgi türleri çerçevesinde açığa çıkarılabilirler.

5.3.3. Toplumsallaşma Dinamikleri Açısından Bireysel ve Kollektif Kimlik

5.3.3.1.Kimlik Bireysel Bir Şey Mi?

Kellner (2001:15) göre modernitede kimlik oldukça devingen, çok katlı, özdüşünümsel, değişme ve yeniliklere açık bir hale gelmektedir ve O'na göre

modern kimliğin özelliklerini şu şekilde sıralanabilir:

1.Öteki modern kimliğin kurucu unsurudur.

2.Kimlik her zaman istenildiğinde değişebileceğinin ve değişiklik yapabileceğinin farkındadır

3.Modernite geçmiş zaman biçimlerinin, değerlerinin ve kimliklerinin yıkılışının ve yenilerinin üretiminin bir aradalığını ifade eder

4.İnsan kimliği modası geçip eskiyebilir, toplumsal geçerliliğini yitirebilir. Bu durumda insan kendini hiçbir yere ait hissetmeme gibi duygular ile yabancılaşma durumu yaşayabilir.

5. Ya da tam tersi kimliği iyice belirginleşerek oturabilir. Bir sosyal roller, beklentiler ve ilişkiler ağına yakalanmıştır. Değişme olanağı görülmemektedir. Bu durumda birbirinden çok farklı, zaman zaman çatışan roller içinde sıkışıp kalır ki artık kim olduğunu bilemez duruma gelir. Kimlik konusu başlı başına bir sorun haline gelir.

6. Nitekim modernitede kimlik sorunu biz kendi benimizi nasıl kurar, kavrar, yorumlar, kendi kendimize ve başkalarına nasıl sunarız demektir.

Kollektif kimliğin, ne olduğu, nasıl tanımlanması gerektiği konusunda tam bir oydaşım bulunmamakla birlikte, sosyoloji ve siyaset bilim alanında yoğun olarak ele alınan ve atıfta bulunulan bir konu olmaya devam etmektedir.

Kollektif kimlik konusunda yazılmış olan görüşlere bakıldığında genel olarak birey ve toplum arasındaki ilişkilere değinilmekte olduğu görülmektedir.

Schlesinger (1994:258)' e göre, kimlik konusunu, kolektivitelere değil, salt bireylere ait ve kişilik oluşumu ile ilgili bir konu olarak ele alan yaklaşımlar sorunlarla yüklüdürler. Bu türden bir yaklaşımın örneğini Berger ve Luckman'da gözlemlemek mümkündür. Buna göre:

> ".....kollektif kimliklerden bahsedilmesi kabul edilemez bir hipotezleştirme ya da şeyleştirmeyi gerekli kılmaktadır"

Sciolla`nın da işaret etmiş olduğu gibi bu yaklaşım oldukça sınırlandırıcı bir anlayıştır ve kollektif kimliğin birey açısından tamamen dışsal ve kısıtlayıcı

olarak görüldüğünü önceden varsaymaktadır(Schlesinger 1994:259).

Bunun yerine, Schlesinger (1994:259), bir yandan grup üyeliğini oluşturan nesnel etkenlerin, öte yandan, bir gruba ait olmanın öznel boyutlarının bir arada ele alınmasına imkan veren Oriol ve Igonet-Fastinger`in, "biz" i daima "onlarla";yaşanan tecrübeyi kurumsallaşmış tecrübeyle ve şimdiyi tarihle ilişkili olarak konumlandıran bir kimlik terimini önermektedir.

Bu bilgiler ışığında, bireysel düzeydeki, kimlikler entegrasyonu süreçlerinin gündelik yaşam pratikleri ile, örüntüleşmiş kimlik entegrasyonlarının kurumlaşmış, kollektif tecrübe ile olan ilişkisinin kurulmasında, "sembolik elitlerin" rollerine ilişkin aşağıdaki gibi bir tablo geliştirebiliriz.

Bireysel Kimlik - Kollektif Kimlik Etkileşimi (Kollektif kimlik salt dışsal olarak algılanamaz)	
Bireysel Tekil Tarihsel Konum	Kollektif –Kurumsal – Örüntüleşmiş Tarihsel Konum
Bireysel tecrübelere bağlı yaşantılar	Kurumsallaşmış, kollektif tecrübe
Şimdi ⇄	Tarihsel-kültürel bellek
Tarihin Seçmeci Yorumunda Entelektüellerin/Sembolik Elitlerin Rolü	

Berger ve Luckman'ın, "nesneleştime, dışsallaştıma ve içselleştirme" (Paker 2004:228, Poloma 1993:265) mekanizmaları, gerçekliğin sosyal inşasının eşzamanlılık içeren dinamiklerine işaret ediyor alması bakımından çok önem taşımaktadır. Bununla birlikte, yaklaşımlarının Giddens'ınki gibi bir çifte hermeneutik misyonuna sahip toplum imajıyla birleştirilmesi, bireysel olanla-kollektif olan arasındaki etkileşimin kurulması gerekmektedir.

LaPierre`ye göre "kollektif kimlik" günümüz grubunun ortak bir geçmiş, anımsama, anma töreni, yorumlama ve yeniden yorumlama yollarıyla kendisini tanıdığı kollektif bir bellekle ilişkilidir. LaPierre, grupların zaman içinde farklı hale gelmelerine karşın aynı kaldıklarında ısrar etmelerinin bir paradoks içerdiğini ileri sürmekte ve ister bireysel isterse kollektif olsun, belleğin seçiciliğine işaret etmektedir(Schlesinger 1994:260).

Tarihin seçmeci yorumunda bu noktada "entelektüeller"e hayati bir rol atfedilmektedir. Kitle toplumlarında ya da kültür endüstrilerinde bu rolün,

sembolleri üreten dolaşıma sokan ve meşruluk temellerini inşa eden aktörleri olarak "sembolik elitler" çerçevesinde düşünülmesi, "entelektüel" kavramının çok anlamlılığını daha geniş bir kategoriye atıfla bir nebze daha anlaşılır kılmaktadır.

Dijk(1994)'ın "sembolik elitleri;" bu türden bir seçmeci tutumun bu anlamda kaynağını oluşturmaktadırlar ve bu elitler; siyasal, kültürel, edebi ve bilimsel ürünler ortaya koyan, televizyon, radyo programları yapan, okuyan, ders veren, küresel ekonominin çeşitli düzeylerinde; araştırma-geliştirme, üretim, pazarlama, finans; faaliyet gösteren ve özellikle de siyaset kurumunun içinde yer alan toplumsal aktörlerden oluşmaktadır.

Melucci`ye göre, Batılı toplumlar sınıfa dayalı bir endüstriyel kapitalist modelden uzaklaştıkça, kimlik kavramı çeşitli grupların oluşumu ve faaliyetlerini açıklayan bir eylem teorisi açısından giderek önemli hale gelmiştir. "Kimlik" in kavramsallaştırılması "her şeyden önce bir öznenin ya da nesnenin **sınırlarını** tesis eden ve onun tüm diğerlerinden ayrılmasına izin veren **birlik** nosyonuna" işaret etmektedir. Ayrıca Melucci`ye göre kimliğin, bu iki öğe arasında, bunların **özdeş** olarak tanınabileceği bir ilişkiyi içeren bir boyutu daha bulunmaktadır (Schlesinger 1994:261)

Melucci'de Bir İlişkiler ve Temsiller Biçimi Olarak Kimlik Kavramsallaştırmasının Boyutları

KOLLEKTİF VE BİREYSEL KİMLİKLERİN *

TÜMÜ İÇİN GEÇERLİ OLAN ÖLÇÜTLER

Kollektif Eylemin Dinamik Yönü Olarak Kimlik Kavramsallaştırması

Kollektif Eylemin Sembolik Referanslarını İçinde Barındıran Düşünümsel Kapasite Olarak Kimlik Kavramsallaştırması

Sembolik ve Kültürel Boyutta Ele Alınan Kimlik Kavramsallaştırması

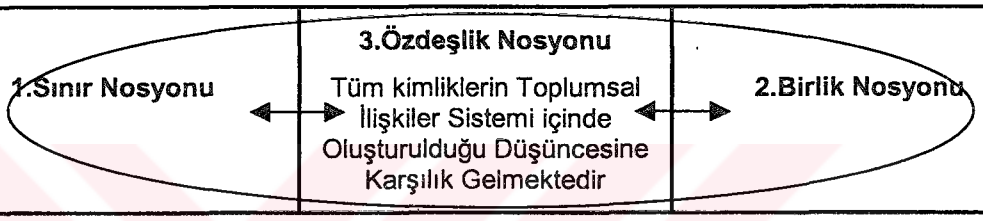

İlişkiler Sistemine Yapılan Anlam İnşa Edici Referanslarla Şekillenen Kimlik Kavramsallaştırması

Aktörlerin Dinamik Kimlik Aidiyetlerinin Bileşenleri

1. Özdüşünüm kapasitesi
2. Aidiyet ve zamansal süreklilik bilinci
3. Kimliğin Korunmasında İşleyen Dinamik; Farkındalığın Onaylanması ve Kendiyle Özdeşliğe Dayalı verili olmayan dinamik bir süreç içinde oluşturulan kimlik algısı

Böylesi biçimsel ölçütler hem bireysel hem de kollektif kimlik biçimlerine uygulanabilir ve özellikle yukarıdaki ilk iki ölçüt (sınır ve birlik) kişisel kimlikle ilgili olarak yapılan tartışmaları gündeme getirmektedir. Üçüncü ölçüt ise, Melucci'ye göre, tüm kimliklerin toplumsal ilişkiler sistemi içerisinde oluşturulduğunu ve başkalarının karşılıklı olarak tanınmasını gerektirdiğini vurgulamaktadır (Schlesinger 1994:262).

Melucci kimliğin bir şey olarak alınmasından ziyade **"bir ilişkiler ve temsiller sistemi"** olarak görülmesi gerektiğini savunmaktadır. O`na göre bizzat kimlik kavramı açısından, bireysel ve kollektif düzeyler arasında yapılan

* Uluocak tarafından Melucci(Schlesinger 1994 261-264)'den tablolaştırılmıştır

ayrımların bir önemi bulunmamaktadır; değişen, aktörün gönderme yaptığı ve kendisini onunla ilişkili olarak tanımladığı yer olan **ilişkiler sistemidir**" (Schlesinger 1994:262).

Melucci, aktörlerin bir özdüşünüm (self-reflection) kapasitesine, bir aidiyet ve zamansal süreklilik algısına sahip olmaları gerektiğini vurgulamaktadır. Bir failin kimliğinin korunması bir veri olmaktan ziyade; kendi kendiyle özdeşlik ve farkındalığın onaylanması gibi iki oluşturucu boyutun sürekli birbirini ile kenetlendiği daimi bir yeniden düzenlenme süreci olarak görülmektedir.

Günümüz toplumlarındaki bir "kimlik krizi"nden bahsettiğimizde, Melucci`ye göre, gerçekte, "verili bir konfigürasyonu zaman ve mekan içinde korumanın imkansızlaşması"na işaret ediliyor olmaktadır. Toplumsal hareketler bu türden bir bağlam içerisinde, "bireylere kendilerini aktör olarak ortaya koyma ve kendini tanıma fırsatı verdikleri kadar, başkalarını tanımak için de gerekli olanağı sağlayarak bu iki durum arasında bir denge oluşmasına kollektif bir imkan veriyor olmaları bakımından önem taşımaktadırlar (Schlesinger 1999:262).

Melucci`nin argümanları post-kapitalizm dönemine yönelik olan "yeni antogonistik hareketlere" ilişkindir. Melucci öncelikle dikkatini ulus-altı (sub-national) düzeydeki kollektif kimliklerin inşasına yöneltmiştir ve Schlesinger(1994 263)`e göre Melucci`nin görüşlerindeki eksiklik de tam bu noktadan kaynaklanmaktadır. Schlesinger, bu noktada Melucci`nin genel yaklaşımlarının, "ulusal kimlik" boyutuna genişletilmesini önermektedir.

Kimlik, Melucci`ye göre, kollektif eylemin dinamik, zuhur eden bir boyutunu oluşturmaktadır ki Schlesinger(1994:263), bunun izlenilmesi gereken kullanışlı bir genel ilke olduğu görüşündedir.

Ayrıca Melucci`nin, kimliğin sembolik boyutuna, dolayısıyla da kültürel boyutuna hatırı sayılır önem verdiği görülmektedir;

> Kimliği herhangi özgül bir içeriğin ötesinde eylemin bilincini (yani, eylemin sembolik bir temsilini) üretmek için gerekli düşünümsel kapasite olarak tanımlayabiliriz. Kimlik, biçimsel düşünümsellik, saf sembolik kapasite, verili herhangi bir uğrakta çevre ve biyolojik yapı tarafından konulan kısıtlar çinide bir eylem duygusu üretiminin tanınması haline gelir.

Sonuç olarak Melucci, kimliğe aktivist bir perspektiften, anlam inşa edici bir anlayış olarak yaklaşmaktadır. Kimlik analizlerinin yürütüldükleri düzey ne olursa olsun, kimliğe ilişkin temel ilkelerin aynı kaldığını süren Melucci kendisine ait bu öncüllere karşın, günümüz sanayi toplumlarına yönelik olarak sorgulanabilir bir hamle ortaya koymaktadır;

> ..kimlik bundan böyle kendisini ne doğa tarafından "verilmiş" olarak, ne de bireylerin özdeşleştikleri bir geleneğin basit bir içeriği olarak sunar. Kimlik bundan böyle yalnızca "normatif olarak düzenlenmiş birliklere (devletler, partiler, örgütler) ait olmaya yaslanmaz. Bireyler ve gruplar, koşullandırma ve sınırların sonucu olmaktan ziyade kararların ve tasarıların sonucu olan kendi eylemleri yoluyla kimliğin biçimlenmesine katılırlar"
>
> (Schlesinger 1994:263)

Melucci`nin bu yaklaşımlarına karşın, Schlesinger, yanıtlanması gereken en önemli sorulardan biri olarak, kollektif kimliğin daha geniş ulus devlet düzeyinde nasıl analiz edilmesi gerektiği konusu üzerinde durmaktadır.

5.3.3.1.1. "Özne"

Barker(2000:165)`e göre, kendimize ilişkin tasarılarımız, öznel kimlik olarak adlandırılırken; "diğerlerinin" bize ilişkin beklenti ve düşünceleri üzerinde temellenen kimliğimiz sosyal kimliğimizi şekillendirmektedir. Her iki kimlik türü de, öykü(story) ya da hikayeye (narrative) benzer bir forma sahip bulunmaktadır.

Barker(2000:165)`e göre, öznellik ve kimlik, kültürel olana bağlı olarak ortaya çıkan bir üründür ve bir kişi (person) olmanın ne anlama geldiği sorusu ancak sosyal ve kültürel olarak yanıtlanabilecek türden bir soruna işaret etmektedir.

Bu yaklaşım kimliklerin; bütünüyle sosyal inşalar oldukları ve kültürleşme ve kültürel temsil sistemlerinin dışında var olamayacakları anlamına gelmektedir. Ben (I), kavramının bulunmadığı ve dolayısıyla da kendilik(self) ve kişilik (personhood) kavramlarının kavrayışına sahip olamayan, bilinen hiçbir kültür yoktur. Bununla beraber, "Ben"`in kullanılış ve kavramsallaştırılış tarzları, kavramın ne anlama geldiği; kültürden kültüre farklılık göstermektedir. Batı

toplumlarında yaygın olan bireyin biricikliği anlayışı ve benlik bilinci, akrabalık ilişkileri ve sosyal sorumluluklar ağından bağımsız olarak "ben"in düşünülemeyeceği bir kültür içindeki insanlar tarafından paylaşılmayacaktır (Barker 2000:166).

Sosyo-kültürel yapı-birey dikotomisini aşabilecek yetkinlikte bir "özne" tasarımı; her şeyden önce salt araçsal akılla belirlenebilecek bir özgürlük istenciyle sınırlandırılmış olmamalıdır.

Touraine (1995:329)`nin de belirtmiş olduğu gibi eğer özne salt, kendisine toplumsal olarak dayatılan rollerden bağlarını koparma, onlarla arasına mesafe koyma, tercih etme ve girişimde bulunma istenci olarak algılandığında, bu akılsallıkla neredeyse aynı anlama gelecek ve kuramsal açıdan yetkin bir "özne" tasarımı için de eksik bir girişim olarak kalacaktır.

Sadece kuramsal açıdan kuşatıcı bir "özne" inşası için değil, varolan içindeki dinamiklerin anlaşılması açısından da bu türden bir bakış açısı gerekmektedir. Özneye ve öznenin merkezi bir konumda bulunduğu küreselleşme-ulus devlet kavramları çerçevesinde yürütülen tartışmalarda bu durum anahtar bir hareket noktası sağlayacak açılımları da beraberinde getirmektedir.

Bu anlamda bir "özne" : hem özgürlük, hem tarih, hem tasarı hem de bellektir (Touraine 1995:330).

Sözü edilen özneye ilişkin bileşenler, toplumsal yapı içinde **"topluluk ile toplum arasındaki çelişki ve bütünleşme dinamikleri"** ile **"bireysel özgürlük istenciyle, kültürel-tarihsel ortak geçmiş bilincine dayanan kollektif bağlılıklar"** ve **"rasyonellik ile gelenek"** arasındaki gerilimlerin analitik olarak ortaya koyulması açısından da önem taşımaktadırlar.

Foucault ya göre birey olmak öznelleşmektir ve özne olma gelenektir, geleneklere bağlılıktır ve alışkanlıklara süreklilik kazandırılmasıdır (Akay 1995:147).

Bu türden bir yaklaşım bir özne haline gelinmesinde sosyalleşme süreçlerindeki tarihsel ve kültürel mekanizmaların önemine işaret etmektedir.

Foucault`nun özne olmadan kişi olunması olarak ortaya koyduğu özne biçimi bu anlamda tarihselliğin sıyrılmış, farklı iktidar biçimleri ile ilişkiye giren, modern öznenin etkisi altında kaldığı güçlerden farklı bir sosyal formasyon sürecine maruz kalarak mutasyon geçirmiş bir biçim taşımaktadır.

Foucault mutasyon kavramıyla böylelikle, tarihsel, kültürel alanda beliren öznenin, sosyalleşme süreçlerinden bağımsız bir kendilik olarak ele alınamayacağının da altını çizmiş olmaktadır.

Özneye ilişkin olarak Modernizm ikincil bir okuması yapıldığında, modernizmin en ileri toplumsal yapılarını ortaya çıkarabilmiş olan toplumların, **özgür bir kollektif istençle**, **tarihsel bir belleğin** şekillendirdiği bir "özne" tasarımını birleştirebilmiş toplumlar olduğu görülmektedir. Bu anlamda bu iki öğeyi en iyi şekilde bağdaştıran "uluslar", sivil toplumun ve bireysel akılcı öznenin gelişimine de en uygun toplumsal sistemleri geliştirebilmiş olanlar olmuşlardır.

Ulusal bir bilinç, sivil toplumun devletten bağımsızlaşabilmesi ve bireylerin bu toplum içinde kişisel özgürlüklerini elde edebilecek güçte olması için bir gerekliliktir (bkz. Touraine 1995:331).

Özneye ilişkin olarak; özgürlük, tasarı, tarih ve bellek kavramları çerçevesinde geliştirilecek bir yaklaşım tarzı; bağlamsal olarak farklılaşabilecek bir "özne" tasarımının yol açabileceği farklı aidiyet biçimlerinin belirlenmesi açısından önem taşımaktadır:

1. Modern ve karşı modern topluluk aidiyetleri açısından "özne"leşme problematiği
2. Özneleşme türüne bağlı olarak, çok kültürlülük politikalarının yol açabileceği, bireysel özgürlük istenciyle, karşı-modern totaliter toplumsal yapıların bir birimi haline gelme problematiği
3. Küresel bir alanda, ulus ötesi ve ulus altı düzeylerdeki aidiyet biçimlerinde öznenin kendini gerçekleştirme olasılığı
4. Gelenek ve akıl arasında beliren gerilimde, "öznenin" konumu
5. Özellikle, gelişmekte olan ülkeler açısından beliren bir sorun olarak,

ulusal bağlılıklarından arınmış, gelenek, bellek ve tarih anlayışından yoksun evrensel bir bireysel özgürlük istenciyle şekillenen "özne" anlayışının beraberinde getirebileceği sosyal problemler

6. Salt rasyonel ve küresel alanın meta tüketicisi konumuna indirgenmiş "özne"lerin küresel bir sivil toplum oluşturup oluşturamayacaklarını belirleyecek, siyasal, kültürel, ekonomik ve sembolik bir güce ulaşıp ulaşamayacakları sorunu

"Özne"leşme derecesini ve öznenin tanımlandığı bağlamı temel alan, ortaya çıkması muhtemel bu problemler, küreselleşme süreçlerinin dinamikleri ile ilgili olduğu kadar, ulus devletlerin, bir üst kimlik entegrasyonu aracı olarak "ulusal kimliği", tarih, bellek, kültür, akıl ve özgürlük bileşenleri çerçevesinde "bağlama" uygun bir şekilde kurgulayıp kurgulamadıkları sorunu ile de ilgilidir.

Ulus devletlerin kendi sosyo-kültürel yapılarındaki örüntüleşmiş kollektif kimlik entegrasyonlarını, kendisine eklemleyebilecek bir üst kimlik entegrasyonu geliştirebilmeleri bu unsurların göz önünde bulundurulmasını gerektirmektedir.

Bir üst kimlik entegrasyonu olarak, medeniyetlerin, küresel köyün ya da genel anlamda evrensel dünya vatandaşlığının bütünleştirici olma başarısı da yine bu dinamiklere bağlı görünmektedir.

"Kültürel kimlik sorunu" üzerine ufuk açıcı bir makalesinde, Stuart Hall (1992), kimlik kavramsallaştırmasının, üç farklı şekilde karakterize edilebileceğini ileri sürmüştür:

(a) Aydınlamanın öznesi

(b) Sosyolojik özne

(c) Post-modern özne

5.3.3.1.1.1. Aydınlanmanın Öznesi

Bütünleşmiş eylemlerin bir birliği olarak, kişi nosyonu; bir felsefi hareket olarak, insanlığın ilerleyişinin temel formu olarak "akıl" ve "rasyonalite" ile

ilişkilendirilen Aydınlanma düşüncesi ile bir arada düşünülen bir kavrayıştır. Aydınlanmanın öznesi;

> Bütünüyle, içsel bir özden meydana gelen, düşünme, eylem ve bilinç sahibi bireyi merkeze alan bir düşünce üzerinde temellenir. "Ben"in temelini, onun bir kişi olarak sahip olduğu kimliği oluşturmaktadır.(Hall, 1992:275).

Bu Kartezyen özne olarak bilinen ve Batı felsefesinin merkezine, akıl sahibi, bilinçli, bireysel özneyi yerleştiren, Descartes`ın ünlü "düşünüyorum öyle ise varım" savıyla birlikte anılan bir yaklaşımdır. Burada zihnin doğasında, dünyayı deneyimlememize ve onun gerçeklerini açığa çıkararak anlamamıza imkan verecek bir rasyonel kapasite bulunduğu görüşü kabul edilmektedir.

Öznenin bu anlamdaki bir kavrayışı basit bir felsefe değil, öznenin daha geniş kültürel süreçlerin bir ürünü olarak kimlik bileşenleri ile ilgili bir konudur. Çağdaş batının, bireyi; bütünleşmiş ve kendini idare etme kapasitesine sahip olarak gören, hesaplayıcı akla sahip öznesi, bu noktada aydınlanmanın merkezi temasını oluşturmaktadır. Örneğin, ahlaki açıdan, batı kültüründe yüz yüze olunan, ahlaki ve etiksel olan arasındaki ikilemi idare edebilme ve anlaşılabilir kılma çabası, merkezi olarak , eylemsel sorumluluk sahibi birey sorunu ile ilgili bir konudur. Gerçekte, bireysel sorumluluk, kendi eylemlerinden sorumlu tutulan birey davranışları temelinde hukuksal düzenlemeler içinde de içerilmiş durumdadır. Ayrıca burada, öznenin; psikolojinin bireyin zihinsel süreçlerini, tıbbın ise bedensel rahatsızlıklarını tedavi etmeyi amaçlaması suretiyle, akademik bilginin organizasyonu içinde ayrımlaştırıldığı bir süreç söz konusu olmaktadır. Ekonomi kuramı, her ne kadar sosyal süreçler ile ilgiliyse de, kuramın merkezinde rasyonel, bireysel çıkarlarının bilincinde olan, seçim yapma kapasitesinde olduğu kabul edilen "birey" bulunmaktadır (Barker 2000:169).

Birey, aydınlanma ile birlikte bir "muğlaklığın" da içine düşmüş bulunmaktadır. Wagner (1996:29)`e göre bu muğlaklığı formülleştirmenin birkaç yolu bulunmaktadır:

(1) Özgürlüğün antropolojik bir çerçevesi olarak insan doğası düşüncesi

(2) Akıl düşüncesi; farklı tarzlarda özgülleştirilebilmesine rağmen özgür bireylerin uğraşlarının yol açacağı bir gönderme noktası olarak başvurulacak birey-üstü ve belki de insanüstü bir kategori olarak tanımlanmıştır.

(3) Bireysel özerklik hakkının ötesinde ortak iyiyi göz önüne almaya ihtiyaç olduğu düşüncesi; bireysel istençlerden hareketle doğrudan türetilemeyecek kollektivist ve siyasal birimin, liberal ilkeler üzerinde kurulması sorunuyla ilintilidir.

Bireyin "özerkliği" düşüncesi tek bir bireye gönderme yapıyormuş gibi kabul edildiği sürece oldukça sorunsuz görünmektedir. Bu durumda modernlik (aydınlanma) özne tekinin kendini gerçekleştirmesi imkanını (fırsatını ve yeteneğini) ifade eder. Oysa, daha önce de söz edilmiş olduğu gibi, tözsel bir amaca ve öbür insan varlıklarla girilen toplumsal ilişkilere gönderme yapılmaksızın, bireysel kendi kendini gerçekleştirmeden söz etmenin anlamlı olacağını savunmaya istekli pek az düşünür bulunmaktadır (Wagner 1996:31).

Bireyin özerkliğine ve özgürlüğü düşüncelerine yapılan göndermeler bu anlamda, modernliğin kolektivizm anlayışı ve modern toplumun kurumları tarafından sınırlandırılmış olmaktadır. Bu noktadan sonra aydınlanmanın öznesinin kendisini inşa etme çabası, bu dışsal sınırların nasıl belirleneceği noktasındaki tartışmaların konusu haline gelmiştir.

Modernlik, özgürleşim ve kontrol olmak üzere iki temel bileşenin tarihsel çelişkilerine tanıklık etmiş görünmektedir. Bu iki bileşen modernlik projesinin, öznenin konumu açısından, dönemsel olarak üç farklı stratejiye yöneltmiştir; erken modernlik, klasik modernlik, geç modernlik (ya da post).

Wagner (1996:31)'e göre, erken modernistler hem toplumsal bir töz hem de kollektivite bazında herhangi bir bireysel özerklik pratiğini önceleyen bazı kültürel nitelikler olduğunu ileri sürmüşlerdir. Sözgelimi, insanlar, bireysel uğraşılara biçim veren ve sınırlar koyan kültürel-dinsel bir oluşum içinde doğmaktadırlar ve herhangi bir birey ne denli kendi kendini tanımlarsa tanımlasın, tanımlama pratiğinde bu kaynaklardan yararlanmak, sınırlar içindeki cemaatlerle bağlantı kurmak ve bunun yanı sıra bu kollektivitenin tarihsel

sürecine katkıda bulunmak durumunda kalmaktadır. Modern siyasal birim olarak ulus-devlet düşüncesinin arka planında bu akıl yürütme tarzı yer almaktadır.

Klasik modernistler ise toplumun temel alanlarının birbirlerinden ayrı kavramsallaştırılmaları gerektiğini ileri sürmüşler, iktisat, siyaset, bilim ve kültür dünyalarını birbirinden ayırmışlardır. Bireysel özerklik düşüncesi, birbirlerinden ayrılmış bu alanların bir toplumsal oluşum içinde dengelenmesi için, aydınlanma düşüncesinde, bireylerin sahip oldukları bir "rasyonellik" ile tamamlanmıştır (Wagner 1996:32).

Bu noktadan hareketle, bireylerin özgür bırakıldıkları takdirde rasyonel failler olarak bireylerin bu rasyonelliği izleyecekleri argümanı geliştirilmiştir. Herkes bu rasyonellikleri izlediği takdirde bu düşünceye göre tüm insan varlıklarının etkileşimi, hem kendi bireysel amaçlarına hem de herkesin yararına sonuçlar verecektir.

Bu anlamda aydınlanmanın öznesi için, "öteki" ile kuracağı ilişkideki "ikiliği" uzlaştıracak araç "rasyonellik" düşüncesi haline gelmektedir. Ancak aydınlanma düşüncesi açısından ileri sürülen bu argümanlar bir "proje" niteliği taşımış, rasyonelliğin pratikte uygulanan hali bu ikilemi çözmekte tam bir başarı sağlayamamıştır.

Geç modernistler, özellikle, aydınlanmanın kavramsallaştırdığı bu sürecin "kurmaca" karakteri üzerinde durmuşlar ve rasyonelliğin bu uzlaştırıcı niteliğini sorgulamışlardır.

Siyasal açıdan özcülük karşıtlığı modernist ideolojinin eleştirel bir analizinin yolunu açmıştır. Aynı zamanda, olumsal bir dünyada her bireyin kim olmak istediğine ve hangi kollektife ait olmak istediğine kendisinin karar vermesinden ötürü özcülük karşıtlığı, bireysel özerklik düşüncesinin de güçlü bir şekilde onaylanması anlamına gelmektedir. Geç modernistler tarafından ortaya atılan bu tez (Rorty), gerçekte, siyaset teorisi çerçevesinde, bireyselci bir ontolojiye yaslanan radikal bir liberalizm çağrısıdır.

Wagner (1996:32)'e göre modern düşüncenin toplumsal pratiklere dönüşmesi süreci liberalizmin tesisi ile bir arada ilerleyen bir süreçtir. Post-modern diyebileceğimiz eleştiriler bir yana bırakılacak olursa, "gerçekte

varolmuş olan liberalizmler" sıklıkla "özsel" ve "kollektivist" teoriler içermişlerdir. Bunun en belirgin örneği, 19. yüzyılda liberalizm ve ulusçuluğun kaynaşması sürecinde belirginlik kazanmaktadır.

Modernist özellikle de klasik modernist yaklaşımlar ile geç modernist (post) yaklaşımlar arasındaki farklılıklar, modernliğin muğlaklığının ve çift anlamlılıklarının iki ayrı yakası arasındaki gerilim üzerinde temellenmektedir. Birey ve kollektivite, birey ve sosyal yapı, özgürleşim ve kontrol arasındaki gerilimler; bu muğlaklığın ve gerilimin uç noktalarına işaret etmektedirler.

Giddens`ın "yapının ikiliği" kavramsallaştırmasını, bu noktada gerilimlerin çözümlenmesi yolunda atılmış bir adım olarak değerlendirmek mümkün görünmektedir. Benzer şekilde Berger`in nesnelleştirme ve içselleştirme süreçlerine ilişkin vurgusu (Poloma 1993:265) da bu gerilimin doğasını ortaya koyan ve denge arayışında olan bir kuramsal çalışma niteliği taşımaktadır.

Toplumsal kurumların eş zamanlı olarak insan eylemini hem muktedir kılan hem de bu eylemleri kısıtlayan doğasına işaret eden Giddens, bu kurumların aynı zamanda bireylerin eylemleri yoluyla yeniden inşa edildiğine dikkat çekmektedir.

Modernliğin ilk dönemleri, "özgürleşim" derecesinin yüksek olduğu liberal modernlik olarak adlandırılan bir döneme karşılık gelirken, "kontrol" faktörünün ön plana çıktığı aşama örgütlü modernlik olarak adlandırılmaktadır.

Liberal modernlik aşamasında; görünmez el misyonunun, bireylerin kendi kendilerine bırakıldıkları takdirde kollektivist açıdan herkese fayda sağlayacak bir rasyonellik taşıdıkları ve; iktisadi, siyasal, bilimsel ve kültürel olarak birbirlerinden ayrılmış toplumsal bileşenlerin kendi kendilerini yönetebileceği; varsayımına da sinmiş görünmektedir.

Ancak "örgütlü modernlik", toplumun yeniden inşası sürecinde, bireylerin tekrar toplumsal yapıda bir yere yerleştirme ihtiyacı duymuş ve demokrasi, refah ya da hakikat gibi bazı tözselliklere atıfta bulunarak farklı stratejiler ortaya koymuştur. Özellikle I.Dünya savaşı`ndan sonraki dönemde ki buna modernliğin birinci krizi adı da verilmektedir (Wagner 1999), artık pratiklerin kendi kendilerini düzenledikleri düşüncesi bir tarafa bırakılmış ve bir ulus ve/veya sınıf adına

yükseltilmiş bir aygıt olarak görülen devlet tarafından "örgütlenilmesi" gerektiği sonucuna varılmıştır.

Wagner (1996:36)`e göre, uzamsal olarak tarihsel açıdan yapılabilecek bir karşılaştırma, "gerçekte varolan modernliklerin" çeşitleri olduğunu göstermektedir: Bunlardan, Birleşik Devletler, Batı Avrupa ve Sovyetler Birliği yirminci yüzyılın en belirgin üç tipine karşılık gelmektedirler.

5.3.3.1.1.2. Sosyolojik Özne

Kimlikler, bireysel ya da bireylere içkin oluşumlar değil, tamamıyla kültürleşme ve sosyalizasyon süreçleri ile inşa edilen oluşumlardır. Hall (1992:275), bu sosyalleştirilen özneyi, sosyolojik özne olarak nitelendirmekte ve şu şekilde ifade etmektedir:

> Öznenin temel nüvesi, otonom ya da birey olarak başarılan bir nitelik değil, ancak bireylere içine doğmuş oldukları dünyanın anlam, değer ve sembollerine –kültür- maruz kalmalarında aracılık eden "anlamlı ötekiler" le (significant others), bireylerin ilişkileri çerçevesinde şekillenen bir nitelik taşımaktadır.

Bizlerin, sosyal yaşam içinde "nasıl davranacağımızı?", bazen överek, bazen cezalandırarak, taklit ve dil yoluyla bize öğreten, muhtemelen ilk "anlamlı ötekiler" olarak hayatımıza giren kişiler; aile üyelerimizdir. Bu anlamda, sosyolojik açıdan özneye ilişkin temel varsayım, insanların, sosyal ve bireysel açıdan birbirleri inşa eden sosyal varlıklar olduğudur. Her ne kadar benlik, içsel olarak bütünleşmiş olarak sahip olunan bir öz olarak düşünülse de, bu içsel ve dışarıdaki sosyal dünya arasındaki etkileşim yoluyla şekillenen bir nitelik taşımaktadır. Gerçekte, sosyal değerlerin ve rollerin içselleştirilmesi bireyselliğin dengesini ve bireylerle sosyal yapı arasındaki uyumu sağlamaktadır.

Öznelliğin üretim süreçleri açısından, modern toplumsal teoriler; her tür toplum öncesi öznelik nosyonunun içini boşaltmış ve öznelliğin üretimini, hapishane, aile, fabrika ve okul gibi belli başlı toplumsal kurumların işleyiş mekanizmalarına yerleştirmiştir. Bu anlamda modern toplumlar çeşitli kurumların öznellik fabrikalarından oluşmuş bir takım ada olarak görülebilir. Bireyler yaşamları boyunca çeşitli toplumsal kurumlara girer çıkar ve onlar

tarafından biçimlendirilirler. Öznellik daimi bir toplumsal üretim sürecidir ve kurumlar öznellik üretiminin yapılacağı özel mekanlar yaratmaktadırlar. Modern toplumdaki bu öznellik inşası, "içerisi" ve "dışarısı" ayrımına dayanmaktadır (Hardt ve Negri 2001:210).

Özel hayat ve kamu, birey ve toplum dikotomileri uzmanlaşmış, iş bölümüne dayalı bir toplumsal yapının, farklı öznelik tasarımları bekleyen (statü), bireylerin bu beklenen öznellik tasarımlarına göre davrandıkları (rol) bir "sistem" anlayışının temelini oluşturmaktadırlar.

5.3.3.1.1.3. Post-modern Özne

Aydınlanmanın "özne" anlayışından sosyolojik "özne" kavramsallaştırmasına doğru olan entelektüel yönelim, bütünüyle kendilerini geliştiren bütünlükler olarak "özne" anlayışı ile sosyal olarak şekillendirilen "özne" anlayışı arasındaki ayrımı temsil etmektedir. Sosyal özne, ne kendisi için yeterli bir kaynak ne de insanların farklı sosyal pozisyonları işgal ediyor olmaları sebebiyle "bütünsellik" taşımamaktadır. Bununla birlikte, özne, bir bütünlük olarak, kendisiyle düşünümsel bir ilişkiye girerek eşgüdümü sağlayan bir "öz-kendiliğe" sahip bir birim olarak görülebilir. Hall'ün tipolojisinde göre, merkez olmaktan çıkmış ya da post-modern olan "ben", çok kimlikli ve parçalamış, değişime uğramış bir özne kavramlaştırmasına karşılık gelmektedir. İnsanlar, bir değil, birden çok ve bazen de çelişkili kimliklerden oluşmuşlardır (Barker 2000:170).

> "Özne, farklı zamanlarda, tutarlı bir "ben" çerçevesinde bütünleşmiş olmayan farklı kimlikleri üstlenir. Kimliklerimiz sürekli olarak değişebilen hakkında olduğundan, içsel olarak sahip olduğumuz çelişkili kimlikler farklı yönlere çekilirler. Eğer biz doğumumuzdan ölümümüze değin bütünleşmiş bir kimliğe sahip olduğumuzu hissediyorsak bunun tek sebebi, kendimiz hakkında, bizi avutacak bir hikaye ya da "benlik anlatısı" inşa etmiş olmamızdır" (Hall 1992:277).

Jameson'a göre, post-modernizmin temeli, tüketim kültürüne has anomi ve seri üretime oldukça yatkındır. Muhtemelen kapitalizm, başka herhangi bir toplumsal felsefeden çok daha nihilizme yatkındır ve tüketim düzeylerinin yükseltilmesi kapitalist ekonominin büyümesi için gelenek feda edilebilir. Yeni

ürünler elde edilebilmesi için eski olan her şey terk edilmelidir. Buna göre, malları tarafından egemenlik altına alınmalarına ilave olarak insanlar, hangi ahlaki ilkeler moda olursa onları benimserler. Bu anlamda toplumsal hayat "oyun" (game) kavramıyla anoloji içindeki teorilerle tasvir edilmeye çalışılır (Murphy 1995:261).

Geleneğin terk edilişi ve sürekli yeniye yönelme eğilimi, "risk" taşıyan bir toplumsal felsefenin tesisi için artık uygun bir zemin teşkil etmektedir.

Post-modernist özne kavramlaştırması sürekli yaratılan bir kurgu olmakla birlikte bu durum, insanların kimliklerini sürdürmek için çaba göstermeyecekleri anlamına gelmemektedir. Ben bir kendilik değil daha çok kişinin ürettiği ancak "sahip/malik olunamayacak" bir şeydir (Murphy 1995:201).

İnsanlar, post-modern dil görüşüne göre, kendilerini varoluşları içinde tanımlar; kendilerinden varoluşları içinde söz ederler. Ancak bununla birlikte, dil sonsuz tükenmez bir süreç olduğundan bu süreç de asla son bulmayacak bir süreç olarak işlemeye devam edecektir. Kimlik, anlaşılan veya rehabilite edilen bir şey değildir; daha çok farklı eylem modellerinden ibaret bir kurguya karşılık gelmektedir.

Bu görüş çerçevesinde, kişilerin kollektiviteye doğaları gereği katılmaları için hiçbir mecburiyet yoktur ve öncelik "ego" ya verildiği için, siyasetin odağı "birey"dir. Bununla birlikte kollektif kontrole tabi olmadıkları halde ve ne de tabi olmaları gerekmediği halde, hiçbir eylem bütünüyle "öznel" değildir. Çünkü "öteki" yabancı bir varlık değil, sadece bir alternatiftir. Kısacası mutlak yabancılık post-modern bir dünyada asla tasarlanamaz (Murphy 1995:206).

Hesaplaşılması gereken bu anlamda, toplumsal bütünlüğün kendisi değil, gelenek ve kültürdür. Bu yaklaşım Jameson`ın, tüketim kültürüne has anomi ve seri üretime dayalı kapitalist mekanizmaların muhatabı konumundaki "tüketici özne" hakkındaki görüşleri ile uygunluk taşımaktadır. Eğer tam bir yabancılaşma ortaya çıkarsa, özneler, sunulan ürünlerden tercih geliştirme düzeyine indirgenebilecek toplumsallıklarından uzaklaşarak, en azından küresel düzeyde işleyen seri üretim mekanizmalarını sekteye uğratabilecek "iktidara" sahip olacaklardır.

5.3.3.2.Sosyalizasyon Süreçlerinin Dinamikleri ve Kimlik

Öz-bilinç kavramsallaştırması ile öz-imaj kavramsallaştırması arasında da yakın bir ilişki bulunmaktadır. İmançer(2003:234)`e göre öz-imaj, diğerlerinin verdiği tepkiye ve onlarla ilişkimize göre şekillenmektedir.

Kimlikler, söylemsel kuruluşlardır. Dünya hakkında, konuşmamızı düzenleyen yollar, söylemsel ürünlerdir. Bir başka deyişle kimlikler; özellikle dil ve temsiller aracılığıyla inşa edilmektedirler (Barker 2000:11).

Barker(2000:165), hem bireysel kimliklerin hem de kollektif kimliklerin öykü ve hikaye benzeri formlar içinde üretildiğini ileri sürerken Giddens'ın görüşlerine yaklaşmaktadır. Bu anlamda kimlikleşme dinamiğinin söylemsel karakteri her iki düşünürde de belirginlik kazanmış olmaktadır.

Bu söz konusu söylemsel inşa süreçleri ise sosyalizasyon süreçlerine bağlı olarak daima yorumsal ve eşzamanlılıkla birada işleyen; nesnelleştirme, içselleştirme ve dışsallaştırma pratikleri üzerinden gerçekleşmektedir.

Giddens (1991)`e göre, bireysel-kimlik; kendilik üzerine bir anlatının (narrative) oluşturulması suretiyle inşa edilir, bu durum, kişinin duygusal hayat hikayesine tutarlı bir, süreklilik kazandırılması ile ilgilidir ve kimliğe ilişkin anlatı şu kritik sorulara yanıt verme gayretindedir: "Ne yaptı?", "Nasıl davrandı?", "Kim olarak yaptı?".

Bireyler, geçmişten, öngörülebilir bir geleceğe doğru, geliştirilen bir benlik duygusuyla, tutarlı bir kimlik anlatısı inşa etme gayretindedirler Böylece, bireysel-kimlik, bireyler tarafından sahip olunan, ayırıcı bir özellik hatta özellikler takımı olmaktan çıkmaktadır. Bu, kadın ya da erkek olarak, bireylerin yaşam öykülerini içeren bir döneme ilişkin olarak, düşünümsel olarak kendi "benlik"lerini anlamlandırdıkları bir sürece karşılık gelmektedir (Giddens 1991:53).

Giddens`ın bireysel-kimlik üzerine, bir kişi olarak düşündüklerimizin bireysel kimliğimizi oluşturduğu konusundaki görüşleri, kimlik kavramını kullanım tarzı ile ortak duyu nosyonu arasındaki uyumluluğa işaret etmektedir. Bununla beraber, Giddens, aynı zamanda kimlik kavramının, sahip olunan

nitelikler toplamı olduğu konusundaki görüşü reddetmektedir. Ona göre, kimlik, bir varlık ya da gösterebileceğimiz bir nesne olmaktan ziyade, kendiliklerimiz hakkındaki bir düşünme formudur. Bu aynı zamanda, zaman ve mekan içerisinde, koşuldan koşula göre, düşündüğümüz şeylerin değişebilirliğini kabul eden bir varsayıma karşılık gelmektedir ki bu durum Giddens`ın kimliği neden bir proje olarak tanımladığını ortaya koymaktadır. Bu anlamda Giddens için kimlik; bizim yaratımız olan ve ulaşılan bir son nokta olmaktan çok, daima süreçsel olan bir yönelimdir. Bir kimlik projesi, geçmiş ve bugünün koşullarının ışığı altında, ümit ettiğimiz bir geleceğe ilişkin olarak ne düşündüğümüz ve neleri arzu ettiğimize ilişkin olarak, bu günkü düşüncelerimiz üzerine temellenen bir inşadır.

Öz-imaj ve öz-bilinç kavramlarının her ikisi de sosyalizasyon süreçleri içerisindeki "becerikli" aktörlerin mikro düzeyde diğer bireylerle ve makro düzeyde toplumsal kurumlarla olan ilişkileri çerçevesinde belirginlik kazanan ve Giddens (1993:154)`ın çifte hermeneutik adını verdiği bir süreçte inşa edilmektedir.

Giddens bu kavramsallaştırmayı sosyal kuram inşası çabasındaki sosyologların karşı karşıya oldukları alanın doğasını ortaya koymak amacıyla şu şekilde kullanmaktadır. Giddens (1993:154)'a göre, doğa bilimlerinin tersine sosyoloji, çalışma 'alanıyla' olan ilişkisinde, özne-nesne ilişkisinde değil, nesne-nesne ilişkisinde bulunur: sosyoloji, ilgili dünyanın oluşturulmasına ya da üretimine giren aktif özneler tarafından geliştirilen anlamların yer aldığı önceden yorumlanan dünyayla ilgilenir; dolayısıyla da "sosyal kuram" oluşturulması çabası, sosyo-kültürel bilimlerde bir "çifte hermeneutik" içerir.

Öz-bilinç ya da öz-imaj inşa etme-edinme çabasındaki öznelerin durumlarıyla bu anlamda kuram inşa etme çabasındaki sosyal bilimcilerin durumu arasında "kurgusal" düzeyde büyük benzerlikler bulunmaktadır.

Bireyler, kendilerinden önce yorumlanmış bir sosyal gerçeklik içerisinde diğerleriyle olan gerçek ilişkileri ve söylemsel açıdan hiç karşılaşmadıkları diğerleriyle bir biraradalık ilişkisi geliştirmelerini sağlayan toplumsal

kategorilerle* ilişkileri temelinde geliştirdikleri yorumlar çerçevesinde (şahsiyet ve karakterin özgünlüğünü bu noktada görmek mümkündür) eş zamanlı olarak hem toplumsal ilişkilerini hem de "ben ve bana" yı bir arada içeren bir "benlik" imajını geliştirmektedirler.

"Ben" ve "bana"ya ilişkin tasarımların yoruma dayalı doğası, gerçekte farklı kimlikler arasındaki birbiriyle çatışan boyutların farklı bağlam ve sosyal etkileşim düzeylerinde ön plana çıkabilmesi, "benliğin" bu kurucu ve inşa edici, çok yönlü işleme koyabilme potansiyelinden kaynaklanmaktadır.

Kişinin toplumda kendisine uyan kategorileri ve etiketleri keşfetmesi bu anlamda öz-saygının gelişimi açısından önem taşımaktadır.

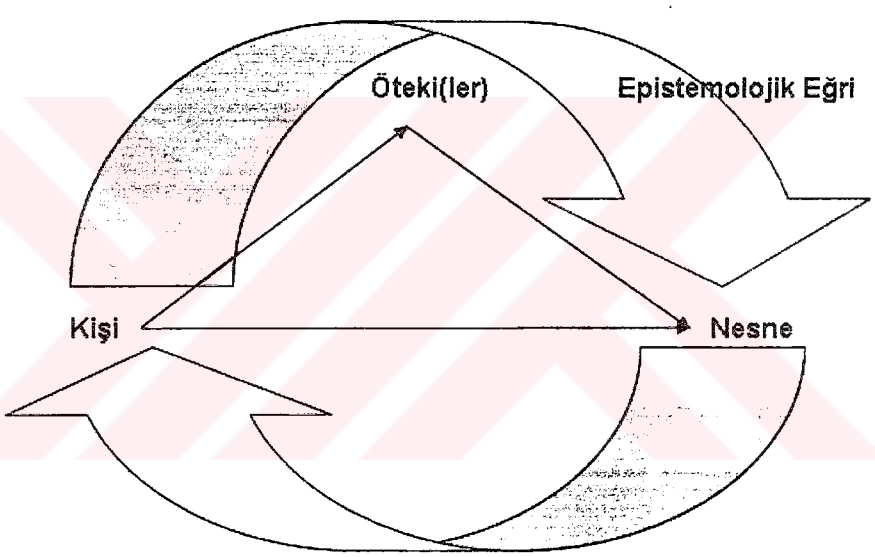

Bireylere içsel-psişik bir olgu olan benlik var olur olmaz ardından tanınma gereksinimi nedeniyle, aslında toplumsal bir olgu olan kimliği de beraberinde getirmektedir. Tanınma sizin dışınızda benlik sahibi, öz-bilinçli başka varlıklarca; öz-bilinçli bir varlık olarak kabul edilmeniz demektir ve başkalarını gerektirdiği için toplumsaldır (Türkbağ 2003:210).

"Kendi olma talebi", sosyal olarak inşa edilen bir dışsallaşmadır ve kimliğin bireysel bir talep olup olmadığı konusu; bireylerin içinde yer aldıkları toplumların; sosyo-ekonomik, kültürel ve tarihsel "bağlam"larına göre farklı

*Toplumsal Kategoriler bu noktada Lacan (İmançer 2003:234)'ın sözünü ettiği benimsenen etiketlere-damgalara da karşılık gelebilmektedir.

içerikler kazanabilmektedir.

Toplum içindeki bireylerin "kim" oldukları onların "kimlik"lerine ilişkin özellik ve niteliklerin tasnifini gerektirmektedir. Bir insanın/bir kişinin pek çok kimliği bulunmaktadır ve kimlik aynı zamanda bir aidiyettir. Bir kişinin kimliği, o kimliği ona veren şu ya da bu gerçeğe, yani şu ya da bu göreli kısımsal gerçeğe bağlılık olarak/aidiyet olarak sürüyorsa, bir toplumsallaşma sürecinin varlığı söz konusu demektir. Böyle bir toplumsallaşma sürecinin sonucu olarak bir kimlik (dolayısıyla da aidiyet) duygusu oluşmaktadır. (Ergun 2000:80).

Guibernau (1997:127)'nun da belirtmiş olduğu gibi kimlikler yalnızca (ancak) onları tanımlayan ve organize eden toplumlarda varolabilirler. Bu anlamda Foucault'nun (Bayart 1997:205) ifadesiyle kendi özgüllüklerini koruyan farklı iktidarların yan yana gelmesi, bağlanması, eşgüdümü ve aynı zamanda hiyerarşisi olarak toplum, "kimlikleri" organize eden ve tanımlayan "sosyalizasyon süreçleri" bütünüdür.

Toplumun hem organize edici hem de tanımlayıcı olma fonksiyonunun bu noktada açıklanması gerekmektedir. Toplum bir davranış örüntüleri sistemi olarak, bireylerin etkileşimlerine dayanmaktadır ve "yapıldıkları aynı tuğlalardan her an sürekli olarak (bireyler tarafından) yeniden inşa edilen" (Giddens 1994:21) bir örüntüler sistemi olarak, kimliklere ilişkin aidiyet biçimleri eğer bireyler aidiyet duymaya devam ediyor ve bu aidiyetlere ilişkin etkileşimlerde bulunuyorlarsa varolabilmektedir.

Bu anlamda, toplum örüntüleşmiş kimlikler entegrasyonu olarak alternatifler sunarken, bireyler yorumlamacı ve söylemsel bir düşünümsellik içinde, aidiyet duygusu geliştirmektedirler. Bireysel kişiliklerin (bir kişideki kimlikler entegrasyonunun), toplumsal/kollektif kişilikler (örüntüleşmiş kimlikler entegrasyonu) ile olan bağlantılarının kurulması, diyalojik ve söylemsel bir etkileşim sürecine dayanan "sosyalizasyon" aracılığıyla sağlanmaktadır.

Kimlik oluşumu tarihsel ve toplumsal şartlara, dolayısıyla da bağlama göre şekillenen çok yönlü bir süreçtir. Günümüzde artık kimlik bütünsel bir olarak değil, bilakis tarihsel ve toplumsal şartlara göre gelişen hegemonik yapıya bağlı olarak fragmanlaşan bir süreç olarak düşünülmektedir. Özneleşme süreci

toplumsal ve kurumsal praksisler içindeki duruma göre şekillenmektedir. Bu bağlamda kimlik özgürce seçilmiş ve sabit değildir. Kimlik kültürel biçimde üretilmiş bir taslak olarak içinde bulunduğu tarihsel ve toplumsal koşullardan bağımsız olmaksızın bir "patchwork" olarak farklı kimliklerden biçimlenmektedir. Bu da demektir ki kimlik bir çok düşünce ve enformasyona açık olarak üretilmektedir (İmançer 2003:235).

En mikro düzeydeki sosyal etkileşim düzeylerinden, toplum, ulus, medeniyet ve küre ölçeğine kadar kimlikleşme süreçlerine ilişkin bütüncül bir modelin, hem sosyal gerçekliğin inşası ve yeniden üretilmesi süreçlerini, hem de bu süreçler içindeki bilgi sosyolojik açıdan geçerli meşruluk zemini olarak tarihsel, kültürel, dilsel, etnik, dini, coğrafi, bölgesel, kıtasal ve politik unsurları göz önünde bulunduran bir düşünümsellik ile kurulması gerekmektedir. Bu çerçevede aşağıdaki modelin geliştirilmesi uygun görülmüştür.

Mikro ve Makro Düzeylere İlişkin Kimlik Entegrasyonu Modeli

ÜST KİMLİK ENTEGRASYONU SÖYLEM YÜZEYLERİ **Dışsal Aidiyet Biçimlerini İnşa Eden Kategorilerin Makro Kaynakları**	**KÜRE**
	MEDENİYET
	ULUSLAR ARASI DÜZEY
	ULUS
	TOPLUM

ÜST KİMLİK ENTEGRASYONLARI DÜZEYİ
Örüntüleşmiş Kimlikler Entegrasyonlarının Kodlarını Kendi Söylem Yüzeyine Eklemleyen/Eklemlemesi Beklenen; Bulanık Mantığı ve Bağlamsal Rizom Modeline Dayalı Modeller Kuran ve Müphemlikleri İdare Eden/Etmesi Beklenen (Grounded Düzey)

Örüntüleşmiş Kimlik Entegrasyonu Çerçeveleri:
Tarihsel, Kültürel, Dilsel, Dinsel, Etnik, Coğrafi, Bölgesel, Kıtasal, Politik Unsurlar

Kimlik A Örüntüsü	Kimlik B Örüntüsü	Kimlik C Örüntüsü	Kimlik... Örüntüsü

UNSURLAR

TOPLUMSALLAŞMA TÜRLERİ
Kimliğin Kurucu Unsurlarının Yer Aldığı Sosyal Etkileşim Bağlamı
GRUP İÇİ VE GRUP DIŞI KATEGORİLENDİRMELER
GERÇEKLİĞİN SOSYAL ve SÖYLEMLERE DAYALI İNŞASINDA SOSYALİZASYONUN ÖNEMİ

UNSURLAR

Kimlik A	Kimlik B	Kimlik C	Kimlik...

Bireysel Kimlik Entegrasyonu

Birey KİŞİ

Söz konusu model, topluma, bireysel ve kollektif olana ilişkin belirli

sayıtlılar içermektedir. Bu sayıtlılar, özellikle gerçekliğin sosyal inşası, yapılaşma teorisi ve yapının çifte yorumsamasına (hermeneutic) dayanmaktadır.

Bireylerin özneler-arası etkileşimlerinin temel çerçevelerini oluşturan anlamlandırma kalıpları olarak söylem ve belirli bir düzeydeki kimlik entegrasyonunun iktidar ve güç konumunu pekiştiren ideolojilerin eklemlendiği söylem biçimleri de bu anlamda sosyal gerçekliğin inşasının önem bir parçası olarak görülmektedir.

Bireylerin kimliklenme süreçlerine ilişkin olarak salt kollektivitelere-topluluklara-cemaatlere yönelik olarak sorulan "kimlerdensin" sorusu özellikle de bireye yer bırakmadığı için modern anlamda kimlik paradoksu diyebileceğimiz sorunun ortaya çıkmasına neden olabilmektedir.

Bu anlamda kendini bir "öteki" olarak tanımlamak Kılıçbay (2003:157)`a göre sonuçta grup içi kimliğin tüm farklılıklarını yok sayarak bir ünite haline gelmeyi ifade etmektedir.

Dolayısıyla kimlikleşme dinamiği; kimliğin kurucu unsuru olarak "ben"i dışarıda bırakmayan ve "öteki"nin de bireyler temelinde bir araya gelişlerini içeren bir farklılıklar konsensusuna dayanan **"aidiyet bilinci"** olarak ele alınmak zorundadır.

Bireyler hem kültürel bir birikim süreci içerisinde aidiyet biçimlerini kazanırlarken hem de yorumsal bir süreç içinde farklılaşmakta ve içinde yer aldıkları kültür bloklarını da inşa etme eğilimindedirler. İçselleştirme ve nesnelleştirme-dışsallaştırma dinamikleri bu anlamda yorumsal bir süreç içinde, söylemsel olarak birbirine eklemlenmektedir.

İnsanlar bir kültür içinde belirlenirken yani onu içselleştirirken, onu kendi kişiliği olarak karakter prizmasından yansıtırken –bir ölçüde çarpıtarak ki bu çarpıtma onun özgün yönüdür- bizzat o kültür bloğunu da değiştirmektedirler (Türkbağ 2003:210).

İnsanlar kendilerini ve diğerlerini (yabancıları), kısacası kendilerini ait gördükleri çevrenin sınırlarını, onlara aidiyet duygusu sağlayan anlam

çerçevelerinden hareketle oluşturmaktadırlar ve kişilerin aidiyet duygularının sınırlarını çizen bu anlam, birincil ve ikincil toplumsallık olmak üzere iki biçiminde tezahür etmektedir.

Mikro ve makro düzeylere ilişkin kimlikleşme modelinin, toplumsallaşma süreçlerine açıklık getireceği düşünülen modeli ise aşağıdaki şekilde geliştirilmiştir:

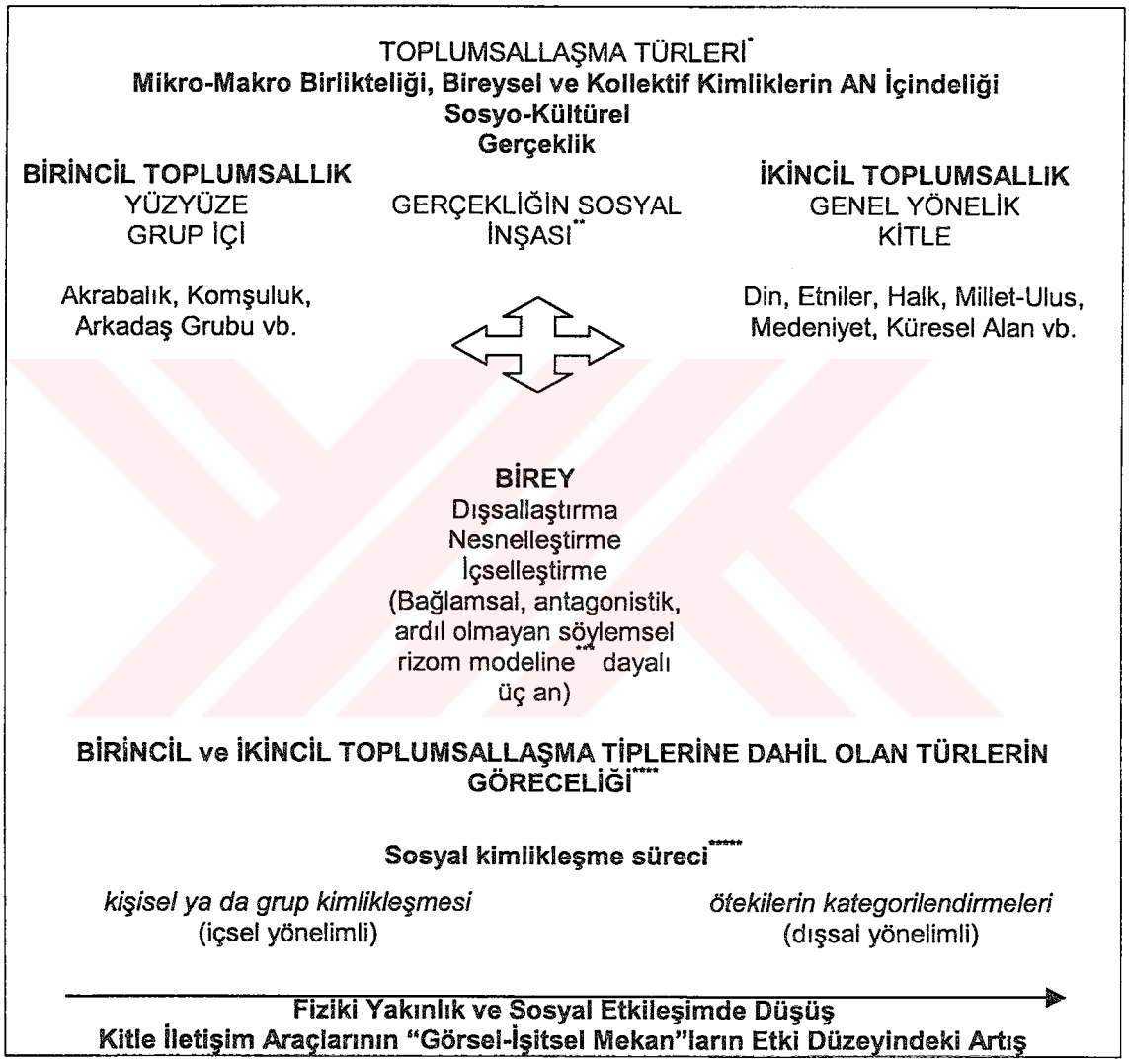

* Toplumsallaşma Türleri için (İnsel ve Aktar 1987:25)
** Berger ve Luckmann'ın Yaklaşımı için (Poloma 1993 ve Paker 1994)
*** (Deleuze ve Guattari 1987)
**** Laclau ve Mouffe' nin Dışlama ve Bağlılık ilişkilerine dayanan antagonizma kavramı. Ayrıca toplumsal kimliğin söylemselliği ve anlamının sürekli ertelenme hali içinde olma durumu için (Howart 1996:8'den aktaran Çelik 1999: 31)
***** Sosyal kimliklenme sürecine ilişkin bu iki ideal tipsel model için (Jenkins 2000:8)

Birinci tür toplumsallık veya birinci ilişkiler; akrabalık, komşuluk ve arkadaşlık gibi bireyler arası, gerçekten "yüz yüze" ilişkiler çerçevesinde kurumlaşan toplumsal ilişkilerdir (İnsel ve Aktar: 1987:25). İkincil tür toplumsallık türü ise genele yöneliktir. Birey ait olduğu bütünün öğelerinin çok küçük bir parçasıyla somut ilişkidedir. Hatta ilişkide olmaya da bilir. Ama yüz yüze somut bir ilişkinin olmaması, bireylerin kendilerini bir bütünün parçası olarak görmelerini engellemez. Semboller, toplumların kendi kendilerini tasvirleri, yaygın inançlar, bireye, hangi bütüne ait olduğunu ve varoluş sorunsalına vermesi gereken anlamı çeşitli yollardan ama sürekli olarak hatırlatırlar. Bu ikincin toplumsallıkları da ikiye ayırmak gerekir; dinler, etniler, tarikatlar gibi "geleneksel" topluma özgü olan somut ikinci toplumsallıklar ve millet, halk gibi çağdaşlığın simgesi olan "soyut" ikincil toplumsallıklar (İnsel ve Aktar 1987:25)

İkincil toplumsallaşma türleri çağdaş toplumların gerek ulusal gerekse küresel alandaki etkileşim formlarının büyük ölçüde "kitle" özelliği gösteriyor olmaları sebebiyle oldukça önem taşımaktadırlar. Bu gün Avrupalı olmak ulusal, bölgesel ve kıtasal kimliklerin bir entegrasyonu anlamına gelmektedir ve Avrupalılığın kendisi "söylemsel" bir inşadır. Ayrıca aidiyet kalıplarının "söylemsel niteliği", geçmişte Hıristiyanlık olarak sunulan aidiyetin bugün "kültürel yaşam tarzı" olarak sunularak dini bir kimliğin, medeniyet ya da belirli bir kıtanın "ortak yaşam alanı"na (!) eklemlenebilmesi gibi çok yönlü stratejilere imkan vermektedir.

Bu anlamda ikincil toplumsallık biçimlerinin soyutluk ve somutluk açısından ayrıştırılmaları "değer yüklü" bir içerik taşımakta ve bazı türlerin diğerleri ile sınırlarının ancak model içerisinde varmış gibi yapılabileceği gerçeğini göz ardı etmektedir.

İnsel ve Aktar (1987)'ın yaklaşımında din ve tarikatların ikincil ilişkiler olarak somutlukları, birincil ilişkileri kendilerine eklemleme becerisinden kaynaklanırken, "milli devlet" in soyutluğu bu tür birincil ilişkilerle eklemlenmemiş ve eklemlenemeyecek olması olarak yorumlanabilir.

Bu model, fiziki yakınlık ve etkileşim düzeyine bağlı olarak, insan birlikteliklerinin "tipsel" olarak ayırt edilebilmesi için bir "model" oluşturuyor

olması bakımından önem taşımaktadır.

Bununla birlikte sosyalizasyon adını verdiğimiz ve "sosyal aidiyet çerçeveleri"nin ortaya çıkmasında önem taşıyan süreçleri; sosyal etkileşimin ve aidiyetin yöneldiği toplumsal düzeyler açısından, "fiziki yakınlık ve etkileşim" düzeyine bağlı olarak; "gerçek ya da hayali" olarak ayırt edebilmemiz için yeterli bir ölçüt oluşturmamaktadır.

Bu durum en basit şekliyle, ikincil aidiyet formlarına bağlılık geliştiren bireylerin, bir sonraki aşamada birincil sosyalizasyon ajanı haline gelerek, söz konusu aidiyet biçimini birincil sosyal ilişkilere eklemleyebilecek olmalarından dolayı böyledir.

Dışsal tanımlamalar -kategorizasyonlar- içsel tanımlamalar için temel oluşturmaktadır. "Biz" olgusunun tanımlanma süreci, "biz"e karşıtlık içinde konumlandırılmış bir "onları" gerektirmektedir. Grup kimliği (özdeşleşmesi), en azından belirli bir ölçüde, olumlu ya da olumsuz bir şekilde kategorilendirilen diğerlerine bağlı olarak şekillenmektedir. İkinci olarak, bize yönelik olarak diğerleri tarafından yapılan dışsal tanımlamalar, onların bize karşı nasıl davranacaklarını da şekillendirecek olmaları dolayısıyla, içsel tanımlamalarımıza etki etmektedir. Son olarak, içsel tanımlamaların oluşturulması, dışsal tanımlamaların bize karşı geliştirdikleri "yüklemelere" karşı bir savunma sağlamaktadır. Böylelikle kategorizasyonlar, varolan grup kimliğine ilişkin direnç ve reaksiyonerliği güçlendirici bir rol de oynayabilmektedir (Jenkins 2000:9).

İçeriden dışarıya, psişik olandan toplumsal olana doğru kimliklenme-kimlik inşa etme süreci incelendiğinde, İlk karşılaşılan (karşılaşılması umulan*) **"benlik"** kavramıdır. Benlik bir öz-bilinç içinde olma halidir. Bu öz-bilinç, insanın kimliğinin temeli ve yaratıcısıdır. Çünkü öz-bilinçli varlıkların tanınma gereksinimi vardır ve bu hem onlara özgü bir gereksinimdir hem de onları diğer varlıklardan farklı kılan bir özelliktir. Birey-toplumsal yapı dikotomisinin ön plana

* Benliğin diğerlerince tanınma talebinin, tarihsel süreç içinde, köle-efendi dikotomisinde olduğu gibi farklı formları olduğu göz önünde bulundurulduğunda, benlik denildiğinde salt liberal bir benlik tasarımının değil, kültürel olarak farklılaşabilecek bir benlik imajının kabul edilmesinin gerekli olduğunu düşünüyoruz

çıktığı nokta da burasıdır.

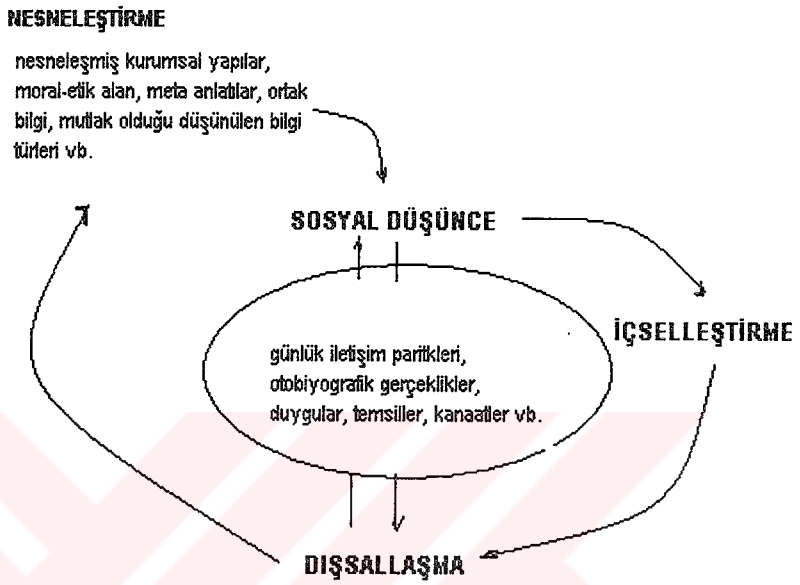

(Berger ve Luckman'dan aktaran Paker 2004:231)

Birey sosyal gerçekliği ve bu gerçeklik içindeki aidiyet biçimlerini, sosyal etkileşimlerinde rol oynayan anlamlandırma çerçeveleri olarak söylemler aracılığıyla kurmakta ya da yeniden üretmektedirler. Bu kurma ve yeniden üretimlere dayalı toplum imgesinden bir yapı ya da sistem olarak söz edilecek olursa, Giddens(1994:21)' ında ifade etmiş olduğu gibi toplum "yapıldıkları aynı tuğlalardan her an sürekli olarak (bireyler tarafından) yeniden inşa edilen binalara benzediklerinin düşünülmesi daha yerinde bir "toplum" imajı oluşturmaktadır.

Rizomatik ve "özneler arası" anlamlandırma çerçevelerinin inşasına dayanan bir aidiyet-kimlik modelinde, birincil ve ikincil aidiyet formlarına bağlılık geliştiren bireylerin, "nesnelleştirme-dışsallaştırma ve içselleştirme"

mekanizmalarını, özneler-arası inşa edilen bir sosyal gerçeklik içerisinde diyalojik ve eş zamanlı olarak sürdürüyor olmaları kültürel olanın somut "gerçeklik" algısına dönüşmesine karşılık gelmektedir.

Kısacası etkileşim ve fiziki yakınlık ölçütü, aidiyet biçimleri açısından önem taşıyan, kişisel-grup içi ya da "kategorik" olan insan birliktelik-küme ya da gruplarını tipsel olarak ayırt etmemize imkan vermekte, ancak kültürel-tarihsel alanın doğası gereği "aidiyet bilinçlerinin", soyut, somut ya da hayali olmaları açısından sınıflandırmamıza imkan vermemektedir.

Sosyo-kültürel gerçeklikte, etkileşimin fiziki yakınlığı ile aidiyetin "gerçekliği" arasında doğrudan bir ilişki bulunmamaktadır.

Zaman-mekan kenetlenmesi olgusu, sosyal gerçekliğin inşası sürecinde, inşa edilmesi başarılan toplumsal iletişim ağlarının gücüne bağlı olarak üretilen, "dışsal aidiyet kalıpları" olarak ikincil toplumsallaşma süreçlerinin ve grup dışı tanımlamaların etkisini arttırmaktadır. Ulus devletlerde bu zaman-mekan kenetlenmesinin alanı ulusun teritoryal alanı iken, küresel alanda bu sınırlar yerküre ölçeğinde düşünülmeye başlanmıştır.

Hardt ve Negri (2001:58)'ye göre biyo-politik düzenin üretiminde, dilin, iletişimin ve iletişim endüstrileri tarafından geliştirilen simgeselin üretiminin büyük rolü bulunmaktadır. İletişim ağlarının gelişmesinin yeni dünya düzeninin ortaya çıkışıyla organik bir ilişkisi bulunmaktadır; başka bir ifadeyle bu ağlar hem neden hem sonuç, hem ürün hem de üretici konumundadırlar. İletişim; küreselleşme hareketini ifade etmekle kalmaz, ağ örgüsünü çoklaştırarak ve yapılaştırarak örgütleme işlevini de üstlenmiş durumdadır. Dil iletişim kurduğu gibi, metalar da üretir ama dahası öznellikler yaratır onları ilişkiye sokar ve onlara hükmeder. İletişim endüstrileri, yalnızca onları iktidarın hizmetine sokarak değil fiilen onları kendi işlevlerine tabi kılarak, imgesel ve simgesel biyo-politik doku içinde birleştirir.

Sosyalizasyon süreçlerindeki farklılaşmayı amaçlayan projelerin, "grup içi-grup dışı" tanımları inşa etme yönündeki çabaları bu açıdan önemlidir. Milli devletler içinde milli eğitim, edebiyat, ve kitle iletişim araçlarınca şekillendirilen bir kamuoyu inşasının önemi, soyut kavram düzeyindeki ikincil toplumsallaşma

formlarının, birincil ilişkilere eklemlenmesini amaçlamaktadır.

Edebiyatın kültürel kimliklerin inşasında oynadığı anahtar rolü ortaya koymayı amaçlayan çalışmasında Jusdanis (1998:230) edebiyatın milliyetçiliğin hizmetine sokulan ilk sanat olduğu görüşündedir. Edebiyat, Avrupa cemaatlerinin milliyetçi projelerinde ayrıcalıklı bir yere sahip olmanın yanı sıra, Almanya, İngiltere ve Fransa' nın burjuva kamusal alanlarının oluşumunda da önemli bir işlev görmüştür.

Ayrıca Barbara Harlow'un *Direniş Edebiyatı*[*] adlı çalışmasına referansla Jusdanis (1998:227), edebiyatın bugün Ortadoğu, Afrika ve Güney Amerika' da sömürgeciliğe ve emperyalizme karşı verilen mücadelelerde de dikkate alınması gereken bir güç olduğuna işaret etmektedir.

Kollektif kimliklerin oluşturulması sürecinde tarihsel olarak, matbaanın edebi ürünlerin dolaşıma sokulabilmesi açısından önemli bir yeri bulunmaktadır (Anderson 1995:59). Ardından matbaanın yerine başka bilgi ve iletişim teknolojileri ikame etmiş; ortak değerlerin üretilmesi ve milli simgelerle anlamların eklemlenmesi işine, matbaanın yanı sıra film endüstrisi, radyo ve televizyon dahil olmuştur. (Jusdanis 1998:230).

Benzer süreçler, küreselleşmenin "kimlik krizi" olarak görülmesine neden olan gelişmeler için de geçerlilik taşımaktadır. Yerel olanın evrensel kılınmasını içerdiği kadar, yerelin cemaatini inşa etme stratejisini de içeren, küresel ya da bölgesel olarak rekabet halindeki "görsel işitsel mekanlar" bu açıdan önem taşımaktadır.

Morley ve Robins (1997:19)'e göre bugün Avrupa Birliği, Avrupa' yı bir baştan bir başa kapsayan piyasaların dolayısıyla da izleyici kitlesinin oluşmasında ve günümüzde "Avrupalı" olmanın ne demek olduğunun tanımlanmasında, yeni iletişim teknolojilerinin potansiyel rolünün çok daha fazla farkına varmış durumdadır. Buna göre, Avrupa piyasalarının potansiyel kar hadlerinin temelinde kültür sorunları yatmaktadır ve ABD' nin kitle kültürünün etkisinin, dolayısıyla da kar hadlerinin tehdidi öncelikli olarak bir Avrupa Kültürü oluşturacak "görsel-işitsel" mekan yaratılmasına bağlı görünmektedir.

---

[*] Harlow, Barbara, 1987, *Resistance Literature,* New York, Methuen

Söz konusu aidiyet biçimlerinin inşası için öngörülen toplumsallaşma türünün ikincil ve ulus devlet sınırlarını da aşan bir kitleye hitap edecek olması önem taşımaktadır.

5.3.3.3. Söylem-ideoloji ve Kimlik-Rizom Modeli

Özünde "göstergesel" (semiyotik) olan bir kültür kavramından hareket edilecek olursa (Geertz 1973), insanın Max Weber'de olduğu gibi, ipliğine kendisinin sahip olduğu anlam ağlarına asılı bir (varlık) olduğu düşünülebilir.

Bireylerin, bir söylem evreni içinde, yorumsamacı bir şekilde, an içindeki "nesneleştirme, dışsallaştırma ve içselleştirme" süreçlerini içeren dinamikler temelinde, toplumdaki örüntüleşmiş kimlik entegrasyonlarının sunduğu alternatifler doğrultusunda toplumsallaşma süreçleri içinde geliştirdikleri, bireysel kimlikler entegrasyonu (kişilik) aşağıdaki model çerçevesinde düşünülebilir*.

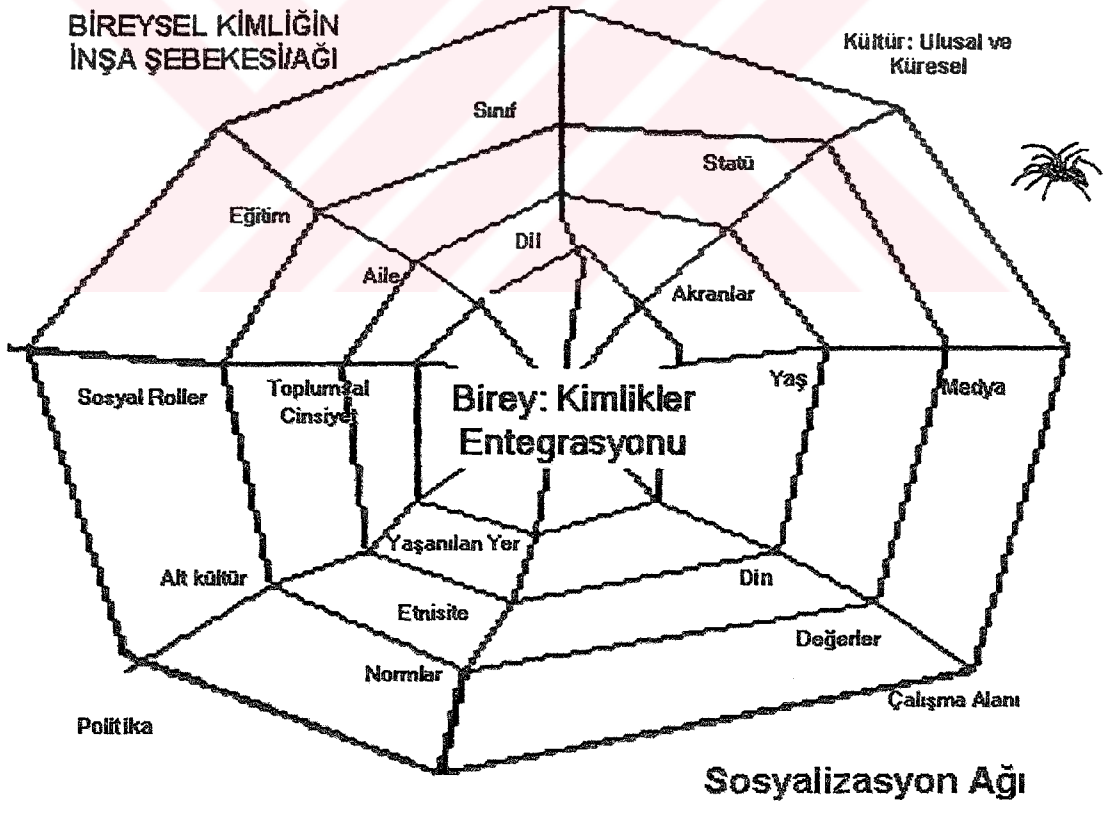

* Model araştırmacı tarafından oluşturulmuştur

Kültür bu çerçeve içinde bir ağ metaforuyla ele alınmaktadır. Bu türden bir anlam dokusuna dayanan kültür kavramsallaştırmasının çözümlenmesi sorunu ise yasa peşinde koşan deneysel bir bilim mantığı ile değil anlamın ortaya çıkarılması peşinde koşan yorumlayıcı bir bilimsel etkinlikle mümkün görünmektedir.

Mumby (2004/5:125), Geertz`in ağ metaforunu biraz daha ileri götürmekte ve kültürü iktidar ilişkileri ile bağlantılandırmaktadır. Ona göre bir örümcek ağı sadece karmaşık şekilde inşa edilmiş olan güzel bir doğa ürünü değil, aynı zamanda bir mücadele alanıdır. Benzer şekilde kültür sadece karmaşık bir şekilde dalgalanan bir anlamlar örüntüsü değil, aynı zamanda bu anlamların temelini oluşturan toplumsal gruplar arasındaki mücadeleleri ve çatışmaları harekete geçirmekte işlev görmektedir.

Bundan böyle bir ağın çözümlemesi sadece onun nasıl inşa edildiği ile değil aynı zamanda bu belirli inşaların kimlerin çıkarına hizmet ettiğiyle de ilgilenmelidir. Bu ilginin temel belirleyicileri ise iletişim, kültür ve anlam arasındaki ilişkiler üzerinde inşa edilmelidir. İletişim/söylem sadece düşüncelerin, inançların, değerlerin bir kültür içinde yayıldığı araç değil, daha çok bir toplumsal aktörün kültür ve anlam sisteminin kurucusudur. Dahası iletişim yalnızca kültürel anlam sistemlerinin kurucusu değil, aynı zamanda egemenlik ilişkilerinin üretildiği ve yeniden üretildiği ortamların içkin bir parçasıdır. Egemenlik ilişkileri, söylem sistemleri içinde temsil edilen kültürel anlam sistemleri yoluyla yeniden üretilmektedir (Mumby 2004/5:125)

Söylemsel bir örneğin seçimi, tesadüfi örnekleme yoluyla sağlanamaz. Söylemsel olaylar, istatistiksel anlamda örneklem teşkil edebilecek, izole edilmiş homojen bir popülasyonu temsil etmezler. Her söylemsel olay tekillik/biriciklik taşır ve söylemsel olaylar, araştırmacılar tarafından belirli bir amaç ve kriterler çerçevesinde bir araya getirilirler. Çalışılan söylem türü için anlamlı bir ayrım, kültürel açıdan da anlam taşıdığı düşünülen çerçevelere bağlı olacağından, söylemsel olayların bir araya getirilmelerinin olası bir çok ilkesi olabileceği düşünülebilir (Tobin & B Fraser:http)

Fairclough(Titscher ve Diğerleri 2000:149)'a göre, dil kullanımı daima

eş zamanlı olarak;

(i) sosyal kimliklerin

(ii)sosyal ilişkilerin ve

(iii) bilgi-inanç sistemlerinin inşasını içermektedir

Buna göre, dilin düşünce formlarına yönelik fonksiyonu, bilgi sistemlerinin oluşmasında etkili olurken, aynı zamanda dil kullanımının özneler-arasındalık taşıyan doğası, özneleri, kimlikleri ya da bunlar arasındaki ilişkilerin yaratılmasına katkıda bulunmaktadır.

Fairclough, bunlara ek olarak, kimliklerin, ilişkilerin ve bilginin, her ne kadar, birinin diğerleri üzerinde üstünlük kurmuş olma ihtimali olabilmesine karşın, daima eşzamanlılık içinde verili olduğu, görüşünü ileri sürmektedir. Kimliklerin, ilişkilerin ve bilginin, rutin (conventional) anlamda inşası, Fairclough`a göre, bu fenomenlerin (görüngülerin) dil içerisinde yeniden üretilmeleri anlamına gelmektedir (Titscher ve Diğerleri 2000:149).

Yaratıcılık, bu bağlamda, rutinle karşıt içinde; sosyal değişmeye karşılık gelmektedir. Dil kullanımının yeniden-üretime mi yoksa varolan sosyal koşullar üzerinde temellenmiş olan fonksiyonların dönüştürülmesine mi yönelik olduğu – örneğin güç ilişkilerindeki esnekliğin derecesine bağlıdır.

Dil sadece bir sosyal inşa değil, aynı zamanda da toplumsal olanı belirleyen bir nitelik taşımaktadır. Fairclough`a göre bu oldukça karmaşık bir ilişkidir: bir taraftan aynı sosyal kurumlar içinde söylemin farklı tipleri bir arada bulunabilirken; öte yandan, gündelik dil kullanımı ile onun arkasında yatan eğilim ve normlar arasındaki ilişki basit doğrusal bir ilişki taşımamaktadır. Fairclough bu karmaşık ilişkilere yönelik yaklaşımında, söylem tipleri ve söylem tiplerinin birbirleriyle ilişki içinde bulundukları alanın bütününe karşılık gelecek bir şekilde tanımlanmış olan "söylemin düzeni" kavramsallaştırmasını kullanır. Örnek olarak, okul sosyal "alanı" (domain) için bu kavramsallaştırmanın, sınıflardaki, okul bahçesindeki ve çalışma salonlarındaki söylem tiplerini içermesi muhtemeldir. Bir söylem düzeni içinde farklı söylem tiplerinin bulunup bulunmadığının ya da farklı söylem düzenlerinin birbirlerinden kesin bir şekilde

ayrıştırılıp ayrıştırılamayacağının; birbirleriyle ortaklıklara sahip olup olmadıklarının araştırılması, çatışmalar, güç mücadeleleri ve sosyo-kültürel değişmeler hakkında anahtar çözümler sağlayabilmektedir(Titscher ve Diğerleri 2000:149).

Söylem kavramının bu bağlamdaki kullanımına ilişkin olarak Laclau ve Moufee (Howart 2000)`nin söylem kavramsallaştırmasını hatırlamakta yarar bulunmaktadır; buna göre söylem, toplumsal yaşamın öznelerarası kurallarını oluşturan anlam çerçevelerine karşılık düşmektedir.

Laclau ve Moufee`un ideoloji kavramı yerine Foucault`yu izleyerek söylem kavramını tercih etmelerinin sebebi; söylemin, toplumsal pratiklerin eklemlenen karakterine ve dolayısıyla da hiçbir pratiğin diğer pratiklerin etkisinden bağımsız olarak varolamayacağı gerçeğine daha fazla işaret ediyor olmasıdır (Çelik 1999:29).

Toplumsallaşma süreçleri, doğrudan doğruya sosyal yapıdaki ya da sosyo-kültürel söylem evrenindeki değerlerin ve normların içselleştirilmesi suretiyle değil, Berger ve Luckmann' ın (Paker 2004:228, Poloma 1993:265) bahsetmiş olukları "nesneleştirme, dışsallaştırma ve içselleştirme" dinamiklerinin ardıllık taşımayan diyalektik etkileşimi içerisinde gerçekleşmektedir.

Bireyler tıpkı sosyal bilimcilerin araştırma sahasında karşılaştıkları gibi kendilerinden önce yorumlanmış, örüntüleşmiş, yapılaşmış bir kültürel gerçeklikle karşı karşıyadırlar (çifte hermeneutik) ve özneler-arası yorumlanarak inşa edilmiş gerçekliğe "bağlamı" yorumlayarak katılmaktadırlar.

Bireylerin, birincil ve ikincil toplumsallaşma süreçleri çerçevesinde, sahip oldukları-aidiyet duygusu geliştirdikleri farklı kimlikleri bir araya getiren, kimlik entegrasyonu, onlarda bireysel kişilik olarak belirginlik kazanır.

Kimliklerin sabit ve değişmez değil, sürekli değişim içinde olan kavramsal oluşumlar oldukları düşünülecek olursa, bir kimlikler entegrasyonu olarak "kişiliğin" de süreçsel ve sosyalizasyon süreçleri ile şekillenen bir oluşum olduğu söylenebilir.

Kimlikleşme süreci, etkileşim içinde bulunulan toplumsal birim, grup, kurum

ya da kavram düzeyi ile çok yönlü bir düşünümsellik içinde düşünülmelidir. Ötekine, onun gözüyle bakabilme çabası aynı zamanda, ötekinin gözünde kendine bakabilmeyi de içermektedir.

Bireyler, birbirinden farklı ve zaman zaman birbiriyle çelişen çok sayıda farklı kimlik bileşenine sahip olabilmektedirler. "Benlik" bu anlamda, bu farklı kimliklerin bütünleştirebilmesi için de yoruma bağlı becerikli bir performans olarak gündeme gelmektedir.

Sembolik ikiz değerlilikler içeren, birbirini dışlayan kurgular olarak kimlikleri inşa eden unsurların, soyut düzeydeki karşılıkları (örüntüleri), birey tarafından bağlama ilişkin olarak yapılan mikro çevirilerle gündelik yaşama aktarılmakta ve sonuçta farklı bağlamlarda, farklı kimlik entegrasyonlarının bileşeni olan "kimlik" kategorilerinin ya da kimlik kategorilerini oluşturan bileşenlerin, bireyler tarafından ortaya konulmasındaki vurgu farklılaşabilmektedir.

Bu durum bağlama göre "öteki" ya da ötekiler ile başlayacak sınırların değişebilirliğini gündeme gelmektedir. Kollektif grupların içsel ya da dışsal etkiler çerçevesinde kimlik entegrasyonlarına katılan kimlik unsurları, belirli "bağlam"larda "öteki" olarak görülen toplumsal aktörlerin, aynı kimlik entegrasyonunun bileşeni olarak, diğer bir bağlamda "biz" e dönüşebilmesi anlamına gelmektedir. Bu da bağlamın rizomatik modeline karşılık gelmektedir ki kimlik entegrasyonunun söylemsel yüzeyindeki üst kimliğin kodlarındaki "düşünümsellik" kapasitesi bu açıdan önem taşımaktadır.

Bağlamın rizomatik modeli, bireysel kimlik entegrasyonları olarak "kişilik" düzeyinden, örüntüleşmiş kimlik entegrasyonları olarak kollektif kimlikler ve söylem yüzeyini oluşturan üst kimlik entegrasyonunu düzeyine kadar geçerlilik taşımaktadır.

Birey-kişilik düzlemindeki üst kimlik aidiyetleri konusundaki göreceliklerin uzlaşabileceği bir üst kimlik entegrasyonu ancak, **"bulanık bir mantık*" ve "bağlamsal rizomatik bir model"** çerçevesinde ele alındığında anlam kazanmaktadır.

---

* fuzzy logic

Örüntüleşmiş kollektif kimlik entegrasyonlarının söylem yüzeyini oluşturan **"üst kimlik entegrasyonu"**nun bu anlamda **"bulanık bir mantığa sahip" ve "bağlamsal rizom modeli"** çerçevesinde düşünülmesi demek salt raştlantısal ve pragmatik bir kapsayıcılığa değil, kollektif kimlik entegrasyonunun oluşturan, kimlik örüntülerini ve bunların bireysel kimlik entegrasyonları ile olan ilişkisini, özgürlük, tarih, kültür, bellek ve tasarım olarak kendisine eklemleme becerisinde göstermektedir.

Virtüel olarak bir arada olan ancak bağlama göre hiyerarşilerinde ve kendilerine yapılan vurguda alt-üst oluşlar yaşayan kimlik bileşenleri, doğrudan bu söz konusu "üst kimlik entegrasyonunun" kodlarına bağlı olarak değil, kedi kodları ve diğer öteki kodlarla birlikte yer alır ve bağlama göre üst kimlik tarafından kodlanarak sunulur.

Çelişkilerin ve karşıtlık içeren yanyanalıkların bir yaşam alanı içerisinde entegrasyonu bu türden bir bağlamsal modeli gerekli kılmaktadır.

Bu model ayrıca, kaçınılmaz olarak belirli bir kimlik entegrasyonunun merkezi kodlarının kaçınılmazlığını ya da "VAR ya da YOKLUK"unu değil, söylem evreni içinde fragmanlaşmış aidiyet bileşenlerinin kendi kodlarının bağlamsal olarak tasnifine imkan veriyor olması sebebiyle, "birey-özneler" için geçerlilik taşıdığı gibi, kollektif kimlik siyasetlerinin daha makro düzeydeki "kurumsal söylemlerin" sınırlılıklarına da işaret ediyor olması bakımından önem taşımaktadır.

Bu anlamda modelin sahip olduğu **bulanık mantık**, kollektif kimlikler örüntüsü olarak toplumun bağlamsal olarak sahip olduğu tarihsel, kültürel, sosyal, ekonomik ve politik mekanizmalar tarafından o kimlik bileşenine ilişkin örüntülerinin "var-olabilme" ve hegemonik bir söylem yüzeyi oluşturma ihtimalini içermektedir.

Bağlamsal rizom modeli ise, söz konusu kimlikler entegrasyonu olarak bireysel kişiliklerin söylem yüzeyinin "bağlama" göre farklı unsurları arasındaki hiyerarşilerinin değişebilirliğini ve yeniden yapılandırılabilirliğini gösterdiği gibi, kollektif kimlik örüntüsü entegrasyonunu olarak "toplumsal meşruluk" çerçevelerinin ve bu meşruluğu temel alan "üst kimlik entegrasyonunun hem

dinamiklerine hem de sınırlılıklarına işaret etmektedir.

Sembolik açıdan ötekilerin nerede başladığı ve "biz"in kim olduğumuz, kimlikler entegrasyonumuz içindeki farklı kimlik bileşenlerinin kapsadığı ve ayırt ettiği sosyal gerçeklik alanının özelliklerine göre belirlenmektedir. Sosyo-kültürel gerçekliğin içinde, bu anlamda aidiyet kalıplarının çakıştığı ve zaman zaman da çeliştiği durumların olması kaçınılmazdır.

Dışlama ve dahil etme mekanizmalarının bağlamsal olarak hem "öteki" olanla sınırlarını çiziyor hem de bu sınırların özcü sabitlikler içermiyor olmaları gerçeği, söylemsel olarak inşa edilmiş kültürel ürünler olmalarından kaynaklanmaktadır ve kültürel olanın çift değerliliği ve müphemliği kimlik süreçlerine ilişkin "rizomatik" bir modeli gerekli kılmaktadır.

Bir kimliğin söylemsel olarak inşa edilen sınırlarının ötesinde yer alan "öteki"ler, kimlikler entegrasyonu olarak kişilik açısından görecelik taşıdığı gibi, aynı toplum içerisindeki örüntüleşmiş kimlik entegrasyonları açısından da görecelik içermektedir.

Bu şu anlama gelmektedir: Kollektif grupların içsel ya da dışsal etkiler çerçevesinde kimlik entegrasyonlarına katılan kimlik unsurları, belir "bağlam"larda "öteki" olarak görülen toplumsal aktörlerin, aynı kimlik entegrasyonunun bileşeni olarak, diğer bir bağlamda "biz" e dönüşebilmektedir.

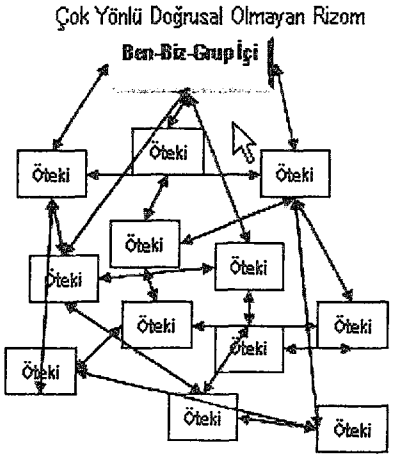

(Deleuze ve Guattari, 1987`den rizom modeli alınmıştır)

Kimlik bu anlamda; doğası gereği üçüncü halin mümkün olduğu rizomatik bireşimlerle yeniden ve yeniden tanımlanan ve inşa edilen ya da yapılan

tanımlamalar ve etiketlemelerle özdeşleşilen/özdeşleşilebilen bir süreçler bütünüdür.

Bu özdeşleşmenin dinamikleri birincil ve ikincil toplumsallaşma süreçlerinde rol oynayan toplumsallaşma ajanlarının niteliğine ve inşa ettikleri sosyal gerçeklik tasarımının "aidiyet" kalıplarının niteliklerine göre farklılaşa bilmektedir. İkincil ve soyut olduğu düşünülen aidiyet biçimleri bile süreç içerisinde "birincil toplumsallaşma" ajanları aracılığıyla, birincil toplumsal etkileşim düzeyleriyle eklemlenerek "gerçeklik" in önemli bir parçası, sosyo-kültürel yapının önemli bir bileşeni haline gelebilmektedir.

Burada içsel kendilik tanımlamaları ile diğerleri tarafından yapılan dışsal tanımlamalar (kategorizasyonlar) arasındaki etkileşim, bir içselleştirme süreci olarak anlaşılabilir. İçselleştirme, uygun kurumsal düzenlemeler içinde, otoriter bir şekilde kategorilendirildiğinde ortaya çıkmaktadır (Jenkins 2000:9).

Elbetteki bunun, tarihsel, kültürel ve sosyo-bilişsel açıdan sınırları bulunmaktadır. "Kollektif bellek yitimi"nin ortaya çıkışı, doğrudan "sembolik eltilerin" paradigmatik dönüşümleri onaylamaları sonucu ortaya çıkabilecek bir şey değildir ve bunun birçok örneği bulunmaktadır. Ancak bu onay, tarihsel-kültürel-sosyal-ekonomik ve jeopolitik faktörlerle birleştiğinde hem eski aidiyet biçimlerini zayıflatmakta hem de meşrulukları konusundaki ikna ediciliklerine ve rıza üretim araçlarına ulaşabilme kapasitelerine bağlı olarak etkili olabilmektedirler.

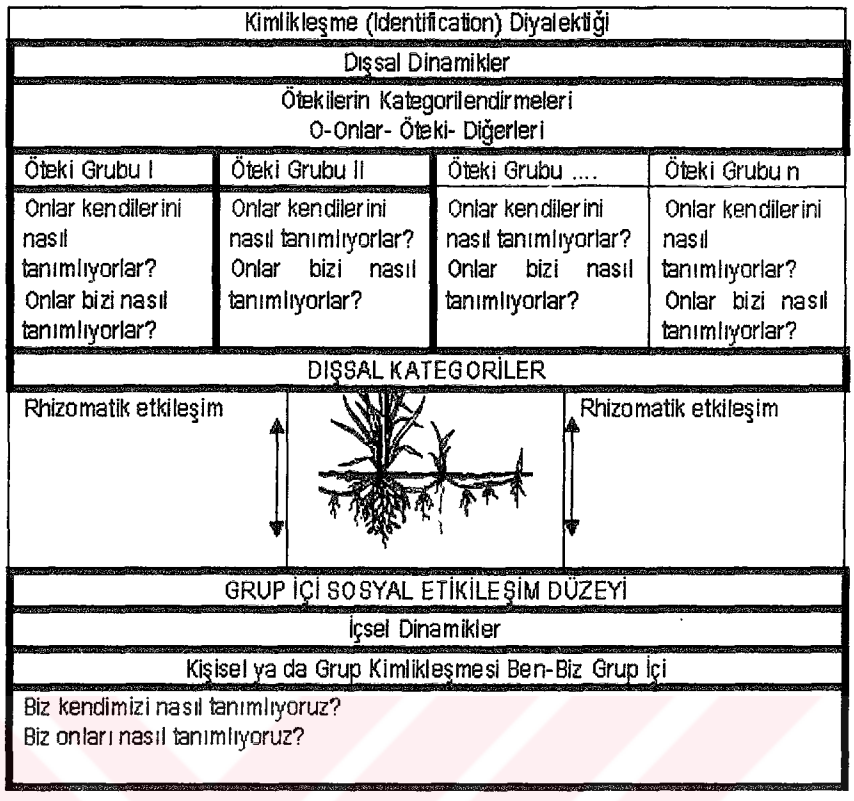

"Topluluğun Simgesel Kuruluşu" adlı kitabında Cohen (1999:112)`nin de belirtmiş olduğu gibi, topluluk öncelikle üyelerinin zihninde varolan bir birlikteliktir. Topluluğun sınırlarının gerçekliği, yapısal biçimlerde değil, insanların zihinlerinde, insanların topluluklarına yüklediği anlamlarda yatmaktadır.

Sosyo-politik bilişsel süreçler açısından "aidiyet" kalıplarının geçerliliklerini yitirmeleri ve gerçek anlamda bir paradigmatik dönüşümden ancak, üst kimlik entegrasyonu olarak yeni bir söylem yüzeyinin içselleştirildiği ve bu söylem yüzeyinin diğer kimlikleri kendisine eklemlemeyi başarabildiği, bir "güç ve iktidar" konumuna ulaştığında söz edilebilir.

Güç ve iktidar konumunun meşruluk zemini ise, bireysel kimlikler entegrasyonu düzeyinden, kollektif kimlikler entegrasyonu düzeyine kadar, fragmanlaşmış bir şekilde söylem evreni içinde yer alan kimlik kategorilerine ait unsurlara yönelik kodlamalarının tarihsel, sosyal, kültürel, ekonomik, ve stratejik geçerliliğine dayanmaktadır.

Aidiyet duygusunun yok olduğu durumlarda onun yerine ikame edecek

yeni aidiyet kalıplarının ise bir öncekinden daha "barışçı" ya da "daha demokratik" türlerin ortaya çıkacağı konusunda ise hiçbir garanti yoktur.

Kimliğin bu şekilde algılanışı, bireylerin başkaları için davranın sosyal aktörler olmaktan çıkması anlamına gelmektedir. Bu anlamda yeni gelişmekte olan sosyal teoriler, kimlik meselesi ve bireyin yeni durumunu tek tek bireyler olarak değil, özne söylemiyle; yani ego, birey ve benlik durumlarıyla değerlendirmektedir.

Kimlik kavramsallaştırmasını, bireysel boyutta "benlik", evrensel boyutta "çok-kültürlülük", kültürel ve siyasal boyutta "marjinallik" üzerine oturtan yaklaşımlar (Sözen 1999:12) bulunmaktadır; modernitenin "özcü" kimlik anlayışı yerine post-modern düşüncenin "tanıma" talebini ön plana çıkarmaktadırlar.

Kimlik kavramsallaştırmasının dinamikleri açısından göz önünde bulundurulması gereken nokta, yorumlama kapasitesine sahip "özneler"in sahip oldukları "kültürel tanınma" taleplerinin arkasında yatan kültürel sınır koyma taleplerinin de modernizmin ayırıcı, indirgeyici ve türdeş kılıcı mantığına "verili olarak", "mesafeli" olup olmayacakları sorunu gündemdedir.

Kendisini "ötekinin" "ötekisi" olarak görebilecek bir "özne" bireyin ortaya çıkışı halen "sosyalizasyon" süreçlerine bağlı görünmektedir.

Batı içi düşünümselliğin bir konusu olarak gündeme gelen "kimlik" konusundaki tartışmalar, sosyo-politik ve bilişsel açılardan "özne"leşmiş bireyleri gerektirdiği kadar, sosyo-ekonomik-teknolojik ve siyasal açıdan güçlü devletleri ya da devletler arası bölgesel ittifakları gerektirmektedir.

Durum ne olursa olsun, bireylerin kendilerini dünya ya da bir medeniyetin vatandaşı olarak görmeleri ve böylesine bir kollektif kimliğe aidiyet duyabilmeleri için de halen toplumsal konsensus geliştirebilecek toplumsal ağların ve "rıza üretim" ya da "rıza gösterme"* mekanizmalarının oluşturulması gerekmektedir.

---

* Herman ve Chomsky (1998)'nin ABD'deki kitle iletişim araçlarına uyguladıkları "propaganda modeli"ne referansla kullanılmıştır. Kamuoyunun nasıl oluşturulduğunu ve demokrasi (!) içinde "bilgi"nin, "özne"lere hangi kanallardan süzülerek ve çarpıtılarak aktarıldığını ve gerçeklik/lerin inşasını analiz etmektedirler.

Rıza üretimi, hegemonik metinlerin "anlam taşıyan" kültürel anlamlarıyla, popüler özdeşleşmenin sağlanmasını amaçlamaktadır. Bu kullanımıyla metin kavramı anlam taşıyan tüm sosyal pratiklere karşılık gelmektedir. İmajlar, sesler, nesneler ve pratikler, bir dil gibi benzer mekanizmalarla anlamlar üreten, işaretler sistemi olduklarından, onlara da kültürel bir metin olarak referansta bulunulabilmektedir (Barker 2000:11).

Bu gün sosyalizasyonun ulus-devlet toplumları aşan, küresel düzeyde işleyen "görsel işitsel mekanlar" ın (Morley ve Robins 1995) şekillendirdiği boyutları bulunmaktadır ki bu durum ulusal-küresel sermaye ilişkilerinden bağımsız görülemez.

Bilgi sosyolojik bir perspektiften, bireyler ve özelde sosyal bilimciler açısından, dışsal sosyo-kültürel gerçekliğin algı olanaklarına taşınması süreçlerinde rol oynayan, kavramsal kategorilerin değişmesi, özellikle de bu kategorilerin "zaman-mekan kenetlenmesi" olgusunun bir ürünü olarak ithal edildiği durumlarda, "bağlam"a ilişkin "gerçeklik algısını" tamamen dönüştürebilmektedir.

Bu anlamda, Batı için bölgesel bütünleşme kaynağı olabilecek kimlik politikalarının, batı dışı toplumlar için "bağlam"dan kopuk kategorizasyonlar olarak, bulunulan tarihsel-kültürel bağlama ilişkin yanıltıcı bir gerçeklik ya da aidiyet algısı formlarına, kaynaklık edebileceği görülmektedir.

Grup içi sosyo-kültürel etkileşim düzeyleri çerçevesinde ortaya çıkan aidiyetler ile dışsal kategoriler arasındaki ayrım sorunsalı, (kabaca tahakküme karşı self determinasyon) (Jenkins 2000) "güç"ün, küresel ve/ya da yerel (stratejik birliktelik) merkezi konumuna vurguda bulunmaktadır.

Dışsal ya da kategorik olan kimlik boyutu, bu anlamda bilgi sosyolojik açıdan, küresel-yerel etkileşiminden ve bu etkileşimdeki a-simetrik güç ilişkilerinden bağımsız görünmemektedir. Tanımlama, sınıflandırma ve bu konuda gerekli olan "rıza üretimi araçlarına" sahip olma "gücü bu açıdan önem taşımaktadır.

Buna karşın küresel bir bağlamda yeterli bir kültür ve temsil modeli inşa etmek hiç de kolay değildir. Çağdaş dünyada, uluslar arası kapitalist

ekonomideki ekonomik etkenleri kavrayan, kültür endüstrilerini bu bağlamda çözümleyen; bu çözümlemeyi yerel toplumları ve onların "kültür emperyalizmi" ile ilişkilerini ele alan özgül çalışmalarla birleştiren; toplumsal oluşumların, toplumsal ve kültürel süreçler ile kurumların karmaşık ilişkilerinin ve bunları yaratan, koruyan ve yıkan ideolojiler ile temsil biçimlerinin anlaşılmasına dayanan bir kültür açıklamasına ihtiyaç bulunmaktadır (Wolf 1998:216).

VI.BÖLÜM

KOLEKTİF BİR AİDİYET BİÇİMİ OLARAK ULUSAL KİMLİK

6.1.Ulusal Kimliğin Oluşturucu Unsurları ve Düşünümsellik

Ulusal-milli kimliğin temel özelliklerine ilişkin olarak Smith (1994:31) şu kriterlere değinmektedir:

1. Tarihi bir toprak/ülke ya da yurt
2. Ortak mitler ve tarihi bellek
3. Ortak bir kitlesel kamu kültürü
4. Topluluğun bütün fertleri için geçerli ortak yasal hak ve sorumluluklar
5. Topluluk fertlerinin ülke üzerinde serbest hareket imkanına sahip oldukları ortak bir ekonomi

Bu haliyle Smith(1994:32)'in de ifade etmiş olduğu gibi ulusal kimlikler oldukça karışık ve soyut bir doğaya sahip bulunmaktadırlar. Bizim çok yönlü düşünümsel yorumsama adını verdiğimiz, akıl yürütme stratejilerinin önemi de buradan kaynaklanmaktadır.

Çünkü söz konusu kriterler, gerçekte, diğer kollektif kimlikler için de geçerlilik taşıyan kriterlere karşılık gelmektedirler.

Mackenzie`ye göre dört temel kültürel kimlik biçimi bulunmaktadır:

Mackenzie`de DÖRT TEMEL KÜLTÜREL KİMLİK BİÇİMİ			
1.IRK	2. DİN	3. SINIF	4. ULUS

Etnisite kavramının da toplumsal bir oluşum olarak, Barth (Kaya 2001:7) `ın yaklaşımına göre, tözsel bir oluşum olmaktan ziyade, toplumsal gruplara dahil olan bireylerin, diğer toplumsal gruplara mensup bireylerle girdikleri etkileşim süreçlerinde ortaya çıkan bir tasarım olduğu yolundaki kavramsallaştırmaya değinilmesi bu noktada önem taşımaktadır.

Barth`ın bu yaklaşımı etnik grupları toplumsal bir tasarım olarak ele almaktadır ve Antropoloji literatüründe, Narroll (1964`ten aktaran Barth 2001:13)`a göre, etnik gruplar, aşağıdaki dört temel özelliği içinde barındıran toplumsal bir kategori olarak tanımlanmaktadır:

(1) Biyolojik olarak kendi varlığını sürdürebilen

(2) Açık bir şekilde ortak bazı temel kültürel değerlere sahip olan

(3) Karşılıklı etkileşim ve iletişimin olduğu bir alan yaratan

(4) Kendisi ve diğer etnik gruplara ait bireyler tarafından bir etnik gruba aidiyetle tanımlanan insanlardan oluşan toplumsal kategorilere etnik grup adı verilmektedir.

Etnisite hakkındaki bu görüş Fenton (2001:335) tarafından da benimsenmektedir. Fenton (2001) etnisite konusunun "ırktan" ziyade bir halkın ya da halkların kendilerini, hem kendilerine özgü şeyler bakımından hem de diğerleriyle paylaştıkları şeyler bakımından tanımlamalarına yönelik kültürel bir olgu olarak ele alınması gerektiğini ileri sürmektedir.

Mackenzie`nin kendi terimleriyle söylenecek olursa *"ulusal kimlik, ondokuzuncu yüzyıldan miras kalan dört ana "kültürel kimlik" biçiminden biri"*ne karşılık gelmektedir (Schlesinger 1994:267)

Ulusal kimliklerin diğer kollektif kimlik biçimlerine ait unsurları da bünyesinde toplayan doğası, aynı zamanda bir ideoloji olarak milliyetçiliğin, liberalizm, faşizm ve komünizm gibi diğer ideolojilerle girdiği bukelemun benzeri permütasyonları anlayabilememzi açısından da önem taşımaktadır (Smith 1994:32).

Bu anlamda ulusal-milli kimlik çok boyutlu ve çok anlamlıdır. Bağlama göre, kendisine eklemlediği, kollektif kimlik örüntülerine ilişkin kodların söylem yüzeyi haline gelerek kendisine eklemlenmesini sağlayacak, çok değerli "bulanık bir mantık"a dayanmaktadır.

Batı toplumları ile Batı-dışı toplumlar arasındaki gerek milliyetçilik gerekse modernleşme süreçlerinin hedef aldığı "özne"nin konumlanış biçimiyle üst "kimlik" entegrasyonunun benimseyeceği strateji arasında da önemli bir ilişki

bulunmaktadır.

Batılı modernleşme süreçleri bu anlamda "tarih, bellek, kültür, tasarım, akıl ve özgürlük" olarak konumlandırdıkları bir özne taşarımına sahip olmuşlarken, Batı-dışı modernleşme projelerinde önerilen yeni insan tipi salt rasyonalist bir "özne" tasarımının daha fazla etkisi altında kalmış görünmektedir.

Bunun yanında, birinci tip toplumların üst kimlik entegrasyonlarının "meşrulukları açısından" kendilerine eklemleyebilecekleri, tarihsel, kültürel bir gelenek" bulunuyor olmasına karşın, batı gibi olmak isteyen ülkelere önerilen modellerde, bu meşruluk zemini (gelenek) istenmeyen, kurtulunması gereken bir pre-modern oluşum olarak yansıtılmıştır.

Ulusal kimlik entegrasyonlarının toplumsal meşruluk zeminini ve dolayısıyla da "demokratik" açılımlarının temelini oluşturacak olan kendisine eklemlemesi gereken tarihsel kültürel zemini yok sayması durumunda ise bunların yerini salt "rasyonalizm" ile doldurması mümkün olamamaktadır.

Radikal dinci hareketlerin ya da etnik-mikro milliyetçi hareketlerin, "kalkınmakta ya da gelişmekte"olan ülkelerde daha sık görülmesinin gerekçelerinin, üst kimlik entegrasyonlarının; Batının uyguladığı "çok değerli mantıkla" tarihsel kültürel olanın kodlarını kendisinde bütünleştirecek bir düşünümselliği geliştirememiş olmasında aramak bu açıdan anlamlı görünmektedir.

Küreselleşme olgusunun tartışılmaya başlanmasıyla birlikte "gelişme yazını-kalkınma teorileri" alanındaki paradigmatik değişimlerden (Erbaş 1999:9) eş zamanlı olarak söz edilmeye başlanması bu açıdan önem taşımaktadır.

Benzer biçimde, ulus olgusunun içerisinde barındırdığı çok değerliliği gözler önüne seren bir başka boyut, Smith(1994:35)'in de ifade etmiş olduğu gibi, devlet sınırları ile millet sınırlarının tüm dünyada büyük ölçüde çakışmıyor olması gerçeğinden kaynaklanmaktadır.

Bu gerçek iki boyutun eş zamanlı olarak birbirini dengelediği bir düşünümsellikle ilintilidir: Milletin ve vatandaşlığın eş zamanlı olarak tesis edilmesi.

Bu iki boyut kavramsal olarak "ulus-millet" kavramsallaştırmalarının farklı bağlamlarda değişik oranlarda bir araya geldikleri; sivil ve territoryal olan ile etnik ve jenealojik olan arasındaki gerilimde belirginlik kazanmaktadır.

Üst kimlik entegrasyonlarının oluşturucu unsurları içinde, söz konusu edilen çok anlamlılıkları, müphemlikleri idare edebilme kapasitesi, devletlerin sahip oldukları sosyal, ekonomik ve stratejik güç konumlarıyla yakından ilgili olduğundan, bu gün artık pek rağbet görmeyen bir kavramsallaştırmayı kullanacak olursak, gelişmiş ülkelerle-gelişmekte olan ülkeler arasında bu konuda da önemli farklılıklar yaşanmasının "doğal" olduğu izlenimi edinilmektedir.

Ortak bir kitlesel kamuoyunun, oluşturulabilmesi konusu ise, ulus devletlerin kimlik entegrasyonları süreçleri açısından hayati öneme sahip olduğu kadar, bu gün küresel alanda, "görsel işitsel mekanlar" inşa ederek kimi yazarlara göre pan-milliyetçi* yeni bir tür aidiyet biçimlerinin oluşturulabilmesi açısından rekabet eden bölgesel entegrasyonlar için de önem taşımaktadır.

6.2.İletişimsel Cemaat Olarak Ulus

Ulusların nasıl karakterize edilebileceğine dair potansiyel olarak verimli bir soruşturma çizgisi, belirli bir grup içinde bütünleştirici ilke olarak **iletişimin rolü** (en geniş anlamıyla) üzerinde yoğunlaşan çizgidir. Bu yaklaşımın ulusçuluk hakkındaki çalışmaların tarihinde bir çok seçkin temsilcisi bulunmaktadır.

Schlesinger (1994:265)`e göre, ulusçuluk teorileri içindeki "iletişimin rolü" üzerinde duran gelenek ile çağdaş iletişim çalışmalarının karşılıklı olarak birbirlerinin çalışmalarına ve yaklaşımlarına karşı bir "görmezden gelme" eğilimi içinde bulundukları görülmektedir. İletişim çalışmalarında ulus-devletin kavramsallaştırılması güdük kalırken, ulusçuluk literatüründe kitle iletişim araçları genellikle teorileştirilmemiş halde bulunmaktadır.

Mackenzie (1978)' ye göre, siyasal kimlik sorununa geleneksel siyasal bilim aracılığıyla doyurucu bir şekilde eğinilemez. Kimliklerin var olduklarını saymak

---

* Smith (1994:262) bu kavramı güncel anlamıyla özellikle Avrupa projesi bağlamında bir "kültürler ailesi" olarak, milletlerin ötesine geçen bir milliyetçiliğin olanakları çerçevesinde ele almaktadır.

yerine, "ortak amacı gerçekleştirmenin hangi koşullar altında mümkün olduğunun" sorulması gerekmektedir. Mackenzie`ye göre, bir kolektif kimlik kavramı, yalnızca genişletilmiş bir dil anlayışı bağlamında kabul edilebilir (Mackenzie 1978:109'dan aktaran Schlesinger 1994: 265)`.

> "İletişim cemaati, muğlak olsa da, tanımlanma bakımından çıkar ve mekansal sınırdaşlık cemaatinden daha keskindir. Modern dünyamızın geleneksel kavramları ulus, ırk, din, sınıf.... Kendi iktidar konumlarını korurlar: Ama, bunların her biri, sembolik tatminlerin bir mübadelesi ya da sembolik tatminlere katılım bazında en etkili biçimde genelleştirilebilir"
>
> (Mackenzie 1978: 165'den aktaran Schlesinger 1994:265)

Schlesinger (1994: 267)'e göre, Mackenzie burada kollektif siyasal kimlik kavramının kavramsallaştırılabileceği bağlamı yeniden saptamakla uğraşmaktadır. "Kolektif kimlik" ve onun yeniden oluşumu bir sorundur ve siyasal eylemliliğin bir ön koşulu olarak var olduğu farzedilebilecek bir şey olarak görülemez.

Mackenzie (1978:132), iletişimde bulunan faillerin doğal sınırlarının neler olduğunu belirleme sorununun farkındadır ve ilke olarak bunun bir "biraya gelme" (meeting) kavramının genelleştirilmesiyle çözümlenebileceğini savunur. Böylesi bir araya gelişlerin

> "mektup ve telefonla kişiden kişiye bağlantıyı, uzmanların uzmanlık medyaları yoluyla bağlantıya geçmesini, cemaatlerinin kitle iletişim araçları tarafından seçmeci bir tarzda bağlantılandırılmasını içeren toplumsal iletişim"
>
> .....başlıkları altına yerleştirilmesini önermektedir.
>
> (Schlesinger 1994:267)

Mackenzie`nin "toplumsal iletişime yaptığı gönderme Karl Deutsch (1966)`un kültürel antropoloji ve iletişim teorisine dayanan "ulusçuluk" üzerine yapmış olduğu çalışmasıyla paralellikler içirmektedir.

Ulusçuluk kavramı üzerine geliştirilen olguların bütünü, toplum kavramının içerdiği olgular bütünü üzerinden ele alınabilecek niteliktedir ve topium, iş bölümü, mal ve hizmetlerin üretimi ve bölüşümü üzerinden karşılıklı olarak birbirleri ile bağlantılı bireylerin oluşturdukları bir grup anlamına gelmektedir.

Deutsch (1966: 87)`a göre bu anlamda bir toplum, bir arada çalışmayı öğrenmiş bulunan insanlardan meydana gelmiş olan bir gruba karşılık gelmektedir.

Deutsch, belirli bir kültürel yapıyla belirli bir toplum arasında, her zaman için toplumsal işbölümünün ortaya çıkardığı bir ilişki bulunduğunu ileri sürmektedir. Bu işbölümü sürekli bir iletişimi zorunlu kılmaktadır ve Deutsch`un önerdiği halk tanımı ile bu iletişimsel ortam arasında doğrudan bir ilişki bulunmaktadır. Deutsch`a göre birbirine benzer kültürel özelliklere sahip olan, benzer davranış biçimleri ve iletişim kanalları ile bağlanmış belirgin sayıdaki insan topluluğu halk olarak adlandırılmaktadır (Erözden 1997:14).

Deutsch (1966:188)`e göre bir halkın birliğinin en temel koşulu, bireyler arasındaki iletişimin tamamlayıcılığı ve göreli randımanlılığına dayanmaktadır. İletişimin tamamlayıcılığına ve göreli randımanlılığına dayalı kültürel bir kendilik olarak bir "ulus"un oluşumunda (Deutsch 1966:87), iletişim süreçleri fonksiyonel bir rol oynamaktadır (Deutsch 1966:96).

Gerçekte bir halka mensup olmak, dışarıda kalanlardan ziyade geniş bir grubun üyeleri ile çeşitli konularda en etkin şekilde iletişimde bulunabilme yeteneğine sahip olma yetisinden kaynaklanmaktadır (Deutsch 1996:97).

Schlesinger (1994:267)`e göre, Deutsch`un yaklaşımında göz ardı edilen en önemli nokta, tamamlayıcılık ve göreli randımanlılık kavramlarının iletişim süreçleri açısından taşıdıkları "görecelilik" boyutudur. Gerçekte bu ilkeler, hiçbir kısıtlamayı kendi içlerinde barındırmamaktadırlar ve en ileri noktasında, uygun koşulların olduğu kabul edildiğinde "küresel bir köy" için bile gerekli temeli oluşturmaktadırlar.

Ulus olma durumunun, toplumsal iletişim süreçleri açısından açıklanmasına yönelik bir çaba salt, tamamlayıcılık ve göreli randımanlılık kriterleri çerçevesinde ele alındığında, bu noktada pek de kullanışlı görünmemektedir. Toplumsal iletişimin salt işlevsel bir tamamlayıcılık (endüstrileşmenin getirdiği işbölümü, mal ve hizmetlerin bölüşümü, eğitim sisteminin getirdiği ortak iletişim alanı vs), konusuna indirgenmesi, Schesinger (1994:268)`a göre hem iletişimsel cemaatler olarak, uluslar arasındaki etkileşime hem de iletişimsel cemaat olarak ulusların sınırlarının nasıl korunduğuna ilişkin pek fazla bir şey söylemiş

olmamaktadır.

Deutsch, dinamik ve özcü olmayan bir toplumsal iletişim kuramı ile kolektif bir aidiyet biçimi olarak ulus arasında kurmuş olduğu başarılı bağlantılara ve ulusal kimliklerin inşasında "iletişimin rolünü" göz önünde bulunduran yaklaşımlarına rağmen, ulus olgusunun bir çok görünümlerine ilişkin bir açıklama getirmekten uzak bir işlevsellik içinde kendisini sınırlandırmış görünmektedir.

Deutsch`un kuramının salt kurumsal düzeydeki işlevselliğindeki eksik olan noktanın, "Dünyevi Cemaat" bilincinin sosyo-bilişsel-psikolojik kültürel temelleri üzerinde fazlaca durmamış olmasından kaynaklandığı görülmektedir.

Anderson(1994), uluslaşma sürecini iletişim ağlarının gelişmesi etkenine bağlı olarak açıklarken tam da Deutsch`un üzerinde fazlaca durmadığı, kurumsal olmaktan çok toplumsal inanç ve bilinç düzeyinde toplumsal iletişim ağlarının ortaya çıkarmış olduğu değişimlere yönelmektedir.

6.3.Ulus, Ulusçuluk, Ulus Devlet

Ulus devlet, özellikle 20.yüzyılın ikinci yarısından itibaren, küresel ölçekte yaygınlığa ulaşmış bir siyasal yapılanma modelidir (Erözden 1997:8).

Evrensel ölçekte yaygınlık gösteren ulus devlet kurgularını ve buna bağlı olarak da yapılarını, üç temel gruba ayırmak mümkün görünmektedir. Birinci grupta Avrupa ve Avrupa yakın çevresi merkezli ulus-devletler yer almaktadır. İkinci grupta özellikle Amerika kıtasında gözlenen, yerli halkın soykırımla ortadan kaldırılması ve yerine tümüyle göçmen bir nüfusun getirilmesiyle oluşturulan ulus devletler yer almaktadır. Üçüncü grubu ise 20. yüzyılın ikinci yarısından sonra ortaya çıkan sömürgecilikten sıyrılma hareketleri sonucu oluşan ulus devletler oluşturmaktadır (Erözden 1997:9). Erözden (1997:9) in de belirttiği gibi bu üç ulus devlet kurgusu ve yapılanma biçimi birbirlerinden belirgin biçimde niteliksel farklılıklar göstermektedirler. Bu nitelik farklılıkları her grubun oluşumundaki özgül koşullardan kaynaklanmaktadır.

Ulus Devlet Kurguları **Temel farklılıklar**	"Ulus"un sınırlarının belirlenmesinde kimlerin ulusa dahil olup kimlerin olamayacağı	
	İlke	**Neden**
Birinci Grup Avrupa ve Avrupa Yakın çevresi	Toprak bağı yeterli değil	Kültürel Türdeşlik Önem Taşıyor
İkinci Grup Amerika Kıtası: Etnik, dinsel, kültürel vb. kökene bakılmaksızın, toprak bağına bağlı vatandaşlık	Doğumla kazanılan vatandaşlığa dayalı koşulsuz toprak bağı. Vatandaşlık için salt o ülkede doğmuş olmak yeterli	Nedeni: Başlangıçta, bu kıtaya göç eden "insan"ların bütünüyle türdeş bir nitelik taşımıyor olmalarından kaynaklanmaktadır.
Üçüncü Grup Sömürgecilikten Kurtulma Çabaları ile 20. yüzyılın ikinci yarısından sonra ortaya çıkan ulus devlet	Toprak bağı yeterli değil	Kültürel Türdeşlik Önem Taşıyor

Erözden (1997:8)'e göre ulus-devlet ve onunla yakından bağlantılı olan ulus ve ulusçuluk kavramsallaştırmaları, çeşitli sosyal bilim disiplinlerinin inceleme alanına giriyor olmaları nedeniyle, değişik yönleri ile ele alınmış konulardır.

Bu anlamda; ulus, ulusçuluk ve ulus devlet konusundaki yaklaşımların dört ana başlık altında toplanması mümkündür:

a. Sosyolojik Yaklaşım

b. Tarihsel yaklaşım

c. Hukuki Yaklaşım

d. Siyasi İktidar-Meşruluk Kuramı Yaklaşımı

<table>
<tr><th colspan="3">Ulus, Ulusçuluk ve Ulus Devlet Alanına Yönelik Yaklaşımlar</th></tr>
<tr><td rowspan="2">a. Sosyolojik Yaklaşım</td><td>1. İletişim Kuramları:
Modernleşme sürecinin doğal bir sonucu olarak kültürel değerlerin yoğun bir şekilde aktarılması olgusunun ortaya çıktığı gözleminden hareket etmektedirler. Bu aktarım süreci toplumsal iletişim olgusunu ortaya çıkarmış ve toplumsal iletişim, ulusun oluşumunda ve ulusçuluğun ortaya çıkışında temel etken rolü oynamıştır: Karl W. Deutsch, Benedict Anderson, Ernest Gellner</td><td rowspan="2">TOPLUMSAL DÖNÜŞÜM VE MODERNLEŞME EKSENİNDE ULUS DEVLETLERİN OLUŞUM SÜRECİNİ İNCELEYEN YAKLAŞIMLAR (BÜTÜNCÜL ÇABA)
Anderson:
Kapitalist Yayıncılık unsuru
Gellner:
Sanayileşme unsuru
Smith:
Geleneksel-Modern değerler sistemine dayanan çatışma ve bireyler arası çatışma unsuru</td></tr>
<tr><td>2. Çatışma Kuramları, Micheal Mann, Balibar ve Wallerstein, Anthony Smith</td></tr>
<tr><td rowspan="2">b. Tarihsel Yaklaşım</td><td>1. Gelişim Kuramları; Tilly ve Rokan, Miroslav Hroch</td></tr>
<tr><td>2. Betimleyici Yaklaşım
a.Toplumsal Tarih
Eric Hobsbawm
Jeno Szücs
b.Siyasi Yapılar Merkezli Siyasi Tarih Yaklaşımı
Edward Hallet Carr
Hugh Seton-Watson Pierre Fougeyrollas
c.Siyasi Kuramlar Merkezli Siyasi Tarih Yaklaşımı
Fredrich Meinecke, Hans Kohn, Carlton Hayes, Elie Kedourie</td><td>İTİCİ GÜÇ ULUSÇULUK AKIMI</td></tr>
<tr><td>c. Hukuki Yaklaşım</td><td>Klasik Hukuk Yaklaşımı</td><td>ULUSÇULUK AKIMININ DOĞASINI İHMAL EDER STATİKTİR</td></tr>
<tr><td>d. Siyasi İktidar-Meşruluk Kuramı</td><td></td><td>KURGUSAL DÜZEY, MEŞRULUK ve RIZA ÜRETİMİNE İLİŞKİN UNSURLAR</td></tr>
</table>

6.3.1. Kurgusal ve Olgusal Boyutlara Sahip Kavramsallaştırmalar Olarak Ulus ve Ulus Devlet

Erözden (1997: 44) e göre ulus ve ulus devlet kavramları biri **kurgusal** diğeri de **olgusal** olmak üzere iki boyutu bulunan kavramlardır. Kurgusal boyut kurumsallaşmış siyasi iktidarın, belli bir tarihsel aşamada büründüğü forma ve içeriğe uygun bir meşrulaştırma gereksinimine koşut olarak belirlenmektedir.

ULUS VE ULUS DEVLET KAVRAMLARI İKİ TEMEL BOYUTTA ELE ALINMALIDIR		
KURGUSAL BOYUT	**ULUSÇULUK**	**OLGUSAL BOYUT**
Ulus ve söz konusu ulusa tekabül eden, homojen bir ulus devlet	**(Etkileşimi Sağlayan Unsur)** Pisiko-sosyal aidiyetlerin ve kimliklerin inşa edildiği boyut ⟷	Ulus Devlet: kurumsal boyut

Kurgu mükemmeli olması gerekeni tarif ederken, olgu, kurgunun oluşturulmasına ihtiyaç duyulduğu tarihsel aşamadaki somut siyasi ve toplumsal durumu ifade etmektedir. Bu noktada, olgu, kurguda tarif edilen ideal durumla bire bir bağdaşmaktan uzaktır. Bu nedenle kurgunun geçerliliğini korumak üzere sürekli bir çabayla, olgu kurguya yaklaştırılmaya çalışılır. Dolayısıyla, kurgu ile olgu arasında sürekli bir etkileşim söz konusudur. Ulus ve Ulus Devlet kavramları çerçevesinde bu "etkileşimi" sağlayan unsur "ulusçuluktur" (Erözden 1997:44).

Ulusçuluğun söz konusu olgu ile kurgu arasında yaşanan gerilimde uygulamaya koyacağı stratejiler, geliştireceği "düşünümselliğin" niteliğine bağlı görünmektedir. Referanslarının tamamını kendi bağlamından kopuk bir şekilde geliştiren ve "ya, ya da"ları önemsemeyen bir ulusçuluk akımının bu anlamda bir takım sıkıntıların bekleyeceği muhakkaktır.

Ulusçuluğun başarısı bu anlamda kendi içindeki "müphemlikleri idare edebilme" becerisine dayanmaktadır ki bu da ancak tarihsel, kültürel, sosyal, ekonomik ve jeo-politik bağlamı göz önünde bulunduran ve birbiriyle çelişkili görünen kimlik örütülerini, çok yönlü bir düşünümsellikle kendi üst kodları içinde bütünleştirilebilmesiyle mümkün olabilmektedir.

Ulus devletlerin üst kimlik entegrasyonları için organize edici meşru bir güç haline gelebilmesinde bu noktada "görsel-işitsel"ağların önemi bir kez daha otaya çıkmaktadır.

Ulus ve ulus devlet kavramlarına yönelik yaklaşımlarda "Ulusçuluk Akımı"

nın bulunduğu konumun saptanabilmesi; bu anlamda, ulus ve ulus devlet kavramlarının "kurgusal" ve "olgusal" boyutlarının doğasının ve tarihselliğinin ortaya çıkarılması açısından önem taşımaktadır.

Siyasal iktidar ve meşruluk açısından ileri sürülen kurgusal ve olgusal araçlar bu noktada ulusçuluk akımının ve dolayısıyla, söz konusu ulus ve ulus devlet tasarımlarının temellerine ilişkin önemli ipuçları sağlamaktadır.

Guibernau (1997:87)`ye göre, ulusçuluk/ulusalcılık üzerine yapılacak değerlendirmelerde; özellikle, modern toplumlarda yaşayan ve çalışan bireylerin "kimlik" inşaları açısından ulusalcılık akımlarının oynadıkları rolün ve "ulusalcılık" ile "ulus devlet" kavramları arasında yapılması gerekli bir ayrımın farkında bulunulması gerekmektedir.

a.) Ulusçuluk öncelikle, bir toprağa, ortak dile, ideallere, değerlere ve geleneklere bağlanma duygusu ile ilgilidir ve aynı zamanda bir grubun onu diğerlerinden "farklı kılan semboller (bayrak, belirli bir şarkı, bir müzik parçası veya tasarım) ile özdeşleşmesini sağlayan bir sürece karşılık gelmektedir. Bu yönüyle ulusalcılık/ulusçuluk akımları, toplumsal teori içinde salt ekonomik işbölümü temelinde ve bu temeldeki karşıtlıklara dayalı analizlerin ötesinde, hem bireyler hem de kolektif bir aradalıklar için vazgeçilmez bir görünüm sağlayan psiko-sosyal "kimlik" gereksinimine yanıt vermektedir (Guibernau 1997:88).

b.) Ulus devlet ve ulusalcılık/ulusçuluk akımları arasında bir ayrım yapılması önem taşımaktadır. Ulusalcılık, pisiko-sosyal aidiyet formları ile ilişkili bir olguyken, ulus-devlet bunun tersine "kurumsal" bir olgudur. Aidiyet formlarının inşası açısından ulusçuluğun oynadığı rol, doğrudan belirli bir ulus devlet formu olmaksızın da işlerlik taşıyor olabilecek olan bir sosyo-politik boyuta sahip olduğu anlamına gelmektedir ki Guibernau(1997:89)`ya göre devletsiz ulusların "ulusal aidiyet duygularının" anlaşılması açısından bu boyut önem taşımaktadır.

c.) Ulusalcılık kavramına yönelik kapsayıcı bir bakış açısı, toprağa ve kültüre bağlılığın bir devlet yaratmak için siyasal bir talebe nasıl dönüşebileceğini göz önünde bulundurmak zorundadır. Ulusalcılık bir

devlet yaratma sürecinde hem ulusalcı ideoloji ve lider, hem de rıza üretimi ve meşruluk temelleri oluşturması bakımından önem taşımaktadır (Guibernau 1997:89).

d.) Ulusalcılığın en ayırt edici özelliklerinden biri, değişik toplumsal düzeylerdeki ve farklı kültürel geçmişlere sahip insanları bir araya getirme yeteneğidir. Guibernau(1997:90)`ya göre her ne kadar ulusalcı ideolojiler, egemenlerce uyandırılıyor olsa da, isteksiz, aslında varolmayan ve farklılıklar taşıyan bir topluluğa zorla aşılanamamaktadırlar. Bunun kavranılması, ulusalcılığın sürekliliğinin anlaşılması açısından temel faktörlerden birini oluşturmaktadır.

e.) Guibernau (1997:90)`ya göre Ulusalcılık onsekizinci yüzyılda Avrupa`da ortaya çıkmış olan bir olgudur ve temelleri Amerikan ve Fransız Devrimlerinde ortaya atılan fikirlere dayanmaktadır. Eşitlik, özgürlük, dayanışma ve özellikle halk egemenliği kavramları ulusalcılığın yolunun açılmasında esas rolü oynamış, "Yurttaş" terimi belirli bir ülkede, belirli siyasal kurumlar içinde yaşayan bireyleri bir araya toplamaya hizmet etmiştir. Sınırlar her zamankinden daha önemli hale gelmiş; ulus devlet bireylerin kendi hak ve görevlerini yerine getirebilecekleri bir kurum haline gelmiştir. Devlet alanının bu anlamda "yurttaş"ların günlük faaliyetlerine daha fazla nüfuz etmesi kesinleşmiştir.

6.3.2.Ulus Kavramının Tarih Dışı Mı? Modern Mi Olduğu Tartışması

Ulus devlet her şeyden önce kavramsal bir kurgudur. Bu kurgu içerisinde bir başka kurguyu, ulus kurgusunu barındırmaktadır. Erözden(1997:61) nin de belirtmiş olduğu gibi, ulus devlet kurgusunun içeriğini açıklıkla belirleyebilmek, bu kurgunun nasıl oluşturulduğunu ve ne şekilde kavranabileceğini saptayabilmek için öncelikle söz konusu iki kurgunun yani ulus devlet ve ulus kavramlarının, birbirlerine göre olan konumları hakkında bir perspektifin geliştirilmesi gerekmektedir.

Bu iki kavram arasındaki ilişkinin ortaya çıkarılması çabaları içinde

gündeme gelen, ulus devletin mi ulusu yoksa ulusun mu ulus devleti belirlediği tartışmalarında, iki temel eğilimin belirginlik kazandığı görülmektedir.

Etnik Grup-Ulus-Ulus Devlet İlişkisinde Öncelik Sonralık Tartışmaları	
Ulusun Tarih Dışılığı Tezi	**Ulusun Modernliğin Bir Ürünü Olduğu Tezi**
Ulusun, ulus devleti önceledeğini ileri sürmektedir. Ulus-devletin, geçmişten gelen bir ulus temelinde inşa edilmiş oldukları tezine dayanmaktadır (Erözden 1997:62). **Birinci Grup:** -Siyasal yapılanmalara neredeyse hiç değinmeyen ya da önemsemeyen etnik grupların sürekliliği tezi. -Etno-ulusçuluk. Fark gözetilmeyen kategoriler: etnik grup ve ulus kategorileri arasında bir derecelendirme ya da farklılaştırma gözetmezler. **İkinci Grup:** -Ağırlığı, etnik grupların siyasal yapılanmalarına ve bu yapılanmaların sürekliliğine veren tez. -Siyasi tarih eksenli çalışmalar Fark gözetilmeyen kategoriler: modern devlet öncesi siyasi yapılanmalarla, modern devlet formundaki siyasi yapılanmalar arasında bir farklılık gözetilmez.	Ulus-devletin ilk oluşum aşamasında bir ulus temeline bağlanma zorunluluğunun olmadığını görüşüne temel oluşturmaktadır. Bu görüşün en uç noktasında, Ulus-devletlerin, modernliğin dinamiklerine bağlı olarak ortaya çıkmış, kaçınılmaz bir siyasal form olduğu ileri sürülmektedir. (Erözden 1997:62). **Birinci Grup:** Ulus formunun ortaya çıkışına etki eden asıl unsurun ekonomik gelişmeye bağlı, kentleşme, okur-yazarlıktaki artış, piyasa ekonomisi ve toplumsal iletişimdeki artışın etkili olduğunu ileri süren tez(Erözden 1997:68). **İkinci Grup:** Ulus formunun modern dönemle birlikte ortaya çıkan sınıfsal ayrışma ile bağlantılı olarak şekillendiğini ileri süren tez (Erözden 1997:68).

Ulusun tarih dışılığı tezi; ulusal bilincin eski çağlardan beri insan topluluklarında mevcut bulunduğunu ve tarihsel dönemler boyunca değişmeksizin kaldığını varsaymaktadır (Erözden 1997: 61).

Ulusun modernliği tezi ise; ulusal bilincin ve buna bağlı ulusal siyasi yapılanmanın, modern çağlarda ortaya çıktığını, daha önce bulunmadığını ileri sürmektedir. Bu tez çerçevesinde "etnik grup" kavramıyla "ulus" kavramı arasında bir derecelendirmeye gidilmekte ve "etnik grup" henüz "ulus" aşamasına ulaşamamış sosyolojik bir yapı olarak sunulmaktadır (Erözden 1997: 62).

Bu iki çelişik tezden birinin, doğrudan doğruya benimsenmesinin yöntemsel bir zorunluluk oluşturmadığı, her iki tezin de yetersiz noktalarını göz önünde bulunduran, bütüncül bir bakış açısı altında, ulus ve ulus devlet kavramları arasındaki çelişkilerin daha anlaşılabilir bir hale geleceği düşünülmektedir.

Bu çerçeve içinde, ulus devletlerin, ekonomik, siyasal ve jeopolitik koşulların belirlediği tarihsel bir dönemin ürünü olduklarının kabul edilmesi gerekmektedir.

Bununla birlikte, ulus devletin referansta bulunduğu ve bir iletişim cemaatini bir araya getiren pratikler, tarihsel süreç içinden seçmeci bir tutumla alıkoyulan tarihsel ve kültürel geçmişi temel alan pratiklerdir.

Touraine (1995)'ın tarih, bellek, kültür, özgürlük ve tasarım olarak gördüğü modernliğin öznesinin içinde yer aldığı ulus devletlerin, üst kimlik oluşturma strtaejileri, bu tarihsel sürekliliği göz önünde bulundurmak ve seçmeci bir tutumla geleneği, kültürü, ve hatta mitleri kendisine eklemleyebilme becerisi göstermek durumundadır.

Ulusun tarihdışılığını ve salt modern dönemin bir ürünü olduğunu ileri süren her iki kanattan ileri sürülen fikirlerin de "indirgemeci" bir tutum takındıklarına işaret etmek yerinde olacaktır.

Anthony Smith'in ulusu modern ancak geleneksel, kültürel referanslarla kurulmuş bir aidiyet biçimi olarak değerlendiren tezleri bu açıdan önem taşımaktadır.

6.3.2.1. Ulusun Tarih Dışılığı Tezi

Ulusun tarih dışılığını savunun tezler başlıca iki grupta toplanmaktadırlar.

Birinci grupta yer alanlar, etnik grupların sürekliliği unsurunu ön plana çıkarmakta ve siyasi yapılanmalara ya hiç değinmemekte de ya da değinseler bile etnik grupların sürekliliği açısından bunları belirleyici unsurlar olarak kabul etmemektedirler(Geertz 1963, Berghe 1981, Connor 1994, 1992).

İkinci grupta yer alan çalışmalarda ise etnik gruplar yine inceleme kapsamına alınmakla birlikte, asıl ağırlık siyasi yapılanmalarda gözlenen sürekliliğe (Armstrong 1982, Barth 1996 vb.) verilmektedir (Erözden 1997: 63).

Bu iki yaklaşım arasındaki temel farklılık Erözden (1997:63)'e göre **"tarihsel devamlılık gösteren özneyi adlandırma ve yorumlamada"** ortaya çıkmaktadır.

Birinci gruptaki yaklaşımlar; etnik grup ve ulus kategorileri arasında bir derecelendirme ya da farklılaştırma gözetilmezken; **ikinci gruptaki yaklaşımlarda;** modern devlet öncesi siyasi yapılanmalarla, modern devlet formundaki siyasi yapılanmalar arasında bir farklılık görülmemektedir (Erözden 1997:66).

6.3.2.2. Ulusun Modernliği Tezi

Ulusun modern çağlarda ortaya çıkan bir toplumsal örgütlenme biçimi olduğu düşüncesini savunan çalışmalarda bir çok ortak özellik bulunmakla birlikte, etkili olduğu ileri sürülen temel unsurlar çerçevesinde iki ana eğilimin olduğundan bahsedilmesi mümkün görünmektedir.

Erözden (1997:68)'e göre birinci grupta, ulus formunun belirdiği toplumsal aşamaya etki eden temel unsurun ekonomik gelişmelere bağlı, sanayileşme, kentleşme ve toplumsal iletişimdeki artışa bağlı olarak gerçekleştiğini ileri süren görüşler yer alırken; ikinci grupta yer alanlar, bu temel unsurun modern çağlarda ortaya çıktığı düşünülen karmaşık nitelikli sınıfsal ayrışmalardan kaynaklandığını ileri sürmektedirler.

Ulusun Modernliği Tezi	
Birinci Gruptakiler **Ekonomik ve Toplumsal Gelişme Tezi**	**İkinci Gruptakiler** **Sınıfsal Ayrışma Tezi (Ekonomik Gelişmeye Bağlı)**
Karl Deutsch (1966) Ernest Gellner (1992)	Eric Hobsbawm

6.3.2.2.1. Ekonomik ve Toplumsal Gelişme Tezi

6.3.2.2.1.1. Karl Deutsch

Deutsch (Erözden 1997:14) belirli bir kültürel yapıyla toplum arasında, her zaman için, toplumsal işbölümünü ortaya çıkaran bir ilişki bulunmaktadır. Bu işbölümü sürekli bir iletişimi zorunlu kılmaktadır. Halk, Deutsch'a göre;

birbirlerine kültürel özelliklere bağlı benzer davranış biçimleri ve iletişim kanalları ile bağlanmış belirgin sayıdaki insan topluluğudur. Halk aşamasından daha üst düzeydeki bir aşama olan ulus aşamasına geçiş ise iletişim kanallarının belirli bir gelişkinlik düzeyine ulaşmasından sonra mümkün olabilmektedir. Bu gelişkiliğin ölçütlerini Deutsch, bazı sosyal göstergelerden hareketle somutlaştırmaktadır:

-Şehirleşme düzeyi

-İkincil ve tarım sektörlerindeki nufusun aktif nufusa oranı

-Basın organlarının izlenme oranı

-Yüksek öğrenimdeki öğrenci sayısı

-Göçmen sayısı

-Posta kanallarıyla birbirlerine bağlanmış nufusun oranı vb. dir.

Bir topluluğun uluslaşma aşamasına gelip gelmediğinin belirlenmesinde Deutsch bu ölçütleri kullanmakta (Erözden 1997:14) ve toplumsal iletişim kanallarının gelişkinlik düzeyini bu göstergeler ile ilişkilendirmektedir (Erözden 1997:15). Deutsch`un değerlendirmeleri sosyo-bilişsel olmaktan çok kurumsal düzeyde görünmektedir.

Ulusal kimlikteki belirginleşme bu anlamda Deutsch`ta toplumsal iletişim kanallarının ve işbölümünün gelişmişlik düzeyi ile ilişkili olarak sanayileşme ve modernleşme olguları çerçevesinde belirginlik kazanan bir nitelik taşımaktadır.

Bu anlamda Deutsch (1966)'a göre, gelişmiş pazar ekonomisi, gelişmiş sanayi, yüksek oranlı şehirleşme, okuma yazma oranının yüksekliği ancak modern toplumların ekonomik değişme sürecinin sonunda ulaşmış oldukları bir aşamada gerçekleşebilmiştir.

Ulusun oluşumunun bu ölçütlerle belirlenmesi, açıkça ulusun modern çağlarda ortaya çıkan bir toplumsal yapılanma olduğunun kabulü anlamına gelmektedir (Erözden 1997:68).

6.3.2.2.1.2. Ernest Gellner

Gellner'a göre, ulusları meydana getiren şey uluslaşma sürecinin kendisidir. Uluslaşma süreci ise sanayi toplumuna geçilmesinde etkili olan süreçler ve bu geçiş sürecini yaşayan toplumların kendi nesnel koşullarında meydana gelen değişmelerden kaynaklanan bir süreçtir (Ersanlı, Özdoğan 1992:8).

Gellner'a göre uluslaşma süreci açısından üzerinde durulması gereken önemli bir nokta, söz konusu süreçlerin, dilin, kültürün ve eğitimin belirli bir merkezden kumanda edilmesi gerekliliğini beraberinde getiriyor olmasıdır. Bu çerçeve içindeki düzenlemeler açısından, ulus olgusu kaçınılmaz olarak ulus-devlet olgusu ile bir arada yer almaktadır. Bu yaklaşımı ile Gellner, her etnik topluluğun ulus olmadığını, ulus olgusunun tarihsel gelişmenin belirli basamağı olan modernleşme süreçleri ile birlikte gündeme gelen belirli bir siyasal ve toplumsal örgütlenme biçimi olduğuna dikkat çekmektedir (Ersanlı, Özdoğan 1992:9).

Gellner (1992:25)'a göre siyasal merkezi birimlerin varlığı ve bu tür birimlerin veri kabul edilip, olması gerekir sayıldığı bir siyasal ahlak da ulusçuluğun gerekli koşullarından birini sağlamaktadır. Ulusçuluk ancak devletin varlığı bir veri olarak kabul edildiğinde anlam taşımaktadır.

Kısacası Gellner'da ulus olgusu, toplumların belirli tarihsel olgunluk aşamasında ulus devletin himayesi altında şekillenen bir siyasal ve toplumsal örgütlenme biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır. O, ulus olgusunu Avrupa merkezli bir bakış açısı altında ele almış ve "evrensel" bir olgu olarak tasarımlamıştır.

Gellner (1992:28), koşullara bağlı olarak oluşan ancak evrensel olduğu düşünülen ulus kavramına ilişkin iki farklı tanımdan hareket etmektedir:

1. **Ulus Kavramına İlişkin Birinci Durum-Kültürel**: İki insan ancak ve ancak aynı kültürü paylaşıyorlarsa aynı ulustan sayılırlar. Kültür burada bir düşünceler, işaretler, çağrışımlar, davranış ve iletişim biçimleri sistemi anlamına gelmektedir.

2. **Ulus Kavramına İlişkin İkinci Durum-İradi:** İki insan ancak ve ancak birbirlerini aynı ulusun üyesi olarak tanıyorlarsa (kabul ediyorlarsa) aynı ulusa mensup demektirler. Bir başka deyişle, ulusları insanlar yaratmaktadırlar; uluslar insanların kendi inanç, sadakat ve dayanışmalarının ürünüdür. Bir grup insan, bir ülkenin sakinleri veya belirli bir dili konuşan insanlar ancak aynı gruba mensup olmalarından dolayı birbirlerine karşı bazı ortak hak ve görevleri olduğunu kesinlikle kabul ettikleri takdirde bir ulus olabilirler. Onları ulus yapan şey, grubun dışındaki üyelerden kendilerini farklı kılan özellikleri değil, birbirlerini bu şekilde aynı grubun üyeleri olarak tanımış olmalarıdır.

Ulus kavramına ilişkin bu iki tanım da Gellner(1992:28)'a göre ulusçuluğun anlaşılmasında çok önemli bir unsura vurguda bulunmaktadır. Her iki tanım da tek başına yeterli olmamakla birlikte "kültür" kavramının kullanıldığı bağlamsallık açısından önem taşımaktadırlar.

Karmaşık sanayi toplumlarının yapısı içinde merkezi bir eğitim sistemine olan gereklilik kaçınılmazdır ve aslında sanayi toplumlarının çağı "Evrensel Üst Kültür" çağına karşılık gelmektedir.

Sanayi toplumları, tarım toplumlarının aksine, "devamlılık" ve "ilerleme" unsurları üzerinde örgütlenmektedir. Böylesi bir toplumda, toplumun üyesi olan bireyler tarafından üstlenilmesi gereken faaliyetler karmaşık niteliktedir ve belli bir bilgi ve beceri birikimi gerektirmektedir. Bu çerçeve içinde Gellner, sanayi toplumlarında yerine getirilen faaliyetlerin her biri belirli bir uzmanlaşma gerektirmekle birlikte, bu uzmanlaşmanın sağlanabilmesi için asgari düzeyde bir temel standart eğitimin alınmış olmasını gerektirdiğini ileri sürmektedir (Erözden 1997:69).

Dolayısıyla sanayi toplumunun kendini yeniden üretebilmesi, bireylerine bu asgari temel eğitimi verecek bir sistem kurabilmesine bağlıdır ve bu türden bir eğitimin verilebilmesi ancak modern devlet şeklinde örgütlenecek bir siyasi yapılanma ile mümkün olacaktır. Gellner, gerek ulusçuluğun gerekse ulusun doğuş nedenlerini bu gelişimde bulmaktadır.

Bu anlamda ulusçuluk; söz konusu standart eğitimi karşılamak üzere oluşturulan siyasi yapının kültürel açıdan da türdeş olması zorunluluğu sonucu ortaya çıkan ve bu kültürel türdeşliği sağlamayı siyasi bir projeye dönüştüren siyaset akımıdır (Erözden 1997:69).

Ulus ise, bu kültürel türdeşliği ifade etmek üzere ulusçuluk tarafından yoktan var edilen bir kurgudur (Erözden 1997:69).

Ersanlı ve Özdoğan (1992:10)'ın da belirtmiş olukları gibi, Gellner'ın Avrupa merkezci tutumu sadece kuramsal düzeyde kalmamakta, görüşlerinde açık bir Britanya hayranlığı görülmektedir. Britanya İmparatorluğu'nun çöküşünde birinci derecede yöneticilerin zaaflarının etkili olduğunu ileri süren iddialar ortaya koyarken, imparatorluğa karşı çıkan ulusçu akımlara ve İngiliz sömürgelerinde yaşanan uluslaşma olgusuna hiç değinmemektedir.

6.3.2.2.2. Sınıfsal Ayrışma Tezi (Ekonomik Gelişmeye Bağlı)

6.3.2.2.2.1. Eric Hobsbawm

Eric Hobsbawm, ulus-devleti kapitalist ekonomik sistemin belirli bir aşamasındaki unsurlarından biri olarak görmekte ve kapitalizmin 19.yüzyıldaki çehresinin ulus devlet şeklindeki siyasi örgütlenmeyi gerektirdiği varsayımıyla, 19. yüzyıl Avrupa'sında ulus-devletlerin ve ulusçuluk akımlarının ortaya çıkışını olağan bulmaktadır (Erözden 1997: 70).

Erözden(1997:70)'e göre bir tarihçi olarak Hobsbawm, toplumsal gelişmeyle birlikte değişen gelenekleri incelemektedir. Bu incelemesinde Hobsbawm, toplumsal gelişme esnasında, gerçekten "eski" olan geleneklerin yeni koşullara uyarlanmasıyla, tamamen iradi bir biçimde "yaratılan-icat edilen" gelenekler arasında bir ayrıma gitmektedir.

"Gelenek icadı" Hobsbaw'a göre hızlı toplumsal dönüşüm dönemlerinde görülen bir olgudur. Hızlı bir sınai gelişmenin ortaya çıktığı 1870-1914 döneminde de üç tür gelenek icat edildiği gözlenmektedir.

1870-1914 döneminde Hobsbawm'a göre, üç tür gelenek icad edilmiştir.

1.) Somut ya da soyut "toplumsal aidiyet duygusu"nu ve "içsel türdeşliği"ni kuran ya da simgeleyen gelenekler

2.) Kurumları, statüleri ve otorite ilişkilerini kuran ya da meşrulaştıran gelenekler

3.) Toplumsallaşmaya yönelik inanç ve değer sistemlerine ilişkin gelenekler.

(Erözden 1997:70)

Hobsbawm'a göre bu üç tür "yaratılmış" gelenekler içinde en çarpıcı olanı birinci grupta yer almış olanlardır ve hızlı sanayi gelişmelerin olduğu dönemdeki, somut ya da soyut "toplumsal aidiyet duygusu"nu ve "içsel türdeşliği"ni kuran ya da simgeleyen en genel toplumsal kategori "ulus" olarak belirginleşmektedir.

Dolayısıyla Hobsbawm'a göre, hızlı toplumsal dönüşümlerin gündeme geldiği, söz konusu 1870-1914 yılları arasındaki dönemde, sınıfsal toplumsal çatışmaların aşılarak, toplumsal bütünlüğün sağlanabilmesi ve korunabilmesi için "ulus" kategorisi, bu toplumsal bütünlükten yararı olan sınıflarca oluşturulan kurgular olarak ortaya çıkmaktadır. Bu noktada, ulusçuluk toplumsal bütünlüğü korumaya yönelik bir siyasi akım, ulus da toplumsal bölünmüşlükleri aşmak için bu akımın icat ettiği bir kurgu olarak ortaya çıkmaktadır. Başka bir deyişle, Hobsbawm ulusçuluk ideolojisi tarafından tarih çağları boyunca ulusal mevcudiyetin ve birliğin simgesi olarak sunulan çeşitli kurum gelenek ve toplulukların oldukça yeni tarihli "icat"larla oluşturulduğunu ve bu oluşturma işleminin de son derece maddi bir sorun olan toplumsal bütünlüğü sağlamak için gerçekleştirilmiş olduğunu savlamaktadır (Erözden 1997:71).

6.3.2.2.2.2. Benedict Anderson

Anderson, açık bir şekilde, ulusun hayali bir kurgu olduğunu ve modern çağların bir oluşumu olduğunu ileri sürmektedir. Deutsch`un kuramına dünyevi cemaat bilinci etkenini de ekleyerek, Deutsch`un daha çok kurumsal süreçlerle ilgilenen yaklaşımına sosyo-bilişsel bir boyut kazandırmış olan düşünür, ulusçuluğun ortaya çıkışını üç aşamalı bir olgu olarak değerlendirmektedir.

İlk aşama: Birbirine daha sonra bağlanacak olan iki temel gelişmeyi

bünyesinde barındırmaktadır. Ona göre ulus kurgusunun ortaya çıkışında ve ulusun hayal edilebilir hale gelmesinde rol oynayan bu iki temel etken:

1. Zaman kavramındaki evrimle birlikte ortaya çıkan **"eşanlılık"** düşüncesi: Modern çağlarla birlikte, dikey zaman kavramının yanında yatay zaman kavramının da ortaya çıkışına dayanmaktadır. Yatay zaman kavramının ortaya çıkışı ile birlikte, "eşanlılık" fikrinin toplumsal ilişkiler sistemi içerisinde genişlemesi olgusu gündeme gelmiş bulunmaktadır.

2. Kapitalist yayıncılığın ortaya çıkışı ve yaygınlaşmasıdır. Yerel dillerdeki yayınlara ağırlık veren kapitalist yayıncılık üç olgudan etkilenmiştir; a.)Latince olarak kaleme alınan eserlerin gitgide daha karmaşıklaşıp anlaşılmaz hale gelmesi sonucunda okur kaybetmesi; b.)Reform Hareketlerinin tüccar kitle ve kadın nüfus arasında yeni okurar yaratması ve c.)Bazı monarkların halk dillerini devlet dili olarak seçmeleri olgularından yararlanarak gelişmiş ve aynı zamanda dilde belli bir standartlaşma sağlamıştır (Erözden 1997:15).

Anderson'a göre, Kapitalist yayıncılık ile eşanlılık düşüncesinin birleşimi, köy, kasaba ya da şehir gibi somut sayılabilecek yerleşim birimlerindeki toplumların daha da ötesine geçen, boyut olarak bu toplumları kat kat aşan toplumların da bir bütün oluşturur halde tasavvur edilebilir hale gelmesine yol açabilmiştir.

Anderson (1995:21)'e göre, gerçekte, yüzyüze temasın geçerli olduğu ilkel köyler dışındaki bütün cemaatler (hatta onlar bile), hayal edilmişlerdir. Bu anlamda hayal edilmiş, edilmedikleri noktasında değil, cemaatlerin, hayal ediliş tarzlarına göre ayrıştırılmaları daha yerinde bir yaklaşım oluşturmaktadır.

Bireylerin, sosyolojik anlamda "grup" oluşturmaktan ziyade aynı ortak uyarıcı olarak, ulus formunda bir aidiyet duygusuna, yanıt veren bir "kitle" haline gelmelerinde, kapitalist yayıncılığın büyük etkisi bulunmaktadır.

Bireylerin, kendileriyle "eşanlı" olarak aynı gazeteleri ya da romanları okuduklarını bildikleri diğer bireylerle kendilerini bir bütün olarak düşünerek onlarla aynı toplumun üyesi olduklarını ve toplumsal açıdan bir bütünlük

oluşturduklarının bilincine varmalarında bu etki belirginlik kazanmaktadır (Erözden 1997:71).

İkinci Aşama: Ulusçuluğun ortaya çıkışında ikinci önemli düşünce **"anavatan"** düşüncesinin belirmesidir.

Bu düşünce ilk olarak Avrupa Devletleri`nin Amerika kıtasındaki kolonilerinde ortaya çıkmış, "bir idari birim olarak uzun süredir varolma" etkeni bu süreçte etkili olmuştur (Anderson 1995:69).

Amerika kıtasında gündeme gelen "anavatan" düşüncesinin ortaya çıkış süreci Anderson`a göre, bu idari birimlerin elit kesimlerinden bir bölümünü oluşturan idari personelin bilinç düzeyindeki gelişmeye bağlı olarak şekillenmiştir. Sömürge bürokrasisinin, Anderson`a göre, koloniye daha önce yerleşmiş bulunan Avrupalılar arasından devşiriliyor olması ve bunların sadece bulundukları bölgede belirli mevkiye kadar yükselebiliyor olmaları, birsüre sonra bulundukları koloniye ilişkin olarak bu kişilerin hayali bir bütünlük atfetmeleri sonucunu doğurmuştur. Bu bütünlüğün pekişmesinde standart bir devlet dilinin oluşmaya başlaması (Anderson 1995:72) ve koloni dışındaki memurların, bu bölgelere atanmalarının önünün kesilmiş olması etkili olmuştur (Anderson 1995:73).

6.4.Ulusçuluk-Milliyetçilik Kuramlarına Genel Bir Bakış

Milliyetçilik kuramlarına ilişkin olarak geliştirilmiş sınıflandırmalardan biri, milliyetçilik kuramlarını özcü (essentialist) ve yapılanmacı (constructivist) olarak ikiye ayıran yaklaşımdır:

6.4.1. Özcü Kuramlar

> "Özcülük, bir topluluktaki çeşitliliğin o topluluğu tanımladığı düşünülen tek bir özelliğe indirgenmesidir. Bu tanımlayıcı öz o topluluğun en önemli niteliği olarak görülür. Genellikle söz konusu "öz" ün vazgeçilmez olduğuna ve doğa tarafından verildiğine inanılır. Farklı özlere sahip kültürel kategorilerin gerçekten varolan ve kolaylıkla belirlenebilir, ilk görüşte tanınabilir insan topluluklarına tekamül ettiği varsayılır. Daha şaşırtıcı olanıysa, her kategorinin –örneğin Almanların, kadınların, siyahların ya da eşcinsellerin- yalnızca bu özelliğe bakılarak anlaşılabileceği düşüncesidir. Bu özelliğin diğerleriyle nasıl etkileşime

girdiği önemsenmez" (Calhoun (1997:19)`dan aktaran Özkırımlı 2000:248).

Özcü bakış açısına göre, bireylerin; tek cinsiyetleri olmasına benzer bir şekilde tek bir milliyetleri vardır. Birbirlerinden kesin çizgilerle ayrılmış etnisite, toplumsal cinsiyet, ırk vb gibi kimlik kategorileri bireyin farlı yönlerini yansıtmaktadır. Dolayısıyla aynı birey her kategoriye göre farklı tanımlanabilir. Bireysel kimliğin parçaları olarak görülebilecek bu kategoriler arasında geçişme yoktur.

6.4.2. Yapılanmacı Milliyetçi Kuramları

Bu yaklaşıma göre; toplumsal kültürü oluşturan gelenek, dil, din gibi öğelere yüklenen anlamlar ve verilen değerler, değişen koşullara göre sürekli yeniden tanımlanmaktadır. Toplumsal hayata yön veren koşullar değiştikçe, topluluğun anlam/değer sistemleri de değişecek, yeni koşullara uyumlu hale getirilecektir. Buna göre etnik topluluğun üyeliği verili ve değişmez ölçütlere bağlı değildir; o topluluğun üyeleri tarafından belirlenir ve zaman içinde değişiklik gösterir.

Modernist olarak adlandırılan kuramcıları birleştiren temel nokta burasıdır. Bu kategoriye dahil edilen kuramcılar değişen ekonomik, siyasi ya da toplumsal koşulların etkisiyle milleti kurgulamanın, icat ya da hayal etmenin mümkün ve zorunlu hale geldiğini iddia etmişlerdir. Bununla beraber ağırlık verdikleri dönüşüm ve bu dönüşüme yol açan etkenler birbirlerinden çok farklıdır:

Hobsbawn; eski siyasi örgütlenme biçimlerinin yetersiz kalmaları ve yenilerinin üretilmesi gerekliliğini

Nairn; dengesiz kalkınmayı ve eski siyasi örgütlenme biçimlerinin yetersiz kalmaları ve yenilerinin üretilmesi gerekliliğini

Hechter; iç sömürü sitemini ve eski siyasi örgütlenme biçimlerinin yetersiz kalmaları ve yenilerinin üretilmesi gerekliliğini

Breuilly; modern devletin kurulmasını ve eski siyasi örgütlenme biçimlerinin yetersiz kalmaları ve yenilerinin üretilmesi gerekliliğini

Gellner; endüstrileşmeyi ve eski siyasi örgütlenme biçimlerinin yetersiz

kalmaları ve yenilerinin üretilmesi gerekliliğini

Anderson; zaman anlayışındaki değişimden kapitalist yayıncılığa kadar bir dizi etkeni ve eski siyasi örgütlenme biçimlerinin yetersiz kalmaları ve yenilerinin üretilmesi gerekliliğini ön plana çıkarır.

Kuramlardaki değişmeyen tek şey, toplumsal düzende ciddi değişikliklere yol açan gelişmeler yaşanması ve toplulukların, bilinçli ya da bilinçsiz, bu değişime ayak uydurmak zorunda kalmalarıdır (Özkırımlı 1999:249).

6.4.3. Genel Değerlendirme

Günümüzde milletlerin ortaya çıkışının modernizm projesiyle yakından ilgili bir olgu olduğu genel kabul gören bir görüş haline gelmiştir.

Bu görüşe temel olan, sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasal dönüşümlerin yanında, modernleşme süreci ile birlikte "ulusal kimlik"lere yüklenen, yerine getirmesi beklenen bazı fonksiyonların da bu yorumlarda etkili olduğu görülmektedir.

Özellikle, kalkınma teorileri açısından modernleşme süreçlerine ve ulus devletin fonksiyonları konusunda ileri sürülen görüşlerde, gelenekten ve modern öncesi kurumların etkisinden bağımsızlaşmayı öneren belirli sayıtlıların olduğu bilinmektedir.

Batı-dışı toplumları için önem taşıyan, modernleşmenin ancak "gelenekselliken arınma" yolu ile sağlanabilecek bir süreç olarak değerlendirilmesi eğilimi, "ulusal kimlik"lere bu çerçevede yüklenen bu fonksiyonla da ilgili görünmektedir.

Buna göre, Mackenzie (Schlesinger 1994:267)'nin dört kültürel kimlik biçiminden ilk ikisine karşılık gelen, etnisite ve din, pre-modern kimliklerin oluşmuna katkıda bulunmaktadır ve modernizmin rasyonalitesinin kendisini göstermesinin beklendiği kültürel kimlik biçimi ise "ulusal kimlik"lerdir. Ulusal kimlikler bu anlamda, pre-modern kimliklerin çözülmesine yol açacak ve modernleşmenin ilerleyen aşamalarında da bu söz konusu kimliklerin eriyip modern topluma asimile olmaları beklenmektedir (Kerestecioğlu 2001).

"Ya, ya da" mantığını içeren bu türden bir fonksiyon beklentisi, bilindiği gibi modenliğin ilereleyen aşamalarına rağmen pek de sağlanabilmiş görünmemektedir. Bunun nedeni ise, sosyo-kültürel yapıdaki kodları kendisine eklemlemeyi başanamamış bir üst kimlik entegrasyonunun, sonuçta varolmasına izin vermediği kimliklerin kodlarıyla yüzleşmek zorunda olacağı gerçeğinden kaynaklanmaktadır.

Smith(1994:35)'in de ifade etmiş olduğu gibi, milli kimliğin siyaseten en belirgin işlevi (gerçekte), milete özgü kişilik ve değerleri tanımlayan ve halkın kadim gelenek ve adetlerini yansıtan, ortak yasal hakların ve yasal kurumların görevlerinin meşrulaştırıcısı olmasıdır.

Habermas(2002:23)' da benzer bir biçimde ulusun iki yüzü olduğunu ifade etmektedir. Ona göre, ulus, eşitlikçi hukuk toplumunun evrenselciliği ile tarihsel ortak yazgılara sahip bir toplumun bölgeciliği ikilemini taşımaktadır.

Benhabib(2002: 123) ise bu ikilemin, "Cumhuriyetçi erdem" ve "yurttaşlık erdemi" arasındaki antagonistik, "kamusal uzam" düşüncesine karşılık geldiğini ifade etmektedir.

Milletlerin ilk çağlardan beri bugün oldukları şekliyle varoldukları fikrine de artık pek az araştırmacı katılmaktadır.

Milletleri oluşturan temel unsurlar olarak kabul edilen faktörler (ortak geçmiş, dil, din, toprak, gelenekler, görenekler vs), bir milletin oluşumunda farklı bileşimler ve kombinasyonlarla, tarihsel-kültürel ve siyasi bir gerçekliğe bürünmektedir. Bu unsurların bir millet inşası için bir araya gelmeleri ya da bir erk tarafından getirilebilmeleri süreci, tarihsel faktörlerce şekillenen bir özgünlük ortaya koyabilmektedir.

Bu anlamda bu gün millet olma vasfına sahip devletlerin, bir millet olarak ortaya çıkmaları göreceli olarak modernizm ile bağlantılandırılmış ve son birkaç yüz yıl içinde şekillenmiştir.

Smith`in bu noktadaki yaklaşımları milliyetçi kuramlar açısından önem taşımaktadır. O`na göre milliyetçilik modern dönemlere ait bir kavramsallaştırmadır ancak "rastlantısal" değildir. Her milliyetçilik "belirli" milli

geleneklerin çerçevesinde şekillenir. Milliyetçiliğe yön veren bir milli/etnik öz bulunmaktadır.

Özcülük, Simith`in tipolojisindeki, ilkçilerle, etno-sembolcülerin kesiştikleri noktayı ifade etmektedir ki çok yönlü hermeneutik bir yaklaşım açısından değerlendirildiğinde Smith'in bu yaklaşımında haklılık payı olduğu düşünülmektedir.

Özkırımlı (1999) ve Habermas (2002b)`nin de belirtmiş oldukları gibi tarihsel süreç içinde milliyetçiliklerin gündeme gelmesinde en etkili olmuş faktörlerden biri, devletlerin kurulması ve genellikle de milletlerin bir "devlet" tarafından kurulması olgusudur.

Modernist araştırmacıların öne sürmüş oldukları savların çoğu bugün, etno-sembolcülerin eleştirilerine rağmen hala geçerlilikleri sürdürmektedir. Milletler milliyetçilikler çağının bir ürünü olarak karşımıza çıkmaktadırlar.

Etnik toplulukların eskiden de varoldukları açıktır ancak önemli olan nokta, bu etnik topluluklarla günümüzün milletleri arasında ne kadar benzerlikler bulunduğu noktasıdır.

Üzerinde herkesin hem fikir olabileceği bir etnik kimlik tanımının olmaması sebebiyle, günümüzde ulus devletler içinde yaşayan bireylerin, bir yandan hangi etnik topluluktan olduklarına, diğer yandan bu seçimlerinde benimsemiş oldukları etnik kimlik tanımına karar vermelerinin gerekeceği bir süreç içinde olduğumuzu ileri süren yaklaşımlar gündeme gelmektedir.

Üzerinde kesin yargıda bulunulamayan bu türden bir kimlik inşasının; anlam, sembol ve temsil biçimlerinin üretilmesi açısından, sosyalizasyon süreçlerinin önem taşıdığı düşünülmektedir. Kültürel-siyasi bir topluluk olarak ulus-devletlerin eğitim politikalarının da bu anlamda özel bir önemi bulunmaktadır.

Fransız kimliğinin, globalleşme süreçleri ile birlikte tartışılmaya başlandığı süreçte, Taguieff (1998), Fransa`da yurttaşlığın, çok kültürlü, çok etnili ya da cemaatçi yaklaşımlara karşın bir türlü gayri milli bir nitelik almamasını, toplumsallaşma ve "kültürlenme" süreçlerinde her hangi bir kesintinin

gerçekleşmemesine bağlamaktadır.

Taguieff (1998:113)`e göre, Fransa`da bu süreçte eğitim sistemi kültürel bütünleşme işlevini görmeye devam ederken, siyasi etkinlik ise geleneksel (bir partide çalışmak) ya da çağdaş (insani yardım ya da dayanışma derneklerinde çalışmak gibi) ulusal yurttaşlık öğrenimini teşvik etmeyi sürdürmüştür.

Çok yönlü hermeneutik stratejilerin uygulayıcısı olmasında Fransa iyi bir örnek teşkil etmektedir. Hem ulusal kalmak istediğini hem de "eş zamanlı" olarak küreselleşmenin bölgesel ittifaklar içindeki önemli bir aktörü olmak istediğini, "Avrupa Birliği Anayasası'nın" halk oylamasına açıldığı 29 Mayıs 2005 tarihinde, anayasanın bu tarihteki haline "hayır" diyerek ortaya koymuş olmaktadır.

Sivil toplumun bu noktada Fransa'da ulusal aidiyetler açısından önemli bir gelenek oluşturmuş olduğunu söylemek mümkün görünmektedir.

BÖLÜM VI

ÜST KİMLİK ENTEGRASYONU PROJESİ OLARAK TÜRK ULUSAL KİMLİĞİ

Bir üst kimlik entegrasyonunun en genel anlamda, eklemlenebileceği kollektif kimlik örüntüleri entegrasyonları, Mackezie (Schlesinger 1994:267)'nin sınıflandırması göz önünde bulundurulacak olursa;

1.Irk 2. Din 3. Sınıf 4.Ulus ...şeklinde ayrıştırılabilir.

Bu çerçeve içinde bir "üst kimlik entegrasyonu", uluslaşma formülasyonu içinde, Cumhuriyet'in kuruluş yıllarından itibaren iki temel eğilimin varlığından söz edilebilir: **Birinci eğilim üst kimlik entegrasyonu olarak ulusun, hem vatandaşlığın hem de Türk kimliğinin etno-kültürel ve seküler inşasını içerecek olmasına yöneliktir. Birinci eğilimin**, çok anlamlılığına sebep olan ve üst kimlik entegrasyonunda bulanık bir mantıkla birbirine entegre edilen etkenler iki ayrı süreci içermektedir.

1. TÜRK KİMLİĞİ'nin sosyo-politik açıdan etno-kültürel inşası
2. TÜRK VATANDAŞLIĞI'nın inşası

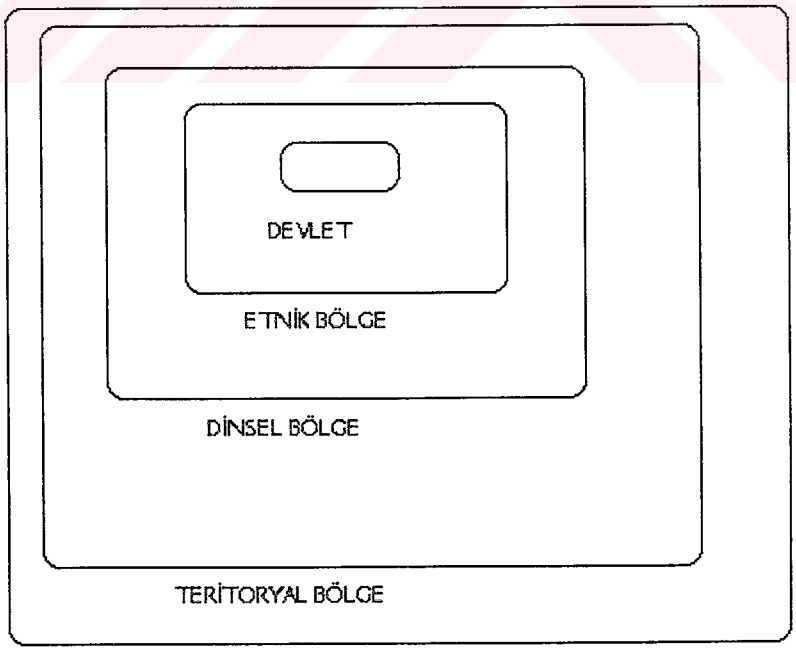

ATATÜRK DÖNEMİ' NDE TÜRK MİLLİYETÇİLİĞİ

(Çağaptay 2002:237'den tablolaştırılmıştır)

Atatürk Dönemi'nde Türk Milliyetçiliği'nin tek merkezli üç bölgeye ayrıldığı yolundaki görüşler; eş zamanlı olarak hem etno-kültürel bir proje olarak "Türk"lüğün hem de "Türkiye Cumhuriyet'i Vatandaşlığı"nın geliştirilmesi yolundaki politikaların bir arada uygulamaya koyulmuş olabileceğini göz ardı etme eğilimindedirler. Her üç bölgeyi de kapsayan alan "Türkiye Cumhuriyet'i vatandaşlığının tanımının geliştirildiği alandır.

İkinci eğilim üst kimlik entegrasyonu olarak ulusal kimliğin hem laikliği hem de dinin fonksiyonelliğinden yararlanmayı eş zamanlı içerecek bir "üst kodlayıcı" olarak inşasını içermektedir. İkinci eğilimin, çok anlamlılığına ve üst kimlik entegrasyonuna bulanık bir mantıkla entegre edilen etkenlere ilişkin süreçler ise:

1. Laikliğin inşası: dinin üst kimlik kodlayıcısı olma konumundan, kamu alanından özel alana ait bir aidiyet bileşeni haline getirilmesi
2. Bütünleştirici bir kolektif kimlik örüntüsü olarak "dinin fonksiyonlarından" yararlanılmasını içeren, dinin kodlarını kendine eklemleme çabasında olan sekülerleşme süreçlerini içermektedir.

Kuruluş Dönemi "Üst kimlik Entegrasyonu" içerisinde bu anlamda, özellikle çok anlamlı ve "bulanık bir mantıkla" üst kimliğe eklemlenen, ulusal olan boyutun kodları tarafından şekillenmesi beklenen iki temel kolektif kimlik örüntüsü bulunmaktadır:

1. Etnisite (farklı vurgularla biyolojik olandan temelde kültürel olana doğru evrilen)
2. Din

Etnisite ve din'in bulanık bir mantıkla "üst kimlik entegrasyonu" olarak ulus kimliği içinde kodlanması, kollektif bir aidiyet biçimi olarak "ulus" unda çok anlamlılığına karşılık gelmektedir.

Üst kimlik kodlayıcısı olarak uzunca bir dönem "din" in oynamış olduğu rollerin, bu ulus anlayışı ile yer değiştirebilmesi yönündeki "hegemonik" bir mücadeleye dayanan çabalar, Cumhuriyet'in kuruluş dönemi felsefesinin anlaşılması açısından önem taşımaktadır.

Tural(1992:80)`a göre Türk kültürel kimliğini oluşturan beş ana kaynak bulunmaktadır: 1. Tarih içinden süzülüp gelen, tabii gelişmelerle şekillenen gelenek ve göreneklerimizin yol açtığı değer, norm ve sosyal kontrol unsurları 2. Dini hayatımızın, inançlarımızın sebep olduğu değer, norm ve sosyal kontrol unsurları 3. Alay edilme, gülünç düşme korkusunun doğurduğu, değer, norm ve sosyal kontrol unsurları 4. Kanun, tüzük, yönetmeliklerin (yazılı hukukun) telkin ettiği değer, norm ve sosyal kontrol unsurları. 5. Kendi kültürümüzün dışından gelen, bazen iktibas ettiğimiz, bazen bünyemize uygun hale getirmeyi, belli bir oranda becerdiğimiz değer, norm ve sosyal kontrol unsurları. Bu beş kaynaktan gelen değerler, normlar ve sosyal denetim mekanizmaları Tural`a göre, Türk ve Müslüman kimliğini oluşturan ve kişileri toplumla ahenkli bir hale getirmeye çalışan mekanizmalara işaret etmektedir.

Bir "üst kimlik entegrasyonu" olarak "ulus"un tesis edilmesi, onun bir üst kodlayıcı olarak, diğer kollektif kimlik örüntülerini kendisine eklemleyebilmesi ve bulanık bir mantıkla ve çok yönlü yorumsamacı rizom modeli ile diğer örüntüleşmiş kollektif kimlik örüntülerinin bağlamsal olarak hiyerarşik açıdan tasniflerini ve söylem yüzeyi oluşturacakları alanların sınırlarını belirleme işlevi görebilmesini sağlamaktadır.

Kemalist projenin bu türden bir "söylem yüzeyi" oluşturabilmiş olmasının en önemli nedeni, bu çok anlamlılık ve bağlamsal tasnif yapabilme iktidarına dayanmaktadır.

Milli mücadele ve Cumhuriyet'in ilanı (siyasi bağımsızlık), ulus devlet ve laikleştirici reformlar (çağdaşlaşma-batılılaşma) ve yeni etno-seküler ulusal bir kimliğin (yeni ulusal kollektif kimlik), inşası süreçleri, Kemalist Ulus inşa sürecine damgasını vurmuştur (Yıldız 2001:297).

Kemalist ulus inşa sürecinin halk içindeki bölünmeleri, sosyal, bölgesel ve siyasi açılardan bütünleştirmeye dönük bir politikası bulunmaktadır ve Wiatre'ın belirtiği gibi, ulus inşa modellerinin bir sentezini temsil eder. Ayrıca, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra gerçekleşmiş olması onu liberal modellerle yaklaştırırken, 1930'lar dönemine damgasını vuran "integral" ulusçuluklarla da

aynı dönemi paylaştığından, etnisist unsurlara yönelik eğilimlerinden bahsetmek mümkün görünmektedir (Yıldız 1991: 292-294).

Bununla beraber, Ortaylı (1998:6)'nın da ifade etmiş olduğu gibi, Türkiye' de de İslam milli kimlik seçiminin önemli bir öğesidir ve etnik karışma da bu din içinde kolay olmaktadır. Ama bu duruma birçok ülkede rastlanmamakta, dil dışında dini özdeşleşme önemli bir yer teşkil etmemektedir.

Karpat (1996:47)' a göre, milliyetçi fikirleri yaymak ve nihayet Osmanlı İmparatorluğu' nu bir Türk devleti haline getirmek maksadıyla, 1911'de Türk Yurdu ve 1912'de Türk Ocakları teşkilatları meydana getirilmiş, Sarınay (2004:375)' in ifadesiyle Türk Ocakları'nın aydın kadrosu, daha başlangıcından itibaren Türkçülüğü, kültürel bir çerçevede değerlendirmişler, millet tanımında ırkçı teorilere itibar etmemişlerdir.

Özetle, Kuruluş Döneminin, Kemalist "üst kimlik entegrasyonu" bileşenlerinin oluşturduğu söylem yüzeyi, aşırı radikal milliyetçi-ırkçı bir Türkçülüğün, "kodlayıcı bir üst kimlik" unsuru haline gelmesine imkan vermediği gibi, "din unsurunun" da tamamen laiklik adına ortadan kaldırılması gibi bir tercihe dönüşmemiş, bir "üst kimlik kodlayıcısı" olarak konumu değiştirilmeye, üst kimlik entegrasyonu olarak etno-kültürel ve laik bir modele eklemlenmeye çalışılmıştır.

6.1. Ulusal Kimlik Entegrasyonuna Temel Teşkil Eden Önemli Tipolojiler

Osmanlı Devleti Adamları, Fransız İhtilali sonucu yayılmaya başlayan ideolojik vasıflı milliyetçilik cereyanının etkilerini önceleri Batı içi bir problem olarak görmüşlerdir. Ancak çok geçmeden 19.yüzyıl dünyasında büyük değişiklikler yaratacak olan milliyetçiliğin gücünü, baş göstermeye başlayan iç isyanlarla, yavaş yavaş anlamaya başlamışlardır (Sarınay 2004:16).

Osmanlı'daki "millet sistemi" olarak anılan mekanizma ile Batılı "nationalism" akımlarının dile çevrilişindeki "milliyetçilik" tercihi arasında daha sonraki gelişmelere de temel olacak ilginç bir birliktelik oluşturulmuş olmaktadır. Dinsel cemaatlere dayanan entegrasyon sisteminin, etni ile olan birlikteliğine

işaret edecek bu çok anlamlılık, daha sonraki stratejiler içinde önem taşıyacaktır.

Sarınay (2004: 17)'ın da ifade etmiş olduğu gibi, çok milletli Osmanlı düzenini oluşturan mekanizma "millet sistemi" olarak anılmaktaydı ancak buradaki millet tabiri etnik değil, dini grupları belirtmek için, cemaat karşılığı olarak kullanılmaktaydı. Dolayısıyla Batıdan gelen "milliyetçilik" akımı, Osmanlı'nın kendi içindeki çeşitli unsurları yönetmek için kullandığı, dini cemaat tasnifine dayanan sistemin fonksiyonlarının bir süre sonra bozulmasına sebep olacaktır.

Bu anlamda, Türkçülerin kendilerini milliyetçi olarak nitelemeleri (ancak tarihsel bakımdan bu türden bir çağrışımı da içerecek şekilde), millet denilince Türk Milletinin" anlaşılması, bizatihi millet kelimesinin batılı "nation"u ifade eden bir deyim haline gelmesi, Sarınay(2004:24)ın da ifade etmiş olduğu gibi daha sonraki dönemde batı tesiriyle gerçekleşecek bir süreçtir.

Bu dönemden itibaren Osmanlı'nın bekasının korunması için, daha sonra özelde Cumhuriyet'in Kuruluş döneminin ve genel anlamda da Kemalist "üst kimlik entegrasyonu" projesinin düşünsel çerçevelerini oluşturan çeşitli stratejilerin gündeme geldiğine tanık olunmuştur.

Üst Kimlik Entegrasyonunda Etkili Modeller	
Yusuf Akçura	**Ziya Gökalp**
Osmanlıcılık İslamcılık Türkçülük	Türkleşmek İslamlaşmak Muâsırlaşmak

19.yüzyıldan beri, temel amaçları devletin bekasını sağlamak olan üç temel politik ve kültürel kimliğin varlığından söz edilebilir:

-Osmanlıcılar

-İslamcılar

-Türkçüler (İnanç 2003:185)

Yusuf Akçura'nın "Üç Tarz-ı Siyaset" isimli makalesini temel alan bu üç politik kültürel kimliğin temel aldığı stratejiler, Akçura(1991)'nın ifadeleriyle şu şekilde özetlenebilir:

1. Osmanlıcılık: "Osmanlı Hükümeti'ne tabi muhtelif milletleri temsil ederek ve birleştirerek bir Osmanlı milleti vücuda getirmek" (Akçura: 1991:19)
2. İslamcılık: "Hilafet hakkının Osmanlı Devleti hükümdarlarında olmasından faydalanarak, bütün İslamları söz konusu hükümetin idaresinde siyaseten birleştirmek" (Akçura 1991:19)
3. Türkçülük: "Irka dayanan siyasi bir Türk Milleti teşkil etmek" (Akçura 1991:19)

Eraslan (1994:39)'a göre, son yüzeli yıllık mazimize baktığımızda, Osmanlıcılık ile –Tanzimat ve Islahat Fermanı Devirleri- başladığını, İslamcılık ile -1882/1908- devam ettiğini, daha sonra da bu iki fikrin harmanladığı ancak fikir sahasına Türkçülüğün çıktığı bir süreç gözlemlenmektedir.

Osmanlıcılık, Tanzimat liderleri ve aydınları tarafından, Osmanlı vatanı ve Osmanlı hanedanına bağlılık temeli üzerinde bir Osmanlı milleti yaratmak amacıyla ortaya konulmuş, Genç Osmanlılar tarafından bir ideoloji olarak geliştirilmiştir. Bu anlamda onların amacının, çeşitli din ve milliyetlere mensup grupları eşit siyasi haklara sahip, ortak bir vatan mefhumu etrafında meşruti bir idare altında yaşatmak olduğu görülmektedir (Sarınay 2004:19).

Osmanlı içindeki tüm unsurların, merkezi devletin eşit haklara sahip vatandaşları olarak bir üst kimlik entegrasyonu olarak "Osmanlıcılık" içinde kodlanmalarını hedefleyen bu türden bir strateji, daha önce Türkçe'de kullanılan, "vatan" kavramının, bir kişinin doğduğu ya da ikamet ettiği yer anlamına geliyor olması bakımından batı tipi bir vatan, batı tipi bir teritoryal alanı çağrıştırdığı düşünülebilir. 1839 ve 1856 yıllarındaki fermanlarla Osmanlı vatandaşlığının sağlanması yolunda girişimlerde bulunulduğunu bu anlamda söylemek mümkün görünmektedir (bkz. Sarınay 2004:19)

Osmanlının, kendi içindeki etnik açıdan farklı unsurların devlete bağlılığını sağlayan unsur olarak İslam'a yüklediği kodlar ile, Eraslan (1994:44)'a göre, Atatürk'ün, Türkçülük politikasının hemen yanı başında bulunan bütünleştirici unsur olarak İslam'a yüklediği kodlar arasında benzerlikler bulunmaktadır.

Bu çerçeve içinde, Osmanlı'dan devralınan asker-bürokrat kadroların yönlendirdiği Türk Ulusçuluğu'nun dinamiklerinin, salt batılı evrensel standartlara ulaşma çabası olarak "Batılı Modernleşme Süreçleri"nin kodlarıyla okunması mümkün olmadığı gibi, salt toplumsal bağlamı önemsemeksizin "tepeden yapılmış" bir proje olarak okumak da yetersiz kalmaktadır. Doğulu bir toplumun Batılı bir toplum olması tercihinden çok, hem doğulu hem de batılı olabilme projesinin bu anlamda birçok müphemlik ve stratejik çok anlamlılıkları barındırdığı görülmektedir.

Ziya Gökalp 1918 yılında *"Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak"* adlı çalışmasında, üç ayrı politik kültürel kimliğin tasnifini yapmakta ve birbirleriyle çatışma halinde bulunan bu kimliklerin nasıl bir araya getirilebileceği konusu ile ilgilenmektedir. Gökalp'in 1924'lerde yazdığı *"Türkçülüğün Esasları"* adlı yapıtında ise, özellikle ulus ve ulusal devlet kavramlarıyla ilgilendiği, buna karşın, Batılılaşma ve İslamcılık akımlarına pek değinmediği görülmektedir (Bek 2004: 18)

Bununla birlikte, *"Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak"* başlıklı çalışmasının son paragrafında da görülebileceği gibi, Gökalp (2004:108)'in ulusçuluk anlayışı, bir üst kimlik entegrasyonu olarak ulusal kimliğe İslamcılığı eklemleme teşebbüsünün en belirginlik kazandığı görüşlerden birine karşılık gelmektedir.

Ona göre,

> ....Ulusçuluk silahının, bundan böyle ancak İslamların lehinde kullanılabileceğini söylemiştik. Çünkü ulusallık düşüncesi, bağımlı bir kavmin bağımlılıktan kurtulması için kullanılan bir silahtır. Artık İslam hükümetlerinin yönetimi altında Müslüman olmayan kavimler kalmadı. Oysa, bugün Müslüman kavimlerin çoğu bağımlı ve tutsaktır. İslam kavimler arasında ise egemenlik ve bağımlılık bağları olmadığı için ulusçuluk düşüncesi İslamlar arasında ayrılığa yol açamaz; tam tersine, ulusçuluk düşüncesi güçlendikçe, İslam ümmetçiliği düşüncesi de o oranda kültürleneceği için, var olan kültürü sağlamlaştıracaktır"
>
> (Gökalp 2004:109)

6.2. Bir Üst Kimlik Entegrasyonunun Düşünümsellik Taşıyan Boyutları: Ulus İnşası

II. Meşrutiyet Dönemi'nden itibaren Batı'nın kurumları, teknolojisi ve ulusçuluk akımları karşısında, "Devletin bekası"nın sağlanabilmesi çabalarının "Türk Modernleşmesi" olarak adlandırılan süreçlerin temel eğilimini oluşturduğu görülmektedir.

Bu eğilim, "üst kimlik" entegrasyonunun tarihsel-kültürel açıdan daha önceden örüntüleşmiş, kollektif kimlik örüntülerinin kodlarının, "bir üst kimliğe" eklemlenmesi sürecinde, söz konusu kodları dönüştürmek ancak "örüntünün" kendisinin de ortadan kalkmasına sebep olacak keskinliğe ulaşmaksızın, bağlama göre "ön plana" çıkarılması gerekli olabilecek unsurlar olarak görülüp; sosyo-kültürel yapıda yer almalarına izin vermek stratejisi olarak yorumlanmalıdır.

Mustafa Kemal Atatürk (1989:20), Türk ulusunun kuruluşunda etkisi görülen doğal ve tarihsel olguları şu şekilde sınıflandırmaktadır:

1. Siyasal varlıkta birlik
2. Dil birliği
3. Yurt birliği
4. Soy ve köken birliği
5. Tarihsel yakınlık
6. Ahlaksal yakınlık

Kollektif bir aidiyet biçimi olarak ulus "üst kimlik entegrasyonu"nun oluşumunda, toplumsal yaşam alanındaki diğer örüntüleşmiş kollektif kimlik entegrasyonlarının da farklı ölçülerde oluşturucu unsuru olan bu kriterlerin, özellikle din ve etniklik kategorilerine yönelik bir düşünümsellikle, onların kodlarının yerine ikame edilecek kodları üreteceklerinin beklendiği düşünülmektedir.

Bu anlamda "üst kimlik" entegrasyonunun kuruluş ilkelerinin Öğün (1998:32)'ün de belirtmiş olduğu gibi bir ödev ahlakı ile dinin kodlamalarından arındırılmış bir nitelik taşıdığını söylemek mümkün görünmektedir.

"Üst kimlik entegrasyonu"nun, sosyo-politik bir proje olma niteliğini ön plana çıkaran bu yaklaşımın, "hakim millet=Müslüman" olma kodlaması sebebiyle, kültürel açıdan dinin kendisi ile ilgili bir sorunu bulunmamakta, bir başka deyişle, onu fonksiyonel görmektedir.

Osmanlıcılık ideolojisi kapsamında, tüm unsurlara sağlanan eşit vatandaşlık statüsünün ardından ortaya çıkan problemlere yanıt arayışlarında, dini mensubiyet, milliyetçilik akımlarının etkisiyle uyanış halinde olan ve kaybedileceği ayan beyan belli olmuş olan etnik unsurlardan arta kalan, Müslüman unsurların (bkz Sarınay 2004:20) bir araya getirilmesinde, "bütünleştirici" bir unsur olarak görülmüştür.

Bu noktada, Türkdoğan (1993)'ın ifade etmiş olduğu gibi "Milletleşme" ile "Ümmetleşme" arasında bir zıtlaşma değil aksine bir bütünleşme vardır ve Ziya Gökalp'de aynı görüşü savunmuş bir düşünür olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu bütünleşmenin, ulusal söylem evreninin inşası açısından önemli bir boyutu; dînin kodlamalarının bir "üst kimlik entegrasyonu" olmaktan çıkarılıp, "ulusal kimliğin" kodlarına eklemlenebilip eklemlenemeyeceği sorunu tarafından şekillenmektedir.

1923 ve 1925 yılları arasında Cumhuriyet'in temel prensipleri olarak belirlenen, milliyetçilik, laiklik ve halkçılık ilkeleri arasından Karpat (1996:62)' ın da ifade etmiş olduğu gibi milliyetçilik rejimin temeli sayılmıştır.

Bununla beraber "üst kimlik entegrasyonu" ve bir üst kodlayıcı vazifesi görevi görecek olan "milliyetçiliğin" laiklik ilkesi ile eklenmişi bir anda gerçekleşmemiş, halkçılık ve dinin birleştirici etkisi üzerinden, vatandaşlık kodlarının oluşturulması hedeflenmiş görünmektedir.

Karpat (1996:64)'ın da ifade etmiş olduğu gibi halkçılığın "sınıf mücadelelerini" önleyecek bir ilke olma niteliği bulunmaktaydı.

Ayrıca, Cumhuriyet'in din kurumuna bakış açısında onu tamamen tasfiye etme çabasının değil, hem modern hem de Ulusal olan bir İslam yorumunu inşa etme gayreti bulunduğunu söylemek bu açıdan mümkün görünmektedir.

Bu çerçeve içinde "ulusal kimlik" söyleminin bu kuruluş dönemi açısından, dayanmış olduğu temel söylemsel stratejiler şu şekilde özetlenebilir:

1. Üst kimlik entegrasyonu olarak ulusal içinde ümmetin, hem etno-kültürel millet kavramına hem de teritoryal sivil olana eklemlenmesi; Ümmet kavramının birleştirici kodlarının, hem etno-kültürel olanın, hem de teritoryal bir vatandaşlığın kurucu unsuru olarak kodlanması
2. Üst kimlik entegrasyonu olarak ulusal olanın teritoryal ve sivil olan ile etno kültürel ve jenealojik olana eş zamanlı olarak eklemlenmesi: millet kavramının kodlarının hem etno-kültürel bir milliyetçiliğin, hem de teritoryal bir vatandaşlığın bir aradalığını içerecek bir çok anlamlılıkla kodlanması
3. Bu eklemlenmeleri, dengeleyebilecek Batılı üst yapı kurumlarının, sivil alana "Çağdaşlaşma" olarak sunulması; ve çok anlamlılıkları gerektiğinde idare edebilecek, hukuksal düzenlemelerin dışarıdan getirilmesi; Batıya karşı kendini Batının hukuksal "üst kodlama" mekanizmalarını alarak koruma paradoksu*. Batının rasyonalitesinin araçsal akıl olarak, kullanılabileceği gerekçesine karşılık geldiği düşünülebilir
4. Sınıfların bulunmadığı, vatandaş inşası sürecine eklemlenen çok anlamlı bir kollektif entegrasyon tasnifi olarak halkçılık. Demokratikleşme ve "birey-özneleri" bir arada içeren genişlikte kullanıldığı düşünülebilir
5. Bağlamsal rizomatik düşünümselliğe karşılık gelen devrimcilik
6. Gerek hükümetlerin gerekse ulusun sınırlarını belirlemekte zorlanacağı, nesnel laiklik, öznel laiklik ayrımı.

---

* Bu paradoksun "batıya karşı kendini Batılılaşarak koruma paradoksu" olarak kullanımı için için bkz. GÜLALP, Haldun, "Türkiye'nin Kapitalist Gelişiminde Ulusal Kimliğe Karşı Dinci Kimlik", Toplum ve Bilim, sayı 51-52, 1991: 158. Biz bu paradoksu, çok anlamlılıklarla kurulan üst kimlik entegrasyonunun, bir üst kodlayıcı olma talebiyle başvurabileceği Batılı rasyonel (!) anayasal kodlar olarak Batıdan alınması süreci şeklinde yorumluyoruz.

7. Din ve Etnisite olmak üzere İki temel kolektif kimlik örüntüsünün, bulanık mantığa dayalı, çok anlamlı, ikiz değerli kodlanışının yarattığı, hegemonik söylem yüzeyi olarak "Cumhuriyetçi Kemalist Ulusçuluk".

Söz konusu "üst kimlik entegrasyonu"nun hakim kodlarındaki belirsizlik çeşitli görüşler tarafından, pozitivist ya da pragmatik olarak değerlendirilmesine neden olmuştur.

Kollektif kimlik örüntülerinin toplumsal yapıdaki oluşturucu unsurlarının iç içe geçmesini sağlayan ve biz-öteki ayrımını bireysel kimlikler entegrasyonları açısından göreceli hale getiren bu unsurlar arasındaki geçişlilikler, Doğulu ve müslüman bir toplumun, laik ve ulusal bir toplum olma seçimini değil, hem doğulu hem de batılı olmanın kodlarını bir arada "sentezleyip sentezleyememe" sorunu olarak düşünülmüş görünmektedir.

Hem ümmet bilincinin devleti tahrip edecek etkilerinden, hem de radikal ırkçı bir milliyetçiliğin önünü kapatan bu türden bir sosyo-politik projenin hedefinin bu anlamda, tarihsel ve kültürel olarak örüntüleşmiş kodları bir "ulusal kültür" projesi haline dönüştürme çabası olarak değerlendirilmelidir.

Nişanyan'ın de fark etmiş olduğu gibi, Cumhuriyetçi 1923 Temmuzu ile halifeliğin lavedildiği 1924 Mart arasındaki döneme yerleştirilebilecek bir noktadan itibaren, dini referans, "Türk milletinin" resmi tanımından düşmüş(1995:132), buna karşın kullanımındaki etkisini yitirmemiştir(1995:141).

Cumhuriyet'in "Türk" tanımı, sonuçta din, siyasi inanç ve ırk unsurlarının iç içe girdiği, muğlak ve lastikli bir kavrama dönüşmüştür (Niyanyan 1995:141).

Söz konusu ikiz değerli, çok anlamlı kodlamalar üzerinde temellenen "üst kimlik entegrasyonunun", bu anlamda, bu çok değerlilikleri içselleştirip, bağlama göre öznel yorumlar çerçevesinde genişletebilecek ve bu türden bir kültürün kodlarını geliştirme becerisine sahip "birey"ler oluşturma amacında olduğu iddiası ise bugün için bile halen geçerliliğini sürdürmektedir.

Kuruluş döneminin bize göre, "bulanık mantığa" ve bağlamsal rizom modeline sahip, yorumsamacı sosyo-politik düşünümseliğinin temelinde, dönemin entelktüel ortamının bir çok açıdan, toplumun içinde bulunduğu

problemlere ilişkin yanıt arayışın içinde olmasının ve bir çok alternatif önerinin geliştirilebilmiş olmasından kaynaklanmaktadır.

Kuruluş döneminin ardından onun çok anlamlılıkları, müphemlikleri idare etmeye yönelik stratejilerinin yerini "ya ya da" mantığına sahip dikotomik yaklaşımların aldığını söylemek mümkün görünmektedir.

Bununla beraber, kuruluş dönemi felsefesinin "üst kimlik entegrasyonu" olarak bir söylem yüzeyi oluşturmuş olduğunu ve birbirinden farklı ulusal kimlik modellerinin gelişmesinin önünü açmış olduğu görülmektedir.

Uzun (2003:153) bugün "Türk Milliyetçiliği"ne ilişkin olarak aralarında derin ideolojik ayrılıklar bulunduğunu düşündüğü şu modeli oluşturulabileceğini ileri sürmektedir:

1. Etnik yönü ağır basan "soy" milliyetçiliği
2. Dinsel ağırlığı olan milliyetçilik
3. Sosyalist motifler barındıran yoğun devletçi söylemi içeren milliyetçilik
4. Demokratik yurttaşlık anlayışını ön plana çıkaran "liberal" milliyetçilik

Söz konusu milliyetçilik tiplerinin sahip olduğu ileri sürülen, derin ideolojik ayrılıklar, bu noktada Kemalist "ulusal üst kimlik entegrasyonu"nun çok anlamlılığı ve "bulanıklığı" sebebiyle "bağlam"a göre bütüncül bir söylemin unsurları haline gelebilmektedirler.

Bunun bir örneği küreselleşme süreçlerine ve AB ile ertegrasyon sürecindeki gelişmeler karşısında var olduğu ileri sürülebilecek bir başka milliyetçilik tipolojisinde kendisini göstermektedir:

1.Milliyetçi olan-Ulusal olan

2.Milliyetçi olmayan-ulusal olmayan

Bu durum derin ideolojik farklılıkların dahi "bağlamsal" olarak "biz-öteki" ayrımının göreceliği çerçevesinde ve "dışlama-dahiletme" pratiklerinin "bulanık mantığı" içinde, hiyerarşik açıdan dönüşebileceğine işaret etmektedir.

Çelik (1999:39)'in de ifade etmiş olduğu gibi, Kemalizm'in oluşumundaki kararsızlık, onu farklı hegemonik pratiklerin kesişim noktasına yerleştirmektedir. Kemalizm, farklı söylemsel oluşumları kendisine eklemlemeyi başardığı ve kendi alternatiflerinin bile ona referansla kendi söylemsel birliklerini kurmaları anlamında hegemoniktir. Kemalizm bu anlamda bir yazım yüzeyi oluşturmaktadır. İslamcı alternatiflerin hem kendi meşruluklarını kurarken hem de kendilerini bir alternatif olarak sunarken Kemalist söylem içinden geçmeleri bunu örneklemektedir.

Farklı "ulusalcılık" tasarımlarının, toplumsal yapı içindeki örüntüleşmiş kimlik entegrasyonları bakımından benzer unsurlara dayanıyor oldukları noktalarda, farklılıklarının azalmakta ve bütüncül bir "üst kimlik" söyleminin düşünümselliğini arttırıcı rol oynadıkları görülmektedir.

Söz konusu gelişmelerden geçmişten günümüze eksik kaldığı düşünülebilecek "boyut" sivil toplum-devlet ve devlet-birey ilişkileri çerçevesinde ortaya çıkan gerilimlerde kendisini göstermektedir. Bu çerçeve içinde **"birey"** hep oluşturulmak istenen ancak hep "yukarıdan" tanımlanan işlevlerin taşıyıcısı olarak görülmüş, "vatandaşlığın" ödev sorumluluğu, bireyin "özgürlük" sorunu ile düşünümsel bir kültürel sentez yaratamamış görünmektedir.

Tarihsel süreç içinde söz konusu gelişmelerin:

1. "Ortak bir kamusal alan" inşasına bağlı olarak, Cumhuriyet'in kuruluş yıllarından itibaren, "içtimai insan" (İnan 1998:48) kavramsallaştırmasına dayanan "birey" anlayışı
2. Ne ekonomik ne de siyasal vurgularıyla liberalleşemeden, liberalizmi benimsemiş bir toplumun birey anlayışına (Coşar 1999:67)
3. Küreselleşme ve AB entegrasyonu süreçleri ile ise, kendisini salt Batılı kodlarla okumaya yöneltilmiş birey anlayışına
4. Ya da ulusal kimliğe alternatif kimlikleri geliştirebilmenin potansiyel olanağı olarak Batılı kodları kullanma gayretinde olan "birey" tasarımlarına doğru evrim geçirdiğini söylemek mümkün görünmektedir.

Birey tasarımlarına ilişkin bu farklı görüşlerin tamamının indirgemeci bir perspektiften hareket ettikleri düşünülmektedir. Kimliğin, üst kimlik entegrasyonları da dahil olmak üzere, referanslarının bireysel kimlikler entegrasyonları olarak bireysel "kişilik"ler düzeyinden hareketle oluşturulabileceği gerçeğinin çeşitli biçimlerde göz ardı edildiği görülmekte; örüntüleşmiş olanın "kuramsal" düzeydeki kodlarının değiştirilmesi suretiyle "kuram" düzeyindeki bir "üst kimlik entegrasyonuna" eklemlenebileceği sayıtlısının gerçekleşemediği gözlemlenmektedir.

Armağan (1999:77)'nin de ifade etmiş olduğu gibi, modernlik istendiği kadar Türkiye (ve Çin)de olduğu gibi yukarıdan, elitler eliyle topluma dayatılsın, sonuçta gelip dayandığı yer yine kendisinin ürünü olan bireyin öznel dünyasıdır. Bu dünya ile karşılaşmayan ve onun karşısında hesabını vermeyen hiçbir modernlik projesinin ise tutma şansı, tutsa da öznel ile nesnel arasındaki korelasyonu sürgit yaşatma şansı oldukça düşük görünmektedir.

Çok anlamlılıkların idare edilmesi sürecinde üstesinden gelinemeyen bir çok problemin ortaya çıktığına ve çok anlamlılıkların, müphemliklerin idaresi pratiklerinin zaman içinde dikotomik akıl yürütme stratejileri sebebiyle "üst kimlik entegrasyonu" pratiklerinin kuruluş felsefesine aykırı durumların ortaya çıkmasına sebep olduğu izlenimi edinilmektedir. Söz konusu gerilimlerin kaynaklarından başlıcaları şunlardır:

1. Cumhuriyet'in vatandaşlığı ile demokrasinin bireyi arasındaki gerilim (Coşar 1999: 62)
2. Nesnel laiklik ile öznel laiklik arasındaki çizginin korunup korunamayacağı gerilimi
3. Sivil toplum, devlet gerilimi
4. Kamusal alan - özel alan gerilimi
5. Topluma göre radikal fikirlerin, Batılı anlamda muhafazakar olmalarının gerilimi
6. Gelenekselliğin "demokrasi" kodlamaları karşısında, çağdaşlaşmanın "otoriter" kodlara dönüşmesinden kaynaklanan gerilimler

6.3. Küreselleşme ve Ulus Devlet Paradigması

Küreselleşmenin, ekonomik, siyasal, kültürel boyutlarının tamamı "ulusal kimlik entegrasyonları"nı bulunulan bağlama göre sorunsallaştırmaktadır.

Gelekci (2003:302)'nin de belirtmiş olduğu gibi Türkiye bugün, küreselleşme, bölgeselleşme ve yerelleşme süreçlerinin her üçünü birden küreselleşmenin etkisinde kalan diğer ülkeler gibi yaşamaya başlamıştır.

Ulusal kimliğe ilişkin kaygılar sadece Türkiye'ye özgü değildir. Batılı sosyal bilim literatürü içinde de benzer kaygıları duyan düşünüler ve yaklaşımlar bulunmaktadır.

Küresel Yönetişim Teorileri	**Gelenekselci-Şüpheci (Hegemonik İdare)**	**Küreselci (Küresel sermayenin kuralları)**	**Dönüşümselciler Transformationalist (Teknokratik yönetim, aşağıdan yönetişim)**
Kuralları uygulayan anahtar, kurum ya da sosyal aktörler	Hakim Devlet	Küresel şirketler ve finans kapital	Network ya da Düşünümsel Devlet Epistemik topluluklar, NGOs(Hükümet Dışı Organizasyonlar) ve sosyal hareketler
Kimin Kuralları?	Hiyerarşi- Egemen güç olarak ABD	Kosmokrasi- Uluslar arası işadamları uygarlığı	Heterarşi Poliarşi- sosyal güçlerin ve çıkarların ayrılması
Kimin çıkarlarına yönelik?	Ulusal ve jeostratejik çıkarlar	Küresel sermaye	Bölgesel ve Kollektif – insanların ve gezegenin çıkarları
Hangi araçlarla?	Baskı ve rıza üretimi	Yapısal güç- küresel Pazar (ulus devletlerin yaptığı baskıyı pazara devretmek suretiyle)	Bilgin ve prosedürlerin uygulanması yoluyla ve teknik tartışmalar çerçevesinde Sınır aşan hareketlilik, uluslar arası koalisyonun inşası.
Sonuç	Hegemonik çıkarları tesis edecek küresel bir düzenin tesisi	Küresel kapitalist düzenin istikrarının sağlanması ve yeniden üretimi	Etkin, hesaplanabilir ve verimli yönetişim Aşağıdan küreselleşmeye meydan okuma ve engellemeler

(McGrew 2000: 160`dan düzenlenmiştir).

Bununla birlikte Batılı, şüphecilerin ve gelenekçilerin, her birinin üzerinde durdukları, üst kimlik entegrasyonunun bileşenleri ve üst kimlik tarafından bu öğelerin kodlanış şekilleri, Türkiye'dekinden daha önce de ifade etmiş

olduğumuz üzere farklılıklar taşımaktadır. Benzer durum dönüşümselciler için de geçerlidir.

Batılı şüpheci ve gelenekselcilerin görüşlerinin şekillenmesinde, üst kimlik entegrasyonunun önemli bir öğesi olan "Sınıf"lar, Türkiye açısından örüntüleşmiş kimlik örüntüsü olarak, din ve etnisite kadar önemli bir hiyerarşik yüzey oluşturmamaktadır.

Sağ ve sol ayrımının "sınıflar" temelinde değil, "manevi değerlere, geleneklere ve dini referanslara" uzaklık ve yakınlık çerçevesinde toplumsal taban bulmuş olması da bu anlamda dikkat çekicidir. Sol söylemin en güçlü olduğu dönemlerde dahi, halk hareketi ile bir devrimin sağlanması yolundaki en büyük engelin, sosyo-kültürel yapı unsurları içindeki örüntüleşmiş aidiyet biçimlerine eklemlenememiş olmasının ve manevi değerlere, geleneğe ve dini söyleme olan mesafesinin bu anlamda önem taşımış olduğunun söylenmesi mümkün görünmektedir.

Üst kimlik entegrasyonuna ilişkin söylem yüzeyi, öznel laiklik alanından nesnel laiklik alanına çıkacak bir dini söylemi ve ırkçılığa varabilecek Türkçü söylemin örüntüleşmesine izin vermediği gibi, bağlamsal olarak "sol ve komünist" bir söylemin ortaya çıktığı durumlarda, tüm diğer kodları bu söyleme karşı eklemleyebilmektedir.

Benzer bir durum öznel alandan, nesnel alana ilişkin dini pratiklerin örüntüleşmesi yolunda bir söylem ortaya çıktığında, diğer söylem biçimleri bu türden bir koda karşı bir arada eklemlenebilmektedirler.

Liberal yaklaşımlar bu anlamda "üst kimlik entegrasyonunda" baskılanan sınırlandırılan, bulanık bir mantıkla kodlanmış, dini ve etnik kolektif aidiyet unsurlarına, özellikle "kültürel" talepler açısından kolaylıkla eklemlenebilmekte, dini farklılıkların en ön planda olduğu AB entegrasyonu gibi bir süreçte dahi, ulus devlet politikalarına karşı bir demokrasi arayışı olarak kendisini kodlayabilmektedir.

Küreselleşme süreçlerinde bu eklemlenme vatandaşlığın yeni biçimlerinin gündeme gelmesiyle birlikte, "ulus" devlet anlayışına karşı bir tehdit algısıyla, ulusal, ulusal olmayan ayrımıyla belirginlik kazanmaktadır.

Küreselleşmenin, AB entegrasyonu üzerinden kodlandığı ülkemizde, söz konusu süreçlere ilişkin iki temel baskın eğilimin olduğundan bahsedilmesi mümkün görünmektedir:

1. **Geleneksel Şüpheciler:** Ulusalcı kanat, varolan aksaklıkların, ulus devlet ve ulusal bilinç çerçevesinde çözümlenmesini savunanlar,
2. **Dönüşümselciler:** Ulus devlet paradigmasının terk edilmesini, dönüşümsel, elektronik vs. nitelendirmelerle adlandırılan, ulus-üstü ve ulus-altı düzeyler arasında yönetişimi sağlayan bir "devlet" paradigmasının gerekliliğini savunan dönüşümselci kanat.

Kadıoğlu (1999:176)'na göre, bugün küreselleşme süreçleri ile birlikte, vatandaşlık kategorisi ulus-devlet ile olan içkin bağını koparma aşamasındadır. Modern vatandaşlık kategorisi ulus-devlet ile iç içe geçmiş hali ile temsil işlevini yerine getirememektedir. Bu kategori ile temsil edilemeyen ve modern vatandaşlık kategorisinin özel alana ittiği dinsel, etnik, cinse dair kimlikler bugün kamusal alanın sınırlarını zorlamaktadırlar.

Keyman (2002:130) ise, küreselleşme süreçleri ile birlikte gündeme gelen krizin;

1. Devletin değil, ulus-devlet içinde ayrıcalıklı normatif bir konuma yerleştirilmiş "devlet egemenliği söylemi"nin meşruluk krizini

2. Ekonomik alanın değil, ulusal pazarı ve devlet endeksli ulusal burjuvaziyi öncül kılan "ulusal kalkınma söylemi"nin krizini

3. Kimlik taleplerini değil, hayali bir topluluk kurgusu üzerinde hareket eden ve farklılıkları ayrıştırma işlevi gören "ulusal kimlik söylemi"nin temsiliyet krizini nitelendirdiğini ileri sürmektedir.

Yeğen (2002:203)'e göre İki temel dinamik Türk vatandaşlığı konusunda dönüşümlerin gerekliliği konusunda ciddi "meydan okumalar" ortaya koymaktadır: 1.Kürtlerin etno-politik direnci, 2.AB üyeliği.

Tok (2003:308), "Milliyetçilik Çağı"nın, bireyleri "devletleştirdiği" veya daha doğru bir deyişle bireylerin devlet tarafından ve onun kurallarına göre "milletleştirildiği" bir dönem olduğunu, günümüzde ise devletin ve milletin

bireyleştirilmesi yani bireylerin devletten kendi kültürel kimliklerinin tanınmasını talep ettikleri bir dönemin içinde olduğumuzu ifade etmektedir.

Milliyetçilik çağındaki ekonomik, sosyal ve siyasi hayatın odağı olan milli devlet anlayışı bugün, birbiriyle çatışan iki ayrı gücün etkisi altındadır bunlardan birinci küreselleşme, ikincisi ise yeni etnik, dini ve milli kimlik hareketlerinin ve taleplerinin ortaya çıkmasıdır (Tok 2003:9).

Nafiz Tok (2003:311), söz konusu süreçlerin, homojenleştirici etkileri kadar, yeni kimlik talepleri doğrultusunda, ulus-altı ve ulus-üstü düzeylerdeki çok-kültürlü meydan okumaları içerdiğine değinmekte ve bu süreçlerin liberalizm içinde çözümlenmesi gereken bir sorun oluşturduğunu ileri sürmektedir. O'na göre Liberalleşme ve demokratikleştirme süreci bireylerin, kimliklerini tanımlamalarını, ifade etmelerini ve kimlik bağlantılı taleplerini, ihtiyaçlarını ve perspektiflerini ileri sürmelerini mümkün kılıyorsa, liberal olmayan taleplerin ortaya koyulması da, bu sürecin doğal sayılması gereken bir sonucudur. Liberal olmayan yaşam biçimlerini ve kimlikleri içine alabilecek liberal demokratik bir düzen inşası bu anlamda yeni ortaya çıkmakta olan sosyo-politik düzenin esasını oluşturmaktadır.

Dönüşümselci tezlerin farklı gerekçelerle de olsa, ulus devletin dönüşüm geçirmesi ve vatandaşlık hakları konusunda yeni "kavramsal kategorilerin", ontolojik ve epistemolojik temelli bir paradigmatik dönüşüm nedeniyle öneriyor olmaları, sosyal bilimsel metodoloji açısından eş zamanlı olarak, söz konusu taleplerin, sosyo-kültürel yapı içerisinde "örüntüleşmiş" ve söylem yüzeyi oluşturmuş oldukları sayıltısını içermektedir.

Manisalı (2002:15)'ya göre, Türkiye ve küreselleşme süreçlerinin analizinde asıl mesele olaylara Türkiye`den bakıp bakamama noktasında düğümlenmektedir. Bugün toplum öyle bir paranoya içine itilmiştir ki insanlarımıza "Türkiye`den bakmak yerine başka yerlerden, başka noktalardan bakmak" aşılanmaktadır.

Boratav (1996:40)` a göre devletlerin zayıflatılmasının küreselleşme süreçleri açısından birkaç yolu bulunmaktadır. Bunlardan birincisi doğrudan doğruya devletleri eritmektir ki Avrupa Birliği, Kuzey Amerika NAFTA birliği ve

Japonya ekseni etrafında Uzakdoğu`da Pasifik Birliği adı altında biçimlenen kümelenmeler bunun araçlarıdır. Bir başka yol doğrudan doğruya devletlerin parçalanması ya da yok edilmesidir. Doğu Almanya, Yugoslavya ve Çekoslavakya örnekleri bu anlamda önemlidir. Üçüncü bir yol merkezi devletlerin gücünü kırmaktır ki bu devletlerin kural koyma güçlerinin azaltılması suretiyle sağlanabilir. IMF ve Dünya Bankası`nın kural koyucu politikaları bu anlamda düşünülebilir. İkinci bir yol devletlerin dibini oymaktır. O da bölge yönetimleri kurarak, "yerelleştirmeleri" ileri boyutlara götürerek istemez mikro-milliyetçiliklerin önünü açan uygulamalardan kaynaklanabilmektedir.

Dönüşümselci ve şüpheci iddialar arasındaki farklılıklar bu anlamda; ontolojik ve epistemolojik bir dönüşümün gerçekleşip gerçekleşmediği noktasındaki argümanlara ve küreselleşme süreçlerinin gündeme getirdiği kimlik biçimlerinin, ulusal kimliklerden daha "gerçek" ve demokratik sonuçlar yaratacağı algısındaki farklılıklardan kaynaklanmaktadır.

Küreselleşme süreçleri ile birlikte kuruluş dönemi ulusal üst kimlik entegrasyonunun çok anlamlı, bulanık bir mantığa dayalı, vatandaş-birey-etno-kültürel ulusçuluk gerilimine bugün, kanunlar karşısında eşitliği aşan, kültürel haklar sorununun yarattığı yeni çok anlamlılıkların eklemlendiği görülmektedir.

Cumhuriyet'in vatandaşlığı ile demokrasinin bireyi arasındaki gerilim bu anlamda, kültür kavramının da işin içine girmesiyle daha da "bulanık" (fuzzy) bir mantığın söylem alanı haline gelmeye başlamış görünmektedir.

Eriksen (2000:89)' e göre günümüzde siyasetin; "kültürel ortaklık" üzerine düşüncelerden uzaklaştığı, kimlikleri; benzerlikler üzerine değil, farklılıklar üzerine inşa etmenin daha önemli hale geldiği, "kültür terörizmi" (2000:84) olarak adlandırılabilecek, bir süreçler bütünü yaşanmaktadır.

Kültürel sınır kavramsallaştırması, kültürel hak taleplerinin sınırlarıyla da ilişkili bir konudur ve Eriksen (2000:84)'ın da ifade etmiş olduğu gibi, halklar arasındaki sınırlar, **digital** (1 ya da 0) değil, tersine **analogtur**, her türden farklı tonu birbirine geçiştirir, değişik düzeylerdeki üst üste çakışmaların, **"gri bölgeleri"**n, sadakat sorunlarının tümü aynı anda oradadır. Sınırlar sonuçta, akıp giden zaman içinde, bir insanın neleri sınırlamak istediğiyle ilgili olacaktır,

ve Cohen (1999:134)'in de belirtmiş olduğu gibi sınırlar özünde topluluğun toplumsal söylem içerisinde ayrıksı anlamlar icat etmelerinden oluşmaktadır.

Farkçılığın kültürel temelde işleyişinde, topluluk ve dış dünya arasında algılanan herhangi bir fark meselesi, simgesel olarak topluluğun sınırına dönüşebilmektedir (Cohen 1999:134).

Söz konusu süreçlerin salt "demokrasi" deneyiminin geliştirilmesi pratiklerinden okunması mümkün görünmemektedir. Siyasal olan yeniden icat edilmiş, varolan küresel süreçlerin anlamlandırılmasında, gerekçelik tasarımları üzerinde en etkili parametrelerden biri haline gelmiştir. Bazı açılardan "siyasetin icadı" varolan perspektiflerin sorunsallaştırılmasının ve düşünümselliğin önünü açarken (Beck 1999), bazılarına göre durum doğrudan doğruya, "perspektiflerin kolonileştirilmesi (Koçdemir 2002) ile ilgili görünmektedir.

Moles (1983: 277), toplumun evrimi konusunda tavır takınabilecek bireylerin ortaya çıkması açısından, kültürel birikimin çok boyutluluğunun farkına varabilmiş bireylerin ortaya çıkışının önemine değinmektedir. Bu özellikle "kimlik" ve kültür kavramlarının alımlayıcısı, yorumlayıcısı ve temsil edicisi durumundaki "özne" ler açısından özellikle üzerinde durulması gereken bir noktadır.

Küreselleşmenin ekonomik, kültürel ve siyasal boyutlarının, bulunulan "bağlam"a göre, farklı sonuçlar yaratabileceğine iyi bir örnek teşkil eden Türkiye'nin AB entegrasyonu süreci, Türkiye'nin a-simetrik karşılıklı bağımlılıklar açısından, a-simetrinin güçsüz tarafında olduğu bir duruma işaret etmektedir.

Birinci olarak, küreselleşmenin ekonomik süreçleri açısından, Türkiye ekonomik açıdan kendisini "Gümrük Birliği" ile AB'ye endekslemiş görünmektedir.

İkinci olarak, küreselleşme kültürel süreçleri açısından, Türkiye'nin ortak kamusal alanları, küreselleşmenin tek yönlü kültürel sembolik akışlarının etkisi altındadır ve kendi ulusal "görsel-işitsel mekanını" iyi kullanamadığı, küresel alanın kodlarına, kendi kodlarını eklemleyemediği görülmektedir.

Üçüncü olarak, ise soğuk savaş dönemindeki ayrıcalıklarını kaybetmiş görünmektedir ve ulus devlet paradigmasını aşan yeni bir paradigmanın örneği olarak sunulan Avrupa Birliği'ne entegrasyon projesinde, Avrupa'nın Türkiye'ye yönelik taleplerinin bir çoğunun, "ulus devlet" paradigması içinden yapılan talepler olduğu gerçeği göz ardı edilmektedir.

Ayrıca Türkiye özelinde, sivil-toplum devlet ilişkilerinin siyasal boyutlarında olduğu kadar, ekonomik ve kültürel boyutları açısından da çözüm bekleyen yönleri bulunduğuna tanık olunmakta, sivil topluma yatırım yapılmasının gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Appadurai (1990: 295)`ye göre günümüzde küresel-yerel etkileşiminin beraberinde getirdiği homojenleşme ve heterojenleşme eğilimleri arasında ciddi bir gerilim söz konusudur ve bize göre a-simetrinin ortaya çıkmasında bu kültürel akışları kontrol edebilecek, sosyal, ekonomik, kültürel, siyasal ve teknolojik alt yapının varolup olmaması önem taşımaktadır:

Appadurai (1990: 295)`e göre, küresel kültürel akışlar sürekli bir ayrılma ve yeniden bütünleşme dinamiği taşımaktadır; ve bu dinamik içinde küresel kültür Appadurai`ye göre beş boyutlu bir akış sergilemektedir:

1. Etnik akış: Sürekli devingenlik yaratan göçmenler-mülteciler-konuk işçilerin küresel yer değiştirmelerini içermektedir, giderek daha fazla insan hareket etmektedir ya da fantezileri hareket etme isteği üzerine kuruludur.
2. Teknolojik akış: hızlı bir şekilde farklı zaman-mekan deneyimlerini üst üste bindirmektedir
3. Finansal akış: teknolojinin sağladığı olanaklarla son derece hızlı bir şekilde yer değiştirmektedir; bu durum akışları parçalama ve ayırma etkisi taşımaktadır.
4. Medya akışı: imaj ve haber akışının giderek artışı ile ilişkilidir; teknoloji ile gelişen elektronik olanaklar ile çeşitli anlatılar-imler birbirinin içine geçerek akmaktadır. Medyanın haber ve iletişim alanlarında sıklıkla yeni dönüşümler gerçekleşmektedir. Haber ve imajlar sürekli yeniden

üretilmekte , bunun sonucunda medya akışları ile karakterize edilen coğrafyalar yaratılmaktadır. Medyanın bu anlamdaki en önemli etkisi mekan ve yere ilişkin algılarımızı sürekli değiştirmesi ve yeniden yapılandırmasıdır. Bunun sonucunda gerçek ve kurgusal dünya arasındaki ayrım bulanıklaşmaktadır.

5. İdeolojik akış: küresel homojenleşme ile heterojenleşme arasındaki zihinsel gerilime ilişkindirler.

Küreselleşme süreçlerinin, özellikle a-simetrinin güçsüz tarafında olan ülkelerin ulusal kimliklerinin yerine model olarak sunduğu, ulus-altı ve ulus-üstü düzeylerdeki kimlik modelleri, salt "demokratik açılımlar" olarak kodlanması mümkün görünmeyen sonuçlar doğurabilecek niteliktedir.

Küreselleşme süreçlerine ilişkin dinamikler "kimlik" konusu göz önüne alındığında batı içi bir düşünümselliğin ürünü olarak yeni kültürel görsel-işitsel ağların inşasına (Avrupa Kültürü gibi) karşılık gelirken, Batı dışı alanlar için, Avrupa gözüyle bu yeni dönemin içeriğini, farklılıklara yatırım yapmak ve kimliklerle ilgilenmek egemen konumlanma haline gelmiştir. Idoloji ya da kimliklerin bilimi (ID:identity:kimlik veya alt ben- ology:bilim) olarak adlandırılabilecek yeni entelektüel eğilimler (kavram için bkz Kaya 2001:167-173) öncelikli olarak ideoloji sözcüğünü çağrıştırıyor olmasından da anlaşılabileceği gibi, bilgi sosyolojik bir açıdan sosyal bilimsel faaliyet alanında, sosyal gerçekliği algı olanaklarına taşıma çabası içinde geliştirilen sosyal kategorilerin, "kimlik" algısını, bir önceki döneme göre kökten değiştirme yolunda olduğu izlenimi uyandırmaktadır.

Küreselleşme süreçlerinin hem "Ve"leri hem de "Ya, Ya da" ları eş zamanlı içeren, düşünümsel modern ulus-üstü kurumlarla, sanayi modern ulus devlet paradigmasına dayanan ulus devlet düzeyindeki kurumsal yapıları, entegre edebilme becerisi gösteren ülkeleri ayrıcalıklı kılacağının en belirgin örneği olarak Fransa gösterilebilir.

Fransa, ulusal üst kimlik entegrasyonuna, yerelin, bölgeselin ve küreselin "çok anlamlılıklarını" eklemleyebilmeyi, etkin ve ulusal bir sivil toplum ile devlet etkileşimi sayesinde başarabilmiş görünmektedir.

Taguieff (1998:111)'in *"Milliyetçilik ve Anti-Milliyetçilik: Fransız Kimliği Üzerine Tartışma"*, başlıklı makalesinde ulus-sonrası bir kimliğin Fransızlar açısından algılanışını şu şekilde ifade edilmektedir:

> "ulus-sonrası döneme dair tatlı hayal, başa gelmesi kaçınılmaz gibi görünen aşırı-milliyetçi gerçekliği perdeleyen kırılgan bir ekrandan başka bir şey olmayabilir"

Bu çerçeve içinde Taguieff (1998:111), milliyetten arındırılmış bir Avrupa yurttaşlığı ortaya çıkarabilecek yetenekte, bir topluluk ya da koruyucu bir yapı (çok-uluslu; ulus-sonrası; uluslar-üstü bir demokrasi tanımı yapan bir dayanışma alanı) geliştirme ihtimalinin çok zayıf göründüğüne işaret etmektedir.

Çoğulcu bir demokrasinin "ulusal bir çerçeveye oturtulması bu anlamda önem taşımaktadır ve Taguieff(1998:112)'in de ifade etmiş oldugu gibi, ulusal boyutun şeytan ilan edilmesi, milliyetçi hareketin kimlik kavgasını meşrulaştırarak kitlesini genişletmesine neden olacağı gibi, temsili demokrasinin işleyebilmesi için gerekli olan temel şartlarında ortadan kalkacağına işaret etmektedir.

Touraine (1995:331)'nin de ifade etmekte olduğu gibi, ulusal bir bilinç, sivil toplumun devletten bağımsızlaşabilmesi ve bireylerin bu toplum içinde kişisel özgürlüklerini elde edebilecek güçte olması için bir gereklilik olarak ortaya çıkmaktadır.

Bu gün cemaatçi, çok-etnili ve çok-kültürlü bir Fransa konusunda yapılan tartışmalar, Taguieff (1998: 113)'e göre, doğrudan doğruya milliyetçi ya da yabancı düşmanı tepkiler aracılığıyla değil, varolan yapının temsili demokrasi içinde işlemeyen yönlerinin ve bütünleşme açısından eksiklik taşıyan yönlerinin neler olduğu noktasında yapılan tartışmalar aracılığıyla aşılmış durumdadır. Sürecin bu yönde bir eğilim göstermesinde ise, "toplumsallaşma ve kültürlenme" süreçlerinin kesintiye uğramaksızın devam etmesi etkili olmuş; eğitim sistemi kültürel bütünleşme işlevini yerine getirirken, sivil toplum örgütleri ulusal yurttaşlık öğrenimini teşcik etmeyi sürdürmüşlerdir. Bunun sonucunda ulus

Fransa'da her şeye rağmen "yurttaşlar topluluğu" olarak kalmaya devam etmiştir.

Türkiye'nin Batılılaşma serüveninin tarihinde ilk kez, Türkiye'nin AB'ye entegrasyonu süreci çerçevesinde, halkın, devleti kontrol ve yetkileri açısından sınırlamasına imkan veren sivil bir içerik kazandığı şeklinde değerlendirilmesi pek de mümkün görünmemektedir.

Bu türden iddialara karşın, gerçekte, içinde bulunduğumuz süreçler açısından, gelenek bozulmamış, Batılılaşma (!) çabaları, "tepeden" yapılmaya devam etmiş ya da diğer bir ifadeyle Batılı kodlar, toplumsal yapı içindeki, hegemonya mücadelesinin "üst kodu" olarak kullanılmıştır.

Eğer "özne-birey" olup olamama konusunda sosyo-kültürel açıdan bir problemin varlığından söz edilecekse öncelikli olarak, bireyin "tarih, bellek, kültür, akıl, özgürlük ve tasarım" olarak kavramsallaştırılıp kavramsallaştırılmadığı noktasından hareket edilmesi ve ardından bunun tarihsel, kültürel örüntülerle olan ilintisinin ne türden bir kodlamayla bütünleştirilebileceği sorusuna yanıt verilebilmesi gerekmektedir.

Fransa örneğindeki gibi "ulusal üst kimlik entegrasyonunun", sivil toplum-devlet etkileşimi çerçevesinde, "yurttaşlar birliği" anlayışı içinde tekrar ve tekrar üretiliyor olması, "düşünümselliğin" sadece hükümetlere özgü bir "şey" olmayıp, bireyler düzleminden, gruplara, gruplar-arası ilişkilere, davranış ve söylem örüntüleri sistemine kadar genişleyen ve sivil toplumu da kuşatan bir "sosyalizasyon" süreciyle ilgili olduğunu gözler önüne sermektedir.

Ulus devlet içerisindeki bir mesajın göndericisi ve alıcısı arasındaki dinamikte, kod açımlayıcı olarak kullanılan başat kültür, "ulusal kültür"ün yerine, bu gün küreselleşme süreçlerinin merkezlerindeki ülkeler tarafından kod açımlayıcı bir üst kültür olarak "küresel kültür" ikame edilmeye çalışılmaktadır. Ulus altı ve ulus üstü yapılara dikkat çeken ancak halen medya ve kültür akışlarının önündeki tek meşru ve organize siyasal oluşum olarak "ulusal devlet"in bu söylem içerisinde olumsuzlayıcı bir referans taşıması ilgi çekicidir.

Küreselleşmenin başat güçlerinden biri olduğunu söyleyebileceğimiz Fransa'nın bu anlamda, "küresel kültür" den, kendi "ulusal kültürünün" başat

kodlarını ya da bu kodları "küresel kültür akışlarına eklemlemeyi" anladığını söylemek bu anlamda mümkün görünmektedir.

Türkiye, "hem Doğulu hem de Batılı" kültürel kodların bir arada yer aldığı ve bunun mümkün olduğunu, süreç içindeki kimi aksaklıklara rağmen göstermiş bir sosyo-kültürel yapı görünümü sergilemektedir. Çok yönlü yorumsamacı düşünümsellik açısından, model almaya değil, varolan modelini geliştirmeye ihtiyacı bulunmaktadır. Onu Doğu ile Batı arasındaki ilişkilerde özel bir noktaya koyan yer de tam olarak burasıdır.

"Türk Modernleşmesi" tarihi açısından, "üst kimlik entegrasyonu" projesinde "bulanık bir mantıkla" kodlanmış kimlik örüntülerinin, bağlama göre; iki değerli bir mantıkla okunduğu her durumda, sivil toplum – devlet gerilimi gündeme gelmiş, bununla beraber bu türden iki değerli okumalar da genellikle, sosyo-kültürel yapı içersinden değil, popülist yönü ağır basan politikalar, siyasal partiler ve hükümetler tarafından uygulanmış görünmektedir.

Bulanık bir mantığın ve bağlamsal rizom modelin Türkiye'ye uygulanması noktasında, birey, grup, sivil toplum düzeylerinden, toplumsal ve idari kurumlar düzeyine kadar bilgiye hızlı ulaşılmasını sağlayan ve hızlı kararlar alınmasını gerektiren bir enformasyon ve geri besleme modeline ihtiyacın bulunduğu düşünülmektedir.

Toplumun mikro düzeyinden makro düzeylerine kadar, ancak bu türden bir model içerisinde, bilginin temalaştırılarak bütüncül modellerinin oluşturulabilmesi ve koordinasyonu sağlayabilecek olan çok yönlü yorumsamacı bir düşünümselliğin ortaya konulabileceği düşünülmektedir.

Ve yine ancak bu türden bir model içinden "öteki"nin düşünümselliği içinden kendini okumaya çalışmanın yaratacağı "yabancılaşmadan" kurtulunabileceği, "öteki" üzerine refleksiyonlarla "öteki"nin eksikliklerini de ortaya koyan bir model geliştirilebileceği ileri sürülmektedir.

Sosyal bilim felsefesi ve metodolojik açıdan da "uygun tutumun" bu olduğu düşünülmektedir.

BÖLÜM VII

GENEL DEĞERLENDİRME ve SONUÇ

"Sosyo-Bilişsel Ve Politik İletişim Süreçleri Açısından Bir Söylem Evreni Olarak Küreselleşme Ve Kollektif Bir Aidiyet Biçimi Olarak Ulusal Kimlikler Üzerine Eleştirel Bir Söylem Analizi" başlıklı çalışmamız, küresel alan olarak nitelendirilen bir alandaki, siyasal, kültürel ve ekonomik süreçler karşısında, ulusal kimlik kategorilerinin, metodolojik ve sosyo-politik açılardan ne türden kavramsal çerçevelerle değerlendirilebileceğine ilişkin bir "model" oluşturma çabasını içermektedir.

Bu çabamız çerçevesinde oluşturduğumuz "kimlikleşme dinamikleri" modelinin bütünlüğünü bu bölümde, tezin aşamaları boyunca geliştirilen argümanlarla bir arada vermeyi uygun görüyoruz.

Çalışmanın temel hareket noktası, küreselleşme ve ulusal kimlik ilişkilerine yönelik bir çabanın bilgi sosyolojik bir temelde, tarihsel, kültürel biçimlerin insan düşüncesini ne yönde biçimlendirdikleri konusundaki bir bakış açısına dayanmaktadır.

Bu bakış açısı çerçevesinde önce geniş bir literatür çalışması yapılmış ardından, batı dışı literatüre bakış açısının, Türkiye'deki söylem evrenine ne şekilde yansıdığını, küreselleşme-ulus devlet dinamiklerine ilişkin farklı görüşlerin ne türden söylem alanları oluşturduklarını belirleyebilmek için, geliştirilmiş olan temalar çerçevesinde önce bir yansıtma (reflexion) stratejisi ile evrenin sınırları belirlenmiş ardından düşünümsellikle (reflexive-self referent) geliştirilmiş modeller çerçevesinde değerlendirmeler yapılmıştır. Temalaştırmalar ve temalar çerçevesinde inşa edilen söylemsel iddialar, daha büyük bir söylem alanının parçaları olarak değerlendirilmiş ve bu söylemlere eklemlenmeleri çerçevesinde çalışmanın ana metninde yer almışlar, tezin geneline önemli oldukları düşünülen noktalarda yansıtılmışlardır.

Bu anlamda, temel model geliştirme stratejisi (grounded) içinde temel kaynak kitaplar, elektronik makaleler ve Doğu-Batı, Türkiye Günlüğü, Toplum ve Bilim, Türk Yurdu dergilerindeki makaleler çerçevesinde ileri sürülen görüşler;

"küreselleşme", "küreselleşmenin dinamikleri", "Milliyetçilik", "Vatandaşlık", "İslam", "Kimlik", "ulus devlet", "kültür", "etnisite" ve "Türk Modernleşmesi" temaları çerçevesinde metinler-arasındalık çerçevesinde analiz edilmiş ve bütüncül bir söylemin parçaları olarak birbirine eklemlenmiştir.

Bu anlamda, bu gün sosyal teori içinde söz konusu olan durumun, küresel duruma ve yeni sosyal etkileşim biçimlerine yönelik olarak, birileri tarafından keşfedilmeyi bekleyen doğal olgularmışçasına bakmanın mümkün olmadığı; hermeneutik bir yorumsama sürecini gerektiren; aynı duruma ilişkin farklı parametrelerle birbirinden farklı yorumların yapılabileceğini kabul eden; ve en önemlisi de her yapılan yorumun arkasında yatan sosyal-kültürel-ekonomik ve siyasal stratejilerin de hesaba katılmasının gerekli olduğu bir perspektifin geliştirilmesini zorunlu kılan bir düşünümselliği gerektirdiği ileri sürülmüştür.

"Zaman-mekan" kenetlenmesi süreçleri olarak nitelendirilen "küreselleşme süreçleri", "sosyal teori ve kuramlaştırma mantığı" açısından değerlendirilmiş, "zaman-mekan kenetlenmesi" olgusunun sosyal teorileştirme mantığı için olduğu kadar, belirli bir bağlama ilişkin "tikel" bulguların, "evrensel" kılınması açısından da önem taşıyan bir parametre olduğu görüşü ileri sürülmüştür.

Sosyal olanın nasıl çalışılacağına ilişkin epistemolojik ve ontolojik kabullerin değil, doğrudan belirli bir topluma ya da toplumlara ilişkin bulguların araştırma "yöntemi" gibi gösterilmesinin sakıncaları üzerinde durulmuş; batı dışı toplumlarda görülen, sosyal problemlerin temelinde bu türden yerel kültürü dışlayan ve iletişim ağlarını kesintiye uğratan, sosyal kuramlaştırma modellerinin ithal etme alışkanlığının yatıyor olabileceğine dikkat çekilmiştir.

Bu çaba içerisinde öncelikli olarak, küresel alan ve küreselleşme süreçlerine ilişkin farklı görüşlerin içerisinden yar aldığı, bir "söylem evreni"nin belirlenmesi çabasına gidilmiş, "söylem ve sosyal temsiller" düzeyinde inşa edilen bir toplum imgelemiyle, küresel alan arasındaki etkileşim dinamiklerinin bağlantılarının ortaya koyulmasına çalışılmıştır.

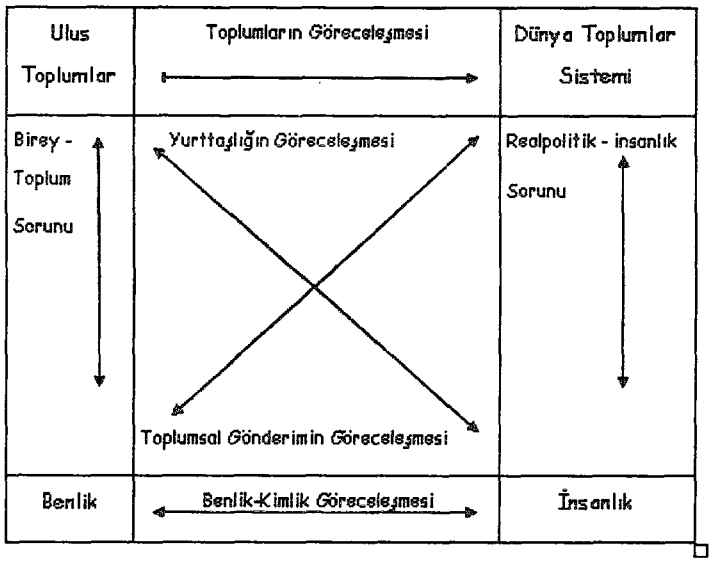

Robertson(1999:51)

Farklı görüşlerin ayrıştırılmasında kullanılabilecek ölçütler:

Küreselleşmenin,

-Kavramsallaştırması

-Nedensel dinamikleri

-Sosyo-ekonomik sonuçları

-Devletlerin güçleri ve yönetişim mekanizmalarına etkileri

-Tarihsel sürecin eğiliminin ne türden bir sonuca ulaşabileceği

(Held, McGrew ve diğerleri 1999:21)

Küresel Alanda Farklı Söylem Alanları

1.Küreselci (hyper-globalist)

2.Gelenekselci-Şüpheciler (traditionalist-sceptical)

3.Dönüşümselci (transformationalist)

(Held ve diğerleri 1999:2 ve Cochrane ve Pain 2000:42-43 referans alınmıştır).

BAĞLAM SORUNU ve DÜŞÜNÜMSELLİK

Görecelik konusunun özellikle "zaman-mekan" kenetlenmesi olgusu çerçevesinde, küresel olan karşısındaki "yerel"in konum alışında belirginlik kazanacağı ileri sürülmüş ve özellikle çevre ülkelerin "batı içi düşünümselliğin" bir konusu olarak, batılı düşünce kalıplarıyla söz konusu gelişmeleri "okumaları"nın yaratabileceği problemlere işaret edilmiştir.

Bu çerçeve içinde, meydana gelen/geldiği ileri sürülen değişimlerin, geleneksel sosyolojinin bakış açıları üzerinden düşünülebilecek boyutlar taşımakla birlikte, bu geleneksel kategorileri aşan, ikiz değerlilikler-çok anlamlılıklar içeren, "bağlama" göre farklı sonuçlar yaratabilecek olan, "söylemin" keşfedildiği bir sürece karşılık geldiği iddia edilmiş; "bağlamı" ve "söylem"i ön plana çıkaran, "çok yönlü antagonistik bir düşünümselliğin", söz konusu "küresel alan" içinde sağlayabileceği perspektifler, "küresel-ulusal"

diyalektiğine taşınarak, bir üst kimlik entegrasyonunun, sosyo-bilişsel boyutu olarak temellendirilmiştir.

Küreselleşme süreçlerinin olumsuz yanları kadar toplumlardaki, kültürel sermayeyi, iletişim kanallarını ve ağlarını geliştirebilecek açılımlar sağlayabileceği olgusu üzerinde de durulmuş; sanıldığının aksine ulus devlet paradigmasının geçerliliğini yitirdiğini gösterecek yeterli göstergelerin ya da gerekçelerin bulunmadığı ileri sürülmüş; söz konusu olumlu yanları geliştirebilecek "meşru ve toplumsal barışı sağlayacak" aktör olarak ulus devletlerin halen önem taşımaya devam ettiklerine dikkat çekilmiştir.

KÜRESELLEŞMENİN KAVRAMLAŞTIRILMASI: ÜÇ EĞİLİM			
	Küreselciler Kenneth Ohmae, Wriston ve Guehenno	**Gelenekselciler-Kuşkucular**. Paul Hirst, Graham Thompson Callnicos	**Dönüşümcüler** Held, McGrew ve Scholte
Yeni olan ne?	Küresel bir çağ	Ticaret blokları. Geçmiş dönemlerden daha zayıf jeo-yönetişim	Tarihsel olarak eşi görülmedik düzeyde küresel karşılıklı bağlılık
Hakim özellikler	Küresel kapitalizm Küresel yönetişim Küresel sivil toplum	Dünya 1890'larda olduğundan daha az karşılıklı bağlı	Yoğun ve derin (thick) küreselleşme
Ulusal hükümetlerin gücü	Geriliyor ve aşınıyor	Güçleniyor ve çoğalıyor	Yeniden inşa ediliyor Yeniden yapılanıyor
Küreselleşmenin itici gücü	Kapitalizm ve teknoloji	Devlet ve piyasalar	Modernitenin birleştirici güçleri
Tabakalaşma kalıpları	Eski hiyerarşilerin aşınması	Giderek artan bir şekilde Güney'in marjinalleşmesi	Dünya düzeninin yeniden inşası
Hakim motif	McDonalds, Madonna, vs.	Ulusal çıkar	Siyasal topluluğun transformasyonu
Küreselleşmenin kavramsallaştırılması	İnsani eylemin çerçevesinin yeniden düzenlenmesiyle	Uluslararasılaşma ve bölgeselleşme	Uzak mesafelerdeki eylemlerin ve bölgeler arası ilişkilerin yeniden düzenlenmesiyle
Tarihsel eğilim	Küresel Uygarlık	Bölgesel bloklar	Karşılıklı bağımlılık: küresel

		Medeniyetler çatışması	bütünleşme ve parçalanma
Olası sonuçlara ilişkin iddialar	Ulus devletlerin sonu	Ulus-devletlerin kabullenilmesi ve desteklenmesine bağlı olarak gelişecek bir uluslar-arasılaşma	Küreselleşme devletin gücünü ve dünya siyasetini dönüştürüyor. **(Held ve diğerleri 1999:10)**

Küresel Siyasal Yönetişime Yönelik Eğilimler Arası Farklılıklar

Küresel Yönetişim Teorileri	**Küreselci (Küresel sermayenin kuralları)**	**Gelenekselci-Şüpheci (Hegemonik İdare)**	**Dönüşümselciler Transformationalist (Teknokratik yönetim, aşağıdan yönetişim)**
Kuralları uygulayan anahtar, kurum ya da sosyal aktörler	Küresel şirketler ve finans kapital	Hakim Devlet	Network ya da Düşünümsel Devlet Epistemik topluluklar, NGOs(Hükümet Dışı Organizasyonlar) ve sosyal hareketler
Kimin Kuralları?	Kosmokrasi-Uluslar arası işadamları uygarlığı	Hiyerarşi- Egemen güç olarak ABD	Heterarşi Poliarşi- sosyal güçlerin ve çıkarların ayrılması
Kimin çıkarlarına yönelik?	Küresel sermaye	Ulusal ve jeostratejik çıkarlar	Bölgesel ve Kollektif – insanların ve gezegenin çıkarları
Hangi araçlarla?	Yapısal güç-küresel Pazar (ulus devletlerin yaptığı baskıyı pazara devretmek suretiyle)	Baskı ve rıza üretimi	Bilgin ve prosedürlerin uygulanması yoluyla ve teknik tartışmalar çerçevesinde Sınır aşan hareketlilik, uluslar arası koalisyonun inşası.
Sonuç	Küresel kapitalist düzenin istikrarının sağlanması ve yeniden üretimi	Hegemonik çıkarları tesis edecek küresel bir düzenin tesisi	Etkin, hesaplanabilir ve verimli yönetişim Aşağıdan küreselleşmeye meydan okuma ve engellemeler **(McGrew 2000: 160'dan düzenlenmiştir)**

Batı içi bir düşünümselliğin konusu olarak, yabancı literatür içinde küresel bir alana ilişkin ileri sürülen farklı iddiaları değerlendirmemizde kullanabileceğimiz "temel modeller" araştırılmış, bu çerçevede genel bir perspektif kazanılması amaçlanmıştır.

Araştırmanın, küreselleşme-ulus devlet ilişkinde "ulusal kimliklerin" küresel alan içindeki konumlarını ve bu konumlara ilişkin geliştirilmiş farklı görüşlerin değerlendirilmesine imkan verecek "bir model" geliştirme çabasında, bazı sayıltılar temel alınmıştır.

TOPLUMA İLİŞKİN VARSAYIMLAR-SAYILTILAR

1. Yapı birey ilişkisini, dikotomik olmaktan çıkaracak bir toplum modeli (Berger ve Luckman'ın, Giddens'ın, Melucci'nin, Laclau ve Mouffe'un yaklaşımları)
2. Toplumsal yapıya ilişkin düzen ve kaos (çok anlamlılık) içeren süreçlerin kaçınılmazlığı (Bauman 1998)
3. Kültürel olanın bağlamsal olarak farklılaşan çok (Bayart) anlamlılığı ve ikiz değerliliği
4. Söylemsel olanın, sosyal gerçekliğin oluşturucu unsuru olarak, özneler-arası "anlamlandırma çerçevelerine" karşılık geldiği görüşü (Laclau ve Mouffe)
5. İletişim-söylem sistemlerinin, kültürel anlam sistemlerinin kurucusu olarak aynı zamanda egemenlik ilişkilerinin üretildiği ve yeniden üretildiği bağlamların da içkin bir parçası oldukları görüşü. Egemenlik ilişkilerinin, söylem sistemleri ve bu söylem sistemleri içinde temsil edilen kültürel anlam sistemleri yoluyla yeniden üretildiği görüşü (Mumby)
6. Gerçekliğin sosyal yoldan inşasına temel olan; bireylerin, eş zamanlı olarak "dışsallaştırma, içselleştirme ve nesneleştirme" mekanizmaları çerçevesinde inşa ettikleri ve yeniden ürettikleri toplum imajı (Berger ve Luckman)
7. Örüntüleşmiş kimlik entegrasyonları sistemi olarak sosyo-kültürel yapının, aynı unsurları dahil etme-dışlama dinamiklerine tabi tutan, çok merkezli söylem alanlarından oluştuğu görüşü
8. Luhman'ın aksine, üst kimlik entegrasyonlarının; toplumsal yapıdaki örüntüleşmiş kimlik entegrasyonlarının örüntü olmaları

sebebiyle taşıdıkları "0 ya da 1" mantığını, "bulanık bir mantık" ve çok yönlü düşünümsel bir hermeneutiğe bağlı olarak bağlamsal bir rizom modeli içinde, "öncelik sonralık sıralaması açısından, dönüşüme uğratacak bir modele sahip olduğu.

9. Hem bireylerin hem de üst kimlik entegrasyonlarının bağlamsal düzenleyicisi olarak siyasanın, düşünümsel olabilme ihtimaline karşın, örüntüleşmiş kimlik entegrasyonlarının örüntü olmaları sebebiyle bağlamsal bir "düşünümsellik" içermeleri mümkün olmadığı iddiası
10. Toplumun çok merkezli örüntüleşmiş kimlikler entegrasyonu olarak görülmesinin gerekliliği
11. Üst kimlik entegrasyonlarının, tarihsel, kültürel, ekonomik, sosyal ve jeopolitik unsurlardan bağımsız olarak sağlanamayacağının kabulü.

BİREYLİK ve "ÖZNE"ye İLİŞKİN VARSAYIMLAR-SAYILTILAR

1. Öznenin tarihsel ve kültürel açıdan toplumdan topluma farklılık taşıyabileceği (Öznenin bağlamsallığı)
2. Öznenin eş zamanlı olarak, tarih, kültür, bellek, özgürlük, akıl ve tasarım olduğu, salt rasyonalist bir özne tasarımının olamayacağı
3. Bireysel olanla, kollektif olanın ayrılamayacağı

Melucci'de Bir İlişkiler ve Temsiller Biçimi Olarak Kimlik Kavramsallaştırmasının Boyutları **KOLLEKTİF VE BİREYSEL KİMLİKLERİN** * **TÜMÜ İÇİN GEÇERLİ OLAN ÖLÇÜTLER**
Kollektif Eylemin Dinamik Yönü Olarak Kimlik Kavramsallaştırması
Kollektif Eylemin Sembolik Referanslarını İçinde Barındıran Düşünümsel Kapasite Olarak Kimlik Kavramsallaştırması
Sembolik ve Kültürel Boyutta Ele Alınan Kimlik Kavramsallaştırması
1.Sınır Nosyonu ◄► **3.Özdeşlik Nosyonu** Tüm kimliklerin Toplumsal İlişkiler Sistemi içinde Oluşturulduğu Düşüncesine Karşılık Gelmektedir ◄► **2.Birlik Nosyonu**
İlişkiler Sistemine Yapılan Anlam İnşa Edici Referanslarla Şekillenen Kimlik Kavramsallaştırması
Aktörlerin Dinamik Kimlik Aidiyetlerinin Bileşenleri 4. Özdüşünüm kapasitesi 5. Aidiyet ve zamansal süreklilik bilinci **6.** Kimliğin Korunmasında İşleyen Dinamik; Farkındalığın Onaylanması ve Kendiyle Özdeşliğe Dayalı verili olmayan dinamik bir süreç içinde oluşturulan kimlik algısı
Temel Kültürel Kimlik Biçimleri 1.Ulus 2.Irk 3.Din 4.Sınıf**

4. Bireysel kimlikler entegrasyonu olarak bireysel kişiliklerin, düşünümselliğinin, kimlikleşme dinamikleri açısından önemi
5. Tamamlanmamış bir proje olarak "ben"lik imajında, "ben" ve "bana"nın birbirinden ayrılamayacağı görüşü
6. Kimliğin grup içi özdeşim dinamikleri kadar grup dışı tanımsal kategorilere de açık aidiyet kalıbı momentleriyle oluştuğunun kabulü
7. Modern ve karşı modern topluluk aidiyetleri açısından "özne"leşme problematiği
8. Özneleşme türüne bağlı olarak, çok kültürlülük politikalarının yol

* Uluocak tarafından Melucci(Schlesinger 1994 261-264)'den tablolaştırılmıştır
** Mackenzie (Sclesinger 1994:266)'dan alınmıştır

açabileceği, bireysel özgürlük istenciyle, karşı-modern totaliter toplumsal yapıların bir birimi haline gelme problematiği

9. Küresel bir alanda, ulus ötesi ve ulus altı düzeylerdeki aidiyet biçimlerinde öznenin kendini gerçekleştirme olasılığı
10. Gelenek ve akıl arasında beliren gerilimde, "öznenin" konumu
11. Özellikle, gelişmekte olan ülkeler açısından beliren bir sorun olarak, ulusal bağlılıklarından arınmış, gelenek, bellek ve tarih anlayışından yoksun evrensel bir bireysel özgürlük istenciyle şekillenen "özne" anlayışının beraberinde getirebileceği sosyal problemler
12. Salt rasyonel ve küresel alanın meta tüketicisi konumuna indirgenmiş "özne"lerin küresel bir sivil toplum oluşturup oluşturamayacaklarını belirleyecek, siyasal, kültürel, ekonomik ve sembolik bir güce ulaşıp ulaşamayacakları sorunu (Ulus devletin önemi bu süreçteki önemi)

Düşünürlerin kendi kavramsallaştırmalarını da içerecek şekilde bu sayıltılar ve sayıltıların ifade etmiş oldukları modeller bir araya getirilerek, bir kimlikleşme modeli oluşturulmuştur. Modelin temel sayıltıları ise aşağıdaki gibidir:

1. **Davranış** ve **söylem örüntüleri sistemi** olarak **toplum imajı**
2. Bireylerin, sosyal gerçekliğin inşasına imkan veren "**nesnelleştirme**, **dışsallaştırma** ve **içselleştirme**" pratiklerini eş-zamanlı olarak sergileyen becerikli aktörler olarak **toplumsallaşma süreçleri** içinde yer alıyor oldukları

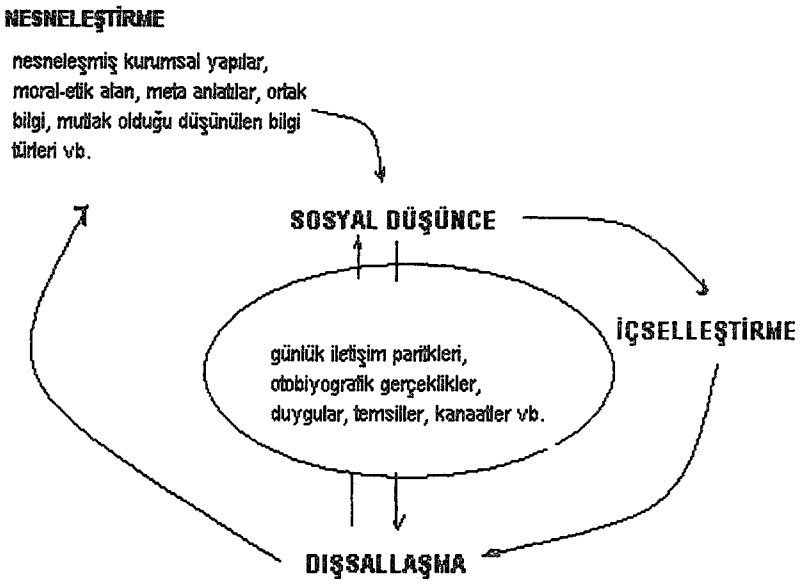

(Berger ve Luckman'dan aktaran Paker 2004:231)

3. Toplumsal yaşamın öznelerarası kurallarını oluşturan **anlam çerçeveleri olarak söylem** kavramsallaştırması (Laclau ve Mouffe)*

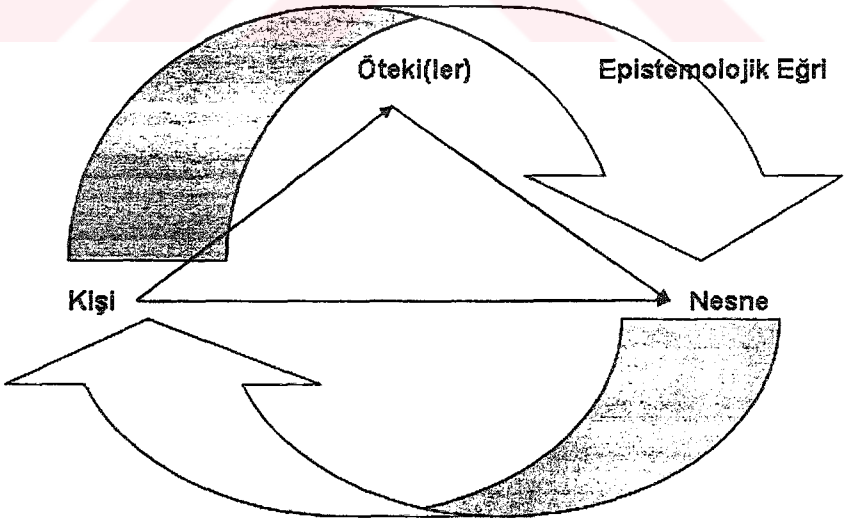

(Wagner 2004:96'ya nesne kişi boyutu eklenmiştir)

* Howart 2000

4. Simgesel üretimler olarak **kültürel olanın çok anlamlılığı** (ikiz değerliliği) ve tam da bu çok anlamlılık nedeniyle toplumsal olanı bir arada tutulabildiği (Bayart 1999:204)

5. Dışlama ve dahil etme süreçlerinin **antagonistik** birlikteliğine dayanan, kimlik edinme süreci (post yapısalcı ve yapısalcı sentez) (Laclau ve Mouffe)

6. Kimliğin grup içi özdeşim dinamikleri kadar grup dışı tanımsal kategorilere de açık aidiyet kalıbı momentleriyle oluştuğunun kabulü (Jenkins 2000)

7. Kimlikler entegrasyonu olarak "bireysel kişilik"ler ile kimlik örüntüleri entegrasyonu olarak kollektif aidiyet biçimleri arasındaki ilişkisellik ve bir aradalığın kabulü

8. Gerçekliğin sosyal yoldan inşa edildiği ve bu inşanın söylemsel, sembolik karakteri üzerinde bir güç ve hegemonya mücadelesinin bulunduğu

9. Bir ve yalnızca bir iktidarın olduğu birleşik bir gövde olarak değil, kendi özgüllüklerini koruyan farklı iktidarların yan yana gelmesi, bağlanması, eşgüdümü ve aynı zamanda hiyerarşisi olarak toplum imajı (Foucault)*

10. Bireysel kimlik-kollektif kimlik etkileşimi:

a.) **Toplumsal kimlikler örüntüsü entegrasyonu** olarak, gerçekliğin **(toplumun)** inşa edici özneleri olarak **bireylerin kimlik entegrasyonu (bireysel kişilik)** süreçlerinin; üçüncü halin mümkün olduğu; "dışsallaştırma, nesnelleştirme ve içselleştirme mekanizmalarına dayandıkları; yorumlamacı ve söylemsel olarak inşa edildikleri; "fuzzy bir mantığa ve bağlama ilişkin rizom bir modele"** dayanan toplumsallaşma

---

* Bayart 1997

** Bulanık mantık (fuzzy logic) ve bağlamsal rizomatik etkileşim, belirli bir kimliğin diğer kimliklerle çelişkili olup olmadığını değil, virtüel birardalık ve yanyanalıkları temel alan, kollektif kimlikler örüntüsü olarak toplumun bağlamsal olarak sahip olduğu tarihsel, kültürel, sosyal, ekonomik ve politik

("grup içi" ve "grup dışı-kategorilendirmeler") süreçlerine karşılık geldikleri; "bağlamsal" hiyerarşilere tabi olarak, becerikli bir performans olarak ortaya çıktıkları.

b.) Sembolik-kültürel olanın çok anlamlılığının söylemsel doğası sebebiyle ve ideolojik olanın da her zaman belirli bir güç ve iktidar konumunun ayrıcalıklarını meşrulaştıran "anlam kalıplarını" söyleme eklemlenerek üretebilecek olduğu*

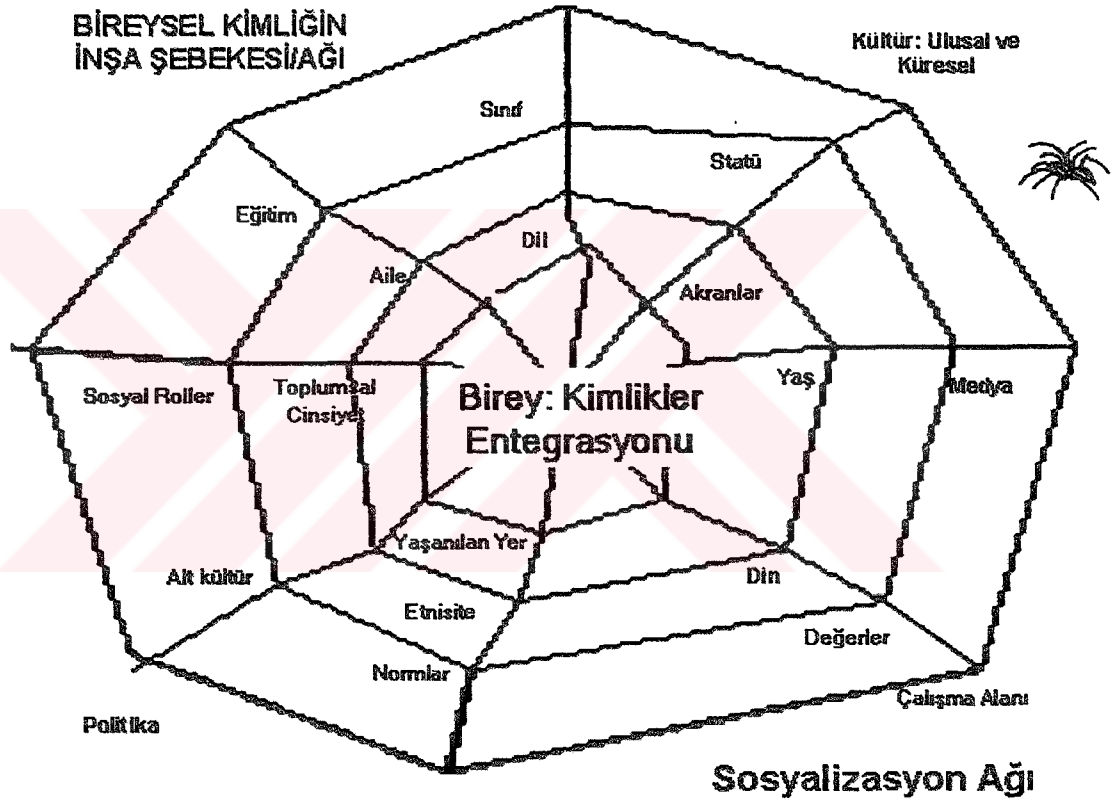

11. Öznenin bağlamsallığı

mekanizmaları tarafından o kimlik bileşeninin "var-olabilme", ve hegemonik bir söylem yüzeyi oluşturma ihtimalini içermektedir. Hem " ya, ya da" hem de "Ve"yi içermekte, "1 ya da 0"ı değil, virtüel olarak varolanın, bağlamsal olarak, söylem düzeyi haline gelmesiyle belirginlik kazanmaktadır. Fuzzy logic (bulanık mantık) günlük yaşantımızda karşılaştığımız belirsizlik içeren olaylara mantıksal değerler atamak için kullanılmaktadır, yani düşüncelerimizdeki kesin doğru ya da yanlışlar arasındaki ihtimalleri değerlendirebilmeye yarar. Rizomatik model ise "bağlama" göre ihtimallerin hiyerarşisindeki değişimi ifade etmektedir.

* Bireysel kimlikler entegrasyonu modeli Uluocak tarafından geliştirilmiştir

12. Söylem kalıpları ile sosyal temsiller arasındaki ilişkiler[**]:

a.) Bir sosyal temsilin, gündelik yaşamlarında bireyler tarafından birlikte inşa edilen, topluluğa ait bir fenomen olduğu

b.) Bu anlamda bir sosyal temsilin belirli bir zihnin ürünü olarak değil, gündelik hayatta gözler önüne serilen "söylem"de, zihinler arasında (özneler-arası) kavramlaştırmanın gerekliliği

c.) Sosyal bir ortamı paylaşan insanlar tarafından bu türden bir "söylemin" iletişimsel işlevi ve/veya sonuçları vasıtasıyla, belirli bir zaman ve mekanda failleri için doğru kabul edilen bir sosyal gerçekliğin inşa ediliyor olduğu

d.) Söz konusu söylemsel etkileşimlerden hareketle faillerin "kelimelerin", "kavramların" anlamlarını kurdukları ve yeniden kurdukları

Bu sayıltılar ışığında, sosyalizasyon süreçlerinin önemine dikkat çeken, bireysel kimlikler entegrasyonu düzeyinden, örüntüleşmiş kimlik entegrasyonlarına, topluma, ulusa, medeniyetlere ve küresel alana kadar olan dinamikler sosyo-politik bilişsel süreçlerin, grup içi ve grup dışı özdeşim kategorileri üzerinden modelleştirilmeye çalışılmıştır.

[**] Wagner, Wolfgang, "Söylem, Temsil ve Kurumlar", Der.Sibel Arkonaç, *Doğunun ve Batının Yerelliği*, Alfa Yayınları, İstanbul, 2004, s.93-120

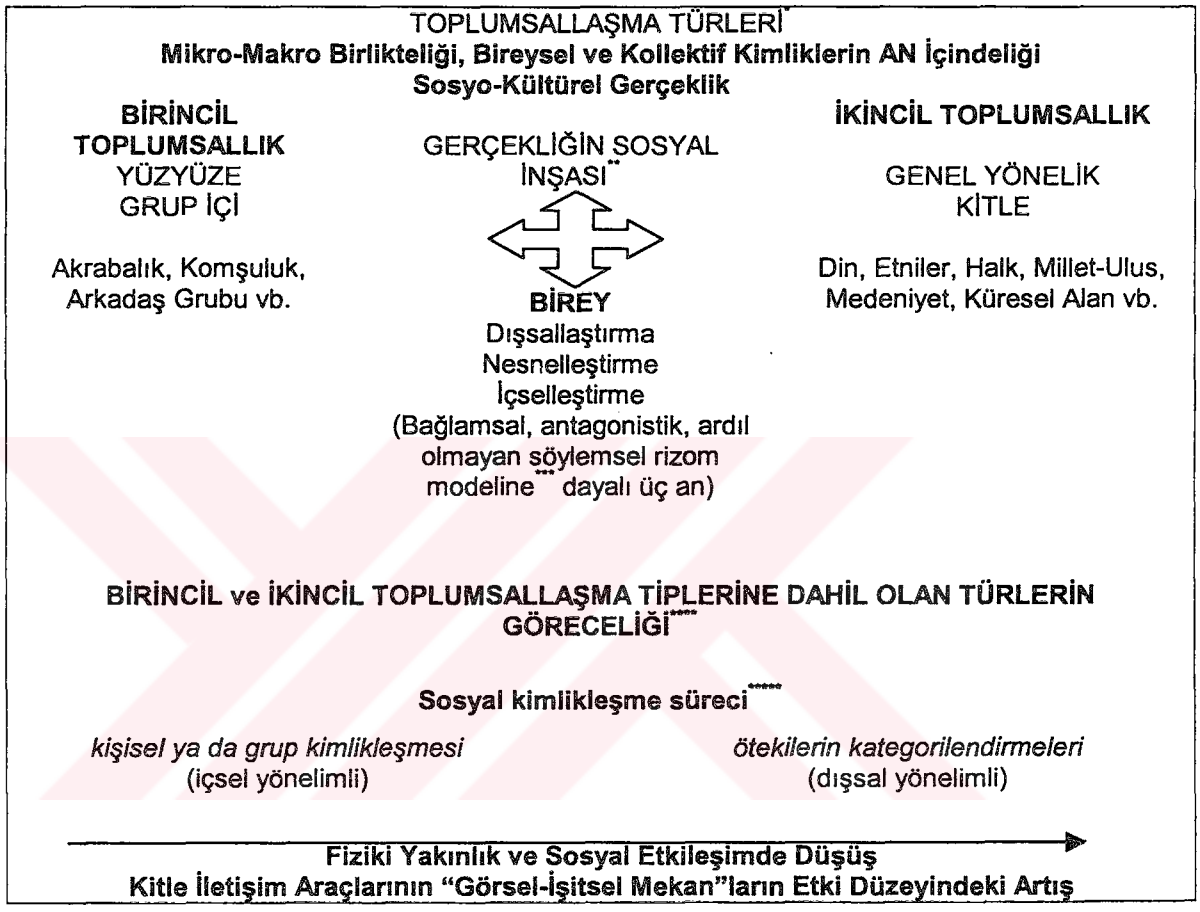

* Toplumsallaşma Türleri için (İnsel ve Aktar 1987:25)
** Berger ve Luckmann'ın Yaklaşımı için (Poloma 1993 ve Paker 1994)
*** (Deleuze ve Guattari 1987)
**** Laclau ve Mouffe' nin Dışlama ve Bağlılık ilişkilerine dayanan antagonizma kavramı. Ayrıca toplumsal kimliğin söylemselliği ve anlamının sürekli ertelenme hali içinde olma durumu için (Howart 1996:8'den aktaran Çelik 1999: 31)
***** Sosyal kimliklenme sürecine ilişkin bu iki ideal tipsel model için (Jenkins 2000:8)

ÜST KİMLİK ENTEGRASYONU SÖYLEM YÜZEYLERİ **Dışsal Aidiyet Biçimlerini İnşa Eden Kategorilerin Makro Kaynakları**	**KÜRE** **MEDENİYET** **ULUSLAR ARASI DÜZEY** **ULUS** **TOPLUM**

ÜST KİMLİK ENTEGRASYONLARI DÜZEYİ

Örüntüleşmiş Kimlikler Entegrasyonlarının Kodlarını Kendi Söylem Yüzeyine Eklemleyen/Eklemlemesi Beklenen; Bulanık Mantığı ve Bağlamsal Rizom Modeline Dayalı Modeller Kuran ve Müphemlikleri İdare Eden/Etmesi Beklenen (Grounded Düzey)

Örüntüleşmiş Kimlik Entegrasyonu Çerçeveleri:

Tarihsel, Kültürel, Dilsel, Dinsel, Etnik, Coğrafi, Bölgesel, Kıtasal, Politik Unsurlar

Kimlik A Örüntüsü	Kimlik B Örüntüsü	Kimlik C Örüntüsü	Kimlik... Örüntüsü
UNSURLAR			

TOPLUMSALLAŞMA TÜRLERİ

Kimliğin Kurucu Unsurlarının Yer Aldığı Sosyal Etkileşim Bağlamı

GRUP İÇİ VE GRUP DIŞI KATEGORİLENDİRMELER

GERÇEKLİĞİN SOSYAL ve SÖYLEMLERE DAYALI İNŞASINDA SOSYALİZASYONUN ÖNEMİ

UNSURLAR			
Kimlik A	Kimlik B	Kimlik C	Kimlik...

Bireysel Kimlik Entegrasyonu

Birey KİŞİ

Bu model çerçevesinde; kimlikleşme süreci, etkileşim içinde bulunulan toplumsal birim, grup, kurum ya da kavram düzeyi ile çok yönlü bir düşünümsellik içinde düşünülmektedir.

Bireyler, birbirinden farklı ve zaman zaman birbiriyle çelişen çok sayıda farklı kimlik bileşenine sahip olabilmektedirler. "Benlik" bu anlamda, bu farklı kimliklerin bütünleştirebilmesi için de yoruma bağlı becerikli bir performans olarak gündeme gelmektedir.

Sembolik ikiz değerlilikler içeren, birbirini dışlayan kurgular olarak kimlikleri inşa eden unsurların, soyut düzeydeki karşılıkları (örüntüleri), birey tarafından

bağlama ilişkin olarak yapılan mikro çevirilerle gündelik yaşama aktarılmakta ve sonuçta farklı bağlamlarda, farklı kimlik entegrasyonlarının bileşeni olan "kimlik" kategorilerinin ya da kimlik kategorilerini oluşturan bileşenlerin, bireyler tarafından ortaya konulmasındaki vurgu farklılaşabilmektedir. Bu durum bağlama göre "öteki" ya da ötekiler ile başlayacak sınırların değişebilirliğini gündeme gelmektedir. Kollektif grupların içsel ya da dışsal etkiler çerçevesinde kimlik entegrasyonlarına katılan kimlik unsurları, belirli "bağlam"larda "öteki" olarak görülen toplumsal aktörlerin, aynı kimlik entegrasyonunun bileşeni olarak, diğer bir bağlamda "biz" e dönüşebilmesi anlamına gelmektedir. Bu da bağlamın rizomatik modeline karşılık gelmektedir ki kimlik entegrasyonunun söylemsel yüzeyindeki üst kimliğin kodlarındaki "düşünümsellik" kapasitesi bu açıdan önem taşımaktadır.

Bağlamın rizomatik modeli, bireysel kimlik entegrasyonları olarak "kişilik" düzeyinden, örüntüleşmiş kimlik entegrasyonları olarak kollektif kimlikler ve söylem yüzeyini oluşturan üst kimlik entegrasyonunu düzeyine kadar geçerlilik taşımaktadır.

Birey-kişilik düzlemindeki üst kimlik aidiyetleri konusundaki göreceliklerin uzlaşabileceği bir üst kimlik entegrasyonu ancak, **"bulanık bir mantık*" ve "bağlamsal rizomatik bir model"** çerçevesinde ele alındığında anlam kazanmaktadır.

Örüntüleşmiş kollektif kimlik entegrasyonlarının söylem yüzeyini oluşturan **"üst kimlik entegrasyonu"**nun bu anlamda **"bulanık bir mantığa sahip" ve "bağlamsal rizom modeli"** çerçevesinde düşünülmesi demek salt rastlantısal ve pragmatik bir kapsayıcılığa değil, kollektif kimlik entegrasyonunun oluşturan, kimlik örüntülerini ve bunların bireysel kimlik entegrasyonları ile olan ilişkisini, özgürlük, tarih, kültür, bellek ve tasarım olarak kendisine eklemleme becerisinde göstermektedir. Virtüel olarak bir arada olan ancak bağlama göre hiyerarşilerinde ve kendilerine yapılan vurguda alt-üst oluşlar yaşayan kimlik bileşenleri, doğrudan bu söz konusu "üst kimlik entegrasyonunun" kodlarına bağlı olarak değil, kedi kodları ve diğer öteki kodlarla birlikte yer alır ve bağlama

---

* fuzzy logic

göre üst kimlik tarafından kodlanarak sunulur.

Çelişkilerin ve karşıtlık içeren yanyanalıkların bir yaşam alanı içerisinde entegrasyonu bu türden bir bağlamsal modeli gerekli kılmaktadır. Bu model ayrıca, kaçınılmaz olarak belirli bir kimlik entegrasyonunun merkezi kodlarının kaçınılmazlığını ya da "VAR ya da YOKLUK"unu değil, söylem evreni içinde fragmanlaşmış aidiyet bileşenlerinin kendi kodlarının bağlamsal olarak tasnifine imkan veriyor olması sebebiyle, "birey-özneler" için geçerlilik taşıdığı gibi, kollektif kimlik siyasetlerinin daha makro düzeydeki "kurumsal söylemlerin" sınırlılıklarına da işaret ediyor olması bakımından önem taşımaktadır.

Bu anlamda modelin sahip olduğu **bulanık mantık**, kollektif kimlikler örüntüsü olarak toplumun bağlamsal olarak sahip olduğu tarihsel, kültürel, sosyal, ekonomik ve politik mekanizmalar tarafından o kimlik bileşenine ilişkin örüntülerinin "var-olabilme" ve hegemonik bir söylem yüzeyi oluşturma ihtimalini içermektedir.

Bağlamsal rizom modeli ise, söz konusu kimlikler entegrasyonu olarak bireysel kişiliklerin söylem yüzeyinin "bağlama" göre farklı unsurları arasındaki hiyerarşilerinin değişebilirliğini ve yeniden yapılandırılabilirliğini gösterdiği gibi, kollektif kimlik örüntüsü entegrasyonunu olarak "toplumsal meşruluk" çerçevelerinin ve bu meşruluğu temel alan "üst kimlik entegrasyonunun hem dinamiklerine hem de sınırlılıklarına işaret etmektedir.

Sembolik açıdan ötekilerin nerede başladığı ve "biz"in kim olduğumuz, kimlikler entegrasyonumuz içindeki farklı kimlik bileşenlerinin kapsadığı ve ayırt ettiği sosyal gerçeklik alanının özelliklerine göre belirlenmektedir. Sosyo-kültürel gerçekliğin içinde, bu anlamda aidiyet kalıplarının çakıştığı ve zaman zaman da çeliştiği durumların olması kaçınılmazdır. Dışlama ve dahil etme mekanizmalarının bağlamsal olarak hem "öteki" olanla sınırlarını çiziyor hem de bu sınırların özcü sabitlikler içermiyor olmaları gerçeği, söylemsel olarak inşa edilmiş kültürel ürünler olmalarından kaynaklanmaktadır ve kültürel olanın çift değerliliği ve müphemliği kimlik süreçlerine ilişkin "rizomatik" bir modeli gerekli kılmaktadır.

Bir kimliğin söylemsel olarak inşa edilen sınırlarının ötesinde yer alan

"öteki"ler, kimlikler entegrasyonu olarak kişilik açısından görecelik taşıdığı gibi, aynı toplum içerisindeki örüntüleşmiş kimlik entegrasyonları açısından da görecelik içermektedir. Bu şu anlama gelmektedir: Kollektif grupların içsel ya da dışsal etkiler çerçevesinde kimlik entegrasyonlarına katılan kimlik unsurları, belir "bağlam"larda "öteki" olarak görülen toplumsal aktörlerin, aynı kimlik entegrasyonunun bileşeni olarak, diğer bir bağlamda "biz" e dönüşebilmektedir.

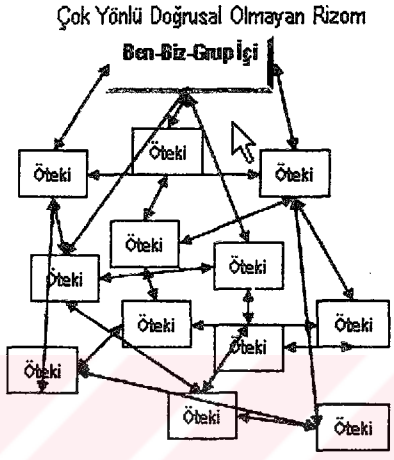

(Deleuze ve Guattari, 1987`den rizom modeli alınmıştır)

Kimlikleşme (Identification) Diyalektiği			
Dışsal Dinamikler			
Ötekilerin Kategorilendirmeleri O-Onlar- Öteki- Diğerleri			
Öteki Grubu I	Öteki Grubu II	Öteki Grubu	Öteki Grubu n
Onlar kendilerini nasıl tanımlıyorlar? Onlar bizi nasıl tanımlıyorlar?	Onlar kendilerini nasıl tanımlıyorlar? Onlar bizi nasıl tanımlıyorlar?	Onlar kendilerini nasıl tanımlıyorlar? Onlar bizi nasıl tanımlıyorlar?	Onlar kendilerini nasıl tanımlıyorlar? Onlar bizi nasıl tanımlıyorlar?
DIŞSAL KATEGORİLER			
Rhizomatik etkileşim			Rhizomatik etkileşim
GRUP İÇİ SOSYAL ETİKİLEŞİM DÜZEYİ			
İçsel Dinamikler			
Kişisel ya da Grup Kimlikleşmesi Ben-Biz Grup İçi			
Biz kendimizi nasıl tanımlıyoruz? Biz onları nasıl tanımlıyoruz?			

Söz konusu model ışığında "Türk Ulusal Üst Kimlik Entegrasyonu Modeli"e ilişkin şu değerlendirmeler yapılmıştır:

Bir "üst kimlik entegrasyonu", uluslaşma formülasyonu içinde, Cumhuriyet'in kuruluş yıllarından itibaren iki temel eğilimin varlığından söz edilebileceği ileri sürülmüştür. Kuruluş Dönemi "Üst kimlik Entegrasyonu" içerisinde, özellikle çok anlamlı ve "bulanık bir mantıkla" üst kimliğe eklemlenen, ulusal olan boyutun kodları tarafından şekillenmesi beklenen iki temel kolektif kimlik örüntüsü bulunmaktadır:

1. **Etnisite** (farklı vurgularla biyolojik olandan temelde kültürel olana doğru evrilen)
2. **Din**

Birinci eğilim üst kimlik entegrasyonu olarak ulusun, hem vatandaşlığın hem de Türk kimliğinin etno-kültürel ve seküler inşasını içerecek olmasına yöneliktir. Birinci eğilimin, çok anlamlılığına sebep olan ve üst kimlik entegrasyonunda bulanık bir mantıkla birbirine entegre edilen etkenler iki ayrı süreci içermektedir.

1. TÜRK KİMLİĞİ'nin sosyo-politik açıdan etno-kültürel inşası
2. TÜRK VATANDAŞLIĞI'nın inşası

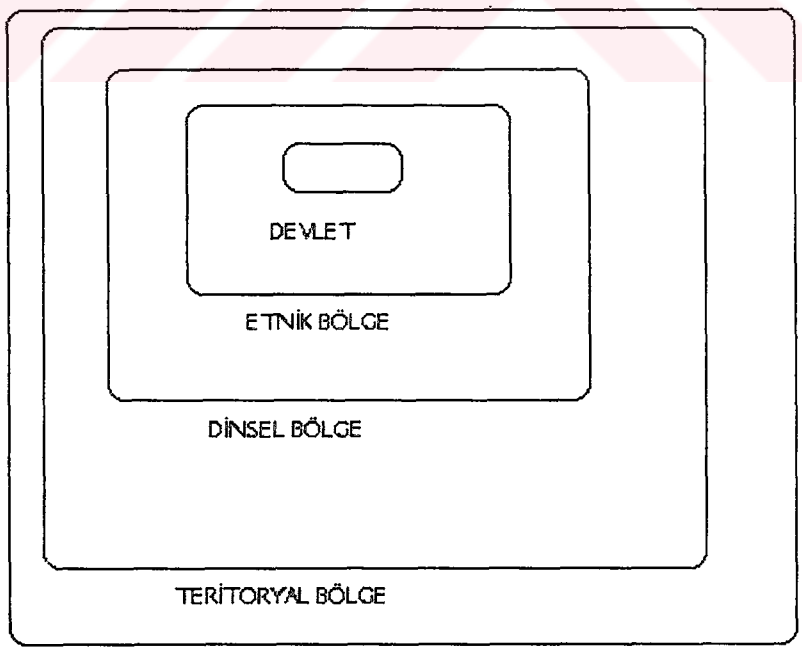

(Çağaptay 2002:237'den tablolaştırılmıştır)

Atatürk Dönemi'nde Türk Milliyetçiliği'nin tek merkezli üç bölgeye ayrıldığı yolundaki görüşler; eş zamanlı olarak hem etno-kültürel bir proje olarak "Türk"lüğün hem de "Türkiye Cumhuriyet'i Vatandaşlığı"nın geliştirilmesi yolundaki politikaların bir arada uygulamaya koyulmuş olabileceğini göz ardı etme eğilimindedirler. Her üç bölgeyi de kapsayan alan "Türkiye Cumhuriyet'i vatandaşlığının tanımının geliştirildiği alandır.

İkinci eğilim üst kimlik entegrasyonu olarak ulusal kimliğin hem laikliği hem de dinin fonksiyonelliğinden yararlanmayı eş zamanlı içerecek bir "üst kodlayıcı" olarak inşasını içermektedir. İkinci eğilimin, çok anlamlılığına ve üst kimlik entegrasyonuna bulanık bir mantıkla entegre edilen etkenlere ilişkin süreçler ise:

1. Laikliğin inşası: dinin üst kimlik kodlayıcısı olma konumundan, kamu alanından özel alana ait bir aidiyet bileşeni haline getirilmesi
2. Bütünleştirici bir kolektif kimlik örüntüsü olarak "dinin fonksiyonlarından" yararlanılmasını içeren, dinin kodlarını kendine eklemleme çabasında olan sekülerleşme süreçlerini içermektedir.

Kuruluş Dönemi "Üst kimlik Entegrasyonu" içerisinde bu anlamda, özellikle çok anlamlı ve "bulanık bir mantıkla" üst kimliğe eklemlenen, ulusal olan boyutun kodları tarafından şekillenmesi beklenen iki temel kolektif kimlik örüntüsü bulunmaktadır:

1. Etnisite (farklı vurgularla biyolojik olandan temelde kültürel olana doğru evrilen)
2. Din

Etnisite ve din'in bulanık bir mantıkla "üst kimlik entegrasyonu" olarak ulus kimliği içinde kodlanması, kollektif bir aidiyet biçimi olarak "ulus" unda çok anlamlılığına karşılık gelmektedir.

Üst kimlik kodlayıcısı olarak uzunca bir dönem "din" in oynamış olduğu rollerin, bu ulus anlayışı ile yer değiştirebilmesi yönündeki "hegemonik" bir mücadeleye dayanan çabalar, Cumhuriyet'in kuruluş dönemi felsefesinin anlaşılması açısından önem taşımaktadır.

Bir "üst kimlik entegrasyonu" olarak "ulus"un tesis edilmesi, onun bir üst kodlayıcı olarak, diğer kollektif kimlik örüntülerini kendisine eklemleyebilmesi ve bulanık bir mantıkla ve çok yönlü yorumsamacı rizom modeli ile diğer örüntüleşmiş kollektif kimlik örüntülerinin bağlamsal olarak hiyerarşik açıdan tasniflerini ve söylem yüzeyi oluşturacakları alanların sınırlarını belirleme işlevi görebilmesini sağlamaktadır.

Kemalist projenin bu türden bir "söylem yüzeyi" oluşturabilmiş olmasının en önemli nedeni, bu çok anlamlılık ve bağlamsal tasnif yapabilme iktidarına dayanmaktadır.

Özetle, Kuruluş Döneminin, Kemalist "üst kimlik entegrasyonu" bileşenlerinin oluşturduğu söylem yüzeyi, aşırı radikal milliyetçi-ırkçı bir Türkçülüğün, "kodlayıcı bir üst kimlik" unsuru haline gelmesine imkan vermediği gibi, "din unsurunun" da tamamen laiklik adına ortadan kaldırılması gibi bir tercihe dönüşmemiş, bir "üst kimlik kodlayıcısı" olarak konumu değiştirilmeye, üst kimlik entegrasyonu olarak etno-kültürel ve laik bir modele eklemlemeye çalışmıştır.

Cumhuriyet'in Kuruluş döneminin ve genel anlamda da Kemalist "üst kimlik entegrasyonu" projesinin temellerinin Osmanlı'dan devralındığı ve Osmanlı'da Tanzimat Dönemi'nden itibaren başlayan süreçte gelişen fikir akımlarının, bu modelin düşünümselliğine katkıda bulunduğu düşünülmektedir.

Üst Kimlik Entegrasyonunda Etkili Modeller	
Yusuf Akçura	**Ziya Gökalp**
Osmanlıcılık İslamcılık Türkçülük	Türkleşmek İslamlaşmak Muâsırlaşmak

Tarihsel süreç içindeki gelişmeler, Mustafa Kemal Atatürk (1989:20)'ün, Türk ulusunun kuruluşunda etkisi görülen doğal ve tarihsel olguları şu şekilde sınıflandırmaya götürmüştür:

1. Siyasal varlıkta birlik
2. Dil birliği

3. Yurt birliği
4. Soy ve köken birliği
5. Tarihsel yakınlık
6. Ahlaksal yakınlık

"Ulusal kimlik" söyleminin Cumhuriyet'in Kuruluş Dönemi açısından, dayanmış olduğu ve Cumhuriyet Dönemi Boyunca da bir söylem yüzeyi oluşturacak temel söylemsel stratejileri şu şekilde özetlenebilir:

1. Üst kimlik entegrasyonu olarak ulusal içinde ümmetin, hem etno-kültürel millet kavramına hem de teritoryal sivil olana eklemlenmesi; Ümmet kavramının birleştirici kodlarının, hem etno-kültürel olanın, hem de teritoryal bir vatandaşlığın kurucu unsuru olarak kodlanması
2. Üst kimlik entegrasyonu olarak ulusal olanın teritoryal ve sivil olan ile etno kültürel ve jenealojik olana eş zamanlı olarak eklemlenmesi: millet kavramının kodlarının hem etno-kültürel bir milliyetçiliğin, hem de teritoryal bir vatandaşlığın bir aradalığını içerecek bir çok anlamlılıkla kodlanması
3. Bu eklemlenmeleri, dengeleyebilecek Batılı üst yapı kurumlarının, sivil alana "Çağdaşlaşma" olarak sunulması; ve çok anlamlılıkları gerektiğinde idare edebilecek, hukuksal düzenlemelerin dışarıdan getirilmesi; Batıya karşı kendini Batının hukuksal "üst kodlama" mekanizmalarını alarak koruma paradoksu. Batının rasyonalitesinin araçsal akıl olarak, kullanılabileceği gerekçesine karşılık geldiği düşünülebilir
4. Sınıfların bulunmadığı, vatandaş inşası sürecine eklemlenen çok anlamlı bir kollektif entegrasyon tasnifi olarak halkçılık. Demokratikleşme ve "birey-özneleri" bir arada içeren genişlikte kullanıldığı düşünülebilir
5. Bağlamsal rizomatik düşünümselliğe karşılık gelen devrimcilik

6. Gerek hükümetlerin gerekse ulusun sınırlarını belirlemekte zorlanacağı, nesnel laiklik, öznel laiklik ayrımı.
7. Din ve Etnisite olmak üzere İki temel kolektif kimlik örüntüsünün, bulanık mantığa dayalı, çok anlamlı, ikiz değerli kodlanışının yarattığı, hegemonik söylem yüzeyi olarak "Cumhuriyetçi Kemalist Ulusçuluk".

Kollektif kimlik örüntülerinin toplumsal yapıdaki oluşturucu unsurlarının iç içe geçmesini sağlayan ve biz-öteki ayrımını bireysel kimlikler entegrasyonları açısından göreceli hale getiren bu unsurlar arasındaki geçişlilikler, Doğulu ve Müslüman bir toplumun, laik ve ulusal bir toplum olma seçimini değil, hem doğulu hem de batılı olmanın kodlarını bir arada "sentezleyip sentezleyememe" sorunu olarak düşünülmüş görünmektedir.

Hem ümmet bilincinin devleti tahrip edecek etkilerinden, hem de radikal ırkçı bir milliyetçiliğin önünü kapatan bu türden bir sosyo-politik projenin hedefinin bu anlamda, tarihsel ve kültürel olarak örüntüleşmiş kodları bir "ulusal kültür" projesi haline dönüştürme çabası olarak değerlendirilmelidir.

Söz konusu ikiz değerli, çok anlamlı kodlamalar üzerinde temellenen "üst kimlik entegrasyonunun", bu anlamda, bu çok değerlilikleri içselleştirip, bağlama göre öznel yorumlar çerçevesinde genişletebilecek ve bu türden bir kültürün kodlarını geliştirme becerisine sahip "birey"ler oluşturma amacında olduğu iddiası ise bugün için bile halen geçerliliğini sürdürmektedir.

Kuruluş döneminin bize göre, "bulanık mantığa" ve bağlamsal rizom modeline sahip, yorumsamacı sosyo-politik düşünümseliğinin temelinde, dönemin entellektüel ortamının bir çok açıdan, toplumun içinde bulunduğu problemlere ilişkin yanıt arayışın içinde olmasının ve bir çok alternatif önerinin geliştirilebilmiş olmasından kaynaklanmaktadır.

Kuruluş döneminin ardından onun çok anlamlılıkları, müphemlikleri idare etmeye yönelik stratejilerinin yerini "ya ya da" mantığına sahip dikotomik yaklaşımların aldığını söylemek mümkün görünmektedir.

Bununla beraber, kuruluş dönemi felsefesinin "üst kimlik entegrasyonu" olarak bir söylem yüzeyi oluşturmuş olduğunu ve birbirinden farklı ulusal kimlik modellerinin gelişmesinin önünü açmış olduğu görülmektedir.

Uzun (2003:153) bugün "Türk Milliyetçiliği"ne ilişkin olarak aralarında derin ideolojik ayrılıklar bulunduğunu düşündüğü şu modeli oluşturulabileceğini ileri sürmektedir:

1. Etnik yönü ağır basan "soy" milliyetçiliği
2. Dinsel ağırlığı olan milliyetçilik
3. Sosyalist motifler barındıran yoğun devletçi söylemi içeren milliyetçilik
4. Demokratik yurttaşlık anlayışını ön plana çıkaran "liberal" milliyetçilik

Söz konusu milliyetçilik tiplerinin sahip olduğu ileri sürülen, derin ideolojik ayrılıklar, bu noktada Kemalist "ulusal üst kimlik entegrasyonu"nun çok anlamlılığı ve "bulanıklığı" sebebiyle "bağlam"a göre bütüncül bir söylemin unsurları haline gelebilmektedirler.

Bunun bir örneği küreselleşme süreçlerine ve AB ile ertegrasyon sürecindeki gelişmeler karşısında var olduğu ileri sürülebilecek bir başka milliyetçilik tipolojisinde kendisini göstermektedir:

1.Milliyetçi olan-Ulusal olan

2.Milliyetçi olmayan-ulusal olmayan

Bu durum derin ideolojik farklılıkların dahi "bağlamsal" olarak "biz-öteki" ayrımının göreceliği çerçevesinde ve "dışlama-dahil etme" pratiklerinin "bulanık mantığı" içinde, hiyerarşik açıdan dönüşebileceğine işaret etmektedir.

Farklı "ulusalcılık" tasarımlarının, toplumsal yapı içindeki örüntüleşmiş kimlik entegrasyonları bakımından benzer unsurlara dayanıyor oldukları noktalarda, farklılıklarının azalmakta ve bütüncül bir "üst kimlik" söyleminin düşünümselliğini arttırıcı rol oynadıkları görülmektedir.

Söz konusu gelişmelerden geçmişten günümüze eksik kaldığı düşünülebilecek "boyut" sivil toplum-devlet ve devlet-birey ilişkileri çerçevesinde

ortaya çıkan gerilimlerde kendisini göstermektedir. Bu çerçeve içinde **"birey"** hep oluşturulmak istenen ancak hep "yukarıdan" tanımlanan işlevlerin taşıyıcısı olarak görülmüş, "vatandaşlığın" ödev sorumluluğu, bireyin "özgürlük" sorunu ile düşünümsel bir kültürel sentez yaratamamış görünmektedir.

Tarihsel bir gelişim çizgisi içinde söz konusu gelişmelerin:

1. "Ortak bir kamusal alan" inşasına bağlı olarak, Cumhuriyet'in kuruluş yıllarından itibaren, "içtimai insan" (İnan 1998:48) kavramsallaştırmasına dayanan "birey" anlayışı
2. Ne ekonomik ne de siyasal vurgularıyla liberalleşemeden, liberalizmi benimsemiş bir toplumun birey anlayışına (Coşar 1999:67)
3. Küreselleşme ve AB entegrasyonu süreçleri ile ise, kendisini salt Batılı kodlarla okumaya yöneltilmiş birey anlayışına
4. Ya da ulusal kimliğe alternatif kimlikleri geliştirebilmenin potansiyel olanağı olarak Batılı kodları kullanma gayretinde olan "birey" tasarımlarına

.....doğru evrim geçirdiğini söylemek mümkün görünmektedir.

Çok anlamlılıkların idare edilmesi sürecinde üstesinden gelinemeyen bir çok problemin ortaya çıktığına ve çok anlamlılıkların, müphemliklerin idaresi pratiklerinin zaman içinde dikotomik akıl yürütme stratejileri sebebiyle "üst kimlik entegrasyonu" pratiklerinin kuruluş felsefesine aykırı durumların ortaya çıkmasına sebep olduğu izlenimi edinilmektedir. Söz konusu gerilimlerin kaynaklarından başlıcaları şunlardır:

1. Cumhuriyet'in vatandaşlığı ile demokrasinin bireyi arasındaki gerilim (Coşar 1999: 62)
2. Nesnel laiklik ile öznel laiklik arasındaki çizginin korunup korunamayacağı gerilimi
3. Sivil toplum, devlet gerilimi
4. Kamusal alan- özel alan gerilimi

5. Topluma göre radikal fikirlerin, Batılı anlamda muhafazakar olmalarının gerilimi
6. Gelenekselliğin "demokrasi" kodlamaları karşısında, Çağdaşlaşmanın "otoriter" kodlara dönüşmesinden kaynaklanan gerilimler

Ulusal kimliğe ilişkin kaygılar sadece Türkiye'ye özgü değildir. Batılı sosyal bilim literatürü içinde de benzer kaygıları duyan düşünürler ve yaklaşımlar bulunmaktadır.

Bununla birlikte Batılı, şüphecilerin ve gelenekçilerin, her birinin üzerinde durdukları, üst kimlik entegrasyonunun bileşenleri ve üst kimlik tarafından bu öğelerin kodlanış şekilleri, Türkiye'dekinden daha önce de ifade etmiş olduğumuz üzere farklılıklar taşımaktadır. Benzer durum dönüşümselciler için de geçerlidir.

Batılı şüpheci ve gelenekselcilerin görüşlerinin şekillenmesinde, üst kimlik entegrasyonunun önemli bir öğesi olan "Sınıf"lar, Türkiye açısından örüntüleşmiş kimlik örüntüsü olarak, din ve etnisite kadar önemli bir hiyerarşik yüzey oluşturmamaktadır.

Sağ ve sol ayrımının "sınıflar" temelinde değil, "manevi değerlere, geleneklere ve dini referanslara" uzaklık ve yakınlık çerçevesinde toplumsal taban bulmuş olması da bu anlamda dikkat çekicidir. Sol söylemin en güçlü olduğu dönemlerde dahi, halk hareketi ile bir devrimin sağlanması yolundaki en büyük engelin, sosyo-kültürel yapı unsurları içindeki örüntüleşmiş aidiyet biçimlerine eklemlenememiş olmasının ve manevi değerlere, geleneğe ve dini söyleme olan mesafesinin bu anlamda önem taşımış olduğunun söylenmesi mümkün görünmektedir.

Üst kimlik entegrasyonuna ilişkin söylem yüzeyi, öznel laiklik alanından nesnel laiklik alanına çıkacak bir dini söylemi ve ırkçılığa varabilecek Türkçü söylemin örüntüleşmesine izin vermediği gibi, bağlamsal olarak "sol ve komünist" bir söylemin ortaya çıktığı durumlarda, tüm diğer kodları bu söyleme karşı eklemleyebilmektedir.

Benzer bir durum öznel alandan, nesnel alana ilişkin dini pratiklerin örüntüleşmesi yolunda bir söylem ortaya çıktığında, diğer söylem biçimleri bu türden bir koda karşı bir arada eklemlenebilmektedirler.

Liberal yaklaşımlar bu anlamda "üst kimlik entegrasyonunda" baskılanan sınırlandırılan, bulanık bir mantıkla kodlanmış, dini ve etnik kolektif aidiyet unsurlarına, özellikle "kültürel" talepler açısından kolaylıkla eklemlenebilmekte, dini farklılıkların en ön planda olduğu AB entegrasyonu gibi bir süreçte dahi, ulus devlet politikalarına karşı bir demokrasi arayışı olarak kendisini kodlayabilmektedir.

Küreselleşme süreçlerinde bu eklemlenme vatandaşlığın yeni biçimlerinin gündeme gelmesiyle birlikte, "ulus" devlet anlayışına karşı bir tehdit algısıyla, ulusal, ulusal olmayan ayrımıyla belirginlik kazanmaktadır.

Küreselleşmenin, AB entegrasyonu üzerinden kodlandığı ülkemizde, söz konusu süreçlere ilişkin iki temel baskın eğilimin olduğundan bahsedilmesi mümkün görünmektedir:

1. **Geleneksel Şüpheciler:** Ulusalcı kanat, varolan aksaklıkların, ulus devlet ve ulusal bilinç çerçevesinde çözümlenmesini savunanlar,
2. **Dönüşümselciler:** Ulus devlet paradigmasının terk edilmesini, dönüşümsel, elektronik vs. nitelendirmelerle adlandırılan, ulus-üstü ve ulus-altı düzeyler arasında yönetişimi sağlayan bir "devlet" paradigmasının gerekliliğini savunan dönüşümselci kanat.

Dönüşümselci tezlerin farklı gerekçelerle de olsa, ulus devletin dönüşüm geçirmesi ve vatandaşlık hakları konusunda yeni "kavramsal kategorilerin", ontolojik ve epistemolojik temelli bir paradigmatik dönüşüm nedeniyle öneriyor olmaları, sosyal bilimsel metodoloji açısından eş zamanlı olarak, söz konusu taleplerin, sosyo-kültürel yapı içerisinde "örüntüleşmiş" ve söylem yüzeyi oluşturmuş oldukları sayıltısını içermektedir.

Dönüşümselci ve şüpheci iddialar arasındaki farklılıklar bu anlamda; ontolojik ve epistemolojik bir dönüşümün gerçekleşip gerçekleşmediği noktasındaki argümanlara ve küreselleşme süreçlerinin gündeme getirdiği kimlik

biçimlerinin, ulusal kimliklerden daha "gerçek" ve demokratik sonuçlar yaratacağı algısındaki farklılıklardan kaynaklanmaktadır.

Küreselleşme süreçleri ile birlikte kuruluş dönemi ulusal üst kimlik entegrasyonunun çok anlamlı, bulanık bir mantığa dayalı, vatandaş-birey-etno-kültürel ulusçuluk gerilimine bugün, kanunlar karşısında eşitliği aşan, kültürel haklar problematiğinin yarattığı yeni çok anlamlılıkların eklemlendiği görülmektedir.

Cumhuriyet'in vatandaşlığı ile demokrasinin bireyi arasındaki gerilim bu anlamda, kültür kavramının da işin içine girmesiyle daha da "bulanık" (fuzzy) bir mantığın söylem alanı haline gelmeye başlamış görünmektedir.

Eriksen (2000:89)' e göre günümüzde siyasetin; "kültürel ortaklık" üzerine düşüncelerden uzaklaştığı, kimlikleri; benzerlikler üzerine değil, farklılıklar üzerine inşa etmenin daha önemli hale geldiği, "kültür terörizmi" (2000:84) olarak adlandırılabilecek, süreçler bütünü yaşanmaktadır.

Kültürel sınır kavramsallaştırması, kültürel hak taleplerinin sınırlarıyla da ilişkili bir konudur ve Eriksen (2000:84)'ın da ifade etmiş olduğu gibi, halklar arasındaki sınırlar, **digital** (1 ya da 0) değil, tersine **analogtur**, her türden farklı tonu birbirine geçiştirir, değişik düzeylerdeki üst üste çakışmaların, **"gri bölgeleri"**n, sadakat sorunlarının tümü aynı anda oradadır. Sınırlar sonuçta, akıp giden zaman içinde, bir insanın neleri sınırlamak istediğiyle ilgili olacaktır, ve Cohen (1999:134)'in de belirtmiş olduğu gibi sınırlar özünde topluluğun toplumsal söylem içerisinde ayrıksı anlamlar icat etmelerinden oluşmaktadır.

Farkçılığın kültürel temelde işleyişinde, topluluk ve dış dünya arasında algılanan herhangi bir fark meselesi, simgesel olarak topluluğun sınırına dönüşebilmektedir (Cohen 1999:134).

Söz konusu süreçlerin salt "demokrasi" deneyiminin geliştirilmesi pratiklerinden okunması mümkün görünmemektedir. Siyasal olan yeniden icat edilmiş, varolan küresel süreçlerin anlamlandırılmasında, gerekçelik tasarımları üzerinde en etkili parametrelerden biri haline gelmiştir. Bazı açılardan "siyasetin icadı" varolan perspektiflerin sorunsallaştırılmasının ve düşünümselliğin önünü

açarken (Beck 1999), bazılarına göre durum doğrudan doğruya, "perspektiflerin kolonileştirilmesi (Koçdemir 2002) ile ilgili görünmektedir.

Küreselleşmenin ekonomik, kültürel ve siyasal boyutlarının, bulunulan "bağlam"a göre, farklı sonuçlar yaratabileceğine iyi bir örnek teşkil eden Türkiye'nin AB entegrasyonu süreci, Türkiye'nin a-simetrik karşılıklı bağımlılıklar açısından, a-simetrinin güçsüz tarafında olduğu bir duruma işaret etmektedir.

Birinci olarak, küreselleşmenin ekonomik süreçleri açısından, Türkiye ekonomik açıdan kendisini "Gümrük Birliği" ile AB'ye endekslemiş görünmektedir.

İkinci olarak, küreselleşme kültürel süreçleri açısından, Türkiye'nin ortak kamusal alanları, küreselleşmenin tek yönlü kültürel sembolik akışlarının etkisi altındadır ve kendi ulusal "görsel-işitsel mekanını" iyi kullanamadığı, küresel alanın kodlarına, kendi kodlarını eklemleyemediği görülmektedir.

Üçüncü olarak, ise soğuk savaş dönemindeki ayrıcalıklarını kaybetmiş görünmektedir ve ulus devlet paradigmasını aşan yeni bir paradigmanın örneği olarak sunulan Avrupa Birliği'ne entegrasyon projesinde, Avrupa'nın Türkiye'ye yönelik taleplerinin bir çoğunun, "ulus devlet" paradigması içinden yapılan talepler olduğu gerçeği göz ardı edilmektedir.

Ayrıca Türkiye özelinde, sivil-toplum devlet ilişkilerinin siyasal boyutlarında olduğu kadar, ekonomik ve kültürel boyutları açısından da çözüm bekleyen yönleri bulunduğuna tanık olunmakta, sivil topluma yatırım yapılmasının gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Küreselleşme süreçlerinin, özellikle a-simetrinin güçsüz tarafında olan ülkelerin ulusal kimliklerinin yerine model olarak sunduğu, ulus-altı ve ulus-üstü düzeylerdeki kimlik modelleri, salt "demokratik açılımlar" olarak kodlanması mümkün görünmeyen sonuçlar doğurabilecek niteliktedir.

Küreselleşme süreçlerine ilişkin dinamikler "kimlik" konusu göz önüne alındığında batı içi bir düşünümselliğin ürünü olarak yeni kültürel görsel-işitsel ağların inşasına (Avrupa Kültürü gibi) karşılık gelirken, Batı dışı alanlar için, Avrupa gözüyle bu yeni dönemin içeriğini, farklılıklara yatırım yapmak ve

kimliklerle ilgilenmek egemen konumlanma haline gelmiştir. Idoloji ya da kimliklerin bilimi (ID:identity:kimlik veya alt ben- ology:bilim) olarak adlandırılabilecek yeni entelektüel eğilimler (kavram için bkz Kaya 2001:167-173) öncelikli olarak ideoloji sözcüğünü çağrıştırıyor olmasından da anlaşılabileceği gibi, bilgi sosyolojik bir açıdan sosyal bilimsel faaliyet alanında, sosyal gerçekliği algı olanaklarına taşıma çabası içinde geliştirilen sosyal kategorilerin, "kimlik" algısını, bir önceki döneme göre kökten değiştirme yolunda olduğu izlenimi uyandırmaktadır.

Küreselleşme süreçlerinin hem "Ve"leri hem de "Ya, Ya da" ları eş zamanlı içeren, düşünümsel modern ulus-üstü kurumlarla, sanayi modern ulus devlet paradigmasına dayanan ulus devlet düzeyindeki kurumsal yapıları, entegre edebilme becerisi gösteren ülkeleri ayrıcalıklı kılacağının en belirgin örneği olarak Fransa gösterilebilir.

Fransa, ulusal üst kimlik entegrasyonuna, yerelin, bölgeselin ve küreselin "çok anlamlılıklarını" eklemleyebilmeyi, etkin ve ulusal bir sivil toplum ile devlet etkileşimi sayesinde başarabilmiş görünmektedir.

Bu gün cemaatçi, çok-etnili ve çok-kültürlü bir Fransa konusunda yapılan tartışmalar, Taguieff (1998: 113)'e göre, doğrudan doğruya milliyetçi ya da yabancı düşmanı tepkiler aracılığıyla değil, varolan yapının temsili demokrasi içinde işlemeyen yönlerinin ve bütünleşme açısından eksiklik taşıyan yönlerinin neler olduğu noktasında yapılan tartışmalar aracılığıyla aşılmış durumdadır. Sürecin bu yönde bir eğilim göstermesinde ise, "toplumsallaşma ve kültürlenme" süreçlerinin kesintiye uğramaksızın devam etmesi etkili olmuş; eğitim sistemi kültürel bütünleşme işlevini yerine getirirken, sivil toplum örgütleri ulusal yurttaşlık öğrenimini teşcik etmeyi sürdürmüşlerdir. Bunun sonucunda ulus Fransa'da her şeye rağmen "yurttaşlar topluluğu" olarak kalmaya devam etmiştir.

Türkiye'nin Batılılaşma serüveninin tarihinde ilk kez, Türkiye'nin AB'ye entegrasyonu süreci çerçevesinde, halkın, devleti kontrol ve yetkileri açısından sınırlamasına imkan veren sivil bir içerik kazandığı şeklinde değerlendirilmesi pek de mümkün görünmemektedir.

Bu türden iddialara karşın, gerçekte, içinde bulunduğumuz süreçler açısından, gelenek bozulmamış, Batılılaşma (!) çabaları, "tepeden" yapılmaya devam etmiş ya da diğer bir ifadeyle Batılı kodlar, toplumsal yapı içindeki, hegemonya mücadelesinin "üst kodu" olarak kullanılmıştır.

Eğer "özne-birey" olup olamama konusunda sosyo-kültürel açıdan bir problemin varlığından söz edilecekse öncelikli olarak, bireyin "tarih, bellek, kültür, akıl, özgürlük ve tasarım" olarak kavramsallaştırılıp kavramsallaştırılmadığı noktasından hareket edilmesi ve ardından bunun tarihsel, kültürel örüntülerle olan ilintisinin ne türden bir kodlamayla bütünleştirilebileceği sorusuna yanıt verilebilmesi gerekmektedir.

Fransa örneğindeki gibi "ulusal üst kimlik entegrasyonunun", sivil toplum-devlet etkileşimi çerçevesinde, "yurttaşlar birliği" anlayışı içinde tekrar ve tekrar üretiliyor olması, "düşünümselliğin" sadece hükümetlere özgü bir "şey" olmayıp, bireyler düzleminden, gruplara, gruplar-arası ilişkilere, davranış ve söylem örüntüleri sistemine kadar genişleyen ve sivil toplumu da kuşatan bir "sosyalizasyon" süreciyle ilgili olduğunu gözler önüne sermektedir.

Ulus devlet içerisindeki bir mesajın göndericisi ve alıcısı arasındaki dinamikte, kod açımlayıcı olarak kullanılan başat kültür, "ulusal kültür"ün yerine, bu gün küreselleşme süreçlerinin merkezlerindeki ülkeler tarafından kod açımlayıcı bir üst kültür olarak "küresel kültür" ikame edilmeye çalışılmaktadır. Ulus altı ve ulus üstü yapılara dikkat çeken ancak halen medya ve kültür akışlarının önündeki tek meşru ve organize siyasal oluşum olarak "ulusal devlet"in bu söylem içerisinde olumsuzlayıcı bir referans taşıması ilgi çekicidir.

Küreselleşmenin başat güçlerinden biri olduğunu söyleyebileceğimiz Fransa'nın bu anlamda, "küresel kültür" den, kendi "ulusal kültürünün" başat kodlarını ya da bu kodları "küresel kültür akışlarına eklemlemeyi" anladığını söylemek bu anlamda mümkün görünmektedir.

Türkiye, "hem Doğulu hem de Batılı" kültürel kodların bir arada yer aldığı ve bunun mümkün olduğunu, süreç içindeki kimi aksaklıklara rağmen göstermiş bir sosyo-kültürel yapı görünümü sergilemektedir. Çok yönlü yorumsamacı düşünümsellik açısından, model almaya değil, varolan modelini geliştirmeye

ihtiyacı bulunmaktadır. Onu Doğu ile Batı arasındaki ilişkilerde özel bir noktaya koyan yer de tam olarak burasıdır.

"Türk Modernleşmesi" tarihi açısından, "üst kimlik entegrasyonu" projesinde "bulanık bir mantıkla" kodlanmış kimlik örüntülerinin, bağlama göre; iki değerli bir mantıkla okunduğu her durumda, sivil toplum – devlet gerilimi gündeme gelmiş, bununla beraber bu türden iki değerli okumalar da genellikle, sosyo-kültürel yapı içersinden değil, popülist yönü ağır basan politikalar, siyasal partiler ve hükümetler tarafından uygulanmış görünmektedir.

Bulanık bir mantığın ve bağlamsal rizom modelin Türkiye'ye uygulanması noktasında, birey, grup, sivil toplum düzeylerinden, toplumsal ve idari kurumlar düzeyine kadar bilgiye hızlı ulaşılmasını sağlayan ve hızlı kararlar alınmasını gerektiren bir enformasyon ve geri besleme modeline ihtiyacın bulunduğu düşünülmektedir.

Toplumun mikro düzeyinden makro düzeylerine kadar, ancak bu türden bir model içerisinde, bilginin temalaştırılarak bütüncül modellerinin oluşturulabilmesi ve koordinasyonu sağlayabilecek olan çok yönlü yorumsamacı bir düşünümselliğin ortaya konulabileceği düşünülmektedir.

Ve yine ancak bu türden bir model içinden "öteki"nin düşünümselliği içinden kendini okumaya çalışmanın yaratacağı "yabancılaşmadan" kurtulunabileceği, "öteki" üzerine refleksiyonlarla "öteki"nin eksikliklerini de ortaya koyan bir model geliştirilebileceği ileri sürülmektedir.

Wolf (1998:216)' nin de ifade etmiş olduğu gibi, küresel bir bağlamda yeterli bir kültür ve temsil modeli inşa etmek hiç de kolay değildir. Çağdaş dünyada, uluslar arası kapitalist ekonomideki ekonomik etkenleri kavrayan, kültür endüstrilerini bu bağlamda çözümleyen; bu çözümlemeyi yerel toplumları ve onların "kültür emperyalizmi" ile ilişkilerini ele alan özgül çalışmalarla birleştiren; toplumsal oluşumların, toplumsal ve kültürel süreçler ile kurumların karmaşık ilişkilerinin ve bunları yaratan, koruyan ve yıkan ideolojiler ile temsil biçimlerinin anlaşılmasına dayanan bir kültür açıklamasına ihtiyaç bulunmaktadır.

Sosyal bilim felsefesi ve metodolojik açıdan da "uygun tutumun" bu olduğu düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Akay, Ali, *Micheal Foucault: İktidar ve Direnme Odakları*, Bağlam Yayıncılık, İstanbul, 1995.

Akçura, Yusuf, *Üç Tarz-ı Siyaset,* Atatürk kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, VII. Dizi-Sa.73, 1991.

Aktan, Çoşkun Can, "Globalleşme, Bölgeselleşme, Yerelleşme", DT Dergi, <http://www.foreigntrade.gov.tr/ead/DTDERGI/tem98/global.htm>, Temmuz 98, 2001.

Amin, Samir, *Capitalism in the Age of Globalization*, Zed Press, London, 1997.

Anderson, Benedict, *Hayali Cemaatler: Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması*, (Çev. İskender Savaşır), Metis Yayınları, İstanbul, 1995.

Antakı, Charles, Michael BİLLİG ve diğerleri, URL, "Discourse Analysis Means Doing Analysis A Critique of Six Analytic Shortcomings", <URL:http://www.shu.ac.uk/daol/articles/open/2002/002/antaki2002002-01.html>

Appandurai, Arjun, "Disjuncture And Dufference in the Global Cultural Economy", Der. Mike Featherstone, *Global Culture: Nationalism, Globalization and Modernity*, Sage, Great Britain, 1990, 295-310.

Armağan, Mustafa, "Alternatif Modernliğe ve Modernliğimize Dair", DOĞU BATI, Türk Toplumu ve Gelişme Teorisi, Sayı: 8, Ağustos, Eylül, Ekim, 1999, s.73-83.

Arslan, Hüsamettin, "Bilim Bilimsel Bilgi ve İktidar", DOĞU BATI, Akademi ve İktidar, Sayı: 7, Mayıs, Haziran, Temmuz, 1999, s.55-78.

Aslanoğlu, Rana A., *Kent, Kimlik ve Küreselleşme*, Asa Yayınları, Bursa, 1998.

Aslanoğlu, Rana A., "Globalleşme ve Dünya Kenti", TOPLUM ve BİLİM, Sayı:69, Bahar, 1996, 109-126

Assmann, Jan, *Kültürel Bellek: Eski Yüksek Kültürlerde Yazı, Hatırlama ve Politik Kimlik*, (Çev. Ayşe Tekin), Ayrıtı Yayınları, İstanbul, 2001.

Atatürk, Mustafa Kemal, *Atatürk'ün Yazdığı Yurttaşlık Bilgileri,* Der. N. Tezcan,

İstanbul, 1989,

Aydın, Suavi, *Kimlik Sorunu, Ulusallık ve "Türk Kimliği"*, Öteki Yayınevi, Ankara, 1998.

Bakhtin, Mikhail, *Karnavaldan Roman: Edebiyat Teorisinden Dil Felsefesine Seçme Yazılar*, Der.Sibel Irzık, Çev. Cem Soydemir, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2001.

Barber, Benjamin R., *McWorld`e Karşı Cihad: YeniDünya Düzenini Biçimlendiren Güçler: Küreselleşmecilik ve Kabilecilik,* (Çev. Eser Birey), Cep Kitapları AŞ., İstanbul, 2003.

Barker, Chris, *Cultural Studies: Theory and Practice*, Sage Publications, London, 2000.

Barret, Michele, *Marx`tan Foucault`ya İdeoloji*, (Çev. Ahmet Fethi), Sarmal Yayınevi, İstanbul. 1996.

Barth, Fradrik (Der.), *Etnik Gruplar ve Sınırları: Kültürel Farklılığın Toplumsal Organizasyonu*, (Çev, Ayhan Kaya ve Seda Gürkan), Bağlam Yayıncılık, İstanbul, 2001.

Barth, Fredrich, "Ethnic Groups and Boundaries", 1969, Ed. Werner Sollors, *Theories of Ethnicity,* New York University Pres, New York, 1996.

Başkaya, Fikret, "Doğu/Batı Çatışması Değil, Kapitalist/Emperyalist Saldırı", DOĞU BATI, Dün Bugün Yarın İdeolojiler 3, Sayı:30, Kasım Aralık Ocak, 2004/2005, s.209-219.

Bauman, Zygmunt, *Modernite ve Holocaust*, (Çev. Suha Sertabiboğlu), İstanbul, Sarmal Yayınevi, 1998.

Bauman, Zygmunt, *Küreselleşme: Toplumsal Sonuçları*, (Çev. Abdullan Yılmaz), Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1999.

Bauman, Zygmunt, "Turistler ve Aylaklar: Postmodernliğin Kahramanları ve Kurbanları", (Çev. İsmail Türkmen), *Postmodernlik ve Hoşnutsuzlukları*, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2000 a , 116-133.

Bauman, Zygmunt, *Siyaset Arayışı*, (Çev. Tuncay Birkan), İstanbul, Metis Yayınları, 2000.

Bauman, Zygmunt, *Parçalanmış Hayat: Postmodern Ahlak Denemeleri*, (Çev. İsmail Türkmen), İstanbul, Ayrıntı Yayınevi, 2001.

Bauman, Zygmunt, *Modernlik ve Müphemlik,* (Çev. İsmail Türkmen), Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2003.

Bayart, Jean-François, *Kimlik Yanılsaması*, (Çev. Mehmet Moralı), Metis Yayınları, İstanbul, 1999.

Baran, Aylin Görgün, *İletişim Sosyolojisi,* Afşaroğlu Matbaası, Ankara, 1997.

Barret, Michele, *Marx`tan Foucault`ya İdeoloji*, (Çev. Ahmet Fethi), Sarmal Yayınevi, İstanbul. 1996.

Beck, Ulrich, *Siyasallığın İcadı*, (Çev. Nihat Ünler), İletişim Yayınları, İstanbul, 1999.

Bek, Kemal, "Ziya Gökalp", Ziya Gökalp, *Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak,* Haz.Kemal Bek, Bordo Siyah Yayınları, İstanbul, 2004, s.7-19.

Benhabib, Şeyla, *Modernizm, Evrensellik ve Birey: Çağdaş Ahlak Felsefesine Katkılar,* (Çev. Mehmet Küçük), Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1999.

Berger, Peter, "Giriş", Der. Berger, Peter, Huntington Samuel P., *Bir küre Bin Bir Küreselleşme: Çağdaş Dünyada Kültürel Çeşitlilik,* (Çev. Ayla Ortaç), Kitap Yayınevi, İstanbul, 2003, (9-26).

Bilgin, Nuri, *Sosyal Bilimlerin Kavşağında Kimlik Sorunu*, Ege Yayıncılık, İzmir, 1994.

Blaikie, Norman , *Approaches to Social Enquiry,* Politiy Pres, UK: 1993

Boratav, Korkut, "Ekonomi ve Küreselleşme", Işık Kansu (Der.), *Küreselleşme*`nin içinde, Kigem Yayınları, Ankara, 1996.

Burton, Graeme, *Görünenden Fazlası: Medya Analizlerine Giriş*, (Çev. Nefin Dinç), Alan Yayıncılık, İstanbul, 1995.

Calhoun, Craig, *Nationalism*, Open University Pres, Buckingham, 1997.

Callinicos, John Rees, Chris Harman, and Mike Haynes, *Marxism and The New Imperialism*, Bookmarks, London, 1994.

Çağaptay, Soner, "Kemalist Dönede Göç ve İskan Politikaları: Türk Kimliği Üzerine Bir Çalışma", TOPLUM ve BİLİM, Sayı:93, 2002, s218-241.

Çelik, Nur Betül, "Söylem Kuramları, Hegemonya Kavramı ve Kemalizm", DOĞU BATI, Türk Toplumu ve gelişme Teorisi, Sayı: 8, Ağustos, Eylül, Ekim, 1999, s.27-39.

Chomsky, Noam, *Medya Gerçeği,*(Çev. Abdullah Yılmaz), Tüm Zamanlar Yayıncılık, İstanbul, 1999.

Cochrane, Alan, Kathy Pain, "A Globalizing Society?", Ed. David Held, *A Globalizing World? Culture, Economics, Politics*, Routledge, London, 2000, 5-45.

Cohen, P. Anthony, *Topluluğun Simgesel Kuruluşu*, (Çev. Mehmet Küçük), Dost Kitapevi, Ankara, 1999.

Connor, Walker, "From Tribe to Nation", International Journal of Comparative Sociology, c.33, 1-2, 1992, Connor Walker, *Ethnonationalism,* Princeton University Pres, Princeton, New Jersey, 1994.

Connor, Walker, "The Nation and Its Myth", History of European Ideas, c.13, 1-2, 1992, Connor Walker, *Ethnonationalism,* Princeton university Pres, Princeton, New Jersey, 1994.

Crane, Diana, "Introduction, The Chalenge of the Sociology of Culture to Sociology as a Discipline", Ed. Diana Crane, *The Sociology of Culture*, Blackwell, Cambridge, USA, 1994.

Coşar, Simten, "Türk Modernleşmesi: Aklileşme, Patoloji, Tıkanma", DOĞU BATI, Türk Toplumu ve Gelişme Teorisi, Sayı: 8, Ağustos, Eylül, Ekim, 1999, s.59-71)

Davudoğlu, Ahmet, "Fukuyama`dan Huntington`a: Bir Bunalımı Örtme Çabası ve Siyasi Teorinin Pragmatik Kullanımı", Der. Murat Yılmaz, *Medeniyetler Çatışması*, Vadi Yayınları, 2002, 369-375.

Delaloğlu, Besim, *"Toplumsal"ın Yeniden Yapılanması Habermas Üzerine Bir Araştırma*, İstanbul, Bağlam Yayınları, 1998.

Deleuze, Gilles and Felix Guattari, *A Thousand Plateaus*. Capitalism and Schizophrenia. Trans. By Brain Massumi. Minneapolis: The University of Minnesota Pres, 1987.

Deutsch, Karl W., *Nationalism and Social Communication: An Inquiry Into the Foundations of Nationality*, second edition, MIT Press, Cambridge 1966.

Dijk, Teun A. Van, *Hanbook of Discourse Analysis: Discourse Analysis in Society;* Volume 4, Orlando-Florida, Academic Press Inc(Ed.) 1985.

Dijk, Teun A. Van, Critical Discourse Analysis, http://www.hum.uva.nl/ ~teun/cda.htm, 1998.

Dijk, Teun A. Van, (Ed.), *Discouse as Social Interaction: Discourse Studies A Multidisciplinary Introduction Volume 2,* Sage Publications, Great Britain, 1997.

Dijk, Teun, A. Van, "Söylemin Yapıları ve İktidarın Yapıları", Der. Mehmet Küçük, *Medya, iktidar, ideoloji*, Ark Yayınları, Ankara, 1994, 271-312.

Doltaş, Dilek, "Söylem ve Yazın", Der. Ahmet Kocaman, *Söylem Üzerine,* Metu Pres, Ankara, 2003, s.48-55.

Eagleton, Terry, *İdeoloji*, (Çev. Muttalip Özcan), Ayrıntı Yayınevi, İstanbul, 1996.

Eagleton, Terry, *Eleştirinin Görevi*, (Çev. İsmail Serin), Ark Yayınevi, Ankara, 1998.

Elias Norbert, *Zaman Üzerine*, (Çev. Veysel Atayman), Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2000.

Eraslan, Cezmi, "Yusuf Akçura'nın İslamcılığı Üzerine", Türkiye Günlüğü:90.Yılında yeniden Okumak için Üç Tarz-ı Siyaset, Sayı:31, Kasım Aralık, s.39-44.

Erbaş, Hayriye, "Gelişme Yazını ve Geleceği",DOĞU BATI, Türk Toplumu ve gelişme Teorisi, Sayı: 8, Ağustos, Eylül, Ekim, 1999, s.9-25.

Erdoğan, İrfan, Alemdar Korkmaz, *Öteki Kuram: Kitle iletişimine Yaklaşımların tarihsel ve Eleştirel Bir Değerlendirmesi,* Erk Yayınları, Ankara, 2002.

Ergun, Doğan, *Türk Bireyi Kuramına Giriş: Türk Kültürünün Olanakları ya da Türkiye`de Kamu İktisadının Kültür Kökenleri*, İstanbul, Gerçek Yayınevi, 1991.

Ergun, Doğan, *Kimlikler Kıskacında Ulusal Kişilik*, Ankara, İmge Kitabevi, 2000.

Eagleton, Terry, İdeoloji, (Çev. Muttalip Özcan), Ayrıntı Yayınevi, İstanbul, 1996.

Eraslan, Cezmi, "Yusuf Akçura'nın İslamcılığı Üzerine", Türkiye Günlüğü:90. Yılında Yeniden Okumak İçin Üç Tarz-ı Siyaset, Sayı:31, Kasım aralık, 1994, s.39-44.

Eriksen, Thomas Hylland, *Kültür Terörizmi: Kültürel Arınma Düşüncesi Üzerine Bir Deneme,* Avesta Yayıncılık, Diyarbakır, 2000.

Erözden, Ozan, *Ulus-Devlet*, Dost Kitabevi, Ankara, 1997.

Ersanlı, Büşra Behar, "Çevirmenlerin Önsözü", Ernest Gellner, *Uluslar ve Ulusçuluk,* (Çev. Büşra Behar Ersanlı ve Günay Göksu Özdoğan), İnsan Yayınları, İstanbul, 1992, 7-12.

Fairclough, N. L., Wodak, R., "Critical Discourse Analysis" in T. A. Van Dijk (Ed.), *Discourse Studies. A multidisciplinary Introduction. Vol. 2. Discourse as Social Interaction.* (pp,258-284). London, Sage Pub. 1997.

Fairclough, Norman, *Critical Discourse Analysis: The Critical Study of Language*, Longman, Malaysia, 1995.

Falk, Richard, *Yırtıcı Küreselleşme: Bir Eleştiri*, (Çev. Ali Çaksu), Küre Yayınları, 2002 .

Featherstone, Mike, "Global Culture: Introduction", Der. Mike Featherstone, *Global Culture: Nationalism, Globalization and Modernity*, Sage, Great Britain, 1990, 1-14.

Fenton, Steve, *Etnisite: Irkçılık, Sınıf ve Kültür*, (Çev. Nihat Şad), Phoenix Yayınları, Ankara, 2001.

Fichter, Joseph, *Sosyoloji Nedir?,* (Çev. Prof.Dr. Nilgün Çelebi), Anı Yayıncılık, Ankara, 2002.

Foucault, Michel, *Power/Knowledge: Selected Interviews and Other Writings, 1972–77*, ed. C. Gordon. Brighton: Harvester 1980.

Foucault, Michel, "What is Author?", (Çev. Joseph V. Harari), David Lodge

Foucault, Michel, *Bilginin Arkeolojisi*, (Çev. Veli Turhan), İstanbul, Birey Yayınları, 1999.

Foucault, Michel, *Kelimeler ve Şeyler: İnsan Bilimlerinin Bir Arkeolojisi*, (Çev. Mehmet Ali Kılıçbay), İmge Kitabevi, Ankara, 1994.

Fukuyama, Francis, "Savaşların Geleceği", (Çev. Zeynep Şahin; "The International Interest", Güz, 1994`ten Siyasal Araştırmalar, Yaz, 1995, sayı:3), Der. Murat Yılmaz, *Medeniyetler Çatışması*, Vadi Yayınları, Ankara, 2003, 195-208.

Geertz, Clifford, "The Integrative Revolution-Primordal Sentiments and Civil Politics in the New Btates", Geertz, C. (der), *Old Societies and New States,* The Free Pres of Glenceo, Londra, 1963.

Geertz, Clifford, *Interpratation of Cultures*, New York: Basic Boks, 1973.

Gelekci, Cahit, *Küreselleşme ve Milli Kültür,* Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara ,2003 (Yayınlanmamış Doktora Tezi)

Gellner, Ernest, *Uluslar ve Ulusçuluk*, (Çev. Büşra Ersanlı Behar-Günay Göksu Özdoğan). İstanbul, İnsan Yayınları, 1992.

Giddens, Anthony, *The Constitution of Society*, Cambridge: Polity Pres, 1984.

Giddens, Anthony, *The Consequence of Modernity*, Cambridge, Politiy Pres, 1990.

Giddens, Anthony, *Modernity and Self-Identity*, Polity Press, Cambridge, 1991.

Giddens, Anthony, *New Rules of Sociological Method,* California: Stanford University Pres, 1993

Giddens, Anthony, *Sosyoloji:Eleştirel Bir Yaklaşım*, Birey Yayıncılık, İstanbul. 1994.

Giddens, Anthony, *Toplumun Kuruluşu*, (Çev. Hüseyin Özel), Bilim ve Sanat, Ankara, 1999.

Giddens, Anthony, *İleri Toplumların Sınıf Yapısı: Marksist Yaklaşımın Eleştirisi*, (Çev. Ömer Baldık), İstanbul, Birey Yayınları, 1999.

Giddens, Anthony, *Üçüncü Yol: Sosyal Demokrasinin Yeniden Dirilişi*,(Çev. Mehmet Özay), Birey Yayıncılık, İstanbul, 2000.

Giddens, Anthony, *Tarihsel Materyalizmin Çağdaş Eleştirisi*, (Çev. Ümit Tatlıcan), İstanbul Paradigma Yayınları, 2000.

Giddens, Anthony, Christopher Pierson, *Modernliği Anlamlandırmak: Anthony Giddens'la Söyleşiler*, (Çev. Serhat Uyurkulak, Murat Sağlam), Alfa Yayınları, İstanbul, 2001.

Gökalp, Ziya, *Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak,* Haz. Kemal Bek, Bordo Mavi Yayıncılık, İstanbul, 2004.

Graham, Ross, URL, "LECTURE 6: Doing Critical Discourse Analysis", 10.4. 2003: <http://diglib.uce.ac.uk/webgate/dlib/templates/RossGraham/Lecture_6.doc>

Guibernau, Montserrat, *Milliyetçilikler: "20. Yüzyılda Ulusal Devlet ve Milliyetçilikler*, (Çev. Neşe Nur Domaniç), Sarmal Yayınevi, İstanbul, 1997.

Habermas, Jürgen, *Kamusallığın Yapısal Dönüşümü,* (Çev. Tanıl Bora ve Mithat Sancar), İletişim Yayınları, İstanbul, 1997.

Habermas, Jürgen, *"Öteki" olmak "Ötekiyle" yaşamak*, (Çev. İlknur Ata), YKY, İstanbul, 2002.

Habermas, Jürgen, Küreselleşme ve Milli Devletlerin Akibeti, (Çev. Medeni Bayaztaş), Bakış Yayınları, İstanbul, 2002b.

Hall, Stuart, "The Question of Cultural Identity", Ed. S. Hall, D. Held and T. McGrew, *Modernity and Its Futures*, Polity Pres, Cambridge, 1992.

Hall, Stuart, "ideolojinin Yeniden Keşfi: Medya Çalışmalarında Baskı Altında Tutulanın Geri Dönüşü", Der. Ve Çev. Mehmet Küçük, *Medya, İktidar, İdeoloji,* Ark Yayınları, Ankara, 1994, 58-97.

Hardt, Michael ve Antonio Negri, *İmparatorluk*, (Çev. Abdullah Yılmaz), Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2001.

Hardt, Hanno, "Eleştirelin Geri Dönüşü ve Radikal Muhalefetin Meydan Okuyuşu: Eleştirel Teori, Kültürel Çalışmalar ve Amerikan Kitle İletişim Araştırması", Der. Ve Çev. Mehmet Küçük, *Medya, İktidar ve İdeoloji*, Ark Yayıncılık, Ankara, 1994, 1-56.

Hekman, Susan, *Bilgi Sosyolojisi ve Hermeneutik: Mannheim, Gademer, Foucault ve Derrida*, (Çev. Hüsamettin Arslan, Bekir Balkız), Paradigma Yayınları, İstanbul, 1999.

Held, David, *"Afterword", Ed. David Held, A Globalizing World? Culture, Economics, Politics*, Routledge, London, 2000, 169-178.

Held, David, Anthony McGrew, *Globalization*, http://www.polity.co.uk/global/globocp.htm12.08.2003. a.m.11

Herman Edward S., Noam Chomsky, *Medya Halka Nasıl Evet Dedirtir?: Kitle İletişim Araçlarının Ekonomi Politiği,* (Çev. B. Akyoldaş, T. Han, M. Çetin, İ. Kaplan), Minerva Yayınları, İstanbul, 1998.

Heyd, Uriel, *Türk Ulusçuluğunun Temelleri*, (Çev. Kadir Günay), Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları:339, Bilim Dizisi:10, (1979),

Hirst, Paul, Thompson Graham, "Globalization: ten frequently asked questions and some surprising answers", Soundings, 4, 1996.

Hirst, Paul, Thompson Graham, *Küreselleşme Sorgulanıyor*, (Çev. Çağla Erdem, Elif Yücel), Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 2003.

Hofstede, Geert, *Culture`s Consequences*, Sage Publications, USA, 2001.

Howarth, David "Discourse", *Forum Qualitative Sozialforschung / Forum:*

Qualitative Social Research [On-line Journal], 2000, *3*(2). Available at: http://www.qualitative-research.net/fqs/fqs-eng.htm.

Huntington, Samuel ve Diğerleri, *Medeniyetler Çatışması*, (Der. Murat Yılmaz), Vadi Yayınları, 7. Baskı, 2002.

Huntington, Samuel, "Medeniyetler Çatışması Mı?", (Çev. Mustafa Çalık), Der. Murat Yılmaz, *Medeniyetler Çatışması*, Vadi Yayınları, Ankara, 2002, 22-49.

İnan, Afet, *Medeni Bilgiler ve Mustafa Kemal Atatürk`ün El Yazıları,* 2.Basım, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1988

İmançer, Dilek, "Çağdaş Kimliğin Yapılanma Süreci ve Televizyon", DOĞU BATI, KİMLİKLER, Sayı: 23, Mayıs, Haziran, Temmuz, 2003, s.233-250

İnsel, Ahmet, Cengiz Aktar, "Devletin Bekası için Yürütülen Çağdaşlaşma Sürecinin Toplumsal Sorunları", TOPLUM ve BİLİM, Sayı:31/39, Güz, 1987, s.21-44

Johnstone, Barbara, *Discourse Analysis*, Blackwell Publishers, USA, 2002.

Jenkins, Richard, "Categorization: Identity, Social Process and Epistemology", *Current Sociology*, SAGE Publications London, Thousand Oaks, CA and New Delhi, July 2000, Vol. 48(3): 7–25

Jenkins, Richard., *Social Identity.* London: Routledge. 1996.

Kadıoğlu, Ayşe, "Sosyal Bilimsel Sancılar", DOĞU BATI, Akademi ve İktidar, Sayı: 7, Mayıs, Haziran, Temmuz, 1999, s.171-185.

Kalb, Don, "Localizing Flows:Power, Paths, Institutions, and Networks", (Ed. Don Kalb, Marco van der Land, Richard Staring, Bart van Steenbergen and Nico Wilterdink), *The End of Globalization: Bringing Society Back In*, Rowman Littlefield Publishers, USA, 2000, 1-33.

Kanat, Celal, *Meta-İdeoloji: İdeolojinin Bilgibilimi Üzerine Bir Deneme*, Küreyel yayınları, İstanbul, 1997.

Kaya, Ayhan, "Emanuel Levinas ve Ötekinin Çıplaklığı: Egoloji`den İdoloji`ye", Toplumbilim: Kültürel Çalışmalar Özel Sayısı, Ekim, 2001, Sayı: 14, 167-

173.

Karpat, Kemal, *Türk Demokrasi Tarihi: Sosyal, Ekonomik, Kültürel Temeller,* Afa Yayıncılık, İstanbul, 1996.

Kaya, Ayhan, "Çevirmenin Sunuşu", *Etnik Guruplar ve Sınırları: Kültürel Farklılığın Toplumsal İnşası* (içinde), Der. Fredrik Barth, (Çev. Ayhan Kaya ve Seda Gürkan), Bağlam Yayıncılık, İstanbul, 2001.

Kaya, Ayhan, "Emanuel Levinas ve Ötekinin Çıplaklığı: Egoloji'den İdoloji'ye", Toplumbilim: Kültürel Çalışmalar Özel Sayısı, Ekim, 2001, Sayı: 14, 167-173.

Kellner, Douglas, "Popüler Kültür ve Postmodern Kimliklerin İnşası", Çev. Gülcan Seçkin, Doğu Batı, 2001 s.15.

Keyman, Fuat, "Ahlaki Benliğe Geri Dönüş: Globalleşme, Etik ve Siyaset İlişkisi", DOĞU BATI, Sayı.6, Şubat, Mart, Nisan, s.129-136

Kılıçbay, Mehmet, Ali, "Kimlikler Okyanusu", DOĞU BATI, KİMLİKLER, Sayı: 23, Mayıs, Haziran, Temmuz, 2003, s.155-159

King, Anthony, "Giriş", Der. Anthony King, *Kültür, Küreselleşme ve Dünya Sistemi*, (Çev. Gülcan Seçkin, Ümit Hüsrev Yolsal), Bilim ve Sanat, Ankara, 1998.

Klein, Naomi, Barbara Epstein, George Monbiot, *Küreselleş-me!: Küreselleşme Karşıtları Ne İstiyor?,* (Çev. Bilal Çölgeçen), Yeni Hayat Kütüphanesi, İstanbul, 2002.

Koçdemir, Kadir, *Küreselleşme: Koordinatları Okumak*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2002.

Kömeçoğlu, Uğur, "Küreselleşme, Modernleşme, Modernlik", Doğu Batı, Yıl:5, Sayı: 18, Şubat. Mart, Nisan 2002, 9-26.

Kuhn, Thomas S., Bilimsel Devrimlerin Yapısı, (Çev. Nilüfer Kuyaş), Alan Yayıncılık, İstanbul, 1991.

Laclau, Ernesto, Chantal Mouffe, *Hegemonya ve Sosyalist Strateji*, (Çev. Ahmet Kardam, Doğan Şahiner), Birikim Yayınları, İstanbul, 1992.

Larrain, Jeorge, *İdeoloji ve Kültürel Kimlik; Modernite ve Üçüncü Dünyanın Varlığı,* (Çev. Neşe Nur Domaniç), Sarmal Yayınevi, İstanbul, 1995.

Lemke J.L. ,URL: "Analysıng Verbal Data: Prıncıples, Methods, And Problems":

http://academic.brooklyn.cuny.edu/education/jlemke/papers/handbook.htm

Mackay Hugh, "The Globalization of Culture?", Ed. David Held, *A Globalizing World? Culture, Economics, Politics*, Routledge, London, 2000, 48-84.

Mackenzie, W.J.M., *Political Identity,* Manchester University Pres, Manchester, 1978.

Manisalı, Erol, *Türkiye ve Küreselleşme*, Derin Yayınları, İstanbul, 2002.

Mattelart, Armand, *Beyin İğfal Şebekesi: Uluslar arası Reklamcılık*, (Çev. Işın Gürbüz), Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1995.

McGrew, Anthony, "Power Shift: From National Government To Global Governance?", Ed. David Held, *A Globalizing World? Culture, Economics, Politics,* Routledge, London, 2000, 127-167.

Moles, A. Abraham, *Kültürün Toplumsal Dinamiği*, (Çev. Nuri Bilgin), Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No: 21, İzmir, 1983.

Morley, David ve Kevin Robins, *Kimlik Mekanları: Küresel Medya, Elektronik Ortamlar ve Kültürel Sınırlar,* (Çev. Emrehan Zeybekoğlu), Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1997.

Murphy, John W., *Post-Modern Toplumsal Analiz ve Postmodern Eleştiri,* (Çev. Hüsamettin Arslan), Eti Yayınevi, İstanbul, 1995.

Nişanyan, Sevan, "Kemalist Düşüncede Türk Milleti Kavramı", Türkiye Günlüğü:Kimlik Tartışmaları ve Etnik Mesele, Sayı:33, Mart Nisan, 1995, s.127-141.

Ohmae, Kenichi, *The End of the Nation State*, Free Pres, NewYork, 1995.

Ohmae, Kenichi. , *The Borderless World*, Collins, London, 1990.

Ortaylı, İlber, "Millet Kimliği Üzerine", Türkiye Günlüğü, Milliyetçilik:telafuzu kolay, grameri zor bir dil, Sayı:50, Mart Nisan 1998, s.5-8.

Öğün, Süleyman Seyfi, "Türk Milliyetçiliğinde Hakim Millet Kodunun Dönüşümü", Türkiye Günlüğü, Sayı:50, Mart Nisan, 1998, 16-37.

Özen, Çınar, "Global Siyasal Sistem ve Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme", Doğu Batı, Yıl:6, Sayı:24, Ağustos, Eylül, Ekim, 2003, 275-288

Özkalp, Enver, *Sosyolojiye Giriş*, Anadolü Üniversitesi Eğitim Sağlık Bilimsel Araştırma Vakfı Yayınları, Anadolu Üniversitesi Basım Evi, Eskişehir, 1993.

Özkırımlı, Umut, *Milliyetçilik Kuramları*, Sarmal Yayınevi, İstanbul, 1999.

Özönder, M. Cihat, "Kültür Bütünleşmesi ve Alt-Kültür Grupları Üzerine Düşünceler", Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü, Türk Kültürü Araştırmaları, XXII/1-2, Ankara, 1984.

Paker, Oya, "Batı Dışı Toplumlarda Sosyal Psikolojiyi Yeniden Düşünmek: İnşacı Yaklaşımın İmkanları Üzerine Bir Deneme", Ed. Sibel A. Arkonaç, *Doğunun ve Batının Yerelliği: Bireylik Bilgisine Dair,* Alfa Yayınları, İstanbul, 2004, s.203-248

Poloma, Margaret, *Çağdaş Sosyoloji Kuramları*, (Çev. Hayriye erbaş), Gündoğan Yayınları, Ankara, 1993.

Rattansi, Ali, "Post-modern Bir Çerçevede Batı Irkçılıkları, Etniklikler ve Kimlikler", (Çev. Sevda Akyüz), Der. Ali Rattansi, Sallie Westwood, *Batı Cephesinde Irkçılık, Modernite ve Kimlik*, Sarmal Yayınları, İstanbul,1997, 25-111.

Robertson, Roland, *Küreselleşme: Toplum Kuramı ve Küresel Kültür*, (Çev. Ümit Hüsrev Yolsal), Ankara, Bilim ve Sanat, 1999.

Rorty, Richard, "Yöntem, Sosyal Bilim ve Sosyal Umut", Derleme ve Çev. Hüsamettin Arslan, Hermeneutik ve Hümaniter Disiplinler, Paradigma Yayınları, İstanbul, 2002, 367-387.

Rosenau, James, *Along the Domestic-Foreign Frontier*, Cambridge: Cambridge University Pres, 1997.

Said, Edward, *Oryantalizm (Doğu Bilim): Sömürgeciliğin Keşif Kolu*, (Çev. Nezih Uzel), İrfan yayınevi, İstanbul, 1995.

Sarınay, Yusuf, *Türk Milliyetçiliğinin Tarihi Gelişimi ve Türk Ocakları: 1912-1931,* Ötüken Yayınları, 2004 (Birinci Basım 1994), İstanbul.

Schlesinger, Philip, *Medya, Devlet, Ulus: Siyasal Şiddet ve Kollektif Kimlik*, (Çev. Mehmet Küçük), Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1994.

Sennett, Richard, *Kamusal İnsanın Çöküşü*, (Çev. Serpil Durak, Abdullah Yılmaz), Ayrıntı Yayınları, İkinci Baskı, İstanbul, 2002.

Sennett, Richard, *Otorite*, (Çev. Kamil Durand), Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1992.

Smith, Anthony, *Ulusların Etnik Kökeni*, (Çev. Sonay Bayramoğlu ve Hülya Kendir), Dost Kitabevi, Ankara, 2002.

Sözen, Edibe, *Söyle; Belirsizlik, Mübadele, Bilgi/Güç ve Refleksivite,* Paradigma Yayınları, İstanbul, 1999.

Stiglitz, Joseph E., (2002), *Küreselleşme: Büyük Hayal Kırıklığı*, (Çev. Arzu Taşçıoğlu ve Deniz Vural), Plan B Yayınları, İstanbul.

Şaylan, Gencay, "Küreselleşmenin Gelişimi", Işık Kansu (Der.), *Küreselleşme*`nin içinde, Kigem Yayınları, Ankara, 1996, 9-18.

Taguieff, Pierre-Andre, "Milliyetçilik ve Anti-Milliyetçilik: Fransız Kimliği Üzerine Tartışma", Ed.Jean Leca, *Uluslar ve Milliyetçilik*, (Çev. Siren İdemen), Metis Yayınları, İstanbul, 1998, 106-113.

Thompson, Grahame, "Economic Globalization"", Ed. David Held, *A Globalizing World? Culture, Economics, Politics*, Routledge, London, 2000, 85-126.

Titscher, Stefan, Micheal Meyer, Ruth Wodak, Eva Vetter, *Methods of Text and Discourse Analysis*, (Translated by Bryan Jenner), Sage Publications, London, 2000.

Tobin & B Fraser: http://academic.brooklyn.cuny.edu/education/jlemke/papers/handbook.htm

Tok, Nafiz, *Kültür, Kimlik ve Siyaset: Kültüre İlişkin Meseleler İçin Kimlik Temelli Bir Yaklaşım,* Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2003

Touraine, Alain, *Modernliğin Eleştirisi*, (Çev. Hülya Tufan), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1995.

Tural, Sadık, Kültürel Kimlik Üzerine Düşünceler, Ankara, Ecdad Yayınevi,1992

Türkbağ, Ahmet Ulvi, "Kimlik Hukuk ve Adalet Sorunu", DOĞU BATI, KİMLİKLER, Sayı: 23, Mayıs, Haziran, Temmuz, 2003, s.209-216.

Türkdoğan, Orhan, "Türk Kimliği Üzerine", TÜRK YURDU: Kimlik, Türk Kimliği Özel Sayısı, Cilt 13, Şubat 1993, 7-12

Uzun, Turgay, "Ulus, Milliyetçilik ve Kimlik Üzerine Bir Değerlendirme", Doğu Batı, Yıl:6, Sayı:23, Mayıs, Haziran, Temmuz 2003,131-154.

Van Den Berghe, Pierre, *The Ethnic Phenomenon,* Elsevier, New York-Oxford, 1981.

Wallerstein, Immanuel, "Barış İstikrar ve Meşruiyet 1990-2025/2050", Der. Immanuel Wallerstein, *Liberalizmden Sonra*, (Çev. Erol Öz), Metis Yayınları, İstanbul,1998a, 33-51.

Wallerstein, Immanuel, "Üç İdeoloji Mi, Tek ideoloji Mi?", Der. Immanuel Wallerstein, *Liberalizmden Sonra*, (Çev. Erol Öz), Metis Yayınları, İstanbul, 1998b, 75-93.

Wallerstein, Immanuel, "Liberalizm ve Ulus Devletlerin Meşrulaştırılması", Der. Immanuel Wallerstein, *Liberalizmden Sonra*, (Çev. Erol Öz), Metis Yayınları, İstanbul, 1998c, 94-107.

Wallerstein, Immanuel, "Liberalizmin Sancıları", Der. Immanuel Wallerstein, *Liberalizmden Sonra*, (Çev. Erol Öz), Metis Yayınları, İstanbul, 1998d, 236-253.

Wallerstein, Immanuel, Liberalizmden Sonra, (Çev. Erol Öz), İstanbul, Metis Yayınları, 1998.

Wallerstein, Immanuel, *Bildiğimiz Dünyanın Sonu: Yirmi Birinci Yüzyıl İçin Sosyal Bilim*, (Çev. Tuncay Birkan), Metis Yayınları, İstanbul, 2000.

Wallerstein, Immanuel, "Medeniyetler (ler) Niçin Yeniden Gündemde?", (Çev. Jeopolitik ve Jeokültür, İz Yayıncılık, 1993, 307-315'te Mustafa Özel), Der. Murat Yıldız, *Medeniyetler Çatışması*, Vadi Yayınları, Ankara, 252-259.

Wallerstein, Immanuel, "Artçı Şok", Fernand Braudel Merkezi, Binghamton Üniversitesi, 1.8.2003, http://fbc.binghamton.edu/108-tr.htm

Wagner, Peter, *Modernliğin Sosyolojisi*, (Çev. Mehmet Küçük), Sarmal Yayınları, İstanbul, 1996.

Wagner, Wolfgang, "Söylem, Temsil ve Kurumlar", Der.Sibel Arkonaç, *Doğunun ve Batının Yerelliği,* Alfa Yayınları, İstanbul, 2004, s.93-120

Waters, Malcolm, *Globalization,* Routledge, London and New York, 1995.

Wolf, Janet, "Küresel ve Özgül: Çatışan Kültür Kuramlarının Uzlaştırılması", (Çev. Gülcan Seçkin ve Ümit Hüsrev Yolsav), Der. Anthony King, *Kültür, Küreselleşme ve Dünya-Sistemi: Kimlik Temsilinin Çağdaş Koşulları,* Bilim ve Sanat Yayınları, 1998, s.203-216).

Yaraman, Ayşegül, *Toplumsal Değişme ve Kişilik Özellikleri: Prometheus'tan Narkissos'a,* Bağlam Yayıncılık, İstanbul, 2003.

Yılmaz, Aytekin, *İkinci Küreselleşme Dalgası: Kavram , Süreç ve Yorumlar,* Vadi Yayınları, Ankara, 2004

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Şeref Uluocak

Doğum Yeri ve Tarihi : Ankara / 26.06.1972

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : H.Ü. Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü

Yüksek Lisans Öğrenimi : H.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı

Bildiği Yabancı Diller : İngilizce

Bilimsel Faaliyetleri :

İş Deneyimi

Projeler :

1.)Prof. Dr. Beylü DİKEÇLİGİL yürütücülüğündeki "Ehlileşen Kardelen ve Sosyal Değişme", 2002.

2.)Prof. Dr. Tülin İÇLİ yürütücülüğündeki "Türkiye'de Cezaevlerindeki Rehabilitasyon Faaliyetleriyle İlgili Sosyolojik Bir Analiz", 1999.

3.) Prof. Dr. M .Cihat ÖZÖNDER yürütücülüğündeki "Avrupa'daki Üçüncü Kuşak Öğrencilerin Türk Kültürü ile Bütünleşmeleri", DPT Projesi.

4.)Prof.Dr.M.Cihat ÖZÖNDER yürütücülüğündeki "Türkiye`de Uyuşturucu Madde Kullanan Gençlerin Sosyo-Kültürel Özellikleri ve Uyuşturucu Madde Kullanımına Neden Olan Yapısal Unsurlar".

5.)Prof.Dr.M.Cihat ÖZÖNDER yürütücülüğündeki "Türkiye`De Tıp Etiği Ve Yaşama Hakkı".

6.)Yrd.Doç.Dr.Serdar SAĞLAM yürütücülüğündeki "Üniversite Gençliğinin "Küreselleşme" ve "Ulus Devlet" Kavramlarına Bakış Açısını Belirleyen Süreçler".

7.)Prof. Dr. M. Cihat ÖZÖNDER yürütücülüğündeki "Son Konar-Göçerlerin (Sarı Keçili Aşireti'nin) Sosyo-Kültürel Yapısı".

8.)Prof.Dr.Gülay ARIKAN yürütücülüğündeki "Kalecik`e Bağlı Bağcılıkla Uğraşan On Köyde Modernleşme Eğilimleri Üzerine Bir Araştırma".

Çalıştığı Kurumlar : Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü

İletişim

E-Posta Adresi : uluocak@interaktif.gen.tr , uluocaks@gmail.com

Tarih : 30.06.2005